PETRONII ARBITRI

SATYRICON RELIQUIAE

QUARTUM EDIDIT

KONRAD MUELLER

STVTGARDIAE ET LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMXCV

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Petronius ⟨Arbiter⟩:
[Satyricon reliquiae]
Petronii Arbitri Satyricon reliquiae. – 4. ed. / Konrad Mueller. –
Stutgardia ; Lipsiae : Teubner, 1995
(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)
Einheitssacht.: Satirae
ISBN 3-519-01580-3
NE: Müller, Konrad [Hrsg.]

Printed in Germany
Satzarbeiten: Passavia Druckerei GmbH Passau
Druck und Bindung: W. Röck, Weinsberg

PRAEFATIO

Petronii Satyrica non integra ad nos pervenerunt, sed cum temporum iniuria truncata tum epitomatorum opera decurtata et depravata; nam ex libris amplius sedecim quibus olim opus integrum constabat, hodie praeter Cenae Trimalchionis narrationem, quae fere duorum librorum ambitum adaequat, nihil iam superest nisi excerptorum congeries partim longiorum partim brevium ad eos libros pertinentium qui Cenam aut proxime praecedebant aut sequebantur. accedunt ad has operis discerpti reliquias fragmenta quaedam dissipata partim in grammaticorum aliorumque scriptorum libris tradita partim in Anthologia Latina servata. quae Cenam antecedunt capita 1–26,6 uniusne sint an plurium librorum excerpta nescimus; quae post Cenam leguntur capita 79–141, quamquam plurimis iisque partim amplis interscissa sunt hiatibus, trium fere librorum ambitum explent, ut dubitari non possit quin post Cenam amplius trium librorum reliquiae supersint.

Excerpendi initium videtur ille fecisse qui ultimis regni Vandalorum annis in Africa Anthologiam Latinam condidit, in quam carmina minora ex Satyricon libris deprompta minimum duodetriginta recepit. ex his hodie duo etiam in Satyricon reliquiis suo loco scripta leguntur (c. 14,2 et c. 83,10), cetera carmina numero viginti sex (quae nobis sunt fragmenta XXVI–LI) e continua narratione soluta in solis Anthologiae Latinae codicibus servata sunt.

In eodem Vandalorum regno et sub idem fere tempus quo Anthologia Latina condita est, Fulgentium Ruspensem († 532) Petronii Satyrica legisse declarant ea quae is inde deprompta in Mythologiarum libros, in Expositionem sermonum anti-

quorum, in opusculum de Virgiliana continentia recepit. duo illa disticha de Tantalo quae Myth. 2,18 posuit, emendatiora leguntur c. 82,5; tria carmina quorum particulas quasdam exscripsit, integra exstant in Anthologia Latina (= fr. XXVIII, XXXVIII, XXXXIIII); reliqua autem quae affert Petroniana non leguntur nisi apud Fulgentium, cuius fidem multis suspectam defensum iit Vincentius Ciaffi libro cui titulus est 'Fulgenzio e Petronio' (Torino 1963).

Isidorus Hispalensis qui circiter centum post Fulgentium annis floruit, utrum Petroniana sua ipse sumpserit ex Satyricis an aliis ex fontibus hauserit non liquet.

Post Iulianum Toletanum qui unum Petronii versiculum non addito auctoris nomine affert in Arte grammatica (cf. testimonium 7), nulla usquam Petronii vestigia apparent ante medium saeculum nonum. ea autem aetate in regno Francico unum superfuisse videtur Satyricon exemplar non integrum illud quidem sed quod posteriores aliquot libros contiguos complecteretur in iisque libros numeris XIIII XV XVI signatos et proxime sequentes aliquos, verum extremos illos fortasse iam mancos. ab hoc exemplari archetypo omnes quibus utimur codices Petroniani et libri saeculo XVI. typis descripti qui nobis codicum instar sunt, gradibus variis oriundi sunt. hoc codice archetypo usum esse puto Heiricum monachum Autissiodurensem, cum vocabulum quod est *halosis* ex Petronii Arbitri libro XV. afferret (vide testimonium 10). atque ad eundem Heiricum ut referamus etiam adnotationem illam pauca ex Petronii libro XIIII. prompta exhibentem, quae Fulgentii verbis inserta in codice quodam Parisino exstat (cf. fr. VII), suadere videtur cum libri numerus verbis allatis additus tum id ipsum quod Petronii scriptoris illis temporibus rarissimi inventu mentio cum Fulgentio coniuncta est; utroque enim usus est Heiricus in Libro Glossarum Harleiano adnotando.

Utinam monachi Autissiodurenses archetypum illud exemplar quod penes eos fuisse putamus, qualecumque erat, reli-

giose descripsissent: haberemus nos praeter Cenam fortasse etiam alias perpetuae narrationis partes incolumes. verum illi archetypum non describere, sed pro captu et arbitrio suo et pro modulo studiorum qualia tum erant excerpere et decurtare maluerunt. itaque exilia illa Satyricon *excerpta vulgaria* (= O) nata sunt, quorum testis antiquissimus qui exstat est codex Bernensis 357 (= B), qui scriptus esse videtur vivo etiamtunc Heirico († 876). quem cum multum et studii et operae in excerptis conficiendis posuisse constet (nam in *Collectaneis* suis ea quae ipse variis ex libris excerpserat cum excerptis a Servato Lupo magistro suo ex Suetonio et Valerio Maximo factis coniunxit), fortasse non absurde suspicari licet excerpendi Petronii auctorem fuisse Heiricum. manifesto autem apparet excerpta illa, quocumque auctore sunt facta, ad rationem antiquitatis studiorum qualia nono saeculo vigebant esse accommodatissima. selegit enim excerptor ex archetypo carmina maiora minora omnia paucissimis exceptis, scilicet ut doctis monachis, quos tum miro versificandi studio flagrasse grandia illa Poetarum Latinorum aevi Carolini volumina demonstrant, carminum pangendorum exempla suppeterent. atque Heiricus ipse in carmine suo de vita et miraculis S. Germani versus Petroniani belli civilis quosdam expressit imitando (vide test. 9). curiose autem excerptor ille selegit quaecumque ad litterarum studia et artes pertinent: cc. 1–5, 84,1 sqq., 88,2 sqq., 118. at pinacothecae descriptionem inprimis memorabilem (c. 83) omnino praetermisit. pleraque vero eorum quae soluta oratione narrantur, vel parum intellexit ille vel improbavit ut nimis profana sprevitque; certe in tota Cena quod excerperet nihil invenit praeter Trimalchionis de Cicerone et Publilio ineptias et versus simulati Publilii a Trimalchione recitatos (c. 55,4–6). id quoque notandum, excerptorem diligenter cavisse ne quid inter excerpta reciperet quod puerorum amoribus inquinatum esset; sunt tamen in eius excerptis nonnulla quae sane miramur utilia monachis esse visa et idonea quae lectita-

rentur ab illis. velut illa duo capita parum verecunda, ubi Gitonis cum Pannychide nuptiae narrantur (cc. 25/26), excerptor in delectu ponere non dubitavit, neque verba versusque quibus Encolpius viribus destitutus cum parte corporis noxia litigat (c. 132,7–13) transcribere aspernatus est. at vero perspicuum est ad rerum eventorumque seriem et nexum excerptorem omnino non attendisse, sed aliunde alias particulas decerpentem tam multa passim praetermisisse, ut ne lineamenta quidem pristinae narrationis in illa frustulorum congerie agnosci possint. miro autem consilio usus ille cum pristinum narrationis tenorem dissolvisset, particulas disparatas rursus inter se conectere studuit, ut continuae narrationis speciem quandam praeberent. perversam hominis rationem paucis exemplis declarabo. c. 9,1–5 Giton apud Encolpium conqueritur de vi ab Ascylto sibi inlata. ea excerptor omnia sustulit praeter verba Gitonis extrema (p. 6,22) '*cum ego proclamarem … invenisti*'. itaque haec statim sequuntur illa quae Ascyltos de patre familiae stuprum rogante narraverat (p. 6,2–9), quibuscum coeunt non sine commissura quidem sed tamen ita ut cursim legenti videri possint ad Ascylti pertinere narrationem. – Quae a p. 14,17 usque ad p. 19,11 narrantur in L, ea excerptor ut obsceniora amputavit excepto hoc uno frustulo quod legitur p. 16,6 *ac ne Giton quidem ultimo risum tenuit* e. q. s., quibus verbis putabat colligari posse disiuncta, quia utrimque risus mentio fiebat (p. 14,13 *omnia mimico risu exsonuerant* …; p. 19,11 *stabat inter haec Giton et risu dissolvebat ilia sua*). – Ineptissime autem cum rixa in deversorio facta, quae interventu Bargatis sedatur, coniunxit indutias quibus in navigio Lichae pugnantes dirimuntur: transiit enim a p. 98,15 '*… non discedunt … manusque continent a rixa?*' statim ad p. 114,1 *stante ergo utraque acie* … – Pravum illud diversa neque ullo narrationis vinculo cohaerentia copulandi studium iis locis apertissime cernitur, ubi excerptor verba tradita immutavit, quo aptiorem efficeret iuncturam. cuius rei exemplum

manifestum praebet initium capitis 55, ad quod excerptor a c. 26,5 transiluit mediis praetermissis. ut autem narratio post c. 26,5 interrupta tamen uno tenore continuari videretur, illa quae initio capitis 55 (p. 48,21–29) integra leguntur in H, exhibuit mutata et contracta hoc modo: *comprobamus factum varioque sermone garrimus et poetarum coepit esse mentio* ... – Simili eum fraude in c. 136 usum esse deprehendimus, cum verba sincera in L tradita cum adulteratis qualia in O exstant comparamus. nam cum illa quae p. 167,1–18 leguntur sustulisset excerptor, proxima, quae in L sic scripta sunt *quem anus ut vidit,* interpolando narrationem hiantem ita resarcire conatus est: *cum protuli anserem anus ut vidit* ...

Horum igitur vulgarium excerptorum, quae breviter descripsi, testis antiquissimus et fide dignissimus est codex Bernensis 357 (= **B**), altera saeculi noni parte scriptus. Bernensem eundem esse atque Autissiodurensem[1]) codicem quem Pithoeus usurpavit cum Petronium ederet Lutetiae Parisiorum anno 1577 et iterum anno 1587, cum olim Bücheler intellexit, tum nuper demonstravit W. Richardson scripturae varietate quam Pithoeus ex Autissiodurensi enotavit accuratissime examinata[2]). sed codex quo tum Pithoeus usus erat integro, paulo post gravi damno affectus est quattuor foliis amissis, ut iam desint verba a c. 3,3 *meditantur* usque ad c. 109,10 *ridentes fugis et times puellas.* duo autem folia priora ex iis quae nunc in B desiderantur, adhuc exstant adiuncta codici Leidensi Vossiano Q. 30, quibus continentur c. 3,3 *meditantur* et quae sequuntur usque ad finem capitis 80 *dissimulata perit.* ergo ex B omnino perierunt c. 81–109,10. itaque in ea parte adscripsi lectiones

1) Servavi eam nominis formam qua Pithoeus editoresque utuntur omnes; rectius scribitur Autessiodurensis (Autessiodurum hodie *Auxerre*).

2) W. Richardson, *Reading and Variant in Petronius: Studies in the French Humanists and Their Manuscript Sources* (Toronto 1993), p. 41 sqq.

codicis Autissiodurensis a Pithoeo memoratas, omisi easdem ubicumque B praesto est.

Magno et temporis et bonitatis intervallo Bernensem sequuntur duo codices Parisini saeculo duodecimo scripti: **R** = Parisinus lat. 6842 D et **P** = Parisinus lat. 8049. codicem P esse eundem atque 'Bituricum' Pithoei perspexit M. D. Reeve[3]), plenissime confirmavit Richardson[4]). usi sunt hoc codice Scaliger, Tornaesius typographus Lugdunensis, Pithoeus, qui eum Ioannis Biturigum ducis (*Jean duc de Berry*, † 1416) fuisse dicit.

Praeter BRP quos novimus excerptorum vulgarium codices omnes sunt novicii in Italia scripti postquam Poggius Florentinus memoriam Petronii apud Italos omnino intermortuam resuscitavit. is enim anno 1420 excerptorum vulgarium a se repertorum exemplar ex Britannia Florentiam misit (test. 21). Poggianum illud exemplar, quod littera δ signamus, non ipsum servatum est, sed facile recuperatur ex apographis. fuit autem codex δ simillimus codicis P, id quod ex universa textus conformatione mendorumque communium frequentia apparet nec minus ea re probatur quod uterque Petronii excerpta cum Bucolicis Calpurnii habuit coniuncta (cf. test. 21). exempla nonnulla proponam, ex quibus codicum P et δ cognatio perspiciatur. habent igitur P et δ cum alia tum haec communia vitia quibus a probitate codicum BR segregantur:

p.	5,16	*secretiorem* BR: *secretum* P δ
	18	*agnoscere* BR: *cognoscere* P δ
p.	13,9	*timeam* BR: *timebam* P δ
p.	120,7	*mulieris* BR: omittunt P δ
p.	130,2	*animi* BR: om. P δ
p.	133,65	*tellus tot* BR: *tot tellus* P δ
p.	154,6	*Circe Polyaeno sal.* BR: om. P δ

3) M. D. Reeve in *Texts and Transmission: A Survey of the Latin Classics*, ed. by L. D. Reynolds (Oxford 1983), 295.

4) In libro supra adn. 2 indicato p. 48 sqq.

12 *ego* BR: om. P δ
16 *inuideo* BR: *inuenio* P δ
25 *eius* BR: om. P δ
26 *fatendum est* BR: *est* om. P δ
p. 162,19/20 *utique ... rident* BR: totum enuntiatum om. P δ
p. 164,21 *mirabar equidem* BR: *mirabile quidem* P δ

Codicem δ aliquanto etiam deteriorem fuisse quam P haec ostendunt exempla:

p. 1,9 *orbem terrarum* BRP: *terrarum orbem* δ
p. 5,20 *spatiantes* BRP: *conspatiantes* δ
23 *alteram* BRP: *aliam* δ
p. 12,5 *beneficio* BRP: omisit δ
7 *exsonuit impulsum* BRP: *impulsum exsonuit* δ
p. 13,18 *faciatis* BRP: om. δ
19 *secreta* BRP: *consilia secreta* δ
p. 149,22 *puellae* BRP: *ancillae* δ
p. 154,7 *languori tuo gratias* BRP: *gratias languori* (omisso *tuo*) δ
10/11 *ambulare posse* BRP: *posse ire* δ
20 *uale si potes* BRP: om. δ
24 *rescribe modo* BRP: *rescribemus* δ

In grege noviciorum codicum, qui omnes variis gradibus a δ originem ducunt, duo distinguenda sunt genera α et ξ. in codicibus generis α numerandus est Messanensis quoque codex (= E) anno 1848 incendio combustus, qui saeculi XII. fuisse non recte fertur. nam textus forma tantum non clamat codicem E non secus atque AFK ab α oriundum esse. rem declarabunt hi loci ex pluribus selecti:

p. 13,15 *deorumque*] *deique* AEFK
p. 20,19 *diductam*] om. AEFK
p. 95,17 *alioquin*] *alioquin quoque* AEFK
p. 97,3 *iacentium uolutationem*] *uolutationem* (*uoluptationem* FK) *iacentium* AEFK

26 *se*] om. AEFK
uindicabat] *defendebat* AEFK
p. 117,25 *sine*] *se* AEFK
p. 118,1 *trahebat*] *subtrahebat* EFK
p. 155,17 *permiseris*] *dimiseris* AEFK
p. 158,12 *simulaui*] *putaui* AEFK
p. 160,17 *deprecatus sum numina*] *deprecatur sua numina* AEFK
p. 164,2 *inspicere diligentius coepi*] *diligentius inspicere* (*incipere* K) *incepi* AEFK

Codices ex δ oriundos quattuordecim docte diligenterque descripsit A. C. de la Mare, *The Return of Petronius to Italy,* in: Medieval Learning and Literature; Essays presented to R.W. Hunt. Oxford 1976, 223 sqq. ad hos quintus decimus accessit codex Indianensis (= I) repertus a T.W. Richardson, *A New Renaissance Petronius Manuscript: Indiana, Notre Dame 58,* in: Scriptorium 38, 1984, 89–100. I propinqua cognatione coniunctus est cum E, confirmatque testimonio suo illius lectiones quasdam singulares[5]).

Ex illo codicum vilissimorum grege paene invitus in Explicatione siglorum enumeravi duodecim. nam codices δ, quorum a testimonio BRP discrepantium nulla est auctoritas, omnes spernere licet nullo Petronii detrimento, neque in adnotatione de iis rettuli nisi ubi verba in BRP corrupta emendaverunt. quicquid autem in codicibus δ vel universis vel singulis reperitur boni (quod nec multum est nec exquisitum), id omne est eiusmodi ut non ex integriore exemplari appareat ductum esse sed ab Italis excogitatum.

Excerpta vulgaria ex aliquo codice generis α primum typis descripta sunt Mediolani anno 1482 Francisco Puteolano curante. ea editio anno 1499 repetita est Venetiis opera Bernar-

5) Quibus vinculis inter se nexi sint codices generis α stemmate proposito monstravit Richardson loco quem supra significavi p. 97.

dini Veneti de Vitalibus, deinde anno 1520 Parisiis apud Reginaldum Chalderium. denique Ioannes Sambucus Antverpiae anno 1565 adhibito codice W, qui est generis ξ, excerpta vulgaria edidit emendatiora.

Excerptor O cum in opere Petronii decurtando tam incredibili inscitia et pravitate versatus sit, ut nusquam narrationis frustillatim concisae tenor dispici possit, peropportune accidit quod in longioribus excerptis, de quibus nunc dicendum est, reliquiae quaedam paulo maiores minusque lacerae exstant. nam *excerpta longiora* (= L) qui confecit, homo fuit ingenii ab excerptore O longe diversi, cui nitor et hilaritas fabulosae narrationis placerent et qui Encolpii eiusque sociorum variis casibus, amoribus, rixis, furtis, periculis, fraudibus iocose lepideque fictis delectaretur. itaque cavit ne narrationem nimis concideret excerpendo. atque huius hominis opera maxime ex iis libris qui olim Cenam sequebantur partes saltem aliquot maioris ambitus servatae sunt eaeque ipsa Cena non paullo iucundiores facetiores venustiores. fuit autem ille ita non scrupulosus ut etiam obsceniora et paederastica quaedam capita, ab epitomatore O pudenter omissa, inter electa recipere non dubitaret.

Difficilis et obscura quaestio est de origine et natura excerptorum L, quae non ex uno fonte manasse, sed variis ex fontibus confluxisse nuper admodum perspexerunt docti. omnium autem primus Reinholdus Merkelbach sagaciter animadvertit nonnulla quae nunc in libris ordinis L leguntur, a pristina memoria L afuisse atque quaedam ex O, alia ex φ, alia fortasse etiam aliunde in L transfusa esse. nam locis quibusdam ubi codices O vetustiores (BR) veram praebent scripturam, libri L in verbis omissis aliisque mendis ita consentiunt cum codicibus O recentioribus (P δ), ut ex similibus eorum (id est ex textus O forma recentiore) pendere videantur. velut c. 129,3 sqq., quotiens P δ a sincera scriptura codicum BR deficiunt, totiens pravitatis suae socios habent libros L:

p. 154,6 *Circe Polyaeno sal.* BR: desunt haec in P δ L
12 *ego* BR: deest in P δ L
25 *eius* BR: deest in P δ L
26 *fatendum est* BR: *fatendum* (omisso *est*) P δ L

declaratur igitur hoc librorum L et codicum P δ in vitiis consensu illam capitis 129 particulam non pristina memoria L traditam sed ex ordinis O codice aliquo recentiore eius fere aetatis cuius est P in libros L translatam esse. Praeterea Merkelbach recte perspexit c. 55, quale nunc legitur in libris L, eo transmigrasse ex O; eius enim capitis initium in libris L prorsus eodem modo decurtatum est atque in excerptis O. mutaverat autem excerptor O illa verba eo consilio ut c. 55 adiungeretur ad c. 26,5 (p. 20,25)[6]; cuius mutationis causa in L erat nulla. Illas autem sententias septem ex Cena decerptas, quae in L leguntur insertae post p. 81,23, Merkelbach ex florilegio generis φ sumptas esse intellexit. itaque L non ubique sinceram et simplicem memoriam, qualis in O et in H propagatur, sed mixtam quandam et confusam exhibet alienis ex codice excerptorum O recentiore et ex florilegio φ locis inlatis.

Haec sic fere ut a me hic exposita sunt, Merkelbach anno 1962 litteris ad me datis breviter significavit. postea H. van Thiel discipulus Merkelbachi libro quem inscripsit 'Petron, Überlieferung und Rekonstruktion' (Lugduni Batavorum 1971) plenius de ea re egit, sed interdum nimis audacibus opinationibus indulgens, ut ei me fatear non assentiri in omnibus. tota autem quaestio de origine et fontibus et pristina forma memoriae L mihi nondum satis explicata videtur ac nescio an numquam ad liquidum perduci possit in hac testium vetustorum et incontaminatorum penuria.

Longiora excerpta duodecimo saeculo ab Ioanne Saresberiensi (test. 16) et ab eo qui Florilegium Gallicum composuit (test. 14) itemque ab auctore fabellarum Dublinensium (test.

---

6) Cf. supra p. VII.

18) et ab auctore declamationis pro tribuno Mariano (test. 17) legebantur; deinde vero per tria amplius saecula oblivione et tenebris obruta iacebant, neque ulla eorum vestigia reperiuntur ante annum 1562. eo autem anno Iacobi Cuiacii *Ad tres postremos libros Codicis Dn. Iustiniani Commentarii* Lugduni editi sunt, in quibus ad lib. 10. Cod. tit. 22 *de apochis publicis* leguntur haec: *Petronius Arbiter in Satyrico: 'redde mihi apodixim defunctoriam'* [c. 132,10]. *Observationum* quoque libro V, qui et ipse anno 1562 editus est, Cuiacius Petronii quaedam inseruit, c. 17: *Petronius Arbiter in Satyrico: 'dixi' inquit 'iure civili dimicandum, ut si nollet alienam rem domino reddere, ad interdictum veniret'* [c. 13,4]. hos duos locos qui in excerptis brevioribus non leguntur, Cuiacius e suo codice deprompsit, quo postea et Scaliger et alii usi sunt. tribus annis post alter codex longiorum excerptorum memoratur in *Petri Pithoei I. C. Adversariorum subsecivorum libris II* (Parisiis 1565). lib. I. c. 2 Pithoeus profert verba Petronii quae sunt c. 97, 1–4 *ferebat* et c. 97,7–98,1 *scrutatur*, deinde ita pergit: *adscripsi locum paulo latius ..., quod in vulgatis Petronii exemplaribus non extat. extat autem cum magna eius Satyrici parte in meo libro, cuius ego procacitatem, petulantiam et lasciviam privato carcere ita damnavi, ut tamen eius copiam viris optimis et amicissimis non negem, quam non ita dudum feci Errico Mesmio v. c. et bonarum artium* (*vere dixerim*) *patrono.* eundem illum librum Pithoeus in utraque editione a se curata (p^1 et p^2) appellavit *Vetus Benedictinum exemplar*, quia scilicet ex monasterio S. Benedicti Floriacensi ad Ligerim anno 1562 inter bellicos tumultus direpto prodierat. huius igitur Benedictini codicis apographo Memmiano et Adrianus Turnebus († 1565) in *Adversariorum* libris[7]) et Dio-

7) Velut Advers. 2,20 Petroniana protulit ea quae leguntur p. 127,17–20 (*in verba ... addicimus*) his adiectis: *haec ego e Petronio Memmii v. c. descripsi, quem domi sub sera et claustro habet ...*

nysius Lambinus in Horatii editione altera Parisiis anno 1567 emissa usi sunt[8]).

Ergo omnis longiorum excerptorum memoria a Cuiaciano et a Benedictino repetenda est; quorum neutrum et ne Memmianum quidem apographon iam superesse magnopere dolendum est. nam testibus memoriae L non utimur nisi recentissimis post medium saeculum XVI scriptis impressisve, iisque tam varia multiplicique contaminatione inquinatis, ut de pristina et sincera forma textus L recuperanda saepe sit desperandum.

De singulis testibus ordinis L cum docte et perdiligenter disseruerit W. Richardson libro iam supra laudato, hic eos breviter recensere satis habeo.

l = codicem Leidensem Scaligeranum no. 61 Iosephus Scaliger anno 1571, cum Valentiae Cavarum degeret atque Cuiacii et familiaritate et libris uteretur, 'ex membranis Cuiacii' ut ait ipse 'descripsit'. verum ille Cuiacianum codicem non ad litteram descripsit, sed et editione Sambuci et codice Biturico (id est P) adhibitis novam quandam textus recensionem effecit. certe l in iis partibus, quae libris ordinis L cum vulgaribus excerptis communes sunt, non sinceram Cuiaciani memoriam exhibet, sed eam scripturis aliunde, maxime ex Sambuciana editione, inlatis saepe contaminatam.

Ex Memmiano Benedictini apographo ducta sunt tria exemplaria r m d. primo loco memorandus est **r** = codex Lon-

---

8) Lambinus ad epod. 5,46 haec adnotavit: ... *eodem pertinent Petronii Arbitri versus, quos quia neque emendati leguntur in vulgatis exemplis* (*descripsi autem nuper ex v. c. Errici Memmii exemplari, cum id esset Petro Ronsardo, Antonio Baifio, Remigio Bellaqueo, poetis nostrae Galliae clarissimis, et mihi commodatum*) *et multas alias veneficarum artes et praestigias complectuntur, non me pigebit huc ascribere.* '*Quicquid in orbe ... vertice ponam*' [c. 134,12]. (Horatii Lambiniani editio prior quae prodiit Lugduni anno 1561 illa adnotatione et versibus Petronii caret.)

diniensis bibliothecae Lambethanae no. 693, qui fuit olim Danielis Rogers. (codicem non ab ipso Rogers scriptum esse docuit Richardson l.l. p. 129 sq.) anno 1572 Rogers codicem suum Iano Dousae, qui tum 'patriae nomine' ut ait in praefatione Praecidaneorum (in Goldastiana Sylloge p. 187) 'ad Britannos legatus missus' erat, utendum dedit. Dousa in *Praecidaneorum* libris III Lugduni Batavorum anno 1583 editis Rogertianum codicem testem nominavit his locis: ad c. 99,6 (*haud mora*) 'in Rogertiano codice *hac* pro *haud* visitabatur'; ad c. 123,190 (*iussa*) 'Rogertis mei codex calamo exaratus *iusta* habebat'; ad c. 132,4 (*nullisque precibus*) 'nostra correctio [*multisque precibus*] ... chirographum optimae et notae et fidei, Rogertinum inquam codicem, auctorem habet'. praeterea multas lectiones ex codice non nominato excerptas laudat, quarum pleraeque item ex Rogertiano sumptae sunt.

Alterum exemplar ex Memmiano ductum, quod 'ex bibliotheca Mureti' esse in margine primae paginae inscripsit nescioquis, nunc est codex Vaticanus lat. 11428 (= **m**). continet c. 1–80,9,1 ubi desinit in media vocula *quate*[*nus*]. textus ex Memmiano et Sambuci editione parum diligenter conflatus est. in marginibus aliquot coniecturae ex Turnebi Adversariis sumptae leguntur.

Denique Petrus Daniel I.C. Aurelianensis, quem olim de Petronio edendo cogitasse ex notis post eius mortem a Goldasto publicatis intellegitur, 'Petronii Arbitri Satiricon' c. 1–15,4 *frontis* ex Memmiano codice transcripsit in quattuor paginas extremas libelli 'Lutetiae 27. Octobr. 1563' a se empti, quo continentur M. Antonii Mureti in Ciceronis Philippicas scholia, Parisiis ex officina Gabrielis Buon 1562. Danielis exemplar (= **d**) nunc est in bibliotheca Bernensi Bong. IV. 665 (10) [olim N 251[a],11] signatum. schedas Danielis edidit Richardson in libro laudato et photographice depictas (imag. 5–8) et typis descriptas (pp. 88-92).

Anno demum 1575 excerpta longiora primum typis de-

scripta prodierunt Lugduni ex officina Ioannis Tornaesii (= **t**), qui se 'in conferendo Satyrico cum sex exemplaribus, quae tum ad manum fuerunt', adiutum esse ait opera Dionysii Lebei I. C.[9]) Tornaesius longiorum excerptorum exemplar a Benedictino ortum acceperat a Iacobo Dalecampio medico Lugdunensi. in quo typis describendo cum operae iam usque ad c. 112 progressae essent, a Cuiacio nactus est exemplar 'vetustissimum in membranis scriptum' (scilicet idem illud quo antea Scaliger usus erat). huius lectiones ad eas Tornaesianae editionis paginas quae tum ab operis iam descriptae erant pertinentes in appendicem[10]) congestas in libro extremo addidit. ita fit ut per capita 1–112 Dalecampianas lectiones a Cuiacianis facile discernamus, quas in reliquis capitibus internoscere non possumus. praeter Cuiacianum Dalecampianumque Tornaesius nullos usurpavit pleniorum excerptorum codices. tertium exemplar quo usus est fuit editio Antverpiensis Sambuci (a. 1565), quartum editio Parisiensis (a. 1520). cetera dicit fuisse 'fragmenta'. his addendum est florilegium aliquod generis φ, nisi forte is fragmentorum appellatione ita usus est ut florilegium quoque illud intellegi vellet. deinde cum laude memorat Scaligeri *Catalecta*[11]) et Henrici Stephani *Fragmenta poetarum veterum Latinorum* (1564). a Pithoeo autem acceperat lectiones ex 'Vetere' et ex Biturico selectas ipsiusque Pithoei coniecturas quasdam (vide Richardson p. 24 sqq.). praeterea Turnebi *Adversaria* usurpavit. Tornaesium quaecumque restituendis Petronii verbis profutura putavit, omnia laudabili diligentia undique conquisivisse atque adornandae editioni adhibuisse

9) Denis Lebey de Batilly (1551–1607). cf. Eugène et Emile Haag, *La France protestante,* t. VI (Paris 1856) 447 sqq.

10) Eam appendicem inscripsit ita *Variae lectiones ex collatione v. c.* Quas inde deprompsi lectiones, iis apposui hanc notam t^v.

11) *Publii Virgilii Maronis Appendix, cum supplemento multorum antehac nunquam excusorum poematum ... Iosephi Scaligeri in eandem Appendicem commentarii ...* Lugduni 1573.

nemo negabit; unum tamen illud peccavit quod Ioannis Saresberiensis Policratico non sane prudenter usus Petronii sententiam corrupit interpolatione ineptissima p. 119,10 vis tu reviviscere *reluctantibus fatis extinctum?*

Pithoeus cum Petronium ederet Parisiis anno 1577 (**p**[1]) uno longiorum excerptorum codice usus est Benedictino quem supra memoravi; Cuiaciani lectiones ei in Tornaesiana editione (t) praesto fuerunt. ex libris vulgaribus adhibuit Autissiodurensem (quem eundem fuisse ac B constat) et Bituricum (= P). praeterea usus est florilegio generis φ.

In altera editione (**p**[2]), quam anno 1587 emisit, ad codices iam in p[1] adhibitos accessit is quem *Tolosanum* appellat, qui fuit ordinis L. quem codicem eundem fuisse atque Cuiacianum ut ex iis quae de Cuiacii codice Petroniano quem Pithoeus utendum acceperit sed non reddiderit in Scaligeranis narrantur[12]) probabiliter conicias, ita plane demonstratur comparatis inter se lectionibus quas alii ex Cuiaciano, Pithoeus ex Tolosano protulit[13]).

Ex septem quos modo enumeravi testibus ordinis L contaminationis expertes esse duos d et r putat Richardson, at ne ab iis quidem alienae originis scripturae prorsus absunt; ceteros vero contaminatio varia ita pervagata est ut sincera textus memoria alienis scripturis passim admixtis saepe obscuraretur. reperiuntur tamen triginta fere loci, ex quibus perspicue appareat testes ordinis L in duas stirpes, Cuiacianam scilicet

---

12) *Scaligeriana sive excerpta ex ore Iosephi Scaligeri ... Editio secunda auctior et emendatior.* Hagae Comitum 1669, p. 83 (s. v. *Cuiacius*).

13) Cf. p. 2,1 *deberent loqui*] *loqui debemus* t[v] Tol. p. 12, 25 *inter se usque ad articulorum*] *interius in articulorum* l t[v] Tol. p. 13,16 *protendo*] *obtendo* l t[v] Tol. p. 116,2 *capillorum*] *in capillos suos* l t[v] Tol. – Vide B. L. Ullman, *The Text of Petronius in the Sixteenth Century*, Classical Philology 25, 1930, 142 sq. Richardson, p. 60 sqq.

et Benedictinam, esse divisos. cuius generis aliquot exempla proponam. sunt autem Cuiacianae stirpis l et t^v, Benedictinae Dalecampianum exemplar, t, p^1, p^2[14]) et e Memmiano qui fluxerunt d, m, r.

p. 9,1	*splendor* l t^v	*splendida* d m r t p
p. 15,15	*esse* l t^v p^2	om. m r t p^1
p. 19,5	*intelligis* l t^v	*intellexeras* m r t p
p. 81,5	*largioribus* l t^v p^2	om. r t p^1
p. 100,16	*ter* l t^v	om. r t p
p. 103,5	*hoc erat inquit quod placuerat* l t^v p^2	*hoc inquit placuerat* r t p^1
p. 109,6	*etiam* l t^v	*quoque* r t p
p. 111,12	*supplicis* l t^v p^2	om. r t p^1
p. 116,2	*in capillos suos* l t^v Tolosanus	*capillorum* r t p
p. 127,5	*instrumentum* l t^m	*uestimentum* r t p
p. 147,11	*heredipetae* l t^m	om. r t p
p. 163,8	*nocte* om. l t^m	*nocte* r t p
p. 175,7	*pecuniae* l t[15])	om. r p

De fide excerptorum L ut iudicare possimus, Cenae ea pars quae in L exstat (cc. 27,1–37,5) cum H comparanda est. incipit autem narratio in L a verbis p. 21,15 *videmus senem calvum,* initio quod in H legitur (p. 21,1–14) omisso. quae sequuntur, epitomator L compluribus locis ita amputavit ut universa rerum series et continuatio maneret incolumis. velut ea quae p. 21,26 sqq. de Menelao narrantur tam callide sustulit, ut reliqua coirent aptissime neque quicquam deesse videretur: *cum has ergo miraremur lautitias,* [...] *Trimalchio lautissimus homo digitos concrepuit.* post nomen autem Trimalchionis, quod in

---

14) Pithoeus nonnullis locis, ubi in p^1 Benedictinum secutus erat, in p^2 Cuiacianas lectiones in verborum textum recepit.

15) Cuiaciana lectio a Tornaesio in textum recepta.

L hoc loco primum legitur, inseruit haec verba *lautissimus homo* ex initio narrationis in solo H servato sumpta (p. 21,7). simili sollertia alibi in brevianda narratione versatus est, ut nemini hiatus suspicio moveretur ante integram Cenam repertam.

p. 27,17 in H legitur mendum ex archetypo exemplari propagatum *iussit* (pro *iussi*), ex quo L audaci interpolatione *iussit senex* fecit.

praeterea L aliquotiens verborum collocationem exhibet ab H discrepantem:

(a) p. 22,8 *ex lana mollissima factis* H
ex mollissima lana factis L
(b) ib. 19 *admiratione iam saturi* H
iam admiratione saturi L
(c) p. 24,26 *stupentibus spississima basia impegit* H
spississima basia stupentibus impegit L
(d) p. 26,20 *Trimalchio vultum* H
vultum Trimalchio L
(e) p. 28,9 *ferculum est insecutum* H
ferculum insecutum est L

his locis omnibus veras scripturas in H esse servatas, clausularum numeris declaratur apertissime: sunt enim illi in H optimi et quales Seneca quoque et Curtius Rufus frequentant: — ∪ — — × (a, c, d), — ∪ — ∪∪ × (b), — ∪ — — ∪ — ∪ (e); in L autem verba sic collocata sunt ut numeri efficiantur alii aliis deteriores.

etiam alia memoriae L vitia, quae testimonio H coarguantur, proferre possum, sed qui ea quae posui exempla consideraverit, facile intelleget ubicumque memoria L sola praesto est non accedente testimonio H aut O firmata, recensionem certo stabilique fundamento destitutam esse.

Cena Trimalchionis, quam duodecimo saeculo et Ioannes Saresberiensis legerat (test. 16) et auctor Florilegii Gallici excerpserat (test. 14) et cuius ne ille quidem qui fabellas Dubli-

nenses conscripsit ignarus fuisse videtur[16]), postea in occulto latuit, dum anno 1423 a Poggio Coloniae *XV. liber Petronii Arbitri* repertus est. nam Poggius cum XV. librum Petronii sibi allatum esse scribit (test. 21), non potest non Cenam significare, quoniam excerptorum memoria numeris librorum omnino caret. qui autem factum sit ut vulgarium excerptorum exemplum a Poggio Florentiam missum statim transcribendo propagaretur, Cena vero non multo post ab eodem Poggio in lucem protracta nemini innotesceret et rursus tenebris opprimeretur, probabiliter explicare non possum. tandem circiter annum 1650 Tragurii in oppido Dalmatiae, quod non procul a Spalato abest, in bibliotheca Nicolai Cippici a Marino Statileo doctore iuris inventus est codex ille Traguriensis nunc Parisinus lat. 7989, qui unus Cenam servavit. codicem Traguriensem accuratissime descripserunt deque fatis eius copiose exposuerunt S. Gaselee in praefatione simulacri phototypici (*A Collotype Reproduction of that Portion of ... the Codex Traguriensis which contains the Cena Trimalchionis ...*, Cambridge 1915) et A.C. de la Mare, *The Return of Petronius to Italy*, p. 240 sqq.

Continentur eo codice Tibulli Propertii Catulli carmina et heroidum Ovidianarum quinta decima quam Sappho Phaoni scripsisse fingitur, deinde paginis 185–205 Petronii excerpta vulgaria (quam codicis partem A littera signamus), tum paginis 206–229 eiusdem Cena Trimalchionis (= H), denique *Moretum* et Claudiani *Phoenix*. totum codicem unus idemque librarius conscripsit, nisi quod Phoenix a manu recentiore scriptus est. in fine carminum Catulli in ima pag. 179 librarius litteris minutis adscripsit diem XX novembris anni 1423, quo die partem codicis priorem Tibullum Propertium Catullum

16) Mirum est in illis fabellis, quas qui scripsit totiens Petronii verbis usus est, unum qui ad Cenam pertinere videatur locum repertum esse (cf. testimonium 18 sub finem).

tenentem videtur absolvisse[17]). cetera omnia (praeter Phoenicem) paulo post addita sunt[18]).

De numeris librorum quattuor testimonia 10, 13, 21, 22 exstant, quae quamquam fere congruere et se invicem quodammodo confirmare videntur, cum numeros librorum continuorum quarti decimi, quinti decimi, sexti decimi tradant, tamen inter se conciliari non possunt. ac primum quidem testimonium 13, quo liber XIIII memoratur, pugnat cum testimonio 22; apparet enim non potuisse libro XV comprehendi capita 1–20, siquidem ea quae c. 20,7 narrantur, in libro XIIII legebantur. est autem testimonium 22 vel ideo suspectum quia numeri librorum ab excerptorum memoria omnino alieni sunt, ut illos numeros quos A exhibet, non cum contextu excerptorum traditos, sed extrinsecus ascitos esse necesse sit. itaque numeros XV et XVI quos et inscriptio et subscriptio codicis A praebet, non illos quidem falsos per se putamus nec ementitos, sed ex pristina et propria sede sua ad excerpta A, quibus plurium quam duorum librorum fragmenta continentur, inconsulte et temere translatos. iam si circumspicimus unde numeri XV et XVI arcessi potuerint, statim offertur nobis Poggii ille 'XV. liber Petronii' (test. 21), quo Cenam significari putamus. exstat autem Cena in uno codice Traguriensi scripta post excerpta A. Cena et inscriptionis et subscriptionis expers est, sed librarius in principio quattuor lineas vacuas reliquit quae inscriptionem caperent. nam Cenae apographon anno 1423 Colonia ad Poggium missum inscriptione librum XV indicante fuisse praeditum ex testimonio 21 patet. ergo is qui vulgaria excerpta et Cenam uno volumine coniungenda

17) G. Petzl, *Abrechnung eines humanistischen Schreibers,* Scriptorium 26, 1972, 65.

18) Cena quo tempore et quo loco in codicem Traguriensem transcripta esset, A. C. de la Mare subtili argumentatione quaesivit p. 247 sqq.

curavit, librorum numeros in solo Coloniensi traditos inde ad vulgaria excerpta transtulit et ei titulo quo excerpta illa instructa erant addidit. numerum libri XVI assumptum esse conicio ex subscriptione Coloniensis. nam etsi uno volumine magno Cenam contineri potuisse non nego, tamen cum et Apuleium et scriptores eroticos Graecos (Charitonem, Longum, alios) videam cavisse diligenter ne singula volumina nimis ampla fierent[19]) (modici enim ambitus esse volebant illi libros suos ne elegantioribus hominibus qui amatoriis fabulis legendis oblectarentur incommodi et molesti essent), magis adducor ut Cenam duos libros explesse credam. certe Cena amplitudine longe superat Apulei Metamorphoseon librum nonum, qui est eius operis longissimus. – Praeterea infirmatur fides testimonii 22 etiam ea re quod integra narratio eius Satyricon partis cuius excerpta leguntur in codicibus O, duorum librorum modum excedit.

In Traguriensi igitur codice quoniam excerpta vulgaria excipit Cena, servatus est temporis ordo quo a Poggio inventa sunt, siquidem ille excerptorum codicem anno 1420, deinde anno 1423 Cenam nactus est. ac ne illud quidem difficile est intellectu cur Cena, quae in Coloniensi et inscriptionem habuisse putanda est et subscriptionem, in Traguriensi careat utraque. quamquam enim quem olim locum Cena in textu pleno atque integro obtinuisset vel ante repertos libros pleniores obscurum esse non potuit, quoniam caput 55, quod in Cena suo loco exstat, etiam inter vulgaria excerpta legitur adscitum, tamen is qui Traguriensem confici iussit, et vulgaria excerpta et Cenam separatim, ita ut inventa erant, transcribi maluit quam alteram alteris inseri; quod autem excerpta tantum inscriptione et subscriptione numeris librorum ex Colo-

---

19) Similiter Lucianus Veram historiam in duos libellos permodicos dividere quam uno volumine comprehendere maluit.

niensi adsumptis instruxit, Cenam tituli omnino expertem collocavit post excerpta, id propterea videtur fecisse ut Cenam excerptis mediam interponi et circumcludi debere significaret.

Deinde inter se repugnant testimonia 13 et 10. qui enim potest c. 20,7 in libro XIIII, c. 89 in libro XV fuisse, cum praeter totam Cenam etiam cc. 79–88 et ea quidem lacunosa interiaceant? nam c. 89 a c. 20 tanto distat intervallo ut duos libros integros interiectos fuisse necesse sit.

Duo autem testimonia 13 et 21 inter se concinere videntur, quorum priore caput 20 collocatur in libro XIIII, ex altero autem probabiliter coniectare licet librum XV initium cepisse a principio Cenae (c. 26,7). at vero ab eorum testimoniorum utroque discrepat testimonium 10, in quo magna est auctoritas, quoniam ipsius Heirici manu scriptum exstat; cui si credimus, caput 89 in libro XV fuisse putandum est. sed nolo diutius morari in re incerta, totamque de numeris librorum quaestionem doctioribus relinquo disceptandam.

Ex *Florilegio Gallico* non multum lucramur ad textum constituendum. continet illud quidem multos Petronii locos, sed plerosque breves et interdum consulto ita immutatos ut commodiores essent iis qui sententiis locisque communibus uti vellent. est tamen ubi Florilegium optimas suppeditet lectiones ex prisco et puro fonte haustas, quae in ceteris testibus aut omnibus aut plerisque corruptae sunt, ut p. 38,15 *truditur,* p. 94,19 *probatur,* p. 120,16 *modo illa,* p. 133,65 *tellus tot,* p. 135,92 *vanos.* praeterea notatu dignum est Florilegium et p. 119,2 emblemate illo *certum ab eo* et ibid. 23 versu inepte addito *nec venit ... arvis* carere.

Excerpta Petroniana ex Florilegio Gallico ediderunt T. Brandis et W.-W. Ehlers, *Zu den Petronexzerpten des Florilegium Gallicum,* Philologus 118, 1974, 85–112, et J. Hamacher in libro sic inscripto '*Florilegium Gallicum.* Prolegomena und Edition der Exzerpte von Petron bis Cicero, De oratore' (Bern

1975), pp. 122-138. hi editores diligentissimi sex codicibus usi sunt, ex quibus duos hic nominare satis est: Parisinum lat. 17903 olim Nostradamensem 188[20]) et Hamburgensem Cod. 53c in scrin. uterque codex saeculi XIII ineuntis esse dicitur. archetypi lectiones nota φ signamus.

Haec testium genera quattuor O L H φ quibus vinculis inter se cohaererent et codicum Petronianorum quae essent et cognationis et propagationis rationes olim stemmate proposito declarare conatus sum; nunc post tot disceptationes virorum doctorum, ex quibus H. van Thiel, M. D. Reeve, W. Richardson honoris causa nomino, cum tota res, in qua contaminatio varia passim versata est, incertior et intricatior esse videatur quam ut stemmate satis recte depingi possit, consultius visum est eiusmodi artificio omnino abstinere. stemmata a viris doctis quos modo nominavi subtiliter excogitata aliud magis alio ad probabilitatem quandam accedere non nego, perfecte vera esse non credo.

Expromam pauca *de numero oratorio,* quia ea res ad recensendi negotium pertinet. Petronii sermo urbanus iisdem fere clausularum ornatus est numeris quibus Seneca, Curtius Rufus, Plinius minor aliique imperatoriae aetatis scriptores usi sunt. minuta sunt illa clausularum artificia (non infitior), sed cum scriptores summi et infimi pariter in iis magna cum cura elaborarint, a nobis philologis neglegi non debent atque inprimis editoribus diligenter sunt observanda. nam clausularum numeri saepe maximi sunt momenti ad ambigua codicum testimonia diiudicanda. Bücheler quidem illo tam commodo artis criticae adiumento nondum potuit uti, recentiores editores qui uti potuissent (Heraeum dico et Ernout aliosque), usos non esse, errata ab illis incuria numerorum admissa ostendunt.

20) Hoc codice iam Bücheler usus est, qui eius collationem edidit in praefatione editionis maioris pp. XXVI–XXXII.

De numeris Petronianis uberius disserui in appendice editionis Monacensis a. 1983 pp. 449–470. hic aliquot exemplis declarabo quantopere numeris clausularum examinatis adiuvemur et in scripturae discrepantiis expendendis aestimandisque et in oratione Petronii recte constituenda.

p. 3,5 ex A edebatur Itali cuiusdam docti coniectura speciosa *morabitur in scopulo,* quae numero parum eleganti redarguitur. libri praeter A omnes habent *moratur in scopulo.* hanc scripturam esse veram Eduardus Fraenkel olim me monuit, eaque bonam clausulam praebet qua Petronius libenter est usus[21]).

p. 108,2 ‘*hinc scies*’ *inquit Eumolpus* — ∪ — — ∪ — — ∪
‘Epicurum hominem *esse divinum* — ∪ — — ∪
qui eiusmodi ludibria facetissima rati*one condemnat*’ — ∪ — — ∪

ita haec in r t p leguntur tribus membris eadem clausula elegantissima distinctis. in l autem cum Scaliger primo scripsisset *esse hominem esse,* deinde erratum corrigere conatus posterius *esse* delevisset, Bücheler eumque secuti recentiores ediderunt *esse hominem divinum* numero paene nullo aut certe non bono.

p. 153,17 r t p exhibent rectissime ‘... in praecepto*ris sui lectulo iacuit*’ — ∪ — — ∪ — ∪∪∪; Bücheler, Heraeus, Ernout, ceteri cum l ediderunt *lecto iacuit* numero inconcinno.

p. 154,2 verum ordinem verborum optima clausula firmatum habet l: in partem interiorem *aedium fugit* — ∪ — — ∪; r t p inverso ordine clausulam everterunt: aedium interi*orem fugit*[22]).

21) — ∪ — ∪∪× : cf. p. 1,7 va*nissimo strepitu,* 10 stul*tissimos fieri,* 22 enerva*retur et caderet;* p. 2,14 co*loris enituit,* 25 insani*entibus furere;* p. 3,5 *esse pisciculos,* 7 *lege proficere,* 16 *esse magnificum,* 20 *perperam didicit,* cet.

22) Cf. Quint. inst. 9,4,101 *duo spondei non fere se iungi patiuntur.*

p. 12,6 quae in noviciis libris leguntur *ostium ... strepitu impulsum exsonuit,* et Büchelero olim (1862) et nuper aliis probata, a Petronio non sic scripta esse certissimum est. nam pro illa clausula inconcinna im*pulsum exsonuit* — — ∪∪∪ vetustiores libri (BRP) multo praestantiorem habent hanc ex*sonuit impulsum* ∪∪∪ — — ∪ [23]).

eadem illa clausula commendatur p. 158,4 *precibus effusis,* quod est in r t p; *effusis precibus,* quod vulgo editur ex l, parum numerosum est.

p. 152,10 numquid te oscu*lum meum offendit?*
numquid spiritus ie*iunio marcens?*
numquid alarum neglegens sudor?

haec trium membrorum pari numero (— ∪ — — ×) terminatorum complexio clausula geminata finitur[24]). tertium membrum temere olim ita scripsi ut Fraenkel suaserat: *numquid alarum* ⟨*sum*⟩ *neglegens?* [*sudor*], qua mutatione et membrorum et clausularum concinnitas corrumpitur.

Hoc quoque clausularum comperimus indiciis Petronium p. 97,17 *Eumolpon* scripsisse (non *Eumolpum*), item p. 129,4 *Helicona* (non *Heliconem*).

Ad p. 104,14 adnotata cum mutari non iam possint, hic dicam quomodo illum locum explicandum putem. scilicet *curvatis* integrum esse sero didici e Vitruvio 5,12,1, qui dicit eos portus maximas utilitates praebere qui habeant *promunturia*

---

23) Cf. p. 1,14 *capita praecidant,* p. 7,8 cum mu*liere pugnasti,* p. 8,10 *foribus admovit,* p. 9,3 et 10 *propius accessit,* p. 13,2 quod non *licuit adspexit,* p. 16,5 *latera commovit,* p. 129,2 *pedibus instruxit,* ib. 20 sub *onere labetur,* cet.

24) Eodem numero cumulato Petronius festive lusit p. 151, 23:

dixit haec Circe,	— ∪ — — —
implici*tumque me bracchiis molli-*	— ∪ — — ∪ — — ∪
oribus pluma	— ∪ — — —
de*duxit in terram*	— ∪ — — ∪
vario *gramine indutam*	— ∪ — — ∪

procurrentia, ex quibus introrsus curvaturae ... fuerint conformatae. eiusmodi portus describitur a Vergilio Aen. 3,533 *portus ... curvatus in arcum* (quem locum recte conferri iusserat Ehlers in priore editione), item a Claudiano 86,4 (= carm. min. 5,4, p. 288 Birt) *ardua tranquillo curvantur bracchia portu.* Eumolpus igitur Gitoni, qui navem 'in aliquem portum' deduci desiderabat, hoc respondet, magna navigia non quoslibet portus sed *curvatos* intrare, id est talis formae portus ut ad magna navigia recipienda et a tempestatibus tuenda idonei sint. quod autem *tantum* post *curvatis* addendum putabat Ehlers, requirit illud quidem Germanici sermonis consuetudo, Latini non item, quia verba huius enuntiati ita disposita sunt ut *magna* et *curvatis* quodammodo emineant et inter se opponantur.

Viginti quattuor anni praeterierunt ex quo Eduardus Fraenkel obiit, qui mihi olim Petronii edendi et auctor et adiutor fuerat; haeret tamen penitus animo meo infixa viri erga me benevolentissimi iucunda et grata memoria. qui quantum consilii, quantum auxilii, quantum temporis et mihi et Petronio meo impertiverit, documento est editio Monacensis anni 1961 tot praeclaris Fraenkelii emendationibus ornata. sed illa editio nimis festinata vix in publicum exire coeperat, cum multa a me non recte administrata esse intellexi (eram enim, ut alia taceam, in verbis quae interpolata opinabar delendis temere versatus), et ne Fraenkelium quidem semper satis considerate egisse apparuit. itaque in altera editione quattuor annis post emissa non paucis locis uncos damnatorios sustuli. quo facto in gravem me Fraenkelii offensionem incurrisse doleo. is enim cum ἀθετήσεις illas in priore editione factas plane omnes approbavisset, aegre tulit a sua me defecisse sententia (quamquam a sententia eius non defeceram, sed universam de interpolationibus Petronianis quaestionem, quae nondum satis videretur explicata, denuo explorandam esse censebam). ille vero eadem quam institerat via ultra pro-

gressus postea aliis quoque locis amputando medicinam facere non destitit, id quod ex iis didici quae post eius mortem in publicum prolata sunt. quamquam autem a rationibus Fraenkelii, quem obelo quasi panacea quadam ad Petronium emendandum saepius quam par erat usum esse puto, aliquotiens mihi recedendum fuit, tamen si quam haec editio laudem meretur, eam paene omnem illi viro egregio deberi non sum nescius.

Iosepho Delz amico, qui mihi de locis quibusdam difficilioribus consulenti prompta benignitate respondit, gratias ago quam maximas.

Wade Richardson perhumaniter librum suum mihi misit a prelo recentem 'Reading and Variant in Petronius' (Toronto 1993), quo de origine et fatis et auctoritate codicum Petronianorum, quibus viri docti saeculo sexto decimo in Gallia florentes uti potuerunt, subtili cura exposuit. quem librum doctissimum mihi magno usui fuisse crebra eius mentio in hac praefatione facta testatur.

Bücheler Petronium suum cum primum ederet anno 1862, amplissimo instruxit apparatu critico, in quem omnes omnium coniecturas bonas malas undique collectas congessit. mihi aliter agendum erat ne hic liber, quem redemptor honestissimus modico pretio parabilem esse voluit, ultra modum cresceret neve sumptus nimis augerentur. itaque ex ingenti coniecturarum multitudine, qua docti indoctique post Bücheleri editiones Petronium obruerunt, seligendae mihi erant bonae aut saltem utiles, atque operam dedi diligenter ut frumentum separarem a paleis.

Multa quae olim minus recte administravi, eos qui hoc libro utentur nunc emendata inventuros esse spero. quodsi haec editio et discentibus utilis nec inutilis doctis reperietur, non frustra me laborasse putabo.

Bernae mense Iunio a. 1994 Konrad Müller

ADDENDUM

Plagulas corrigendi labore tandem prope ad finem adducto, a Michaele D. Reeve, codicum investigatore sagacissimo existimatore peritissimo, censuram accuratam libri Richardsoniani supra aliquotiens laudati accepi editam in Petronian Society Newsletter 25, 1995, 7–9, ex qua didici Ernestum Stagni obscuras illas de origine et propagatione librorum L quaestiones commentatione nuper vulgata (*Ricerche sulla tradizione manoscritta di Petronio: L'editio princeps dei 'longa' e i codici di Tornesio,* Materiali e Discussioni 30, 1993, 205–230) illustrare aggressum esse. quam commentationem cum in bibliotheca huius urbis frustra quaesivissem ac paene iam desperarem eam me posse nancisci priusquam hic liber prelo subiceretur, ecce tum ipsum affertur mihi eius exemplar a Reevio amice benevoleque missum. nunc et temporis et chartae angustiis pressus ex eius commentationis ubertate hoc unum excerpam, librum illum Dalecampianum supra p. XVI memoratum, quem Tornaesius in editione anni 1575 (**t**) praecipue secutus est, a viro quodam docto cui nomen erat Jean Regnauld anno 1572/73 ex Claudii Puteani (*Dupuy*) codice Petronii descriptum et Iacobo Dalecampio traditum esse.

Idibus Maiis a. 1995

TESTIMONIA MEMORIAE PETRONIANAE PER MEDIUM AEVUM PROPAGATAE

1 DAMASUS († 384) CLE 307,9 = Epigrammata Damasiana rec. A. Ferrua (Città del Vaticano 1942) 21,9 *nocte soporifera turbant insomnia mentem:* cf. Petron. c. 128,6,1 (p. 153, 6) *nocte soporifera veluti cum somnia ludunt*

2 Incerti carmen contra paganos, Anthol. Lat. 4,71 Riese = 3,71 S. Bailey: *Nympharum Bacchique comes* = c. 133,3,1 (p. 161, 1)

3 PRUDENTIUS, Contra orationem Symmachi 2,179 *lex armata sedet* = fr. XXXXVIII,7

4 FULGENTIUS († 532) in libellis suis terdeciens Petronium laudavit auctorem: vide ad c. 82,5 et fr. VI–XIII, XXV, XXVIII, XXXVIII, XXXXIIII

4a ex Fulgentii Mythol. I 1 p. 17,3 Petronianum illud *primus in orbe deos fecit timor* (= fr. XXVIII,1) noverat LACTANTIUS PLACIDUS interpres Statii, qui ad Theb. 3,661 haec adnotavit: *negat deos ulla re alia celebrari nisi timore mortalium, ut Lucanus 'quae finxere timent' et Petronius Arbiter istum secutus 'primus ... timor'*, deinde Fulgentii nugas de Mintanore musico exscripsit

5 Scholia Bernensia ad Vergilii Georg. 2,98 (p. 894 ed. Hagen): *notandum hic quod vinum masculino genere dixit 'Tmolius', nec inmerito, quoniam et aput franium* (sic cod. Bern. 172; *aput fronium* cod. Bern. 167) *in satyria invenitur* (c. 41,12, p. 34,26). cf. Heraeus, Kl. Schr. 109,1

6 ISIDORUS († 636) in Etymologiarum libris Petronium semel nominavit auctorem 5,26,7 (vide fr. XIIII), non nominati verba usurpavit his locis: 16,20,4 *dum hanc civitatem Hannibal cepisset, omnes statuas aeneas et aureas et argenteas in unum rogum congessit et eas incendit: ita ex hac commixtione fabri sustulerunt et fecerunt parapsides. sic Corinthea nata sunt ex omnibus in unum, nec hoc nec illud:* cf. c. 50,5/6 (pp. 44,27–45,3); 16,16,6 (de vitro ductili): cf. c. 51 (p. 45,6–17); 2,21,19 *quis furor, o cives, pacem convertit in arma:* cf. c. 108,14 (p. 114,7); 12,2,22 *sic format lingua fetum cum protulit ursa* = fr. XXXXIIII,3. eiusdem carminis vestigia repperi in Isidori verbis de apibus 12,8,1 ... *textisque ceris innumera prole castra replent* (cf. fr. XXXXIIII,7/8). quae leguntur 19,23,7 *circumcidunt Iudaei praeputia, pertundunt Arabes aures, ...* (*habet*) *Gallos candida cutis,* pendent fortasse ex Petronii c. 102,14 (p. 106,11–14)

7 IULIANUS TOLETANUS in Arte grammatica quam scripsit Ervigio regnum Gothorum obtinente (680–687), II,12,19 (Anecdota Helvetica ed. Hagen, Lipsiae 1870, p. CCXXXIV,3 = Ars Iuliani Toletani episcopi ed. M. A. H. Maestre Yenes, Toledo 1973, p. 173,86) hunc versum ex c. 14,2 (p. 10,8) adfert sine nomine auctoris: *ergo iudicium nihil est nisi publica merces*

8 in indice librorum qui Wulfhadi (archiepiscopi Bituricensis ab anno 866, mortui anno 876) fuerunt, inter scriptorum ecclesiasticorum nomina legitur '*Petronii*' omisso operis titulo. (G. Becker, Catalogi bibliothecarum antiqui, Bonn 1885, no. 21,29. cf. P. Lehmann, Erforschung des Mittelalters 2 [Stuttgart 1959] 152–154)

9 HEIRICUS monachus Autissiodurensis in carmine de vita S. Germani scripto quod anno 873 absolvit, lib. I, 109–114 (Mon. Germ. hist., Poetae lat. aevi Carol. III p. 442):

orbem tum totum victor Romanus agebat,
qua mare, qua tellus, qua cardo invergit uterque.
si quod in orbe fretum, si quis sinus abditus usquam,
si quod clima foret Phoebeae lampadis expers,
si qua fuit regio, fulvum quae gigneret aurum,
nil nisi Romani vivebat nominis umbra.

quibus versibus immixta sunt Petroniana quae leguntur c. 119,1–5. – idem Heiricus in praefatione libri III,16 (p. 461) usus est vocabulo *septifluus* quod invenerat apud Petronium c. 133,3 (p. 161,4)

10 in codice Musei Britannici Harleiano 2735 saec. IX, qui Librum Glossarum continet, fol. 43ʳ in margine inferiore ipsius Heirici Autissiodurensis manu scripta sunt haec: *Halosin quid sit, Petronius Arbiter libro XV. post multa de quodam agens manifestat: 'sed uideo te totum in illa herere tabula, quae Troiae halosin ostendit'. et ut in Pomponii Porphirionis commento quod in Horatium Flaccum condidit primo libro legitur, quaedam pictura historica uel narratio intellegitur. 'uidemus' inquit* [ad carm. 1,5,12, p. 11,7 Holder] *'hodieque pingere in tabulis quosdam casus, quos in mari passi sint, atque in fanis marinorum deorum ponere.' inde putantur haletiae deductae, id est in paginis narrando historiae quaelibet pictae, quae nonnullorum laetos uel tristes casus exprimant. siue ut in greco habetur, ueritas* ΑΛΙΤhΙΑ *dicitur,* quod et uerus [?] *putatur.*[1]) – fuit hic codex olim Danielis, cuius nomen fol. 1ʳ legitur inscriptum: *Ex libb. Petri Danielis Aureliani 1565.* is in Notis suis a Goldasto editis p. 77 et p. 84 Heirici testimonio usus scripsit *in vetere Glossario S. Benedicti Floriacensis* verba *'sed video ... ostendit'* (= c. 89,1, p. 88,13) adferri *ex libro XV. Petronii Arbitri*

---

1) *haletiae* mihi prorsus obscurum. – in extrema adnotatione haec tria vocabula *quod et uerus* Tironianis notis scripta sunt. (pro *uerus* fortasse legendum *uerius.*)

11 altera saeculi noni parte scriptus est excerptorum Petronii codex Autissiodurensis qui nunc est Bernensis 357 (= **B**)

12 initio saeculi decimi EUGENIUS VULGARIUS Petronii verba quaedam (c. 46,5, p. 40,19 sq.) adfert, sed ea mire detorta et confusa cum alienis (Mon. Germ. hist., Poetae lat. aevi Carol. IV 1, p. 430): *Petronius Arbiter: iam alumna creperam Graeculis calcem impingere norit. creperam id est dubiam, unde crepusculum*

13 quae de potione satyrii ab Encolpio epota leguntur c. 20,7, ea *in libro XIIII.* narrata esse testatur interpolator Fulgentii in codice Parisino 7975 saeculi XI (vide fr. VII. Eius interpolationis originem suspicor ad Heiricum Autissiodurensem esse referendam, quem Fulgentii Mythologiarum libros et Expositionem sermonum antiquorum tractasse constat)

14 Florilegium Gallicum medio saeculo XII in urbe Aurelianensi compositum Petronii locos continet quinquaginta tres (quos littera φ in margine textus apposita signavi) nonnumquam longiores (velut continua capita 5; 88,2–9; 111/112) saepius breves, in quibus octo flosculos ex Cena decerptos: c. 34,10. 43,6. 44,17. 45,2. 55,3. 56,6. 59,2. 75,1

14a VINCENTIUS BELLOVACENSIS († 1264) ex Florilegio Gallico excerpta Petroniana selegit sedecim et in Speculum historiale XXI 25 recepit[1])

15 THEODORICUS CARNOTENSIS (floruit circa annum 1140) in prologo commentarii in Ciceronis De inventione: *ut ait Petronius* [cf. c. 3,2 sq.], *nos magistri in scholis soli relinquemur, nisi multos palpaverimus et insidias auribus fecerimus.* (cf. Manitius, Geschichte der lat. Literatur des Mittelalters 3,201. Bücheler, Kl. Schriften 2,516)

---

1) inspexi exemplar Speculi historialis Argentorati anno 1473 typis descriptum.

16 IOANNES SARESBERIENSIS († a. 1180) Policratici VIII,7 (II p. 271,18 Webb): *Cenam Trimalchionis apud Petronium, si potes, ingredere, et porcum sic gravidari posse miraberis, nisi forte admirationem multiplex ignota et inaudita luxuria tollat* (cf. c. 49, 9/10, p. 44,11–14) ‖ IV,5 (p. 248,22): *apud Petronium Trimalchio refert fabrum fuisse* ... (cf. c. 51, p. 45,6–17) ‖ III,7 (p. 190, 1): *hoc ipsum Arbiter noster ingemiscit* ...; *ait enim: 'nomen amicitiae* ... *perit'* = c. 80,9 (p. 79,17–24) ‖ VIII,11 (II p. 301,24) ... *nullam esse feminam tam pudicam, quae non peregrina libidine usque ad furorem incendatur. matrona quaedam referente Petronio Ephesi* ... = c. 110,7. 111,1–112,8 (p. 117,8/9. 14–p. 120,25) ‖ VII,16 (II, p. 157,13): *Petronianum illud ingestum omnibus credas: 'quisquis* ... *Iovem'* = c. 137,9 (p. 168,20–169,6)

Praeterea in Policratico Petroniana sine nomine auctoris leguntur haec: III,10 (p. 205,18) ... *certum est, illis* ... *non magis placere virtutem quam illos bene olere qui in culina habitant:* cf. c. 2,1 (p. 1,18/19) ‖ III,5 (p. 183,26) *qui auribus parant insidias:* cf. c. 3,3 (p. 3,2) *nisi quasdam insidias auribus fecerint* ‖ V,16 (p. 355,6) *iudicium nichil est nisi publica merces, atque eques in causa qui sedet empta probat* = c. 14,2 (p. 10,8/9) ‖ III,13 (p. 216,18) *pica pulvinaris* = c. 37,7 (p. 30,3) ‖ VIII, 3 (II p. 240,15) *cum fortuna* ... *fuga* = c. 80,9,3/4 (p. 79,19/20) ‖ VII,15 (II p. 157,1) *ut dici solet, amor ingenii neminem unquam divitem fecit* = c. 83,9 (p. 83,9) ‖ III,13 (p. 217,21) *vilis adulator picto iacet ebrius ostro* = c. 83,10,3 (p. 83,12) ‖ VII,16 (II p. 157,5) *qui solas divitias congerere curant, nichil in vita potius credi volunt via quam ceteris praetulerunt:* cf. c. 84,2 (p. 83,19/20) ‖ III,7 (p. 188,25) *Phoeboque pulchrior et sorore Phoebi* = c. 109,10,2 (p. 116,10) ‖ VIII,15 (II p. 338,5) *haec* [scil. luxuria] ... *utrumque sexum frangit in venerem:* cf. c. 119,22 (p. 131) *in venerem fregere* ‖ (II p. 338,9–12) *quaerit se natura* ... *quaeque virum quaerit* [sic] = c. 119,24–27 ‖ (II p. 337,34) *ingeniosa gula est* = c. 119,33 ‖ (II p. 338,1) *haec* [scil. luxuria] *ad praedam strepitumque lucri suffragia vertit, ut sit venalis populus, venalis curia patrum* = c. 119,40/41 (p. 132) ‖ I,6

(p. 42,5) *Sirenarum concentus credas esse:* cf. c. 127,5 (p. 151,12/13) *ut putares ... canere Sirenum concordiam* || VII,15 (II p. 155,26) *exulceratae mentis dolorem:* cf. c. 111,8 (p. 118,23) *exulceratae mentes*

Quae in epistula CCV anno 1167 scripta leguntur: ... *ut coniciatur in rutefolium, cuius Petronius in poenam delinquentium meminit,* spectant ad c. 37,10 (p. 30,10) et c. 58,5 (p. 52,18)

17 saeculo fortasse duodecimo conscripta est ignoti cuiusdam auctoris declamatio 'Tribunus Marianus', quae in codice Montepessulano saec. XII/XIII exstat post tertiam maiorum Quintiliani quae feruntur declamationum interposita. in cap. 5 (p. 62,25 ed. G. Lehnert Lipsiae 1905) haec leguntur verbis e Petronii c. 126,2 (p. 148,16–18) decerptis quasi conspersa: *non amo femininam cutis curam in milite, non petulantiam oculorum, non furtivos et oblicos intuitus, non crines arte compositos, non affectatam gestuum seu verborum mollitiem, non denique remissiorem incessum, nihil omnino quod ad lenocinamentum spectare possit lasciviae*

18 ineunte saeculo XIII in Anglia scriptus est codex Dublinensis Collegii S. Trinitatis no. 602, ex quo M. L. Colker auctoris ignoti narratiunculas quasdam edidit[1]) ineptas illas quidem et insulsas sed notabiles propter multa quae passim conspiciuntur Petroniani sermonis vestigia, ex quibus apparet hominem illum quisquis fuit reliquias Petronianas studiose lectitasse. ex locis iam a Colkero notatis paucos hic repetam, addam alios nonnullos qui eum fugerunt asterisco signatos. § 35* *cibis ... in navi viciatis utcumque* [sic, ut videtur, codex, certe non *utrique* quod Colker edidit] *refecti:* cf. c. 115,6 (p. 124,12) *cibisque naufragio corruptis utcumque curati* || § 43 *post tam frigidum*

1) *Analecta Dublinensia, Three Medieval Latin Texts in the Library of Trinity College Dublin,* ed. by Marvin L. Colker. Cambridge, Mass. 1975.

scema sermonum (item § 101 *post tam frigidum scema verborum*): cf. c. 126,8 (p. 149,11) *post tam frigidum schema* ‖ § 43* *largioris cene … tricliniarche suo mandat officium:* cf. c. 90,7 (p. 91,19) *mando aedicularum custodi cenulae officium.* (vocabulum *tricliniarches* ex c. 22,6 (p. 18,4) petitum esse adnotavit Colker) ‖ § 50 *crebris … quassant … pectora singultibus:* cf. c. 91,5 (p. 92,10) *singultibus crebris … pectus quassaverat* ‖ § 77 *illa … sumit ab extrema plebe quo caleat:* cf. c. 126,7 (p. 149,7) *in extrema plebe quaerit quod diligat* ‖ ibid. *huius estuantis desiderium sola servitus accendit:* cf. c. 126,5 (p. 149,1) *quod servum te … fateris, accendis desiderium aestuantis* ‖ ibid. *quedam solis sordibus fervescit, nec umquam libidinis impellitur ad rabiem luxuriave calescit, nisi vel squalentes servos vel cinctos altius stratores* [sic] *inspexerit. venerias harena quamplures ad araturas impellit. hec mulioni pulvere perfuso molliter succumbit. illam … histrio furere facit:* cf. c. 126,5/6 (p. 149,2–5) *quaedam … feminae sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut servos viderint aut statores altius cinctos. harena aliquas accendit aut perfusus pulvere mulio aut histrio …* ‖ § 79* *mulier … forsitan ut tam bona … sola … uteretur fortuna:* cf. c. 92,10 (p. 94,3) *credo, ut tam magna fortuna solus uteretur* ‖ § 87* *… etiam cum capitis … sum persecuturus periculo:* cf. c. 138,5 (p. 170,15) *… vel cum periculo capitis persequi destinat* ‖ § 93* *novit … quid humanam temptare soleat societatem* [*societatem* errore, credo, Colker]: cf. c. 112,1 (p. 119,16) *scitis quid plerumque soleat temptare humanam satietatem* ‖ § 115 *labra pluribus crepitant basiis collisa:* cf. c. 132,1 (p. 157,18) *pluribus osculis collisa labra crepitabant* (similiter § 50 itemque § 78 *collisis crepitant basia labellis*) ‖ § 136* *redeunt ad ministerium:* cf. c. 22,6 (p. 18,6) *redierant ad ministerium* ‖ ad Cenam videntur esse referenda ea quae leguntur § 57 *… velut nichil acidius suis sonare posset in auribus …* et § 120 *nichil enim sua sonare posset acidius in aure:* cf. c. 68,5 (p. 64,17) *nullus sonus umquam acidior percussit aures meas*

19 fr. XV et XVI olim 'ex glossario S. Dionysii ' a Petro Daniele excerpta et post eius mortem a Goldasto edita, nuper a M. D. Reeve et R. H. Rouse reperta sunt in codice Bernensi 276, qui Papiae et Hugutionis glossaria continet.[1]) margines eius codicis ignotus homo doctus paulo post medium saeculum XIII multis multorum auctorum locis undique congestis passim implevit. fr. XV et XVI fol. 173^v et 51^r, alia Petroniana alibi adscripsit velut fol. 180^r *petronius in libro satyrarum: ipse senatus recti bonique preceptor mille pondo auri capitolio promittere solet* (= c. 88,9, p. 88,6–8), et fol. 256^v *petronius in libro primo satyrarum: Et tymbre ueteres, et passis uua racemis* (= c. 135,8,14, p. 165,9). excerpta Petroniana codicis Bernensis omnia investigavit et edidit W. Richardson in libro iam supra laudato 'Reading and Variant in Petronius ' pp. 63–82. (Adnotatorem illum fragmenta XV et XVI non ex pleniore quam quo nos utimur Petronii textu sed ex aliquo glossario deprompsisse recte dicit Richardson p. 79 et p. 162 adn. 127)

20 JOHANNES DE MONSTEROLIO (1354–1418) in epistula 26 (Jean de Montreuil, Opera, vol. I: Epistolario ed. E. Ornato, Torino 1963, p. 36,14): *iam taceat qui ait Petronius: irata virtus abditur* [= c. 89 v. 9], et paulo post (p. 37,43): ... *quia, ut inquit Aufranius* [sic][2]),

scorta placent factique[3]) *enervi corpore gressus*
et laxi crines et tot nova nomina vestis
queque virum querunt [= c. 119 v. 25–27];
turba sepulta mero circumvenit [= ibid. v. 31];
est favor in precio. senibus quoque libera virtus

1) M. D. Reeve and R. H. Rouse, *New Light on the Transmission of Donatus's 'Commentum Terentii.'*. Viator 9,1978,235 sqq. R. H. Rouse, *Florilegia and Latin Classical Authors in Twelfth- and Thirteenth-Century Orléans.* Viator 10,1979,131 sqq.

2) cf. inscriptionem codicis P.

3) sic etiam codex P.

excidit [= ibid. v. 42 sq.];
omnibus una impendet clades [= c. 122 v. 170 sq.];
arma cruor cedes incendia totaque bella
ante oculos volitant [= c. 123 v. 215 sq.]

21 POGGIUS FLORENTINUS (1380–1459) in epistula I 7 (Poggii Epistulae ed. Th. de Tonellis, vol. I, Florentiae 1832, p. 38) Londinii die XIII mensis Iunii a. 1420 ad Nicolaum de Niccolis scripta: *de Petronio Arbitro quod scire cupis quid tractet, lege Macrobii principium super somnio Scipionis* [I 2,8, p. 480,29 E.], *ubi enumerans genera fabularum dicit, in eis esse argumenta fictis amatorum casibus referta, quibus multum se Arbiter exercuit. est autem homo gravis versu et prosa constans et, ut conicio, paulo post tempora Augusti.* ‖ epist. II 3 (ibid. p. 91) Romae die XXVIII mensis Maii a. 1423 ad eundem scripta: *allatus est mihi ex Colonia XV. liber Petronii Arbitri, quem curavi transcribendum modo, cum illac iter feci. mittas ad me oro Bucolicam Calpurnii et particulam Petronii, quas misi tibi ex Britannia*

22 Codicis Parisini lat. 7989 olim Traguriensis pars prior qua Tibulli Propertii Catulli carmina continentur anno 1423 scripta est (cf. p. XX sq.). in hoc codice Petronii excerpta vulgaria (= A) sic sunt inscripta (p. 185): *Petronii Arbitri Satyri fragmenta ex libro quinto decimo et sexto decimo;* in fine haec est subscriptio (p. 205): *Petronii Arbitri Satyri fragmenta expliciunt ex libro quintodecimo et sextodecimo*

INDEX VIRORUM DOCTORUM
QUI IN ADNOTATIONE LAUDANTUR

Quae in adnotatione commemorata sunt unde excerpserim sic indicavi: asterisco apposito significatur Burmanni editio altera (1743), circello altera Goldastiana (1621); cetera omnia ex Bücheleri editionibus maiore minoribusve (quarum postremam Heraeus curavit anno 1922) deprompta esse scito, nisi alius indicatur locus.

Anton Lipsiae 1781
* *Auratus*
Baehrens Poetae Latini minores, vol. IV (Lipsiae 1882) p. 90
S. Bailey D. R. Shackleton Bailey, On Petronius. American Journal of Philology 108, 1987, 458–464
(id.) Anthologia Latina rec. D. R. Shackleton Bailey I, 1 (Stutgardiae 1982)
Barthius
Bendz Eranos 39, 1941, 31
Binetus
Birt Philologus 79, 1924, 6
Blümner Kritisch-exegetische Bemerkungen zu Petrons Cena Trimalchionis. Philologus 76, 1920, 341
Bodel Trimalchio's Coming of Age. Phoenix 43, 1989, 72–74
* *Bongars*
* *Boschius*
Bouhier Poème de Pétrone sur la Guerre Civile entre César et Pompée ... avec des remarques ... (par Jean Bouhier). Amsterdam 1737
* *Brassicanus*
Braswell Philologus 125, 1981, 152 sqq.

* *Broukhusius*
Bücheler Berolini 1862; editiones minores: [4]1904. [6]1922
Burmannus Traiecti ad Rhenum 1709. [2]Amstelaedami 1743
Bursian
Busche Zu Petronius. Rhein. Museum 66, 1911, 452 sqq.
* *Canterus*
Christ (Johann Friedrich)
Cornelissen
Courtney Some Passages of Petronius. Bulletin of the Institute of Classical Studies (London) 17, 1970, 65 sqq.
(id.) The Poems of Petronius. (American Classical Studies, 25) Atlanta 1991
Crusius (Christian)
* *Cuperus*
° *Daniel* (Pierre)
° *Fr. Daniel* (François)
Delz (in censura editionis Monacensis 1961) Gnomon 34, 1962, 676 sqq.
Delz[2] Gnomon 42, 1970, 32
Delz[3] Museum Helveticum 34, 1977, 141
Delz[4] Museum Helveticum 38, 1981, 62
Delz[5] Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 42, 1981, 66 sqq.
* *Dousa*
° *Dousa fil.*
Ehlers (Wilhelm Ehlers litteris ad me datis)
Ernout Paris [2]1931. [3]1950
° *P. Faber* (Petrus)
Fraenkel (Eduard Fraenkel litteris ad me datis)
Francius
Friedlaender Petronii Cena Trimalchionis, mit deutscher Übersetzung und erklärenden Anmerkungen. Leipzig 1891. [2]1906
Fuchs Zum Petrontext. Philologus 93, 1938, 157 sqq.

Fuchs[2] Verderbnisse im Petrontext, in: Studien zur Textgeschichte und Textkritik, Köln 1959, 57 sqq.
Gaselee Petroniana. Classical Quarterly 38, 1944, 77
George Petroniana. Classical Quarterly n. s. 17, 1967, 130 sqq.
* *Gevaerts*
Giardina Museum Criticum 8/9, 1973/74, 212
Gifanius Index in T. Lucretium s. v. 'casus sextus' (in Lucretio Lugduni Bat. 1595 edito p. 313)
* *Goesius*
Goldast Francofurti 1610. [2]1621
* *Graevius*
* *Gronovius* (Johannes Fredericus)
Jac. Gronovius
* *Gruter*
* *Gulielmius*
Gurlitt Petronius, Satiren, übersetzt von L. Gurlitt. Berlin 1923, S. 269
Haase
Hadrianides Amstelodami 1669
Haley Harvard Studies in Classical Philology 3, 1892, 184
Haupt Opuscula III 377. 583
* *Heinsius*
Heraeus Kleine Schriften, Heidelberg 1937, aut in Bücheleri editionibus minoribus ab Heraeo curatis Berolini [5]1912 et [6]1922
Housman ad Manilii Astronomicon 4,341 (fr. XXVII 1) et 5,440 (fr. XV)
Jacobs
Jahn
* *Jungermann*
* *Junius*
Kaibel (e Georgii Kaibelii exemplari mecum communicavit Ed. Fraenkel)

Keller Zur Kritik der Petronischen Cena Trimalchionis. Rheinisches Museum 16, 1861, 539

Klotz (Christian Adolf)

Kraffert cuius 'Neue Beiträge zur Kritik und Erklärung lateinischer Autoren', Programm Verden 1888, non vidi, laudatur ab H. Stubbe, Die Verseinlagen im Petron, Leipzig 1933, p. 158 (Petron. c. 22,5, p. 17,25) et a Friedlaendero, Bursians Jahresbericht 72, 1892, 164 (c. 116,8, p. 126,24)

Krohn Quaestiones ad Anthologiam Latinam spectantes. Diss. Halle 1887

Lachmann Karl Lachmanns Briefe an Moriz Haupt (Berlin 1892) 181

* *Le Fèvre* (Faber), Nicolas

Leo (e Georgii Kaibelii exemplari mecum communicavit Eduard Fraenkel)

Lindenbrog

* *Lipsius*

* *Mentelius*

Meyer (Heinrich) laudatus ab Heraeo in Supplementis editioni Büchelerianae minori ^{6}1922 adiectis p. 286

Mössler

Mommsen

Luc. Müller Jahrbücher f. class. Philologie 93, 1866, 395 (ad fr. XXXIIII 3) et 863 (ad p. 18,13)

* *Muncker*

Muretus in codice *m*

Neumann Würzburger Jahrbücher NF 6a, 1980, 173 sqq.

Nisbet (in censura editionis Monacensis 1961) Journal of Roman Studies 52, 1962, 227 sqq.

Nodot

Novák

* *Oevering*

Orelli

Orioli

Oudendorp
* *Palmerius* (Janus Mellerus)
* *Passerat*
Peerlkamp
Petersmann Petrons urbane Prosa. Wien 1977 (SB Akad. Wien, phil.-hist. Kl. 323)
Pithoeus (Pierre Pithou) Parisiis 1577. ^{2}1587
° *Fr. Pithoeus* (François Pithou)
Pius (Ioannes Baptista) Pii emendationes adnotavit Bücheler praeter has: c. 131,8 v. 6 (p. 157,3) = Gruteri Lampas sive Fax artium liberalium, I p. 459; c. 135,8 v. 16/17 (p. 165,12/13) = 'Enarrationes allegoricae fabularum Fulgentii Placiadis', Mediolani 1498, fol. f 5^r, et 'Plautus integer cum interpretatione I. B. Pii', Mediolani 1500, fol. s 8^v
* *Puteanus* (Claude Dupuy)
Puteolanus Mediolani 1482
° *Putschius*
* *Reinesius*
Reiske apud Burmannum, Antonium, Büchelerum
Ribbeck
Riese Anthologia Latina rec. A. Riese
* *Rittershusius*
Rohde Zu Petronius. Jahrbücher f. Philologie 119, 1879, 845 sqq.
Rose Rheinisches Museum 111, 1968, 258 sq.
* *Rutgersius*
* *Salmasius*
Salonius Petroniana I, in Commentationibus philologicis in honorem I. A. Heikel. Helsingfors 1926, 130 sqq.
Sambucus Antverpiae 1565
Scaliger
* *Scheffer*
Schmid (Dankwart) Der Erbschleicher in der antiken Satire. Diss. Tübingen 1951, p. 176 adn. 9

* *Schoppius*

Schrader Iohannis Schraderi emendationes carminis Petronii de bello civili. Hermes 2, 1867, 142

* *Scriverius*

Segebade Observationes grammaticae et criticae in Petronium. Diss. Halle 1880, p. 9 adn. 8

Smith Petronii Cena Trimalchionis. Oxford 1975

Stewechius

Stöcker Humor bei Petron. Diss. Erlangen 1969

Stowasser Archiv f. lat. Lexikographie 1, 1884, 336

Strelitz Emendationes Petronii Satirarum. Jahrbücher f. Philologie 119, 1879, 629 sqq., 833 sqq.

Studer (Theophil) Observationes criticae in Petronii Cenam Trimalchionis. Bern 1839, p. 15

Suringar

van Thiel Petron: Überlieferung und Rekonstruktion. (Mnemosyne Suppl. 20.) Leiden 1971

Thielmann Zu Petronius. Philologus 43, 1884, 358

Thomas (Paul) Mnemosyne 21, 1893, 179 = 49, 1921, 32

Tollius

Triller

* *Turnebus*

Vossius C. Valerius Catullus et in eum Isaaci Vossii Observationes. London 1684, p. 92

Walter Philologische Wochenschrift 62, 1942, 456

Watt Notes on Petronius. Classica et Mediaevalia 37, 1986, 173–184

Wehle Observationes criticae in Petronium. Diss. Bonn 1861

Wernsdorf

Wilkinson Proceedings of the Cambridge Philological Society 1946/47, No. 179, p. 6

Winterbottom Classical Review n. s. 22, 1972, 11

von Winterfeld Philologus 55, 1896, 190

° *Wouweren*

Zicàri Lanx satura N. Terzaghi oblata. Genova 1963, p. 343 sqq.
Zinn Eranion, Festschrift für H. Hommel. Tübingen 1961, 192 adn. 15

EXPLICATIO SIGLORUM

L = consensus librorum **l d m r t p** vel eorum qui quoque loco extant

- **l** = codex Leidensis Scaligeranus 61, scriptus anno 1571
- **d** = Petri Danielis schedae Bernenses, circa annum 1565 scriptae (continent c. 1–15,4 *frontis*)
- **m** = codex Vaticanus lat. 11428 (olim Mureti), scriptus post annum 1565 (desinit c. 80,8)
- **r** = codex Lambethanus 693 (olim Danielis Rogers), ante annum 1572 scriptus
- **t** = editio Tornaesiana, Lugduni 1575
  - **t**^{v} = '*variae lectiones ex collatione v. c.*' editioni Tornaesianae adiectae
- **p** = consensus utriusque editionis Pithoeanae
  - **p**^{1} = editio Pithoeana prior, Parisiis 1577
  - **p**^{2} = editio Pithoeana altera, Parisiis 1587
- *Memm.* = lectiones codicis Memmiani a Turnebo aliisque exscriptae
- (**L**) significat lectionem ordinis L quibusdam in testibus contaminatione obscuratam esse

O = consensus codicum **B R P** (in c. 81–109, ubi **B** deficit, **O** significat consensum **R P**)

- **B** = codex Bernensis 357 et codex Leidensis Vossianus Q. 30 (saec. IX)
  - *Autiss.* = lectiones codicis Autissiodurensis, qui est idem atque **B**, a Pithoeo ex c. 81–109 excerptae
- **R** = codex Parisinus lat. 6842 D (saec. XII)
- **P** = codex Parisinus lat. 8049 (saec. XII)

δ = codex a Poggio Florentino anno 1420 repertus, nunc deperditus, ex quo pendent libri novicii saeculo XV scripti omnes:

α {
A = codicis Parisini lat. 7989 olim Traguriensis excerpta vulgaria
E = codex Messanensis, anno 1848 igne absumptus
I = codex Indianensis Notre Dame 58
F = codex Leidensis Vossianus O. 81
K = codex Vaticanus lat. 1671

ξ {
J = codex Florentinus Laurentianus 37,25
V = codex Vindobonensis 179 (Endlicheri 218)
W = codex Vindobonensis 3198 (Endlicheri 108), olim Ioannis Sambuci
C = codex Vaticanus Urbinas 670
D = codex Florentinus Laurentianus 47,31
G = codex Guelferbytanus extravag. 299
Q = codex Vaticanus lat. 3403

$\mathbf{B}^{c}$ = codicis **B** scriptura correcta
$\mathbf{B}^{m}$ = codicis **B** scriptura in margine posita
Eadem ratione in ceteris usus sum.

H = codicis Parisini lat. 7989 olim Traguriensis ea pars quae cenam Trimalchionis continet
patav. = Cenae editio princeps, Patavii 1664

φ = archetypus Florilegii Gallici (cf. praef. p. XXIII sq.)

Textus quibus quoque loco auctoritatibus nitatur, litteris L O H φ in margine adscriptis significatur.

Singulos singulorum testium errores, ubi de vera scriptura ex ceteris constat, non adnotavi.

Nullum siglum appositum est scripturis iis quae in archetypo fuisse putandae sunt aut quibus non novimus vetustiores.

* singulis asteriscis indicavi lacunas, quas similiter libri asteriscis singulis pluribusve significant.

. . . ternis punctis indicantur lacunae nulla librorum auctoritate testatae.

add. = addidit
corr. = correxit
def. = defendit
del. = delevit, deleverunt
dist. = distinxit, distinxerunt
lac. ind. = lacunam indicavit
om. = omisit, omiserunt
transp. = transposuit

AL = Anthologia Latina
GL = Grammatici Latini ex recensione Henrici Keilii
Test. = Testimonia memoriae Petronianae (supra pag. XXX sqq.)

TESTIMONIIS ADDENDUM

post p. XXXV insere haec:

18a Marvinum L. Colker testimonium memoriae Petronianae novum luculentumque ex tenebris medii aevi eruisse et de eo commentatione edita exposuisse (*New Light on the Use and Transmission of Petronius,* Manuscripta 36, 1992, 200–209) nuper me docuit Michaelis D. Reeve comitas. repperit Colker in scriptis Eliae cuiusdam Tripolanensis, viri docti ex vico Thriplow prope Cantabrigiam sito oriundi, qui saeculo XII vel ineunte XIII floruisse videtur, multa verba Petroniana, alia ex longioribus excerptis (L) alia ex Cena sumpta, quae ille orationi suae passim immiscuerat. affirmat autem Colker tot tantasque esse similitudines inter Eliae genus scribendi et fabellas Dublinenses in testimonio 18 memoratas, ut vix negari possit eas ab illo scriptas esse, quamquam in fabellis plura Petroniana et magis conspicua inveniantur quam apud Eliam. vellem Eliae verba a Colkero paulo plenius exscripta essent, quo certius de dictionis Petronianae vestigiis iudicare liceret.

Nonis Iuliis a. 1995

PETRONII ARBITRI SATYRICON

⁂

1 ‘num alio genere furiarum declamatores inquietan- *LO*
tur, qui clamant: “haec vulnera pro libertate publica
excepi, hunc oculum pro vobis impendi; date mihi
[ducem] qui me ducat ad liberos meos, nam succisi
2 poplites membra non sustinent”? haec ipsa tolerabilia 5
essent, si ad eloquentiam ituris viam facerent. nunc et
rerum tumore et sententiarum vanissimo strepitu hoc
tantum proficiunt, ut cum in forum venerint, putent
3 se in alium orbem terrarum delatos. et ideo | ego *LφO*
adulescentulos existimo in scholis stultissimos fieri, 10
quia nihil ex his quae in usu habemus aut audiunt aut
vident, | sed piratas cum catenis in litore stantes, sed *LO*
tyrannos edicta scribentes quibus imperent filiis ut
patrum suorum capita praecidant, sed †responsa in pes-
tilentiam data ut virgines tres aut plures immolentur, 15
sed mellitos verborum globulos et omnia dicta facta-
2 que quasi papavere et sesamo sparsa. | qui inter haec *LφO*
nutriuntur non magis sapere possunt quam bene olere
2 qui in culina habitant. | pace vestra liceat dixisse, primi *LO*
omnium eloquentiam perdidistis. levibus enim atque 20
inanibus sonis ludibria quaedam excitando effecistis ut
3 corpus orationis enervaretur et caderet. nondum iuve-
nes declamationibus continebantur, cum Sophocles

L (= *ldmrtp*), *O* (= *BRP*) PETRONII ARBITRI SATYRICON *rtp, item Bd, nisi quod hi* SATIRICON *habent; accedit Marius Victorinus GL VI 153, 33* Arbiter Satyricon. *ceteri a pristina tituli forma varie desciverunt velut* INCIPIVNT EXCERTA PETRONII SATIRICI *R*, Petronii arbitri satirarum liber INCIPIT *et in margine eadem manu* Petronii Arbitri affranii Satirici liber incipit *P; numeros librorum exhibet unus A* Petronii Arbitri Satyri fragmenta ex libro quinto decimo et sexto decimo; *H caret inscriptione* 4 *del. Jacobs* 12/13 sed tyrannos *Sambucus*: et tyrannos 20 omnium δ: omnem

aut Euripides invenerunt verba quibus deberent loqui. *LO*
4 nondum umbraticus doctor ingenia deleverat, cum Pindarus novemque lyrici Homericis versibus canere
5 timuerunt. et ne poetas [quidem] ad testimonium citem, certe neque Platona neque Demosthenen ad hoc 5
6 genus exercitationis accessisse video. grandis et ut ita dicam pudica oratio non est maculosa nec turgida, sed
7 naturali pulchritudine exsurgit. nuper ventosa istaec et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit animosque iuvenum ad magna surgentes veluti pestilenti 10 quodam sidere afflavit, semelque corrupta eloquentiae
8 regula ... stetit et obmutuit. ad summam, quis postea Thucydidis, quis Hyperidis ad famam processit? ac ne carmen quidem sani coloris enituit, sed omnia quasi eodem cibo pasta non potuerunt usque ad senectutem 15
9 canescere. pictura quoque non alium exitum fecit, postquam Aegyptiorum audacia tam magnae artis compendiariam invenit.'

3 non est passus Agamemnon me diutius declamare in porticu quam ipse in schola sudaverat, sed 'adules- 20 cens' inquit 'quoniam sermonem habes non publici saporis et, quod rarissimum est, amas bonam men-
2 tem, non fraudabo te arte secreta. nil mirum ⟨si⟩ in his exercitationibus doctores peccant, qui necesse ha- 24 bent cum insanientibus furere. nam | nisi dixerint quae *LφO* adulescentuli probent, ut ait Cicero, "soli in scholis
3 relinquentur". | sicut | ficti adulatores cum cenas divi- *LO* *LφO* tum captant nihil prius meditantur quam id quod

L (= *ldmrtp*), *O* (= *BRP*) 4 *del. Bücheler* 6 uideo *Turnebus*: et ideo 8 istaec *om. O* 12 *lac. ind. Fuchs*[2] | *fortasse* ⟨ars⟩ stetit | regula eloquentia (*sine lacuna*) *Haase* | quis postea ad summam *LO*: *corr. Scriverius* 23 nil mirum si *Leo*: nimirum 26 Cicero *pro Caelio 41* 27 ficti] *del. Bücheler, def. Delz 680*

putant gratissimum auditoribus fore (nec enim aliter *LφO*
impetrabunt quod petunt nisi quasdam insidias auri-
4 bus fecerint), | sic eloquentiae magister, nisi tamquam *LO*
| piscator eam imposuerit hamis escam, quam scierit *LφO*
appetituros esse pisciculos, sine spe praedae moratur 5
4 in scopulo. | quid ergo est? parentes obiurgatione *LO*
digni sunt, qui nolunt liberos suos severa lege profice-
2 re. primum enim sic ut omnia, spes quoque suas am-
bitioni donant. deinde cum ad vota properant, cruda
adhuc studia in forum [im]pellunt et eloquentiam, qua 10
nihil esse maius confitentur, pueris induunt adhuc
3 nascentibus. quod si paterentur laborum gradus fieri,
ut studiosi iuvenes lectione severa irrigarentur, ut sa-
pientiae praeceptis animos componerent, ut verba At-
tico stilo effoderent, ut quod vellent imitari diu audi- 15
rent, ⟨si persuaderent⟩ sibi nihil esse magnificum
quod pueris placeret, iam illa grandis oratio haberet
4 maiestatis suae pondus. nunc pueri in scholis ludunt,
iuvenes ridentur in foro, et quod utroque turpius est,
quod quisque perperam ⟨di⟩dicit, in senectute confi- 20
5 teri non vult. sed ne me putes improbasse schedium
Lucilianae humilitatis, quod sentio et ipse carmine
effingam:

5 | artis severae si quis ambit effectus *LφO*
mentemque magnis applicat, prius mores

L (= *ldmrtp*), *O* (= *BRP*) 5 praedae spe *BR* | morabitur *A, sed cf. Petersmann 168* 8 ambitioni *Puteolanus*: ambitione *LO, quo servato* obruunt *pro* donant *scribit Delz*[4] 10 *del. Bücheler* 14 Attico *scripsi*: atroci *LO*: utroque *Delz*[5] 16 si persuaderent *add. Winterbottom* (ut persuaderent *praeiit Haupt*) 20 ⟨puer⟩ perperam *Jacobs* | didicit *A*: dicit *BR*: discit *LP* | confutari *Rohde speciose* 21 schedium *Pithoeus*: schadium *B*: studium B^{m} *cum ceteris* c. 5 v. 1 ambit t^{m}: amat

frugalitatis lege poliat exacta. *LφO*
nec curet alto regiam trucem vultu
cliensque cenas impotentium captet, 5
nec perditis addictus obruat vino
mentis calorem, neve plausor in scaenam
sedeat redemptus histrionis ad rictus.

sed sive armigerae rident Tritonidis arces
seu Lacedaemonio tellus habitata colono 10
Sirenumve domus, det primos versibus annos
Maeoniumque bibat felici pectore fontem.
mox et Socratico plenus grege mittat habenas
liber et ingentis quatiat Demosthenis arma.
hinc Romana manus circumfluat et modo Graio 15
†exonerata† sono mutet suffusa saporem,
grandiaque indomiti Ciceronis verba minentur. 20
interdum subducta foro det pagina cursum 17
et fortuna sonet celeri distincta meatu;
dent epulas et bella truci memorata canore. 19
his animum succinge bonis: sic flumine largo 21
plenus Pierio defundes pectore verba.'

L (= *ldmrtp*), *O* (= *BRP*) 3 poliat *Heinsius*: polleat | exacta] *fortasse* exactae; *cf. Sen. dial. 10,18,4* frugalitatis exactae homines 7 scenam *Heinsius*: scena 8 histrionis *Turnebus*: histrion(e)i | ad rictus *Ribbeck*: addictus 11 Sirenumue *Bücheler*: sirenumque 15 hinc *Puteolanus*: huic *aut* hunc 16 *temptavi* uox operata: uox ornata *Fuchs* 20 *post 16 ponendum censuit Burmannus* 22 defundes *Scaliger*: diffundes

6 | dum hunc diligentius audio, non notavi mihi *LO*
Ascylti fugam . . . et dum in hoc dictorum aestu motus
incedo, ingens scholasticorum turba in porticum ve-
nit, ut apparebat, ab extemporali declamatione nescio
2 cuius, qui Agamemnonis suasoriam exceperat. dum 5
ergo iuvenes sententias rident ordinemque totius dic-
tionis infamant, opportune subduxi me et cursim
3 Ascylton persequi coepi. sed nec viam diligenter tene-
4 bam [quia] nec quod stabulum esset sciebam. itaque
quocumque ieram, eodem revertebar, donec et cursu 10
fatigatus et sudore iam madens accedo aniculam quan-
7 dam, quae agreste holus vendebat, et 'rogo' inquam
'mater, numquid scis ubi ego habitem?' delectata est
illa urbanitate tam stulta et 'quidni sciam?' inquit con-
2 surrexitque et coepit me praecedere. divinam ego pu- 15
tabam et . . . subinde ut in locum secretiorem veni-
mus, centonem anus urbana reiecit et 'hic' inquit 'de-
3 bes habitare'. cum ego negarem me agnoscere do-
mum, video quosdam inter titulos nudasque meretri-
4 ces furtim spatiantes. tarde, immo iam sero intellexi 20
me in fornicem esse deductum. execratus itaque ani-
culae insidias operui caput et per medium lupanar
fugere coepi in alteram partem, cum ecce in ipso aditu
occurrit mihi aeque lassus ac moriens Ascyltos; puta-
5 res ab eadem anicula esse deductum. itaque ut ridens 25
eum consalutavi, quid in loco tam deformi faceret
8 quaesivi. sudorem ille manibus detersit et 'si scires'

L (= *ldmrtp*), *O* (= *BRP*) 1/2 dum ... et dum *a breviatore contracta disiunxit Bücheler* (*cf. p. 165, 14/15*) 2 in *delebat Daniel* | mutus *Delz et Nisbet* 9 *del. Goldast* | quod *Bücheler*: quo 13 est *B*: *om. ceteri* 16 *lac. ind. Bücheler* | secretiorem *BR*: secretum *ceteri* 18 agnoscere *BR*: cognoscere *ceteri* 23 alteram *O*: aliam *L*

inquit 'quae mihi acciderunt'. 'quid novi?' inquam *LO*
2 ego. at ille deficiens 'cum errarem' inquit 'per totam
civitatem nec invenirem quo loco stabulum reliquis-
sem, accessit ad me pater familiae et ducem se itineris
3 humanissime promisit. per anfractus deinde obscuris- 5
simos egressus in hunc locum me perduxit prolatoque
4 peculio coepit rogare stuprum. | iam pro cella meretrix *L*
assem exegerat, | iam ille mihi iniecerat manum, et nisi *LO*
valentior fuissem, dedissem poenas' . . .

| adeo ubique omnes mihi videbantur satyrion bi- 10 *L*
bisse

*

iunctis viribus molestum contempsimus

*

9 quasi per caliginem vidi Gitona in crepidine semitae
stantem et in eundem locum me conieci . . .

2 cum quaererem numquid nobis in prandium frater 15
parasset, consedit puer super lectum et manantes la-
3 crimas pollice extersit. perturbatus ego habitu fratris
quid accidisset quaesivi. at ille tarde quidem et invitus,
sed postquam precibus etiam iracundiam miscui,
4 'tuus' inquit 'iste frater seu comes paulo ante in con- 20
ductum accucurrit coepitque mihi velle pudorem ex-
5 torquere. | cum ego proclamarem, gladium strinxit et *LO*
"si Lucretia es" inquit "Tarquinium invenisti".'

L (= *ldmrtp*), *O* (= *BRP*) 9 *lac. ind. Pithoeus* 14 *lac. ind. Hadrianides* 17 extersit *Fr. Pithoeus*: expressit | ego *lp*[2]: ergo *ceteri* 19 etiam *l*: et *ceteri*

6 | quibus ego auditis intentavi in oculos Ascylti ma- L
nus et 'quid dicis' inquam 'muliebris patientiae scor-
7 tum, cuius ne spiritus ⟨quidem⟩ purus est?' inhorres-
cere se finxit Ascyltos, mox sublatis fortius manibus
8 longe maiore nisu clamavit: 'non taces' inquit 'gladia- 5
9 tor obscene, quem †de ruina† harena dimisit? non
taces, nocturne percussor, qui ne tum quidem, cum
10 fortiter faceres, cum pura muliere pugnasti, cuius ea-
dem ratione in viridario frater fui qua nunc in dever-
sorio puer est?' 'subduxisti te' inquam 'a praeceptoris 10
10 colloquio'. 'quid ego, homo stultissime, facere debui,
cum fame morerer? an videlicet audirem sententias, id
2 est vitrea fracta et somniorum interpretamenta? multo
me turpior es tu hercule, qui ut foris cenares poetam
3 laudasti'. . . . itaque ex turpissima lite in risum diffusi 15
pacatius ad reliqua secessimus

*

4 rursus in memoriam revocatus iniuriae 'Ascylte' in-
quam 'intellego nobis convenire non posse. itaque
communes sarcinulas partiamur ac paupertatem nos-
5 tram privatis quaestibus temptemus expellere. et tu 20
litteras scis et ego. ne quaestibus tuis obstem, aliquid
aliud promittam; alioqui mille causae quotidie nos
collident et per totam urbem rumoribus different'.
6 non recusavit Ascyltos et 'hodie' inquit 'quia tam-
quam scholastici ad cenam promisimus, non perda- 25
mus noctem. cras autem, quia hoc libet, et habitatio-

L (= *ldmrtp*) 3 *add. Bücheler* 6 de ruina] derisum *temptavit Fraenkel, sed cf. p. 80,8* 14 mehercules turpior es tu *coniecit Bücheler* 15 *lac. ind. Bücheler* 21/22 aliud aliquid *l* 22 quotidie nos *l*: nos quotidie *dmrtp* 23 different *Scaliger*: deferent

7 nem mihi prospiciam et aliquem fratrem'. | 'tardum *L*|*Lφ*
est' inquam 'differre quod placet'

*

| hanc tam praecipitem divisionem libido faciebat; *L*
iam dudum enim amoliri cupiebam custodem molestum, ut veterem cum Gitone meo rationem reducerem 5

*

11 postquam lustravi oculis totam urbem, in cellulam redii osculisque tandem bona fide exactis alligo artissimis complexibus puerum fruorque votis usque ad in-
2 vidiam felicibus. nec adhuc quidem omnia erant facta, cum Ascyltos furtim se foribus admovit discussisque 10 fortissime claustris invenit me cum fratre ludentem. risu itaque plausuque cellulam implevit, opertum me
3 amiculo evolvit et 'quid agebas' inquit 'frater sanctissi-
4 me? quid? †verti† contubernium facis?' nec se solum intra verba continuit, sed lorum de pera solvit et me 15 coepit non perfunctorie verberare, adiectis etiam petulantibus dictis: 'sic dividere cum fratre nolito'

*

12 veniebamus in forum deficiente iam die, in quo notavimus frequentiam rerum venalium, non quidem pretiosarum sed tamen quarum fidem male ambulan- 20
2 tem obscuritas temporis facillime tegeret. cum ergo et ipsi raptum latrocinio pallium detulissemus, uti occasione opportunissima coepimus atque in quodam angulo laciniam extremam concutere, si quem forte

L (= *ldmrtp*) 5 reducerem *Bücheler*: deducerem *aut* diducerem 14 uerti] ⟨sub⟩ ueste *Fuchs*[2] (*cf. Anth. Pal. 5,165,3* ὑπὸ χλαίνῃ *al.*) 22 latrocinio *suspectum* (*verba* raptum latrocinio *delenda censet van Thiel*)

3 emptorem splendor vestis posset adducere. nec diu *L*
moratus rusticus quidam familiaris oculis meis cum
muliercula comite propius accessit ac diligentius con-
4 siderare pallium coepit. invicem Ascyltos iniecit con-
templationem super umeros rustici emptoris ac subito 5
5 exanimatus conticuit. ac ne ipse quidem sine aliquo
motu hominem conspexi, nam videbatur ille mihi esse
qui tuniculam in solitudine invenerat. plane is ipse
6 erat. sed cum Ascyltos timeret fidem oculorum, ne
quid temere faceret prius tamquam emptor propius 10
accessit detraxitque umeris laciniam et diligentius
13 temptavit. o lusum fortunae mirabilem! nam adhuc ne
suturae quidem attulerat rusticus curiosas manus, sed
tamquam mendici spolium etiam fastidiose vendita-
2 bat. Ascyltos postquam depositum esse inviolatum 15
vidit et personam vendentis contemptam, seduxit me
paululum a turba et 'scis' inquit 'frater, rediisse ad nos
3 thesaurum de quo querebar? illa est tunicula adhuc, ut
apparet, intactis aureis plena. quid ergo facimus aut
4 quo iure rem nostram vindicamus?' exhilaratus ego 20
non tantum quia praedam videbam, sed etiam quod
fortuna me a turpissima suspicione dimiserat, negavi
circuitu agendum, sed plane iure civili dimicandum,
ut si nollet alienam rem domino reddere, ad interdic-
14 tum veniret. contra Ascyltos leges timebat et 'quis' 25
aiebat 'hoc loco nos novit aut quis habebit dicentibus

L (= *ldmrtp*) 1 splendor lt^{v}: splendida *ceteri* 5 *tunicae* super umeros *iniectae mentionem desiderabat Bücheler* | emptoris *del. Fraenkel invito numero* 7 motu *t*: metu 12 temptauit *Burmannus*: tenuit 24 domino *om. plerique, sed fuit in Cuiaciano*

fidem? mihi plane placet emere, quamvis nostrum sit, *L*
quod agnoscimus, et | parvo aere recuperare potius *Lφ*
thesaurum quam in ambiguam litem descendere:

2 | quid faciunt leges, ubi sola pecunia regnat *LφO*
aut ubi paupertas vincere nulla potest? 5
| ipsi qui Cynica traducunt tempora pera *LO*
non numquam nummis vendere verba solent.
| ergo iudicium nihil est nisi publica merces, *LφO*
| atque eques in causa qui sedet empta probat.' *LO*

3 | sed praeter unum dipondium [sicel], ⟨quo⟩ lupi- 10 *L*
nos[que quibus] destinaveramus mercari, nihil ad ma-
4 num erat. itaque ne interim praeda discederet, vel
minoris pallium addicere placuit et pretium maioris
5 compendii leviorem facere iacturam. cum primum er-
go explicuimus mercem, mulier aperto capite [quae 15
cum rustico steterat] inspectis diligentius signis iniecit
utramque laciniae manum magnaque vociferatione la-
6 trones tenere clamavit. contra nos perturbati, ne vide-
remur nihil agere, et ipsi scissam et sordidam tenere
coepimus tunicam atque eadem invidia proclamare 20
7 nostra esse spolia quae illi possiderent. sed nullo gene-
re par erat causa [nostra], et cociones, qui ad clamo-
rem confluxerant, nostram scilicet de more ridebant

L (= *ldmrtp*), *O* (= *BRP*); *in 4–9 accedit Y* 4–9 *Antonio auctore hic collocavit Bücheler, supra p. 9,25 post* ueniret *habet L* 5 nulla l^{m}*dmrtp* φ *RP*: nuda lt^{v} *BY* 6 pera *Heinsius*: cera 7 uendere uerba (uera *Y*) solent *LY*: uerba solent emere *O* 10/11 sicel *del. Gaselee; reliqua Gronovio praeeunte corr. Fraenkel* 12 itaque *in L post* discederet *collocatum hic reposuit* t^{m} 13 et *Bücheler*: ut 14 facere *Bücheler*: faceret 15/16 *del.* $Delz^{2}$ 18 tenere *del. Oudendorp clausula dissuadente. cf.* $Delz^{2}$ 22 *del. Bücheler* | cociones qui *Salmasius*: conciones quae (*item p. 11,14* concionibus *et ibid. 27* concionum) 23 scilicet de more *del. Fraenkel et* $Fuchs^{2}$ | nos scilicet de more ridebant [inuidiam] *coniecit Bücheler*

invidiam, quod pro illa parte vindica⟨ri vide⟩bant *L*
pretiosissimam vestem, pro hac pannuciam ne cento-
8 nibus quidem bonis dignam. hinc Ascyltos †pene†
15 risum discussit, qui silentio facto 'videmus' inquit
'suam cuique rem esse carissimam; reddant nobis tu- 5
2 nicam nostram et pallium suum recipiant.' etsi rustico
mulierique placebat permutatio, advocati tamen [iam
pene] nocturni, qui volebant pallium lucri facere, fla-
gitabant uti apud se utraque deponerentur ac postero
3 die iudex querellam inspiceret. neque enim res tan- 10
tum quae viderentur in controversiam esse, sed lon-
ge aliud quaeri, ⟨quod⟩ in utraque parte scilicet latro-
4 cinii suspicio haberetur. iam sequestri placebant, et
nescio quis ex cocionibus, calvus, tuberosissimae
frontis, qui solebat aliquando etiam causas agere, in- 15
vaserat pallium exhibiturumque crastino die affirma-
5 bat. ceterum apparebat nihil aliud quaeri nisi ut semel
deposita vestis inter praedones strangularetur et nos
metu criminis non veniremus ad constitutum. ...
6 idem plane et nos volebamus. itaque utriusque partis 20
7 votum casus adiuvit. indignatus enim rusticus, quod
nos centonem exhibendum postularemus, misit in fa-
ciem Ascylti tunicam et liberatos querella iussit pal-
lium deponere, quod solum litem faciebat ...
8 et recuperato, ut putabamus, thesauro in deverso- 25
rium praecipites abimus praeclusisque foribus ridere
acumen non minus cocionum quam calumniantium

L (= *ldmrtp*) 1 inuidiam] insaniam *Fraenkel, sed cf. p. 10,20* | *add. Strelitz* 3 p(a)ene] bene *Pithoeus* 4 uidemus *Jungermann*: uideamus 7/8 *del. Fuchs*² (iam poenae *Bücheler vix recte, aptius* importune *Nisbet*) 12 *add.* t^m (quaeri ⟨debere, quod⟩ in *S. Bailey*) | scilicet latrocinii *suspecta Fraenkelio* 19 *lac. ind. Bücheler, de qua cf. Merkelbach, Rh. M. 106,1963,191* 24 *lac. ind. Pithoeus*

coepimus, quod nobis ingenti calliditate pecuniam reddidissent. *L*

9 | nolo quod cupio statim tenere, *Lφ*
nec victoria mi placet parata

*

16 | sed ut primum beneficio Gitonis praeparata nos implevimus cena, ostium [non] satis audaci strepitu exsonuit impulsum . . . 5 *LO*

2 cum et ipsi ergo pallidi rogaremus quis esset, 'aperi' inquit 'iam scies'. dumque loquimur, sera sua sponte delapsa cecidit reclusaeque subito fores admiserunt 10
3 intrantem. mulier autem erat operto capite [illa scilicet quae paulo ante cum rustico steterat] et 'me derisisse' inquit 'vos putabatis? ego sum ancilla Quartillae,
4 cuius vos sacrum ante cryptam turbastis. ecce ipsa venit ad stabulum petitque ut vobiscum loqui liceat. 15 nolite perturbari. nec accusat errorem vestrum nec punit, immo potius miratur quis deus iuvenes tam
17 urbanos in suam regionem detulerit.' tacentibus adhuc nobis et ad neutram partem assentationem flectentibus intravit ipsa, una comitata virgine, sedensque super 20
2 torum meum diu flevit. ac ne tunc quidem nos ullum adiecimus verbum, sed attoniti expectavimus lacrimas
3 ad ostentationem doloris paratas. ut ergo tam ambitiosus detumuit imber, retexit superbum pallio caput et manibus inter se usque ad articulorum strepitum 25
4 constrictis 'quaenam est' inquit 'haec audacia, aut ubi fabulas etiam antecessura latrocinia didicistis? misere-

L (= *lmrtp*), *O* (= *BRP*) 6 *del. Scaliger* 7 *lac. ind. Bücheler* 10 reclusaeque *L*: remissaeque *O* 11/12 *del. Jacobs, cf. p. 10,15* 14 sacrum *RP*: sacram *L*: *om. B* 19 assentationem *delebat Nisbet* 24 detumuit *Gruter*: detonuit | pallio *delebat Fuchs*[2] 26 haec *om. L* 27 etiam *lt*[v]: et

or mediusfidius vestri; neque enim impune quisquam *LO*
5 quod non licuit adspexit. utique nostra regio tam
praesentibus plena est numinibus ut facilius possis
6 deum quam hominem invenire. ac ne me putetis ultio-
nis causa huc venisse, aetate magis vestra commoveor 5
quam iniuria mea. imprudentes enim, ut adhuc puto,
7 admisistis inexpiabile scelus. ipsa quidem illa nocte
vexata tam periculoso inhorrui frigore ut tertianae
etiam impetum timeam. et ideo medicinam somnio
petii iussaque sum vos perquirere atque impetum 10
8 morbi monstrata subtilitate lenire. sed de remedio non
tam valde laboro; maior enim in praecordiis dolor
saevit, qui me usque ad necessitatem mortis deducit,
ne scilicet iuvenili impulsi licentia quod in sacello
Priapi vidistis vulgetis deorumque consilia proferatis 15
9 in populum. protendo igitur ad genua vestra supinas
manus petoque et oro ne nocturnas religiones iocum
risumque faciatis neve traducere velitis tot annorum
secreta, quae vix tres homines noverunt.'

18 secundum hanc deprecationem lacrimas rursus effu- 20
dit gemitibusque largis concussa tota facie ac pectore
2 torum meum pressit. ego eodem tempore et miseri-
cordia turbatus et metu bonum animum habere eam
3 iussi et de utroque esse securam: nam neque sacra
quemquam vulgaturum, et si quod praeterea aliud 25
remedium ad tertianam deus illi monstrasset, adiuva-
turos nos divinam prudentiam vel periculo nostro.
4 hilarior post hanc pollicitationem facta mulier basiavit
me spissius et ex lacrimis in risum mota descendentes

L (= *lmrtp*), *O* (= *BRP*) 9 timeam *BR*: timebam *aut* timerem *ceteri* | somnio *r*: somno 14 impulsi licentia *rtp*: impulsu licentiam 19 tres *Nisbet*: mille 27 prudentiam] prouidentiam *rtp*

5 ab aure capillos meos lenta manu duxit | et 'facio' *LO|L*
inquit 'indutias vobiscum et a constituta lite dimitto.
quod | si non adnuissetis de hac medicina quam peto, *LO*
iam parata erat in crastinum turba quae et iniuriam
meam vindicaret et dignitatem: 5

6 | contemni turpe est, legem donare superbum: *LφO*
hoc amo, quod possum qua libet ire via.
nam sane et sapiens contemptus iurgia nectit,
et qui non iugulat, victor abire solet'

*

7 | complosis deinde manibus in tantum repente ri- 10 *LO*
sum effusa est ut timeremus. idem ex altera parte et
ancilla fecit quae prior venerat, idem virguncula quae
19 una intraverat. omnia mimico risu exsonuerant, cum
interim nos, quae tam repentina esset mutatio animo-
rum facta, ignoraremus ac modo nosmet ipsos modo 15
mulieres intueremur

*

2 | 'ideo vetui hodie in hoc deversorio quemquam *L*
mortalium admitti, ut remedium tertianae sine ulla
3 interpellatione a vobis acciperem.' ut haec dixit Quar-
tilla, Ascyltos quidem paulisper obstupuit, ego autem 20
frigidior hieme Gallica factus nullum potui verbum
4 emittere. sed ne quid tristius expectarem, comitatus
faciebat. tres enim erant mulierculae, si quid vellent

L (= *lmrtp*), *O* (= *BRP*) 1 lenta *Bongars*: temptata *aut* tentata 2 ⟨uos⟩ lite *coniecit Bücheler* 3 si inquit non *O* 8 nectit *Sambucus*: flectit 13 mimico *B*: nimio *ceteri*

conari, infirmissimae scilicet; contra nos, si nihil L
5 aliud, virilis sexus. sed et praecincti certe altius eramus. immo ego sic iam paria composueram, ut si depugnandum foret, ipse cum Quartilla consisterem, Ascyltos cum ancilla, Giton cum virgine 5

*

6 tunc vero excidit omnis constantia attonitis, et mors non dubia miserorum oculos coepit obducere

*

20 'rogo' inquam 'domina, si quid tristius paras, celerius confice; neque enim tam magnum facinus admisimus ut debeamus torti perire' 10

*

2 ancilla quae Psyche vocabatur lodiculam in pavimento diligenter extendit

*

sollicitavit inguina mea mille iam mortibus frigida

*

3 operuerat Ascyltos pallio caput, admonitus scilicet | periculosum esse alienis intervenire secretis 15 *Lφ*

*

4 | duas institas ancilla protulit de sinu alteraque pedes nostros alligavit, altera manus L

*

5 Ascyltos iam deficiente fabularum contextu 'quid?
6 ego' inquit 'non sum dignus qui bibam?' ancilla risu

L (= *lmrtp*) 1 scilicet; contra *distinxit Fraenkel* 2 sexus. sed et *Pithoeus*: sexus esset. et 19 ego *Goldast*: ergo | ⟨re⟩ risu *Courtney*

meo prodita complosit manus et 'apposui quidem * *L*
adulescens, solus tantum medicamentum ebibisti?'
7 'itane est?' inquit Quartilla 'quicquid satyrii fuit, Encolpius ebibit?'

*

non indecenti risu latera commovit 5

*

8 | ac ne Giton quidem ultimo risum tenuit, utique *LO*
postquam virguncula cervicem eius invasit et non repugnanti puero innumerabilia oscula dedit

*

21 | volebamus miseri exclamare, sed nec in auxilio erat *L*
quisquam, et hinc Psyche acu comatoria cupienti mihi 10
invocare Quiritum fidem malas pungebat, illinc puella penicillo, quod et ipsum satyrio tinxerat, Ascylton opprimebat

*

2 ultimo cinaedus supervenit myrtea subornatus
gausapa cinguloque succinctus . . . modo extortis nos 15
clunibus cecidit, modo basiis olidissimis inquinavit, donec Quartilla ballaenaceam tenens virgam alteque succincta iussit infelicibus dari missionem

*

3 uterque nostrum religiosissimis iuravit verbis inter
duos periturum esse tam horribile secretum 20

*

4 intraverunt palaestritae complures et nos legitimo
5 perfusos oleo refecerunt. utcumque igitur lassitudine

L (= *lmrtp*), *O* (= *BRP*) 1 apposui *Scaliger*: apposuit 3 *cf. fragm. VII* 15 *lac. ind. Bücheler* 21 complures *Bücheler*: quamplures

abiecta cenatoria repetimus et in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant et reliquus 6 lautitiarum apparatus splendidissime expositus. iussi ergo discubuimus, et gustatione mirifica initiati vino 7 etiam Falerno inundamur. excepti etiam pluribus ferculis cum laberemur in somnum, 'itane est?' inquit Quartilla 'etiam dormire vobis in mente est, cum sciatis Priapi genio pervigilium deberi?'

L

5

*

22 cum Ascyltos gravatus tot malis in somnum laberetur, illa quae iniuria depulsa fuerat ancilla totam faciem eius fuligine larga perfricuit et non sentientis 2 latera umerosque sopi[ti]onibus pinxit. iam ego etiam tot malis fatigatus minimum veluti gustum hauseram somni; idem et tota intra forisque familia fecerat, atque alii circa pedes discumbentium sparsi iacebant, alii parietibus appliciti, quidam in ipso limine coniunctis 3 marcebant capitibus; lucernae quoque umore defectae tenue et extremum lumen spargebant: cum duo Syri expilaturi [lagoenam] triclinium intraverunt, dumque inter argentum avidius rixantur, diductam fregerunt 4 lagoenam. cecidit etiam mensa cum argento, et ancillae super torum marcenti excussum forte altius poculum caput fregit. ad quem ictum exclamavit illa pariterque et fures prodidit et partem ebriorum excitavit. 5 [Syri] illi qui venerant ad praedam postquam se depre-

10

15

20

25

L (= *lmrtp*) 4 inuitati *Jahn* 11 larga *Jungermann*: longa 12 latera *Delz*: labra | *del. Vossius coll. Catull. 37,10* 17 marcebant *mrtp*: manebant *l mero errore* 19 *del. Jahn* 20 inter argentum *suspecta habet Nisbet* | deiectam *Delz*[4] 22 marcenti *Delz*: marcentis 23 fregit *a multis frustra temptatum; cf. Novius, Maccus exul 49 R.*[3] limen superum, quod mei misero saepe confregit caput 25 *del. Kraffert*

hensos intellexerunt, pariter secundum lectum conciderunt, ut putares hoc convenisse, et stertere tamquam olim dormientes coeperunt. L

6 iam et tricliniarches experrectus lucernis occidentibus oleum infuderat, et pueri detersis paulisper oculis redierant ad ministerium, cum intrans cymbalistria et 5
23 concrepans aera omnes excitavit. refectum igitur est convivium et rursus Quartilla ad bibendum revocavit. adiuvit hilaritatem comissantis cymbalistria⟨e cantus⟩

*

2 intrat cinaedus, homo omnium insulsissimus et plane illa domo dignus, qui ut infractis manibus concrepuit, eiusmodi carmina effudit: 10

3 'huc huc ⟨cito⟩ convenite nunc, spatalocinaedi,
pede tendite, cursum addite, convolate planta,
femore ⟨o⟩ facili, clune agili, [et] manu procaces, 15
molles, veteres, Deliaci manu recisi.'

4 consumptis versibus suis immundissimo me basio conspuit. mox et super lectum venit atque omni vi
5 detexit recusantem. super inguina mea diu multumque frustra moluit. [per]fluebant per frontem sudantis acaciae rivi, et inter rugas malarum tantum erat cretae, ut 20
24 putares detectum parietem nimbo laborare. non tenui

L (= lmrtp) 9 *add. Bücheler* 11 concrepuit *Jahn*: congemuit 13 *add. Luc. Müller* 15 *add. Fraenkel* | *om. l, del. Fraenkel* 19 recusantem *l*: recusantes *ceteri* 20 *delevi; cf. p. 61,7 sq.*

ego diutius lacrimas, sed ad ultimam perductus tristi- L
tiam 'quaeso' inquam 'domina, certe embasicoetan
2 iusseras dari'. complosit illa tenerius manus et 'o'
inquit 'hominem acutum atque urbanitatis vern⟨ac⟩u-
lae fontem. quid? tu non intellexeras cinaedum emba- 5
3 sicoetan vocari?' deinde ut contubernali meo melius
succederet, 'per fidem' inquam '[nostram] Ascyltos in
4 hoc triclinio solus ferias agit?' 'ita' inquit Quartilla 'et
Ascylto embasicoetas detur'. ab hac voce equum
cinaedus mutavit transituque ad comitem meum facto 10
5 clunibus eum basiisque distrivit. | stabat inter haec LO
Giton et risu dissolvebat ilia sua. itaque conspicata
eum Quartilla, cuius esset puer, diligentissima scisci-
6 tatione quaesivit. cum ego fratrem meum esse dixis-
sem, 'quare ergo' inquit 'me non basiavit?' vocatum- 15
7 que ad se in osculum applicuit. mox manum etiam
demisit in sinum et pertractato vasculo tam rudi 'haec'
inquit 'belle cras in promulside libidinis nostrae mili-
tabit; hodie enim post asellum diaria non sumo.'

25 cum haec diceret, ad aurem eius Psyche ridens ac- 20
cessit, et cum dixisset nescio quid, 'ita, ita' inquit
Quartilla 'bene admonuisti. cur non, quia bellissima
2 occasio est, devirginatur Pannychis nostra?' continuo-
que producta est puella satis bella et quae non plus
quam septem annos habere videbatur [et ea ipsa quae 25
primum cum Quartilla in cellam venerat nostram].
3 plaudentibus ergo universis et postulantibus nuptias
[fecerunt] obstupui ego et nec Gitona, verecundissi-
mum puerum, sufficere huic petulantiae affirmavi, nec
puellam eius aetatis esse, ut muliebris patientiae legem 30

L (= *lmrtp*), *O* (= *BRP*) 4 *add. Schoppius* 5 intelligis *lt*[v] 6 ut . . . succederet] *cf. Delz 682* 7 *del. Bücheler* **25**/**26** *del. Fraenkel* **28** *del. Mommsen*

4 posset accipere. 'ita' inquit Quartilla 'minor est ista *LO*
quam ego fui, cum primum virum passa sum? Iuno-
nem meam iratam habeam, si umquam me meminerim
5 virginem fuisse. nam et infans cum paribus inquinata
sum, et subinde procedentibus annis maioribus me 5
6 pueris applicui, donec ad [hanc] aetatem perveni. hinc
etiam puto proverbium natum illud, [ut dicatur] posse
7 taurum tollere, qui vitulum sustulerit.' igitur ne maio-
rem iniuriam in secreto frater acciperet, consurrexi ad
26 officium nuptiale. iam Psyche puellae caput involverat 10
flammeo, iam embasicoetas praeferebat facem, iam
ebriae mulieres longum agmen plaudentes fecerant
2 thalamumque incesta exornaverant veste, cum Quar-
tilla [quoque] iocantium libidine accensa et ipsa surre-
3 xit correptumque Gitona in cubiculum traxit. sine 15
dubio non repugnaverat puer, ac ne puella quidem
4 tristis expaverat nuptiarum nomen. itaque cum inclusi
iacerent, consedimus ante limen thalami, et in primis
Quartilla per rimam improbe diductam applicuerat
oculum curiosum lusumque puerilem libidinosa spe- 20
5 culabatur diligentia. me quoque ad idem spectaculum
lenta manu traxit, et quia considerantium ⟨co⟩haese-
rant vultus, quicquid a spectaculo vacabat, commove-
bat obiter labra et me tamquam furtivis subinde oscu-
lis verberabat 25

*

6 | abiecti in lectis sine metu reliquam exegimus noc- *L*
tem

*

L (= *lmrtp*), *O* (= *BRP*) 5 procedentibus *Brassicanus*: prodeuntibus 6 *del. Fraenkel* 7 ut dicatur *O*: *om. (L), del. Bücheler* 8 qui *B*: quae *ceteri omnes* 13 incesta] *obscurum*: intexta *Auratus* | cum *Bücheler*: tum 14 *del. Bücheler* 22 *add. Bücheler*

7 | venerat iam tertius dies, id est expectatio liberae H
cenae, sed tot vulneribus confossis fuga magis place-
8 bat quam quies. itaque cum maesti deliberaremus
quonam genere praesentem evitaremus procellam,
unus servus Agamemnonis interpellavit trepidantes et 5
9 'quid vos?' inquit 'nescitis, hodie apud quem fiat?
Trimalchio, lautissimus homo ... horologium in tri-
clinio et bucinatorem habet subornatum, ut subinde
10 sciat quantum de vita perdiderit'. amicimur ergo dili-
genter obliti omnium malorum, et Gitona libentissime 10
servile officium tuentem [usque hoc] iubemus in bal-
neum sequi ...

27 nos interim vestiti errare coepimus, immo iocari
magis et circulis ludentium accedere, cum subito |
videmus senem calvum, tunica vestitum russea, inter 15 HL
2 pueros capillatos ludentem pila. nec tam pueri nos,
quamquam erat operae pretium, ad spectaculum du-
xerant, quam ipse pater familiae, qui soleatus pila
prasina exercebatur. nec amplius eam repetebat quae
terram contigerat, sed follem plenum habebat servus 20
3 sufficiebatque ludentibus. notavimus etiam res novas.
nam duo spadones in diversa parte circuli stabant,
quorum alter matellam tenebat argenteam, alter nu-
merabat pilas, non quidem eas quae inter manus lusu
expellente vibrabant, sed eas quae in terram decide- 25
4 bant. cum has ergo miraremur lautitias, | accurrit Me- H
nelaus et 'hic est' inquit 'apud quem cubitum ponitis,
5 et quidem iam principium cenae videtis'. etiamnum

H, L (= lmrtp) 7 *lac. ind. Strelitz* 11 *del. Heraeus* | balneum *Bücheler*: balneo 12 *lac. ind. Friedlaender* 14 ludentium *Heinsius*: -tem 18 quia *H* 19 eam amplius *L* 26 ergo *om. L* | miramur *H* 27 ponetis *Scheffer* 28 quidem *Bücheler*: quid | etiamnum *Scheffer*: et iam non

loquebatur Menelaus, cum | Trimalchio digitos concre- *H|HL*
puit, ad quod signum matellam spado ludenti subiecit.
6 exonerata ille vesica aquam poposcit ad manus, digitosque paululum adspersos in capite pueri tersit . . .

28 longum erat singula excipere. itaque intravimus bal- 5
neum, et sudore calfacti momento temporis ad frigi-
2 dam eximus. iam Trimalchio unguento perfusus tergebatur, non linteis, sed palliis ex lana mollissima factis.
3 tres interim iatraliptae in conspectu eius Falernum
potabant, | et cum plurimum rixantes effunderent, 10 *H*
4 Trimalchio hoc suum propin esse dicebat. | hinc invo- *HL*
lutus coccina gausapa lecticae impositus est praecedentibus phaleratis cursoribus quattuor et chiramaxio,
in quo deliciae eius vehebantur, puer vetulus, lippus,
5 domino Trimalchione deformior. cum ergo auferre- 15
tur, ad caput eius cum minimis symphoniacus tibiis
accessit et tamquam in aurem aliquid secreto diceret,
toto itinere cantavit.

6 sequimur nos admiratione iam saturi et cum Agamemnone ad ianuam pervenimus, | in cuius poste 20 *H*
7 libellus erat cum hac inscriptione fixus: 'quisquis servus sine dominico iussu foras exierit, accipiet plagas
8 centum'. | in aditu autem ipso stabat ostiarius prasina- *HL*
tus, cerasino succinctus cingulo, atque in lance argen-
9 tea pisum purgabat. super limen autem cavea pende- 25
29 bat aurea, in qua pica varia intrantes salutabat. ceterum ego dum omnia stupeo, paene resupinatus crura
mea fregi. ad sinistram enim intrantibus non longe ab
ostiarii cella canis ingens, catena vinctus, in pariete

H, L (= *lmrtp*) 1 Trimalcio lautissimus homo *L*
2 supposuit *L* 4 *lac. ind. Bücheler* 6 calefacti *L*
8 mollissima lana *L* 10 bibebant *L* 11 propin esse *Heraeus*: propinasse 14 ferebantur *L* 19 iam admiratione
L 23 autem *om. L* 24 lance *om. H*

erat pictus superque quadrata littera scriptum 'cave *HL*
2 canem'. et collegae quidem mei riserunt, ego autem
collecto spiritu non destiti totum parietem persequi.
3 erat autem venalicium ⟨cum⟩ titulis pictum, et ipse
Trimalchio capillatus caduceum tenebat Minervaque 5
4 ducente Romam intrabat. hinc quemadmodum ratio-
cinari didicisset deinque dispensator factus esset, om-
nia diligenter curiosus pictor cum inscriptione reddi-
5 derat. in deficiente vero iam porticu levatum mento in
6 tribunal excelsum Mercurius rapiebat. praesto erat 10
Fortuna ⟨cum⟩ cornu abundanti [copiosa] et tres Par-
7 cae aurea pensa torquentes. notavi etiam in porticu
8 gregem cursorum cum magistro se exercentem. prae-
terea grande armarium in angulo vidi, in cuius aedicu-
la erant Lares argentei positi Venerisque signum mar- 15
moreum et pyxis aurea non pusilla, in qua barbam
ipsius conditam esse dicebant ...

9 interrogare ergo atriensem coepi, quas in medio
picturas haberent. 'Iliada et Odyssian' inquit | 'ac *H*
30 Laenatis gladiatorium munus'. non licebat †multa- 20
ciam† considerare ...

nos | iam ad triclinium perveneramus, in cuius parte *HL*
prima procurator rationes accipiebat. et quod praeci-
pue miratus sum, in postibus triclinii fasces erant cum
securibus fixi, quorum imam partem quasi embolum 25
2 navis aeneum finiebat, in quo erat scriptum: 'C. Pom-
peio Trimalchioni, seviro Augustali, Cinnamus dis-
3 pensator'. sub eodem titulo et lucerna bilychnis de
camera pendebat. ⟨erant⟩ et duae tabulae in utroque

H, L (= *lmrtp*) 1/2 caue caue canem *L* 2 mei qui-
dem *H* 4 *add. Burmannus* 6 Romam *H*: tem̃a *fere*
L 7 deinque *H*: dein *L* 11 *add. Wehle* | *del. Goesius*
15/16 marmoreum positum et *H* 17 *lac. ind. Bücheler*
18 ego *L* 20/21 multa iam *Bücheler duce Antonio*
21 *lac. ind. Bücheler* 22 ueneramus *L* 25 imam *Mure-*
tus: unam 28 etiam *L* 29 *add. Bücheler*

poste defixae, quarum altera, si bene memini, hoc *HL*
habebat inscriptum: 'III. et pridie kalendas Ianuarias
4 C. noster foras cenat', altera lunae cursum stellarum-
que septem imagines pictas; et qui dies boni quique
incommodi essent, distinguente bulla notabantur. 5
5 | his repleti voluptatibus cum conaremur in tricli- *H*
nium intrare, exclamavit unus ex pueris, qui supra hoc
6 officium erat positus: 'dextro pede'. sine dubio paulis-
per trepidavimus, ne contra praeceptum aliquis nos-
7 trum limen transiret. | ceterum ut pariter movimus 10 *HL*
[dextros] gressus, servus nobis despoliatus procubuit
ad pedes ac rogare coepit, ut se poenae eriperemus:
nec magnum esse peccatum suum, propter quod peri-
8 clitaretur; subducta enim sibi vestimenta dispensatoris
9 in balneo, quae vix fuissent decem sestertiorum. rettu- 15
limus ergo dextros pedes dispensatoremque in oecario
aureos numerantem deprecati sumus, ut servo remit-
10 teret poenam. superbus ille sustulit vultum et 'non
tam iactura me movet' inquit 'quam neglegentia ne-
11 quissimi servi. vestimenta mea cubitoria perdidit, 20
quae mihi natali meo cliens quidam donaverat, Tyria
sine dubio, sed iam semel lota. quid ergo est? dono
vobis eum'.

31 obligati tam grandi beneficio cum intrassemus tri-
clinium, occurrit nobis ille idem servus, pro quo roga- 25
veramus, et stupentibus spississima basia impegit gra-
2 tias agens humanitati nostrae. 'ad summam, statim
scietis' ait 'cui dederitis beneficium. vinum domini-
cum ministratoris gratia est'.

H, L (= *lmrtp*) **10** pariter *om. L* **11** dextros *del. Fraenkel* **12** ad] ante *L* **15** decem] $\overline{X}$ *l* **16** oecario *Heraeus*: precario *HL*: promptuario *Zicàri*: thecario *Giardina* **17** ut *om. L* **21** donauerat cliens quidam *L* **23** eum *om. L* **26** spississima basia stupentibus *L*

3 tandem ergo discubuimus pueris Alexandrinis *HL*
aquam in manus nivatam infundentibus aliisque insequentibus ad pedes ac paronychia cum ingenti subtili-
4 tate tollentibus. ac ne in hoc quidem tam molesto
5 tacebant officio, sed obiter cantabant. ego experiri 5
volui an tota familia cantaret, itaque potionem popos-
6 ci. paratissimus puer non minus me acido cantico
7 excepit, et quisquis aliquid rogatus erat ut daret: pantomimi chorum, non patris familiae triclinium crede-
8 res. allata est tamen gustatio valde lauta; nam iam 10
omnes discubuerant praeter unum Trimalchionem,
9 cui locus novo more primus servabatur. ceterum in
promulsidari asellus erat Corinthius cum bisaccio positus, qui habebat olivas in altera parte albas, in altera
10 nigras. tegebant asellum duae lances, in quarum mar- 15
ginibus nomen Trimalchionis inscriptum erat et argenti pondus. ponticuli etiam ferruminati sustinebant
11 glires melle ac papavere sparsos. fuerunt et thumatula
ferventia supra craticulam argenteam posita, et infra
craticulam Syriaca pruna cum granis Punici mali. 20

32 in his eramus lautitiis, cum ipse Trimalchio ad
symphoniam allatus est positusque inter cervicalia
2 minutissima expressit imprudentibus risum. pallio
enim coccineo adrasum excluserat caput circaque oneratas veste cervices laticlaviam immiserat mappam 25
3 fimbriis hinc atque illinc pendentibus. habebat etiam
in minimo digito sinistrae manus anulum grandem

H, L (= lmrtp) 8 daret *del. Gaselee*: *an* ut daret *delenda?* 8/9 panthomimi chorum *H*: pantomimorum *L* 10 tamen *H*: tum *L*: tandem *Heinsius* 11 unum *H*: ipsum *L* 18 ac *H*: et *L* | thumatula *H* (*item p. 44,14*): tumatula (*L*): tomacula *l*[m]*p*. *verum esse* thumatula *docuit Bodel, Harvard Studies 92 (1989) 349–366* 19 feruentia *hic posuit t*[m], *ante* argenteam *habent HL* | et *om. L* 23 minutissima *L*: munit- *H* 24 excluserat *H*: incluserat *fere L*: exeruerat *Stöcker*

subauratum, extremo vero articulo digiti sequentis *HL*
minorem, ut mihi videbatur, totum aureum, sed plane
4 ferreis veluti stellis ferruminatum. et ne has tantum
ostenderet divitias, dextrum nudavit lacertum armilla
aurea cultum et eboreo circulo lamina splendente co- 5
33 nexo. ut deinde pinna argentea dentes perfodit, 'ami-
ci,' inquit 'nondum mihi suave erat in triclinium veni-
re, sed ne diutius absentivus morae vobis essem, om-
2 nem voluptatem mihi negavi. permittitis tamen finiri
lusum'. sequebatur puer cum tabula terebinthina et 10
crystallinis tesseris, notavique rem omnium delicatis-
simam. pro calculis enim albis ac nigris aureos argen-
3 teosque habebat denarios. interim dum ille omnium
textorum dicta inter lusum consumit, gustantibus ad-
huc nobis repositorium allatum est cum corbe, in quo 15
gallina erat lignea patentibus in orbem alis, quales esse
4 solent quae incubant ova. accessere continuo duo ser-
vi et symphonia strepente scrutari paleam coeperunt
5 erutaque subinde pavonina ova divisere convivis. con-
vertit ad hanc scaenam Trimalchio vultum et 'amici,' 20
ait 'pavonis ova gallinae iussi supponi. et mehercules
timeo ne iam concepti sint; temptemus tamen, si ad-
6 huc sorbilia sunt.' accipimus nos cochlearia non mi-
nus selibras pendentia ovaque ex farina pingui figurata
7 pertundimus. ego quidem paene proieci partem me- 25
8 am, nam videbatur mihi iam in pullum coisse. deinde
ut audivi veterem convivam: 'hic nescio quid boni

H, L (= *lmrtp*) 5 conexo *Bücheler*: connexum
7/8 triclinium absens more uobis uenire sed ne diutius ab-
senti uos essem *H*: tr- uen- sed ne diutius absentius essem
fere L: *corr. Heinsius* 8 omnem *om. H* 9 permittetis
mrt 12 albis *om. H* | ac *H*: aut *L* 13 omnia *Heinsius*
14 dicta *om. L* 15 qua *L* 16/17 esse solent *om. H*
20 uultum Trimalcio *L* 22 concepta *L* 23 sorberi pos-
sunt *post* sunt *add. H* 24 sex libras *L* 26 mihi *om. H*

debet esse', persecutus putamen manu pinguissimam *HL*
ficedulam inveni piperato vitello circumdatam.

34 iam Trimalchio eadem omnia lusu intermisso poposcerat feceratque potestatem clara voce, si quis nostrum iterum vellet mulsum sumere, cum subito sig- 5
num symphonia datur et gustatoria pariter a choro
2 cantante rapiuntur. ceterum inter tumultum cum forte
paropsis excidisset et puer iacentem sustulisset, animadvertit Trimalchio colaphisque obiurgari puerum ac
3 proicere rursus paropsidem iussit. insecutus est ⟨su- 10
pel⟩lecticarius argentumque inter reliqua purgamenta
4 scopis coepit everrere. | subinde intraverunt duo Aethi- *H*
opes capillati cum pusillis utribus, quales solent esse
⟨eorum⟩ qui harenam in amphitheatro spargunt, vinumque dedere in manus; aquam enim nemo porrexit. 15
5 | laudatus propter elegantias dominus 'aequum' in- *HL*
quit 'Mars amat. itaque iussi suam cuique mensam
assignari. obiter et putidissimi servi minorem nobis
aestum frequentia sua facient'.
6 statim allatae sunt amphorae vitreae diligenter gyp- 20
satae, quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum
hoc titulo: 'Falernum Opimianum annorum centum.'
7 dum titulos perlegimus, complosit Trimalchio manus
et 'eheu' inquit 'ergo diutius vivit | vinum quam ho- *H*
muncio. quare tangomenas faciamus. | vinum vita est. 25 *HL*
verum Opimianum praesto. heri non tam bonum po-
8 sui, et multo honestiores cenabant.' potantibus ergo
nobis et accuratissime lautitias mirantibus laruam argen-

H, L (= lmrtp) 2 circumdatam *H*: piperatam *L*
10 insecutusque *L* | *add. Dousa* 12 euerrere *Goesius*: uerrere 13 esse] habere *Braswell* 14 *addidi* 17 iussi *Burmannus*: iussit *H*: iussit senex *L* 18 putidissimi *Heinsius*: pudis-*H*: p̄dis- *L* 19 sua freq- *L* 24–26 uiuit. uerum est uinum Opimianum *L mediis omissis* 25 uinum uita *Goesius*: uita uinum *H* 28 nobis *hic coll. Bücheler* (*cf. p. 12, 19*), *ante* lautitias *est in HL* | curatissime *H*

team attulit servus sic aptatam, ut articuli eius verte- *HL*
9 braeque luxatae in omnem partem flecterentur. hanc
cum super mensam semel iterumque abiecisset et cate-
natio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalchio
adiecit: 5

10 | 'eheu nos miseros, quam totus homuncio nil est! *HLφ*
sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.
ergo vivamus, dum licet esse bene.'

35 | laudationem ferculum est insecutum plane non pro *HL*
expectatione magnum; novitas tamen omnium con- 10
2 vertit oculos. rotundum enim repositorium duodecim
habebat signa in orbe disposita, super quae proprium
convenientemque materiae structor imposuerat ci-
3 bum: super arietem cicer arietinum, super taurum
bubulae frustum, super geminos testiculos ac rienes, 15
super cancrum coronam, super leonem ficum Africa-
4 nam, super virginem steriliculam, super libram state-
ram in cuius altera parte scriblita erat, in altera placen-
ta, | super scorpionem ... [pisciculum marinum], | *H*
super sagittarium oclopetam, super capricornum lo- 20 *HL*
custam marinam, super aquarium anserem, super pis-
5 ces duos mullos. in medio autem caespes cum herbis
6 excisus favum sustinebat. circumferebat Aegyptius
puer clibano argenteo panem ...
atque ipse etiam taeterrima voce de Laserpiciario mi- 25
7 mo canticum extorsit. nos ut tristiores ad tam viles
accessimus cibos, 'suadeo' inquit Trimalchio 'cene-
36 mus; hoc est ius cenae'. haec ut dixit, ad symphoniam

H, L (= lmrtp) **2** luxatae *Heinsius*: lax- *H*: loc- *L* | uerterentur *H* **9** laudationem ⟨nostram⟩ *Fuchs*[2] | insecutum est *L* **11** rep- enim rot- *L* **19** *glossam* pisc- mar- *Gaselee auctore del. et lac. ind. Smith* **20** oclopetam] scolopacem *Heinsius* | in quo cornua erant *post* capricornum *add. H* **24** *lac. ind. Bücheler* **26** extorquet *L* **28** ius *L*: in *H*

quattuor tripudiantes procurrerunt superioremque *HL*
2 partem repositorii abstulerunt. quo facto videmus infra [scilicet in altero ferculo] altilia et sumina leporemque in medio pinnis subornatum, ut Pegasus videre-
3 tur. notavimus etiam circa angulos repositorii Mar- 5 syas quattuor, ex quorum utriculis garum piperatum currebat super pisces, qui quasi in euripo natabant.
4 damus omnes plausum a familia inceptum et res elec-
5 tissimas ridentes aggredimur. non minus et Trimal-
6 chio eiusmodi methodio laetus 'Carpe' inquit. proces- 10 sit statim scissor et ad symphoniam gesticulatus ita laceravit obsonium, ut putares essedarium hydraule
7 cantante pugnare. ingerebat nihilo minus Trimalchio lentissima voce: 'Carpe, Carpe'. ego suspicatus ad aliquam urbanitatem totiens iteratam vocem pertine- 15 re, non erubui eum qui supra me accumbebat hoc
8 ipsum interrogare. at ille, qui saepius eiusmodi ludos spectaverat, 'vides illum' inquit 'qui obsonium carpit: Carpus vocatur. ita quotienscumque dicit "Carpe", eodem verbo et vocat et imperat'. 20

37 non potui amplius quicquam gustare, sed conversus ad eum, ut quam plurima exciperem, longe accersere fabulas coepi sciscitarique, quae esset mulier illa, quae
2 huc atque illuc discurreret. 'uxor' inquit 'Trimalchionis, Fortunata appellatur, quae nummos modio meti- 25
3 tur. et modo modo quid fuit? ignoscet mihi genius
4 tuus, noluisses de manu illius panem accipere. nunc, nec quid nec quare, in caelum abiit et Trimalchionis
5 topanta est. ad summam, mero meridie si dixerit illi
6 tenebras esse, credet. | ipse nescit quid habeat, adeo 30 *H*

H, L (= *lmrtp*) 3 *del. Pithoeus* 7 qui quasi *Gaselee et sic fere H* (*per compendium ambiguum*): qui *L* 8 coeptum *L* 11 ita gesticulatus *L* 12 essedarium *H*: darium *L* 14 carpe *non iterat L* 18 inquit illum *L* 19 itaque *L* 22 quam *om. L* 23 sciscitari *H* | illa mulier *L* 26 modo *non iterat L* 27 eius *L*

saplutus est; sed haec lupatria providet omnia, est ubi *H*
7 non putes. est sicca, sobria, bonorum consiliorum –
tantum auri vides –, est tamen malae linguae, pica
pulvinaris. quem amat, amat; quem non amat, non
8 amat. ipse [Trimalchio] fundos habet, qua milvi vo- 5
lant, nummorum nummos. argentum in ostiarii illius
9 cella plus iacet quam quisquam in fortunis habet. fa-
milia vero babae babae, non mehercules puto decu-
10 mam partem esse quae dominum suum noverit. ad
summam, quemvis ex istis babaecalis in rutae folium 10
38 coniciet. nec est quod putes illum quicquam emere.
omnia domi nascuntur: lana, citrea, piper; lacte galli-
2 naceum si quaesieris, invenies. ad summam, parum illi
bona lana nascebatur: arietes a Tarento emit et eos
3 culavit in gregem. mel Atticum ut domi nasceretur, 15
apes ab Athenis iussit afferri; obiter et vernaculae quae
4 sunt, meliusculae a Graeculis fient. ecce intra hos dies
scripsit, ut illi ex India semen boletorum mitteretur.
nam mulam quidem nullam habet quae non ex onagro
5 nata sit. vides tot culcit[r]as: nulla non aut conchylia- 20
tum aut coccineum tomentum habet. tanta est animi
6 beatitudo. reliquos autem collibertos eius cave con-
7 temnas. valde sucos[s]i sunt. vides illum qui in imo
imus recumbit: hodie sua octingenta possidet. de nihi-
8 lo crevit. modo solebat collo suo ligna portare. sed 25
quomodo dicunt – ego nihil scio, sed audivi – cum
Incuboni pilleum rapuisset, [et] thesaurum invenit.
9 ego nemini invideo, si quid deus dedit. est tamen

1 lupatrix *Neumann* | est ubi *scripsi*: et ubi *H*: et est ubi *Rohde* 5 Trimalchio, *quod Bücheler supervacaneum esse adnotavit, delevi* | qua *H*: quantum *Schol. Persii 4,26* 12 citrea *Jacobs*: credrae 25 modo solebat collo *Wehle*: solebat collo modo 26 cum *Bücheler*: quomodo 27 *del. Scheffer* 28 quid *Bücheler*: quo *H*: quoi *Goesius*

10 subalapa et non vult sibi male. itaque proxime cenacu- *H*
lum hoc titulo proscripsit: "C. Pompeius Diogenes ex
kalendis Iuliis cenaculum locat; ipse enim domum
11 emit". quid ille qui libertini loco iacet, quam bene se
12 habuit. non impropero illi. sestertium suum vidit de- 5
cies, sed male vacillavit. non puto illum capillos libe-
ros habere, nec mehercules sua culpa; ipso enim homo
melior non est; sed liberti scelerati, qui omnia ad se
13 fecerunt. scito autem: sociorum olla male fervet, et
14 ubi semel res inclinata est, amici de medio. et quam 10
honestam negotiationem exercuit, quod illum sic vi-
15 des. libitinarius fuit. solebat sic cenare quomodo rex:
apros gausapatos, opera pistoria, avis, . . . cocos, pis-
tores. plus vini sub mensa effundebatur, quam aliquis
16 in cella habet. phantasia, non homo. inclinatis quoque 15
rebus suis, cum timeret ne creditores illum conturbare
existimarent, hoc titulo auctionem proscripsit: "⟨C.⟩
Iulius Proculus auctionem faciet rerum superva-
cuarum".'

39 interpellavit tam dulces fabulas Trimalchio; nam 20
iam sublatum erat ferculum, hilaresque convivae vino
2 sermonibusque publicatis operam coeperant dare. is
ergo reclinatus in cubitum 'hoc vinum' inquit 'vos
3 oportet suave faciatis. pisces natare oportet. rogo, me
putatis illa cena esse contentum, quam in theca reposi- 25
torii videratis? "sic notus Ulixes?" quid ergo est?
4 oportet etiam inter cenandum philologiam nosse. pa-
trono meo ossa bene quiescant, qui me hominem inter
homines voluit esse. nam mihi nihil novi potest affer-

1 subalapa *coniunxit Bücheler*: sub alapa (*cf. Heraeus 110*[3]) | cenaculum *Bücheler*: cum 4 libertino *Heinsius* 13 opera pistoria *delebat Jacobs* | auis *Scheffer*: uis | *lac. suspicatus est Bücheler* 17 *add. Bücheler* 25 '*fortasse* putastis' *Bücheler* 26 *Verg. Aen. 2,44*

5 ri, sicut ille fer[i]culus †ta mel† habuit praxim. caelus *H*
hic, in quo duodecim dii habitant, in totidem se figuras convertit, et modo fit aries. itaque quisquis nascitur illo signo, multa pecora habet, multum lanae, caput praeterea durum, frontem expudoratam, cornum acutum. plurimi hoc signo scholastici nascuntur 5
6 et arietilli'. laudamus urbanitatem mathematici; itaque adiecit: 'deinde totus caelus taurulus fit. itaque tunc calcitrosi nascuntur et bubulci et qui se ipsi pascunt.
7 in geminis autem nascuntur bigae et boves et colei et 10
8 qui utrosque parietes linunt. in cancro ego natus sum. ideo multis pedibus sto, et in mari et in terra multa possideo; nam cancer et hoc et illoc quadrat. et ideo iam dudum nihil supra illum posui, ne genesim meam
9 premerem. in leone cataphagae nascuntur et imperio- 15
10 si; in virgine mulierosi et fugitivi et compediti; in libra laniones et unguentarii et quicumque aliquid expen-
11 dunt; in scorpione venenarii et percussores; in sagitta-
12 rio strabones, qui holera spectant, lardum tollunt; in capricorno aerumnosi, quibus prae mala sua cornua 20
13 nascuntur; in aquario copones et cucurbitae; in piscibus obsonatores et rhetores. sic orbis vertitur tamquam mola, et semper aliquid mali facit, ut homines
14 aut nascantur aut pereant. quod autem in medio caespitem videtis et super caespitem favum, nihil sine 25
15 ratione facio. terra mater est in medio quasi ovum corrotundata, et omnia bona in se habet tamquam favus'.

40 'sophos' universi clamamus et sublatis manibus ad

1 ta mel] iam *Bücheler* 7 arietilli *Reinesius*: arieti illi 16 mulierosi *Jac. Gronovius*: mulieres 17 expendunt *Burmannus*: expediunt

cameram iuramus Hipparchum Aratumque compa- *H*
randos illi homines non fuisse, donec advenerunt mi-
nistri ac toralia praeposuerunt toris, in quibus retia
erant picta subsessoresque cum venabulis et totus ve-
2 nationis apparatus. necdum sciebamus, ⟨quo⟩ mitte- 5
remus suspiciones nostras, cum extra triclinium cla-
mor sublatus est ingens, et ecce canes Laconici etiam
3 circa mensam discurrere coeperunt. secutum est hos
repositorium, in quo positus erat primae magnitudinis
aper, et quidem pilleatus, e cuius dentibus sportellae 10
dependebant duae palmulis textae, altera caryotis alte-
4 ra thebaicis repleta. circa autem minores porcelli ex
coptoplacentis facti, quasi uberibus imminerent, scro-
fam esse positam significabant. et hi quidem apopho-
5 reti fuerunt. ceterum ad scindendum aprum non ille 15
Carpus accessit, qui altilia laceraverat, sed barbatus
ingens, fasciis cruralibus alligatus et alicula subornatus
polymita, strictoque venatorio cultro latus apri vehe-
menter percussit, ex cuius plaga turdi evolaverunt.
6 parati aucupes cum harundinibus fuerunt et eos circa 20
7 triclinium volitantes momento exceperunt. inde cum
suum cuique iussisset referri Trimalchio, adiecit:
'etiam videte, quam porcus ille silvaticus lotam come-
8 derit glandem'. statim pueri ad sportellas accesserunt,
quae pendebant e dentibus, thebaicasque et caryotas 25
41 ad numerum divisere cenantibus. interim ego, qui
privatum habebam secessum, in multas cogitationes
2 diductus sum, quare aper pilleatus intrasset. post-
quam itaque omnis bacalusias consumpsi, duravi in-
terrogare illum interpretem meum, quod me torque- 30

1/2 comparatos *Rohde* 3 toralia praeposuerunt *Mentelius*: tolaria proposuerunt 5 *add. Mentelius* 23 etiam] iam *Jacobs* | lotam *Muncker*: totam 30 quod *Bücheler*: quid

3 ret. at ille: 'plane etiam hoc servus tuus indicare pot- *H*
4 est; non enim aenigma est, sed res aperta. hic aper, cum heri summa cena eum vindicasset, a convivis dimissus ⟨est⟩; itaque hodie tamquam libertus in con-
5 vivium revertitur'. damnavi ego stuporem meum et 5 nihil amplius interrogavi, ne viderer numquam inter honestos cenasse.

6 dum haec loquimur, puer speciosus, vitibus hederisque redimitus, modo Bromium, interdum Lyaeum Euhiumque confessus, calathisco uvas circumtulit et 10
7 poemata domini sui acutissima voce traduxit. ad quem sonum conversus Trimalchio 'Dionyse' inquit 'liber esto'. puer detraxit pilleum apro capitique suo impo-
8 suit. tum Trimalchio rursus adiecit: 'non negabitis me' inquit 'habere Liberum patrem'. laudavimus dictum 15 [Trimalchionis] et circumeuntem puerum sane perbasiamus.

9 ab hoc ferculo Trimalchio ad lasanum surrexit. nos libertatem sine tyranno nacti coepimus invitare ...
10 [convivarum sermones]. Dama itaque primus cum 20 †pataracina† poposcisset, 'dies' inquit 'nihil est. dum versas te, nox fit. itaque nihil est melius quam de
11 cubiculo recta in triclinium ire. et mundum frigus habuimus. vix me balneus calfecit. tamen calda potio
12 vestiarius est. staminatas duxi, et plane matus sum. 25 vinus mihi in cerebrum abiit'.

42 excepit Seleucus fabulae partem et 'ego' inquit 'non
2 cotidie lavor; balniscus enim fullo est, aqua dentes

3 cena eum *Bücheler*: cenam 4 *add. Heinsius* 16 *del. Fraenkel* | circumeuntem *Scheffer*: -tes 18 lasanum *Scheffer*: lasammum 19/20 *verba argumentum declarantia* c- s- *del. et lac. ind. Fuchs*[2]; inuitare ⟨nos largius⟩ [c- s-] *Courtney* 20 Dama *Heinsius*: clamat 28 balniscus *Scheffer*: baliscus

habet, et cor nostrum cotidie liquescit. sed cum mulsi *H*
pultarium obduxi, frigori laecasin dico. nec sane lava-
3 re potui; fui enim hodie in funus. homo bellus, tam
bonus Chrysanthus animam ebulliit. modo modo me
4 appellavit. videor mihi cum illo loqui. heu, eheu. utres 5
inflati ambulamus. minoris quam muscae sumus,
⟨muscae⟩ tamen aliquam virtutem habent, nos non
5 pluris sumus quam bullae. et quid si non abstinax
fuisset! quinque dies aquam in os suum non coniecit,
non micam panis. tamen abiit ad plures. medici illum 10
perdiderunt, immo magis malus fatus; medicus enim
6 nihil aliud est quam animi consolatio. tamen bene
elatus est, vitali lecto, stragulis bonis. planctus est
optime – manu misit aliquot – etiam si maligne illum
7 ploravit uxor. quid si non illam optime accepisset! sed 15
mulier quae mulier milvinum genus. neminem nihil
boni facere oportet; aeque est enim ac si in puteum
conicias. sed antiquus amor cancer est'.

43 molestus fuit, Philerosque proclamavit: 'vivorum
meminerimus. ille habet, quod sibi debebatur: hones- 20
te vixit, honeste obiit. quid habet quod queratur? ab
asse crevit et paratus fuit quadrantem de stercore mor-
dicus tollere. itaque crevit, quicquid tetigit, tamquam
2 favus. puto mehercules illum reliquisse solida centum,
3 et omnia in nummis habuit. de re tamen ego verum 25
dicam, qui linguam caninam comedi: durae buccae

1 cor] corpus *Jacobs* 2 laecasin *Burmannus*: -sim 3 in funus *patav.*: infumus 5 heu eheu *Jacobs*: hey est hey 6 minoris *Scheffer*: -res 7 *add. Heinsius* 19 Phile-rosque *Bücheler*: Phileros qui 21/22 ab asse creuit *Scheffer*: abbas secreuit 23 tetigit *Delz*: creuit 26 [qui] l- c- comedit *Jacobs*: quia l- c- comedit *Delz*

4 fuit, linguosus, discordia, non homo. frater eius fortis *H*
fuit, amicus amico, manu plena, uncta mensa. et inter
initia malam parram pilavit, sed recorrexit costas illius
prima vindemia: vendidit enim vinum, quantum ipse
voluit. et quod illius mentum sustulit, hereditatem 5
5 accepit, ex qua plus involavit quam illi relictum est. et
ille stips, dum fratri suo irascitur, nescio cui terrae
filio patrimonium elegavit. longe fugit, quisquis suos
6 fugit. habuit autem oricularios servos, qui illum pes- 9
sum dederunt. | numquam autem recte faciet, qui cito *HLφ*
credit, | utique homo negotians. tamen verum quod *H*
7 frunitus est, quam diu vixit. †cui datum est, non cui
destinatum. plane Fortunae filius, in manu illius
plumbum aurum fiebat. facile est autem, ubi omnia
quadrata currunt. et quot putas illum annos secum 15
tulisse? septuaginta et supra. sed corneolus fuit, aeta-
8 tem bene ferebat, niger tamquam corvus. noveram
hominem olim oliorum, et adhuc salax erat. non me-
hercules illum puto in domo canem reliquisse. immo
etiam pullarius erat, omnis Minervae homo. nec im- 20
probo, hoc solum enim secum tulit'.

44 haec Phileros dixit, illa Ganymedes: 'narratis quod
nec ad caelum nec ad terram pertinet, cum interim
2 nemo curat, quid annona mordet. non mehercules
hodie buccam panis invenire potui. et quomodo sicci- 25
3 tas perseverat. iam annum esur⟨it⟩io fuit. aediles male
eveniat, qui cum pistoribus colludunt "serva me, ser-

2 plena uncta *Reinesium secutus Heinsius*: uncta plena
4 quantum] *cf. Hofmann-Szantyr 73 (d)*: quanti *praeeunte Scheffero Bücheler* 9 oricularios *Reinesius*: oracularios
12 cui ⟨datum est⟩ datum est *Muncker* 20 pullarius *Burmannus*: puellarius 26 *add. Bücheler*

vabo te". itaque populus minutus laborat; nam isti *H*
4 maiores maxillae semper Saturnalia agunt. o si habere-
mus illos leones, quos ego hic inveni, cum primum ex
5 Asia veni. illud erat vivere. †similia sicilia interiores†
et laruas sic istos percolopabant, ut illis Iuppiter iratus 5
6 esset. [sed] memini Safinium: tunc habitabat ad arcum
7 veterem, me puero, piper, non homo. is quacumque
ibat, terram adurebat. sed rectus, sed certus, amicus
8 amico, cum quo audacter posses in tenebris micare. in
curia autem quomodo singulos [vel] pilabat [tracta- 10
9 bat], nec schemas loquebatur sed derectum. cum age-
ret porro in foro, sic illius vox crescebat tamquam
tuba. nec sudavit umquam nec expuit, puto eum ne-
10 scio quid assi a dis habuisse. et quam benignus resalu-
tare, nomina omnium reddere, tamquam unus de no- 15
11 bis. itaque illo tempore annona pro luto erat. asse
panem quem emisses, non potuisses cum altero devo-
12 rare. nunc oculum bublum vidi maiorem. heu, heu,
quotidie peius. haec colonia retroversus crescit tam-
13 quam coda vituli. sed quare habemus aedilem non 20
trium cauniarum, qui sibi mavult assem quam vitam
nostram? itaque domi gaudet, plus in die nummorum
14 accipit, quam alter patrimonium habet. iam scio unde
acceperit denarios mille aureos. sed si nos coleos ha-
beremus, non tantum sibi placeret. nunc populus est 25
15 domi leones, foras vulpes. quod ad me attinet, iam
pannos meos comedi, et si perseverat haec annona,

6 *del. Scheffer* 10 *praeeunte Scheffero del. Jacobs*
11 derectum *Reiske*: dilectum 13 eum *Mentelius*: enim
14 assi a dis *Burmannus*: asia dis 20 sed quare? *dist. Scheffer* | non *hic posuit Bücheler, post* quare *habet H*
23 habet *patav.*: haberet

16 casulas meas vendam. quid enim futurum est, si nec *H*
dii nec homines huius coloniae miserentur? ita meos
17 fruniscar, ut ego puto omnia illa a diibus fieri. | nemo *HLφ*
enim caelum caelum putat, nemo ieiunium servat,
nemo Iovem pili facit, sed omnes opertis oculis bona 5
18 sua computant. | antea stolatae ibant nudis pedibus in *H*
clivum, passis capillis, mentibus puris, et Iovem
aquam exorabant. itaque statim urceatim plovebat:
aut tunc aut numquam: et omnes redibant udi tam-
quam mures. itaque dii pedes lanatos habent, quia nos 10
religiosi non sumus. agri iacent –'

45 'oro te' inquit Echion centonarius 'melius loquere.
2 "modo sic, modo sic" inquit rusticus; varium porcum
perdiderat. | quod hodie non est, cras erit: sic vita *HLφ*
3 truditur. | non mehercules patria melior dici potest, si 15 *H*
homines haberet. sed laborat hoc tempore, nec haec
sola. non debemus delicati esse, ubique medius caelus
4 est. tu si aliubi fueris, dices hic porcos coctos ambula-
re. et ecce habituri sumus munus excellente in triduo
5 die festa; familia non lanisticia, sed plurimi liberti. et 20
Titus noster magnum animum habet et est caldicere-
brius: aut hoc aut illud, erit quid utique. nam illi
6 domesticus sum, non est mixcix. ferrum optimum
daturus est, sine fuga, carnarium in medio, ut amphi-
theater videat. et habet unde: relictum est illi sester- 25
tium trecenties, decessit illius pater. male! ut quadrin-

2 huius *Scheffer*: eius **3** a diibus *Bücheler*: aedilibus **5** pili *H*: pluris *Lφ* **9** redibant *Jacobs*: ridebant | udi *Triller*: ut dii **15** truditur *Lφ*: tiditur *H* **16** haberet] '*fortasse* saperent' *Bücheler* **17** sola *Reiske*: sua **18** aliubi *Scheffer*: alicubi **19** in triduo *Heinsius*: inter duo **22** quid *Muncker*: quod **24** amphitheater *Bücheler*: ampliteatur **26** ⟨factum⟩ male *Ehlers dubitans* (*cf. Thes. 8, 241,1 sqq.*)

genta impendat, non sentiet patrimonium illius, et *H*
7 sempiterno nominabitur. iam Manios aliquot habet et
mulierem essedariam et dispensatorem Glyconis, qui
deprehensus est, cum dominam suam delectaretur.
videbis populi rixam inter zelotypos et amasiunculos. 5
8 Glyco autem, sestertiarius homo, dispensatorem ad
bestias dedit. hoc est se ipsum traducere. quid servus
peccavit, qui coactus est facere? magis illa matella
digna fuit quam taurus iactaret. sed qui asinum non
9 potest, stratum caedit. quid autem Glyco putabat 10
Hermogenis filicem umquam bonum exitum factu-
ram? ille milvo volanti poterat ungues resecare; colu-
bra restem non parit. Glyco, Glyco dedit suas; itaque
quamdiu vixerit, habebit stigmam, nec illam nisi Or-
10 cus delebit. sed sibi quisque peccat. sed subolfacio, 15
quia nobis epulum daturus est Mammea, binos dena-
rios mihi et meis. quod si hoc fecerit, eripiet Norbano
totum favorem. scias oportet plenis velis hunc vincitu-
11 rum. et revera, quid ille nobis boni fecit? dedit gladia-
tores sestertiarios iam decrepitos, quos si sufflasses 20
cecidissent; iam meliores bestiarios vidi. occidit de
lucerna equites, putares eos gallos gallinaceos; alter
burdubasta, alter loripes, tertiarius mortuus pro mor-
12 tuo, qui habe⟨ba⟩t nervia praecisa. unus alicuius fla-
turae fuit Thraex, qui et ipse ad dictata pugnavit. ad 25

2 Manios] nanos *Scheffer conferens Stat. silv. 1,6,57 sqq.*
17 eripiet *Scheffer*: erripiat 24 *add. Bücheler*

summam, omnes postea secti sunt; adeo de magna *H*
13 turba "adhibete" acceperant, plane fugae merae. "munus tamen" inquit "tibi dedi": et ego tibi plodo. computa, et tibi plus do quam accepi. manus manum
46 lavat. videris mihi, Agamemnon, dicere: "quid iste 5
argutat molestus?" quia tu, qui potes loquere, non loquis. non es nostrae fasciae, et ideo pauperorum
2 verba derides. scimus te prae litteras fatuum esse. quid ergo est? aliqua die te persuadeam, ut ad villam venias et videas casulas nostras? inveniemus quod manducemus, pullum, ova: belle erit, etiam si omnia hoc anno 10
tempestas depravavit: inveniemus ergo unde saturi fia-
3 mus. et iam tibi discipulus crescit cicaro meus. iam quattuor partis dicit; si vixerit, habebis ad latus servulum. nam quicquid illi vacat, caput de tabula non 15
tollit. ingeniosus est et bono filo, etiam si in aves
4 morbosus est. ego illi iam tres cardeles occidi, et dixi quia mustella comedit. invenit tamen alias nenias, et
5 libentissime pingit. ceterum iam Graeculis calcem impingit et Latinas coepit non male appetere, etiam si 20
magister eius sibi placens fit nec uno loco consistit.
6 scit quidem litteras, sed non vult laborare. est et alter non quidem doctus, sed curiosus, qui plus docet quam scit. itaque feriatis diebus solet domum venire,
7 et quicquid dederis, contentus est. emi ergo nunc 25
puero aliquot libra rubricata, quia volo illum ad dom-

2 adhibete *Bücheler*: adhebete **6/7** loquere non loquis *Burmannus*: l- n- loqui *H*: loqui non loquere *Scheffer* **12** deprauauit *scripsi*: dispare pallauit *H* (*cf. Walde-Hofm., LEW*^{3} *2,240 s. v.* pallo): *num* dispar deprauauit? **16** aues *Triller*: naues **21** fit *Bücheler* (*cf. Petersmann 220*[153]): sit **22** scit quidem *Jacobsio praeeunte Blümner*: sed uenit dem

usionem aliquid de iure gustare. habet haec res panem. nam litteris satis inquinatus est. quod si resilierit, destinavi illum artificium docere, aut tonstrinum aut praeconem aut certe causidicum, quod illi auferre 8 non possit nisi Orcus. ideo illi cotidie clamo: "Primigeni, crede mihi, quicquid discis, tibi discis. vides Phileronem causidicum: si non didicisset, hodie famem a labris non abigeret. modo modo collo suo circumferebat onera venalia, nunc etiam adversus Norbanum se extendit. litterae thesaurum est, et artificium numquam moritur".'

47 eiusmodi fabulae vibrabant, cum Trimalchio intravit et detersa fronte unguento manus lavit spatioque 2 minimo interposito 'ignoscite mihi' inquit 'amici, multis iam diebus venter mihi non respondit. nec medici se inveniunt. profuit mihi tamen malicorium et 3 taeda ex aceto. spero tamen, iam veterem pudorem sibi imponit. alioquin circa stomachum mihi sonat, 4 putes taurum. itaque si quis vestrum voluerit sua re causa facere, non est quod illum pudeatur. nemo nostrum solide natus est. ego nullum puto tam magnum tormentum esse quam continere. hoc solum vetare ne 5 Iovis potest. rides, Fortunata, quae soles me nocte desomnem facere? nec tamen in triclinio ullum vetuo facere quod se iuvet, et medici vetant continere. vel si quid plus venit, omnia foras parata sunt: aqua, lasani 6 et cetera minutalia. credite mihi, anathymiasis in cerebrum it et in toto corpore fluctum facit. multos scio 7 sic periisse, dum nolunt sibi verum dicere'. gratias

3 artificium *Scheffer*: -cii *H*: ⟨aliquid⟩ -cii *Friedlaender* **17** ueterem *Heinsius*: uentrem **22** uetare *del. Kaibel, fortasse recte* **24** uetuo *Bücheler*: uetui *H*, *defendit Petersmann 177*[122] **26** lasani *Bücheler*: lassant **27** anathymiasis *Gronovius*: anathimia is si

agimus liberalitati indulgentiaeque eius, et subinde *H*
8 castigamus crebris potiunculis risum. nec adhuc sciebamus nos in medio [lautitiarum], quod aiunt, clivo laborare. nam commundatis ad symphoniam mensis tres albi sues in triclinium adducti sunt capistris et 5 tintinnabulis culti, quorum unum bimum nomenculator esse dicebat, alterum trimum, tertium vero iam
9 se⟨xen⟩nem. ego putabam petauristarios intrasse et porcos, sicut in circulis mos est, portenta aliqua factu-
10 ros; sed Trimalchio expectatione discussa 'quem' inquit 'ex eis vultis in cenam statim fieri? gallum enim gallinaceum, penthiacum et eiusmodi nenias rustici faciunt: mei coci etiam vitulos aeno coctos solent face-
11 re'. continuoque cocum vocari iussit, et non expectata electione nostra maximum natu iussit occidi, et clara 15
12 voce: 'ex quota decuria es?' cum ille se ex quadragesima respondisset, 'empticius an' inquit 'domi natus?' 'neutrum' inquit cocus 'sed testamento Pansae tibi
13 relictus sum.' 'vide ergo' ait 'ut diligenter ponas; si non, te iubebo in decuriam viatorum conici.' et cocum 20 quidem potentiae admonitum in culinam obsonium
48 duxit, Trimalchio autem miti ad nos vultu respexit et 'vinum' inquit 'si non placet, mutabo; vos illud opor-
2 tet bonum faciatis. deorum beneficio non emo, sed nunc quicquid ad salivam facit, in suburbano nascitur 25 eo, quod ego adhuc non novi. dicitur confine esse
3 Tarraciniensibus et Tarentinis. nunc coniungere agellis Siciliam volo, ut cum Africam libuerit ire, per meos
4 fines navigem. sed narra tu mihi, Agamemnon, quam

3 *del. Fraenkel* 4 commundatis *Heinsius*: cum mundatis 8 *add. Wehle* 13 aeno coctos *Mentelius*: eno cocto *H*: oenococtos *Orioli* 20/21 cocum quidem *Bücheler*: quidem cocum 21 potentiae *Scheffer*: potentia

controversiam hodie declamasti? ego etiam si causas *H*
non ago, in domusionem tamen litteras didici. et ne
me putes studia fastiditum, II bybliothecas habeo,
unam Graecam, alteram Latinam. dic ergo, si me
5 amas, peristasim declamationis tuae'. cum dixisset 5
Agamemnon: 'pauper et dives inimici erant', ait Tri-
malchio 'quid est pauper?' 'urbane' inquit Agamem-
6 non et nescio quam controversiam exposuit. statim
Trimalchio 'hoc' inquit 'si factum est, controversia
7 non est; si factum non est, nihil est'. haec aliaque cum 10
effusissimis prosequeremur laudationibus, 'rogo' in-
quit 'Agamemnon mihi carissime, numquid duodecim
aerumnas Herculis tenes, aut de Ulixe fabulam,
quemadmodum illi Cyclops pollicem †poricino† ex-
torsit? solebam haec ego puer apud Homerum legere. 15
8 nam Sibyllam quidem Cumis ego ipse oculis meis vidi
in ampulla pendere, et cum illi pueri dicerent: Σίβυλ-
λα, τί θέλεις; respondebat illa: ἀποθανεῖν θέλω.'

49 nondum efflaverat omnia, cum repositorium cum
2 sue ingenti mensam occupavit. mirari nos celeritatem 20
coepimus et iurare, ne gallum quidem gallinaceum
3 tam cito percoqui potuisse, tanto quidem magis, quod
longe maior nobis porcus videbatur esse quam paulo
ante apparuerat. deinde magis magisque Trimalchio
4 intuens eum 'quid? quid?' inquit 'porcus hic non est 25
exinteratus? non mehercules est. voca, voca cocum in
5 medio'. cum constitisset ad mensam cocus tristis et
diceret se oblitum esse exinterare, 'quid? oblitus?'
Trimalchio exclamat 'putes illum piper et cuminum
6 non coniecisse. despolia'. non fit mora, despoliatur 30

1 etiam *Wehle*: autem 2 domusionem *Wehle*: diuisione 3 II *post Mentelium Bücheler*: tres 14 forcipe *Studer* 19 effutierat *Heinsius* 22 ⟨et⟩ tanto *coniecit Bücheler* 24 apparuerat *Heinsius*: aper fuerat

cocus atque inter duos tortores maestus consistit. deprecari tamen omnes coeperunt et dicere: 'solet fieri; rogamus, mittas; postea si fecerit, nemo nostrum pro 7 illo rogabit'. ego, crudelissimae severitatis, non potui me tenere, sed inclinatus ad aurem Agamemnonis 'plane' inquam 'hic debet servus esse nequissimus; aliquis oblivisceretur porcum exinterare? non meher- 8 cules illi ignoscerem, si piscem praeterisset'. at non Trimalchio, qui relaxato in hilaritatem vultu 'ergo' inquit 'quia tam malae memoriae es, palam nobis il- 9 lum exintera'. recepta cocus tunica cultrum arripuit porcique ventrem hinc atque illinc timida manu se- 10 cuit. nec mora, ex plagis ponderis inclinatione crescentibus thumatula cum botulis effusa sunt.

50 plausum post hoc automatum familia dedit et 'Gaio feliciter' conclamavit. nec non cocus potione honoratus est et[iam] argentea corona, poculumque in lance 2 accepit Corinthia. quam cum Agamemnon propius consideraret, ait Trimalchio: 'solus sum qui vera Co- 3 rinthea habeam.' expectabam, ut pro reliqua insolen- 4 tia diceret sibi vasa Corintho afferri. sed ille melius: 'et forsitan' inquit 'quaeris, quare solus Corinthea vera possideam: quia scilicet aerarius, a quo emo, Corinthus vocatur. quid est autem Corintheum, nisi 5 quis Corinthum habet? et ne me putetis nesapium esse, valde bene scio, unde primum Corinthea nata sint. cum Ilium captum est, Hannibal, homo vafer et magnus stelio, omnes statuas aeneas et aureas et argenteas in unum rogum congessit et eas incendit; fac- 6 tae sunt in unum aera miscellanea. ita ex hac massa

3 mittas *Heinsius*: mittes 14 thumatula *H* (*cf. ad p. 25,18*) | botulis *Scheffer*: -lius 16 honoratus *Scheffer*: oneratus 17 *del. Bücheler* 24/25 *exspectabam* nisi quis a Corintho 25 habet *Bücheler*: habeat 27–p. 45,3 *exscripsit Isidorus Etym. 16,20,4 fere ad verbum, sed pro Ilio Corinthum ponens* 28 stelio *Heinsius*: scelio

fabri sustulerunt et fecerunt catilla et paropsides ⟨et⟩ *H*
statuncula. sic Corinthea nata sunt, ex omnibus in
7 unum, nec hoc nec illud. ignoscetis mihi quod dixero:
ego malo mihi vitrea, certe non olunt. quod si non
frangerentur, mallem mihi quam aurum; nunc autem
51 vilia sunt. fuit tamen faber qui fecit phialam vitream,
2 quae non frangebatur. admissus ergo Caesarem est
cum suo munere . . .
deinde fecit reporrigere Caesarem et illam in pavimen-
3 tum proiecit. Caesar non pote valdius quam expavit.
at ille sustulit phialam de terra; collisa erat tamquam
4 vasum aeneum; deinde martiolum de sinu protulit et
5 phialam otio belle correxit. hoc facto putabat se so-
lium Iovis tenere, utique postquam ille dixit: "num-
6 quid alius scit hanc condituram vitreorum?" vide mo-
do. postquam negavit, iussit illum Caesar decollari:
quia enim, si scitum esset, aurum pro luto haberemus.
52 in argento plane studiosus sum. habeo scyphos urna-
les plus minus . . . quemadmodum Cassandra occidit
filios suos, et pueri mortui iacent sic ut vivere putes.
2 habeo capidem quam reliquit patronus ⟨mihi⟩ me-
us, ubi Daedalus Niobam in equuum Troianum inclu-

1 *add. Scheffer* 3 quod *Muncker*: quid 4 non olunt *praeeunte Jahnio Bücheler*: nolunt 6–17 *hanc de vitro ductili narratiunculam et Isidorus Etym. 16,16,6 et Ioannes Saresberiensis Policrat. 4,5 a Petronio sumpsit* 7 ⟨ad⟩ Caesarem *Heinsius* 8 *lac. ind. Fuchs*[2] 9 Caesarem *Scheffer*: Caesari 13 solium *Heinsius*: coleum 14 ille *Heinsius*: illi *H*: ⟨Caesar⟩ illi *Bücheler* 19 *lac. ind. Heinsius* 20 sic ut uiuere *Heinsius*: sicuti uere 21 quam *patav.*: quas | patronus meus *patav.*: patronorum meus *H* | mihi *addi iussit Bücheler in adn.* (*idem edidit* patrono ⟨meo⟩ Mummius)

3 dit. nam Hermerotis pugnas et Petraitis in poculis *H*
habeo, omnia ponderosa; meum enim intellegere nulla
pecunia vendo.'
4 haec dum refert, puer calicem proiecit. ad quem
respiciens Trimalchio 'cito' inquit 'te ipsum caede, 5
5 quia nugax es'. statim puer demisso labro ⟨ora⟩re. at
ille 'quid me' inquit 'rogas? tamquam ego tibi moles-
6 tus sim. suadeo, a te impetres, ne sis nugax'. tandem
ergo exoratus a nobis missionem dedit puero. ille di-
missus circa mensam percucurrit . . . 10
7 et 'aquam foras, vinum intro' clamavit. excipimus ur-
banitatem iocantis, et ante omnes Agamemnon qui
8 sciebat quibus meritis revocaretur ad cenam. ceterum
laudatus Trimalchio hilarius bibit et iam ebrio proxi-
mus 'nemo' inquit 'vestrum rogat Fortunatam meam 15
ut saltet? credite mihi: cordacem nemo melius ducit'.
9 atque ipse erectis supra frontem manibus Syrum his-
trionem exhibebat concinente tota familia: madeia pe-
10 rimadeia. et prodisset in medium, nisi Fortunata ad
aurem accessisset; [et] credo, dixerit non decere gravi- 20
11 tatem eius tam humiles ineptias. nihil autem tam in-
aequale erat; nam modo Fortunatam ⟨verebatur⟩,
modo ad naturam suam revertebatur.

53 et plane interpellavit saltationis libidinem actuarius,
2 qui tamquam urbis acta recitavit: 'VII. kalendas sexti- 25
les: in praedio Cumano quod est Trimalchionis nati
sunt pueri XXX, puellae XL; sublata in horreum ex
area tritici millia modium quingenta; boves domiti

1 Hermerotis *Reinesius*: hem- | pugnas et *Burmannus*: pugnasset 6 *add. Scheffer* | orare ⟨coepit⟩ *Strelitz* 8 *post* nugax *pauca omissa putabat Bücheler, sed cf. Petersmann 258* 10 *lac. ind. Bücheler* 20 *del. Bücheler* 22 *add. Heinsius* 23 suam reuertebatur *hic posuit Bücheler, in superiore versu post* Fortunatam *habet H*

3 quingenti. eodem die: Mithridates servus in crucem *H*
4 actus est, quia Gai nostri genio male dixerat. eodem die: in arcam relatum est quod collocari non potuit,
5 sestertium centies. eodem die: incendium factum est in hortis Pompeianis, ortum ex aedibus Nastae vilici'. 5
6 'quid?' inquit Trimalchio 'quando mihi Pompeiani
7 horti empti sunt?' 'anno priore' inquit actuarius 'et
8 ideo in rationem nondum venerunt'. excanduit Trimalchio et 'quicumque' inquit 'mihi fundi empti fuerint, nisi intra sextum mensem sciero, in rationes meas 10
9 inferri vetuo'. iam etiam edicta aedilium recitabantur et saltuariorum testamenta, quibus Trimalchio cum
10 elogio exheredabatur; iam nomina vilicorum et repudiata a circ[um]itore liberta in balneatoris contubernio deprehensa et atriensis Baias relegatus; iam reus factus 15 dispensator et iudicium inter cubicularios actum.

11 petauristarii autem tandem venerunt. baro insulsissimus cum scalis constitit puerumque iussit per gradus et in summa parte odaria saltare, circulos deinde ardentes trans⟨il⟩ire et dentibus amphoram sustinere. 20
12 mirabatur haec solus Trimalchio dicebatque ingratum artificium esse. ceterum duo esse in rebus humanis quae libentissime spectaret, petauristarios et cornic⟨in⟩es; reliqua [animalia] acroamata tricas meras esse.
13 'nam et comoedos' inquit 'emeram, sed malui illos 25 Atell⟨ani⟩am facere, et choraulen meum iussi Latine cantare.'

54 cum maxime haec dicente eo puer . . . Trimalchionis delapsus est. conclamavit familia, nec minus convivae,

14 *del. Bücheler* (*cf. Heraeus 72*) **20.23** *add. Heinsius* **24** *del. Bücheler* | acroamata tricas *Scheffer*: cromataricas **25** sed *Heinsius*: et **26** Atellaniam *Bücheler*: atellam *H*: Atellanam *Scheffer* **28** eo *scripsi* (*cf. c. 74,1*): Gaio | *lac. ind. Scheffer*

non propter hominem tam putidum, cuius etiam cer- *H*
vices fractas libenter vidissent, sed propter malum
exitum cenae, ne necesse haberent alienum mortuum
2 plorare. ipse Trimalchio cum graviter ingemuisset su-
perque bracchium tamquam laesum incubuisset, con- 5
currere medici, et inter primos Fortunata crinibus
passis cum scypho, miseramque se atque infelicem
3 proclamavit. nam puer quidem qui ceciderat circumi-
bat iam dudum pedes nostros et missionem rogabat.
pessime mihi erat, ne his precibus per ⟨rid⟩iculum 10
aliquid catastropha quaereretur. nec enim adhuc exci-
derat cocus ille qui oblitus fuerat porcum exinterare.
4 itaque totum circumspicere triclinium coepi, ne per
parietem automatum aliquod exiret, utique postquam
servus verberari coepit, qui bracchium domini contu- 15
5 sum alba potius quam conchyliata involverat lana. nec
longe aberravit suspicio mea; in vicem enim poenae
venit decretum Trimalchionis quo puerum iussit libe-
rum esse, ne quis posset dicere tantum virum esse a
servo vulneratum. 20

55 | comprobamus nos factum | et quam in praecipiti *HLO|H*
2 res humanae essent | vario sermone garrimus. | 'ita' *HLO|H*
inquit Trimalchio 'non oportet hunc casum sine in-
scriptione transire' statimque codicillos poposcit et
non diu cogitatione distorta haec recitavit: 25

3 | 'quod non expectes, ex transverso fit ⟨ubique, *HLφ*
nostra⟩ et supra nos Fortuna negotia curat.
| quare da nobis vina Falerna, puer'. *H*

4 ab hoc epigrammate | coepit poetarum esse mentio *HLO*
diuque summa carminis penes Mopsum Thracem me- 30

10 per ridiculum *Keller*: periculo 17 poenae *Hadriani-des*: cene 20 uulneratum *Scheffer*: liberatum 21 nos *om. LO* 22 uarioque *LO* 26 expectas *L* 26/27 *add. Heinsius* 27 supra *Heinsius*: super 29 et poetarum coepit *LO*

5 morata est, donec Trimalchio 'rogo' inquit 'magister, *HLO*
quid putas inter Ciceronem et Pub⟨li⟩lium interesse?
ego alterum puto disertiorem fuisse, alterum hones-
tiorem. quid enim his melius dici potest?

6 "luxuriae rictu Martis marcent moenia. 5
tuo palato clausus pavo pascitur
plumato amictus aureo Babylonico,
gallina tibi Numidica, tibi gallus spado;
5 ciconia etiam, grata peregrina hospita
pietaticultrix gracilipes crotalistria, 10
avis exul hiemis, titulus tepidi temporis,
nequitiae nidum in caccabo fecit tuae.
quo margaritam caram tibi, bacam Indicam?
10 an ut matrona ornata phaleris pelagiis
tollat pedes indomita in strato extraneo? 15
zmaragdum ad quam rem viridem, pretiosum vitrum?
quo Carchedonios optas ignes lapideos?
nisi ut scintillet probitas e carbunculis.
15 aequum est induere nuptam ventum textilem,
palam prostare nudam in nebula linea?" 20

56 | quod autem' inquit 'putamus secundum litteras *H*
difficillimum esse artificium? ego puto medicum et
2 nummularium: medicus, qui scit quid homunciones
intra praecordia sua habeant et quando febris veniat,
3 etiam si illos odi pessime, quod mihi iubent saepe 25
anatinam parari; nummularius, qui per argentum aes
4 videt. nam mutae bestiae laboriosissimae boves et
oves: boves, quorum beneficio panem manducamus;
5 oves, quod lana illae nos gloriosos faciunt. et facinus

2 putes *LO* | *add. Bücheler* 6 pascitur *Scaliger*: nasci-
tur 12 tuae *Fraenkel*: meo 13 margaritam caram *Rib-
beck*: margarita cara | bacam Indicam *Heinsius*: baca in-
dica 18 e *B*: est *ceteri* | carbunculos *aut* -lus: *corr. Büche-
ler* 19 inducere: *corr. Sambucus* 20 linea *Sambucus*:
lun(a)e

6 indignum, aliquis ovillam est et tunicam habet. apes *H*
enim ego divinas bestias puto, quae mel vomunt,
etiam si dicuntur illud a Iove afferre; | ideo autem *HLφ*
pungunt, quia ubicumque dulce est, ibi et acidum
invenies'. 5

7 | iam etiam philosophos de negotio deiciebat, cum *H*
8 pittacia in scypho circumferri coeperunt, puerque super hoc positus officium apophoreta recitavit. 'argentum sceleratum': allata est perna, supra quam acetabula erant posita. 'cervical': offla collaris allata est. 'serisapia et contumelia': xerophagiae e sale datae sunt et 10
9 contus cum malo. 'porri et persica': flagellum et cultrum accepit; 'passeres et muscarium': uvam passam et mel Atticum. 'canale et pedale': lepus et solea est allata. 'cenatoria et forensia': offlam et tabulas accepit; 15
'muraena et littera': murem cum rana alligata fascem-
10 que betae. diu risimus: sexcenta huiusmodi fuerunt, quae iam exciderunt memoriae meae.

57 ceterum Ascyltos, intemperantis licentiae, cum omnia sublatis manibus eluderet et usque ad lacrimas 20
rideret, unus ex conlibertis Trimalchionis excanduit –
2 is ipse qui supra me discumbebat – et 'quid rides' inquit 'vervex? an tibi non placent lautitiae domini mei? tu enim beatior es et convivare melius soles. ita tutelam huius loci habeam propitiam, ut ego si secun- 25
dum illum discumberem, iam illi balatum clusissem.
3 bellum pomum, qui rideatur alios; larifuga nescio quis, nocturnus, qui non valet lotium suum. ad sum-

1 est et *Scheffer*: esset 11 xerophagiae *Reiske*: aecrophagie | e sale *Burmannus*: saele 12 contus *Burmannus*: centus 14/15 canale ... allata *huc transposuit Fraenkel, versu 16 ante* muraena *habet H* 16 alligatam *H*: *corr. Bücheler* 17 accepit *post* betae *add. Bücheler* 18 exciderunt *Hadrianides*: ceciderunt 26 clusissem *Friedlaenderum secutus Ernout*: duxissem

mam, si circumminxero illum, nesciet qua fugiat. non mehercules soleo cito fervere, sed in molle carne vermes nascuntur. ridet. quid habet quod rideat? numquid pater fetum emit lamna? eques Romanus es: et ego regis filius. "quare ergo servivisti?" quia ipse me dedi in servitutem et malui civis Romanus esse quam tributarius. et nunc spero me sic vivere, ut nemini iocus sim. homo inter homines sum, capite aperto ambulo; assem aerarium nemini debeo; constitutum habui numquam; nemo mihi in foro dixit "redde quod debes". glebulas emi, lamellulas paravi; viginti ventres pasco et canem; contubernalem meam redemi, ne quis in ⟨capillis⟩ illius manus tergeret; mille denarios pro capite solvi; sevir gratis factus sum; spero, sic moriar, ut mortuus non erubescam. tu autem tam laboriosus es, ut post te non respicias? in alio peduclum vides, in te ricinum non vides. tibi soli ridicl[e]i videmur; ecce magister tuus, homo maior natus: placemus illi. tu lacticulosus, nec mu nec ma argutas, vasus fictilis, immo lorus in aqua, lentior, non melior. tu beatior es: bis prande, bis cena. ego fidem meam malo quam thesauros. ad summam, quisquam me bis poposcit? annis quadraginta servivi; nemo tamen sciit utrum servus essem an liber. et puer capillatus in hanc coloniam veni; adhuc basilica non erat facta. dedi tamen operam ut domino satis facerem, homini maiesto et dignitos[s]o, cuius pluris erat unguis quam tu totus es. et habebam in domo qui mihi pedem opponerent hac illac; tamen – genio illius gratias – enatavi. haec sunt vera athla; nam [in] ingenuum nasci tam facile est

2 molli *patav.* 8 sum *Burmannus*: suos 13 *add. Burmannus* 26 maiesto *Muncker*: mali isto 30 *del. Bücheler*

quam "accede istoc". quid nunc stupes tamquam hircus in ervilia?' *H*

58 post hoc dictum Giton, qui ad pedes stabat, risum iam diu compressum etiam indecenter effudit. quod cum animadvertisset adversarius Ascylti, flexit convi- 5
2 cium in puerum et 'tu autem' inquit 'etiam tu rides, cepa cirrata? io Saturnalia, rogo, mensis december est? quando vicesimam numerasti? ... quid faciat crucis offla, corvorum cibaria? curabo, iam tibi Iovis iratus
3 sit, et isti qui tibi non imperat. ita satur pane fiam, ut 10 ego istud conliberto meo dono; alioquin iam tibi depraesentiarum reddidissem. bene nos habemus, at isti nugae [qui tibi non imperant]. plane qualis dominus,
4 talis et servus. vix me teneo, nec sum natura caldicerebrius, ⟨sed⟩ cum coepi, matrem meam dupundii non 15 facio. recte, videbo te in publicum, mus, immo terrae
5 tuber: nec sursum nec deorsum non cresco, nisi dominum tuum in rutae folium non conieci, nec tibi parsero, licet mehercules Iovem Olympium clames. curabo, longe tibi sit comula ista besalis et dominus du- 20
6 punduarius. recte, venies sub dentem: aut ego non me novi, aut non deridebis, licet barbam auream habeas.
7 Athana tibi irata sit, curabo, et ⟨ei⟩ qui te primus

7 cirrata *Reinesius*: pirrata 8 *lac. ind. Bücheler* | *distinctionem post* faciat *duce Burmanno sustulit Heraeus coll. Amm. Marc. 28,4,16* 9 tibi *patav.*: ubi 11 conliberto *Scheffer*: cum liberto 12 at *Burmannus*: aut 13 nugae *Bücheler*: geuge | *del. Fraenkel* 14 nec *Jahn*: et | caldicerebrius *Jahn*: caldus cicer eius 15 *add. Bücheler* 18 conieci *Scheffer*: -it | parsero *Reinesius*: par ero 23 Athana *Heinsius*: sathana | *add. Reinesius*

'deuro de' fecit. non didici geometrias, critica et alo- H
gas menias, sed lapidarias litteras scio, partes centum
8 dico ad aes, ad pondus, ad nummum. ad summam, si
quid vis, ego et tu sponsiunculam: exi, defero lam-
nam. iam scies patrem tuum mercedes perdidisse, 5
quamvis et rhetoricam scis. ecce
"qui de nobis longe venio, late venio? solve me."
9 dicam tibi, qui de nobis currit et de loco non movetur;
qui de nobis crescit et minor fit. curris, stupes, sata-
10 gis, tamquam mus in matella. ergo aut tace aut melio- 10
rem noli molestare, qui te natum non putat; nisi si me
iudicas anulos buxeos curare, quos amicae tuae invo-
11 lasti. Occuponem propitium. eamus in forum et pecu-
nias mutuemur: iam scies hoc ferrum fidem habere.
12 vah, bella res est volpis uda. ita lucrum faciam et ita 15
bene moriar ut populus per exitum meum iuret, nisi te
13 ubique toga perversa fuero persecutus. bella res et iste
qui te haec docet, mufrius, non magister. ⟨nos aliter⟩
didicimus, dicebat enim magister: "sunt vestra salva?
recta domum; cave, circumspicias; cave, maiorem ma- 20
14 ledicas." at nunc mera mapalia: nemo dupondii eva-
dit. ego, quod me sic vides, propter artificium meum
diis gratias ago.'

59 coeperat Ascyltos respondere convicio, sed Trimal-
chio delectatus colliberti eloquentia 'agite' inquit 25
'scordalias de medio. suaviter sit potius, et tu, Herme-
ros, parce adulescentulo. sanguen illi fervet, tu melior
2 esto. | semper in hac re qui vincitur vincit. | et tu cum *HLφ|H*

1 alogas *Scheffer*: alogias 2 menias] naenias *Scheffer* (alogias meras *Mentelius*) 6 scis *Reiske*: scio 7 qui de *Bücheler*: quidem 16 ut *Heinsius*: aut 17 ubique toga *Bücheler*: toga ubique 18 *add. Heraeus* 21 at nunc mera *Heraeus*: aut numera

esses capo, cocococo, aeque cor non habebas. simus *H*
ergo, quod melius est, ut primitus hilares et Homeris-
3 tas spectemus'. intravit factio statim hastisque scuta
concrepuit. ipse Trimalchio in pulvino consedit, et
cum Homeristae Graecis versibus colloquerentur, ut 5
insolenter solent, ille canora voce Latine legebat li-
brum. mox silentio facto 'scitis' inquit 'quam fabulam
4 agant? Diomedes et Ganymedes duo fratres fuerunt.
horum soror erat Helena. Agamemnon illam rapuit
et Dianae cervam subiecit. ita nunc Homeros dicit 10
quemadmodum inter se pugnent Troiani et Tarentini.
5 vicit scilicet et Iphigeniam, filiam suam, Achilli dedit
uxorem. ob eam rem Aiax insanit et statim argumen-
6 tum explicabit.' haec ut dixit Trimalchio, clamorem
Homeristae sustulerunt, interque familiam discurren- 15
tem vitulus in lance du⟨ce⟩naria elixus allatus est, et
7 quidem galeatus. secutus est Aiax strictoque gladio,
tamquam insaniret, ⟨vitulum⟩ concidit, ac modo ver-
sa modo supina gesticulatus mucrone frust[r]a collegit
mirantibusque [vitulum] partitus est. 20

60 nec diu mirari licuit tam elegantes strophas; nam
repente lacunaria sonare coeperunt totumque tricli-
2 nium intremuit. consternatus ego exsurrexi et timui,
ne per tectum petauristarius aliquis descenderet. nec
minus reliqui convivae mirantes erexere vultus, expec- 25
3 tantes quid novi de caelo nuntiaretur. ecce autem di-
ductis lacunaribus subito circulus ingens, de cupa vi-
delicet grandi excussus, demittitur, cuius per totum

1 aeque *Heinsius*: atque | habebas *Mentelius*: habeas 2 ut primitus *Watt*: a primitis *H*: a primitus *Mentelius*: a primitiis *Bücheler* 11 Tarentini *Scheffer*: Par- 12 scilicet ⟨Agamemnon⟩ *praeeunte Scheffero Fuchs* 16 *add. Burmannus* 18 uitulum *ex v. 20 huc transtuli* 19 supina *Scheffer*: spuma 26 diductis *Scheffer*: deductus 27/28 de cupa ... excussus *del. Fraenkel*

orbem coronae aureae cum alabastris unguenti pende- *H*
4 bant. dum haec apophoreta iubemur sumere, respiciens ad mensam . . .
iam illic repositorium cum placentis aliquot erat positum, quod medium Priapus a pistore factus tenebat, 5
gremioque satis amplo omnis generis poma et uvas
5 sustinebat more vulgato. avidius ad pompam manus porreximus, et repente nova ludorum commissio hila-
6 ritatem [hic] refecit. omnes enim placentae omniaque poma etiam minima vexatione contacta coeperunt ef- 10
fundere crocum, et usque ad os molestus umor accide-
7 re. rati ergo sacrum esse fer[i]culum tam religioso apparatu perfusum, consurreximus altius et 'Augusto, patri patriae, feliciter' diximus. quibusdam tamen etiam post hanc venerationem poma rapientibus et ipsi 15
mappas implevimus, ego praecipue, qui nullo satis amplo munere putabam me onerare Gitonis sinum.

8 inter haec tres pueri candidas succincti tunicas intraverunt, quorum duo Lares bullatos super mensam posuerunt, unus pateram vini circumferens 'dii propi- 20
tii' clamabat . . .
aiebat autem unum Cerdonem, alterum Felicionem,
9 tertium Lucrionem vocari. nos etiam veram imaginem ipsius Trimalchionis, cum iam omnes basiarent, erubuimus praeterire. 25

61 postquam ergo omnes bonam mentem bonamque valetudinem sibi optarunt, Trimalchio ad Nicerotem

3 *lac. ind. Bücheler* 8 commissio *Delz et Nisbet*: remissio 9 *del. Friedlaender* | effecit *Delz* 11 os *Bücheler*: nos | os nobis *Delz* 12 periculum *H*: *corr. Reinesius* 15 ipsi *Bücheler*: ipsas 17 sinum *patav.*: unum 21 *lac. ind. Bücheler* 23 Lucrionem *Reinesius*: lucronem | auream *Jahn*

2 respexit et 'solebas' inquit 'suavius esse in convictu; *H*
nescio quid nunc taces nec muttis. oro te, sic felicem
3 me videas, narra illud quod tibi usu venit'. Niceros
delectatus affabilitate amici 'omne me' inquit 'lucrum
transeat, nisi iam dudum gaudimonio dissilio, quod te 5
4 talem video. itaque hilaria mera sint, etsi timeo istos
scholasticos, ne me [de]rideant. viderint: narrabo tamen;
quid enim mihi aufert qui ridet? satius est rideri
5 quam derideri'. 'haec ubi dicta dedit', talem fabulam
exorsus est: 10

6 'cum adhuc servirem, habitabamus in vico angusto;
nunc Gavillae domus est. ibi, quomodo dii volunt,
amare coepi uxorem Terentii coponis: noveratis Me-
7 lissam Tarentinam, pulcherrimum bacciballum. sed
ego non mehercules corporaliter ⟨illam⟩ [autem] aut 15
propter res vene[ra]rias curavi, sed magis quod bene-
8 moria fuit. si quid ab illa petii, numquam mihi negatum.
... fecit. assem semissem habui: in illius sinum
9 demandavi, nec umquam fefellitus sum. huius contubernalis
ad villam supremum diem obiit. itaque per 20
scutum per ocream egi aginavi, quemadmodum ad
illam pervenirem: ⟨scitis⟩ autem, in angustiis amici
62 apparent. forte dominus Capuae exierat ad scruta scita
2 expedienda. nactus ego occasionem persuadeo hospitem
nostrum ut mecum ad quintum miliarium veniat. 25
3 erat autem miles, fortis tamquam Orcus. apoculamus
nos circa gallicinia, luna lucebat tamquam meridie.
4 venimus inter monimenta: homo meus coepit ad stelas

2 nunc *Scheffer*: nec | muttis *Scheffer*: mutes 7 *del. Mentelius* | uiderint *patav.*: -rit *H*: riserint *Scheffer* 15 *add. Bücheler* | autem *om. patav.* 16 benemoria *Orelli*: bene moriar 18 *lac. ind. Delz*[3], *qui locum dist. usus asyndeti* assem semissem *exemplo Varroniano r. r. 3,7,11* 22 *add. Bücheler* (in ang- autem *transp. Hadrianides*) 23 scita *del. George, sed asyndeton convenit Nicerotis sermoni, cf. supra v. 18 et 20/21* 28 stelas *Reiske*: stellas

facere, sed ego ⟨pergo⟩ cantabundus et stelas numero. *H*
5 deinde ut respexi ad comitem, ille exuit se et omnia
vestimenta secundum viam posuit. mihi [in] anima in
6 naso esse, stabam tamquam mortuus. at ille circum-
minxit vestimenta sua, et subito lupus factus est. noli- 5
te me iocari putare; ut mentiar, nullius patrimonium
7 tanti facio. sed, quod coeperam dicere, postquam lu-
8 pus factus est, ululare coepit et in silvas fugit. ego
primitus nesciebam ubi essem, deinde accessi, ut ves-
timenta eius tollerem: illa autem lapidea facta sunt. 10
9 qui mori timore nisi ego? gladium tamen strinxi et
†matauitatau† umbras cecidi, donec ad villam amicae
10 meae pervenirem. in laruam intravi, paene animam
ebullivi, sudor mihi per bifurcum volabat, oculi mor-
11 tui, vix umquam refectus sum. Melissa mea mirari 15
coepit, quod tam sero ambularem, et "si ante" inquit
"venisses, saltem nobis adiutasses; lupus enim villam
intravit et omnia pecora . . .: tamquam lanius sangui-
nem illis misit. nec tamen derisit, etiam si fugit; servus
12 enim noster lancea collum eius traiecit". haec ut audi- 20
vi, operire oculos amplius non potui, sed luce clara
†hac nostri† domum fugi tamquam copo compilatus,
et postquam veni in illum locum in quo lapidea vesti-
13 menta erant facta, nihil inveni nisi sanguinem. ut vero
domum veni, iacebat miles meus in lecto tamquam 25

1 *add. Heraeus* | cunctabundus *Delz* | stelas *Bücheler*: stellas 3 uiam *Scheffer*: iam | [in] anima *Muncker*: in animo 12 μὰ τὰν Ἑκάταν *Heraeus* 13 in laruam] *cf. Hofm.-Szantyr 275* γ 14 undabat *Nisbet* 16 coepit *del. Fraenkel* 18 *lac. ind. Bücheler*: lacerauit *add. Heraeus*: *anacoluthon statuit Hofmann, Lat. Umgangssprache 105* 22 hac nri] Gai nostri *Bücheler*: *an* ad nostri (*sc. domini*)? (ad domum *vulgariter pro* domum; *cf. Thes. 5, 1, 1962, 82 sqq.*)

bovis, et collum illius medicus curabat. intellexi illum *H*
versipellem esse, nec postea cum illo panem gustare
14 potui, non si me occidisses. viderint alii quid de hoc
exopinissent; ego si mentior, genios vestros iratos ha-
beam.' 5

63 attonitis admiratione universis 'salvo' inquit 'tuo
sermone' Trimalchio 'si qua fides est, ut mihi pili
inhorruerunt, quia scio Niceronem nihil nugarum
2 narrare: immo certus est et minime linguosus. nam et
ipse vobis rem horribilem narrabo: asinus in tegulis. 10
3 cum adhuc capillatus essem, nam a puero vitam
Chiam gessi, ipsimi nostri delicatus decessit, meher-
cules margaritum, catamitus et omnium numerum.
4 cum ergo illum mater misella plangeret et nostrum
plures in tristimonio essemus, subito strigae coepe- 15
5 runt: putares canem leporem persequi. habebamus
tunc hominem Cappadocem, longum, valde audacu-
6 lum et qui valebat: poterat bovem iratum tollere. hic
audacter stricto gladio extra ostium procucurrit, invo-
luta sinistra manu curiose, et mulierem tamquam hoc 20
loco – salvum sit quod tango – mediam traiecit. audi-
mus gemitum, et – plane non mentiar – ipsas non
7 vidimus. baro autem noster introversus se proiecit in
lectum, et corpus totum lividum habebat quasi flagel-
8 lis caesus, quia scilicet illum tetigerat mala manus. nos 25
cluso ostio redimus iterum ad officium, sed dum ma-
ter amplexaret corpus filii sui, tangit et videt manucio-
lum de stramentis factum. non cor habebat, non intes-
tina, non quicquam: scilicet iam puerum strigae invo-

3 alii quid de hoc *non certa coniectura Bücheler*: qui hoc de alibi 4 exopinissent *vix sanum. exspecto fere talia* qui haec delira esse opinent 9 nam] iam *Jacobs* 12 ipsimi nostri *Scheffer*: ipim mostri 13 catamitus *Jacobs*: caccitus | et *del. Jacobs* 14 nostrum *Heinsius*: nos tum 14/15 *rectius fortasse* nos complor⟨ant⟩es (nos complor⟨ator⟩es *praeiit Delz*) 18 poterat *om. patav.* | bouem *Reiske*: iouem 22 et] sed *Jacobs*

laverant et supposuerant stramenticium vavatonem. *H*
9 rogo vos, oportet credatis, sunt mulieres plussciae, sunt Nocturnae, et quod sursum est, deorsum faciunt.
10 ceterum baro ille longus post hoc factum numquam coloris sui fuit, immo post paucos dies phreneticus 5 periit'.

64 miramur nos et pariter credimus, osculatique mensam rogamus Nocturnas ut suis se teneant, dum redimus a cena . . .

2 et sane iam lucernae mihi plures videbantur ardere 10 totumque triclinium esse mutatum, cum Trimalchio 'tibi dico' inquit 'Plocame, nihil narras? nihil nos delectaris? et solebas suavius esse, canturire belle dever-
3 bia, adicere melica[m]. heu heu, abistis dulces caricae'. 'iam' inquit ille 'quadrigae meae decucurrerunt, 15 ex quo podagricus factus sum. alioquin cum essem adulescentulus, cantando paene tisicus factus sum.
4 quid saltare? quid deverbia? quid tonstrinum? quando
5 parem habui nisi unum Apelletem?' oppositaque ad os manu nescio quid taetrum exsibilavit, quod postea 20 Graecum esse affirmabat.

nec non Trimalchio ipse cum tubicines esset imitatus, ad delicias suas respexit, quem Croesum appella-
6 bat. puer autem lippus, sordidissimis dentibus, catellam nigram atque indecenter pinguem prasina involve- 25 bat fascia panemque semesum ponebat supra torum
7 [atque] ac nausea recusantem saginabat. quo admonitus officio Trimalchio Scylacem iussit adduci 'praesidium domus familiaeque'. nec mora, ingentis formae

9 *lac. ind. Bücheler* 13 suauius *Bücheler*: suauis 14 *del. Scheffer* | dulces caricae *Scheffer*: dulcis carica 19 appositaque *Heinsius* 26 semesum *Burmannus*: semissem 27 *del. Bücheler* | ac *Bücheler*: hac 28 officio] -cii *Bücheler*

adductus est canis catena vinctus, admonitusque ostia- H
8 rii calce ut cubaret, ante mensam se posuit. tum Trimalchio iactans candidum panem 'nemo' inquit 'in
9 domo mea me plus amat'. indignatus puer, quod Scylacem tam effuse laudaret, catellam in terram deposuit 5
hortatusque ⟨est⟩ ut ad rixam properaret. Scylax, canino scilicet usus ingenio, taeterrimo latratu triclinium implevit Margaritamque Croesi paene laceravit.
10 nec intra rixam tumultus constitit, sed candelabrum etiam supra mensam eversum et vasa omnia crystallina 10
comminuit et oleo ferventi aliquot convivas respersit.
11 Trimalchio ne videretur iactura motus, basiavit pue-
12 rum ac iussit supra dorsum ascendere suum. non moratus ille usus ⟨est⟩ equo manuque plana scapulas eius subinde verberavit, interque risum proclamavit: 'buc- 15
13 ca, bucca, quot sunt hic?' repressus ergo aliquamdiu Trimalchio camellam grandem iussit misceri ⟨et⟩ potiones dividi omnibus servis, qui ad pedes sedebant, adiecta exceptione: 'si quis' inquit 'noluerit accipere, caput illi perfunde. interdiu severa, nunc hilaria'. 20

65 hanc humanitatem insecutae sunt matteae, quarum etiam recordatio me, si qua est dicenti fides, offendit.
2 singulae enim gallinae altiles pro turdis circumlatae sunt et ova anserina pilleata, quae ut comessemus, ambitiosissime ⟨a⟩ nobis Trimalchio petiit dicens 25
3 exossatas esse gallinas. inter haec triclinii valvas lictor percussit, amictusque veste alba cum ingenti frequen-
4 tia comissator intravit. ego maiestate conterritus praetorem putabam venisse. itaque temptavi assurgere et
5 nudos pedes in terram deferre. risit hanc trepidatio- 30

6.14 *add. Bücheler* 14 plana *Scheffer*: plena 17 *add. Anton* 25 *add. Scheffer*

nem Agamemnon et 'contine te' inquit 'homo stultis- *H*
sime. Habinnas sevir est idemque lapidarius, qui vide-
[re]tur monumenta optime facere.'

6 recreatus hoc sermone reposui cubitum, Habin-
namque intrantem cum admiratione ingenti specta- 5
7 bam. ille autem iam ebrius uxoris suae umeris impo-
suerat manus, oneratusque aliquot coronis et unguen-
to per frontem in oculos fluente praetorio loco se
8 posuit continuoque vinum et caldam poposcit. delec-
tatus hac Trimalchio hilaritate et ipse capaciorem po- 10
poscit scyphum quaesivitque quomodo acceptus es-
9 set. 'omnia' inquit 'habuimus praeter te; oculi enim
10 mei hic erant. et mehercules bene fuit. Scissa lautum
novendiale servo suo misello faciebat, quem mortuum
manu miserat. et puto, cum vicensimariis magnam 15
mantissam habet; quinquaginta enim millibus aesti-
11 mant mortuum. sed tamen suaviter fuit, etiam si
coacti sumus dimidias potiones supra ossucula eius
66 effundere.' 'tamen' inquit Trimalchio 'quid habuistis
in cena?' 'dicam' inquit 'si potuero; nam tam bonae 20
memoriae sum, ut frequenter nomen meum oblivis-
2 car. habuimus tamen in primo porcum botulo corona-
tum et circa sanguunculum et gizeria optime facta et
certe betam et panem autopyrum de suo sibi, quem
ego malo quam candidum; et vires facit, et cum mea re 25
3 causa facio, non ploro. sequens ferculum fuit sc[i]ri-
b[i]lita frigida et supra mel caldum infusum excellente

3 *del. Scheffer* 13/14 lautum nouendiale *Bücheler*: laucum nouendialem 22 botulo *Jac. Gronovius*: poculo 23 sanguunculum *Heraeus*: saucunculum

Hispanum. itaque de sc[i]rib[i]lita quidem non mini- *H*
4 mum edi, de melle me usque tetigi. circa cicer et
lupinum, calvae arbitratu et mala singula. ego tamen
duo sustuli et ecce in mappa alligata habeo; nam si
aliquid muneris meo vernulae non tulero, habebo 5
5 convicium. bene me admonet domina mea. in pro-
spectu habuimus ursinae frust[r]um, de quo cum im-
prudens Scintilla gustasset, paene intestina sua vo-
6 muit; ego contra plus libram comedi, nam ipsum
aprum sapiebat. et si, inquam, ursus homuncionem 10
comest, quanto magis homuncio debet ursum comes-
7 se? in summo habuimus caseum mollem ex sapa et
cocleas singulas et cordae frusta et hepatia in catillis et
ova pilleata et rapam et senape et catillum concaca-
tum, pax Palamedes. etiam in alveo circumlata sunt 15
oxycomina, unde quidam etiam improbe ternos pug-
67 nos sustulerunt. nam pernae missionem dedimus. sed
narra mihi, Gai, rogo, Fortunata quare non recum-
2 bit?' 'quomodo nosti' inquit 'illam' Trimalchio 'nisi
argentum composuerit, nisi reliquias pueris diviserit, 20
3 aquam in os suum non coniciet.' 'atqui' respondit
Habinnas 'nisi illa discumbit, ego me apoculo' et coe-
perat surgere, nisi signo dato Fortunata quater am-
4 plius a tota familia esset vocata. venit ergo galbino
succincta cingillo, ita ut infra cerasina appareret tunica 25
5 et periscelides tortae phaecasiaeque inauratae. tunc
sudario manus tergens, quod in collo habebat, appli-

12 ex sapa *Bücheler*: et sapa 14 concacatum *Burman-nus*: concagatum 16 improbe ternos pugnos *praeeunte Jac. Gronovio Bücheler*: improbiter nos pugno

cat se illi toro, in quo Scintilla Habinnae discumbebat H
uxor, osculataque plaudentem 'est te' inquit 'videre?'
6 eo deinde perventum est, ut Fortunata armillas suas
crassissimis detraheret lacertis Scintillaeque miranti
ostenderet. ultimo etiam periscelides resolvit et reticu- 5
7 lum aureum, quem ex obrussa esse dicebat. notavit
haec Trimalchio iussitque afferri omnia et 'videtis'
inquit 'mulieris compedes: sic nos barcalae despolia-
mur. sex pondo et selibram debet habere. et ipse
nihilo minus habeo decem pondo armillam ex millesi- 10
8 mis Mercurii factam'. ultimo etiam, ne mentiri videre-
tur, stateram iussit afferri et circumlatum approbari
9 pondus. nec melior Scintilla, quae de cervice sua cap-
sellam detraxit aureolam, quam Felicionem appella-
bat. inde duo crotalia protulit et Fortunatae in vicem 15
consideranda dedit et 'domini' inquit 'mei beneficio
10 nemo habet meliora'. 'quid?' inquit Habinnas 'excata-
rissasti me, ut tibi emerem fabam vitream. plane si
filiam haberem, auriculas illi praeciderem. mulieres si
non essent, omnia pro luto haberemus; nunc hoc est 20
caldum meiere et frigidum potare.'
11 interim mulieres sauciae inter se riserunt ebriaque
iunxerunt oscula, dum altera diligentiam matris fami-
12 liae iactat, altera delicias et indiligentiam viri. dumque
sic cohaerent, Habinnas furtim consurrexit pedesque 25
13 Fortunatae correptos super lectum immisit. 'au au' illa
proclamavit aberrante tunica super genua. composita

3 *ante* eo *lacunam statuit Bücheler* 8 mulieris *Mentelius*: mulieres 12 circumlatum *Heinsius*: circulatum 22 ebriaque *scripsi*: ebrieque 26 correptos *Scheffer*: correctos

ergo in gremio Scintillae incensissimam rubore faciem *H*
sudario abscondit.

68 interposito deinde spatio cum secundas mensas Trimalchio iussisset afferri, sustulerunt servi omnes mensas et alias attulerunt, scobemque croco et minio tinc- 5
tam sparserunt et, quod numquam ante videram, ex
2 lapide speculari pulverem tritum. statim Trimalchio 'poteram quidem' inquit 'hoc fer[i]culo esse contentus; secundas enim mensas habetis. ⟨sed⟩ si quid belli
habes, affer'. 10

3 interim puer Alexandrinus, qui caldam ministrabat, luscinias coepit imitari clamante Trimalchione subin-
4 de: 'muta'. ecce alius ludus. servus qui ad pedes Habinnae sedebat, iussus, credo, a domino suo proclamavit subito canora voce: 15

'interea medium Aeneas iam classe tenebat.'

5 nullus sonus umquam acidior percussit aures meas; nam praeter errantis barbariae aut adiectum aut deminutum clamorem miscebat Atellanicos versus, ut tunc
6 primum me etiam Vergilius offenderit. lassus tamen 20
cum aliquando desisset, adiecit Habinnas: 'et num⟨quam' in⟩quit 'didicit, sed ego ad circulatores eum
7 mittendo erudibam. itaque parem non habet, sive muliones volet sive circulatores imitari. desperatum valde ingeniosus est: idem sutor est, idem cocus, idem pis- 25
8 tor, omnis musae mancipium. duo tamen vitia habet, quae si non haberet, esset omnium numerum: recuti-

1 incensissimam *Reinesius*: indecens imam 9 *add. Bücheler* 16 *Verg. Aen. 5,1* 18 adiectum *Scheffer*: ab- 19 immiscebat *Scheffer non necessario* ('*cf. Thes. 8,1088,41*' *Delz*) 21 desisset *Scheffer*: ded- | ⟨plausum⟩ adiecit *Bücheler* 21/22 numquam inquit *Bücheler*: numquid *H*: numquam *Burmannus* 23 erudibam *Jahnium secutus Bücheler*: audibant 24 desperatum *Bücheler*: -tus 27 numerum *praeeunte Scheffero Haase*: nummorum

tus est et stertit. nam quod strabonus est, non curo: *H*
sicut Venus spectat. ideo nihil tacet, vix oculo mortuo
69 umquam. illum emi trecentis denariis'. interpellavit
loquentem Scintilla et 'plane' inquit 'non omnia artifi-
cia servi nequam narras. agaga est; at curabo, stigmam 5
2 habeat'. risit Trimalchio et 'adcognosco' inquit 'Cap-
padocem: nihil sibi defraudat, et mehercules laudo
illum; hoc enim nemo parentat. tu autem, Scintilla,
3 noli zelotypa esse. crede mihi, et vos novimus. sic me
salvum habeatis, ut ego sic solebam ipsumam meam 10
debattuere, ut etiam dominus suspicaretur; et ideo me
in vilicationem relegavit. sed tace, lingua, dabo pa-
4 nem'. tamquam laudatus esset nequissimus servus,
lucernam de sinu fictilem protulit et amplius semihora
tubicines imitatus est succinente Habinna et inferius 15
5 labrum manu deprimente. ultimo etiam in medium
processit et modo harundinibus quassis choraulas imi-
tatus est, modo lacernatus cum flagello mulionum fata
egit, donec vocatum ad se Habinnas basiavit, potio-
nemque illi porrexit et 'tanto melior' inquit 'Massa, 20
dono tibi caligas'.

6 nec ullus tot malorum finis fuisset, nisi epidipnis
esset allata, turdi siliginei uvis passis nucibusque farsi.
7 insecuta sunt Cydonia etiam mala spinis confixa, ut
echinos efficerent. et haec quidem tolerabilia erant, si 25
non fer[i]culum longe monstrosius effecisset ut vel
8 fame perire mallemus. nam cum positus esset, ut nos
putabamus, anser altilis circaque pisces et omnium

2 nihil tacet] nihil latet *Delz post* illum *distinguens*: mihi placet *Heinsius* 3 emi trecentis *Scheffer*: emit retentis 7 defraudat *Hadrianides*: -dit 17/18 imitatus est *del. Fraenkel* 23 turdi siliginei *Heinsius*: turdis iligine | farsi *Heinsius*: farsis 25 effingerent *Heinsius*

genera avium, '⟨amici,⟩' inquit Trimalchio 'quicquid *H*
9 videtis hic positum, de uno corpore est factum'. ego,
scilicet homo prudentissimus, statim intellexi quid es-
set, et respiciens Agamemnonem 'mirabor' inquam
'nisi omnia ista de ⟨cera⟩ facta sunt aut certe de luto. 5
vidi Romae Saturnalibus eiusmodi cenarum imaginem
70 fieri'. necdum finieram sermonem, cum Trimalchio
ait: 'ita crescam patrimonio, non corpore, ut ista co-
2 cus meus de porco fecit. non potest esse pretiosior
homo. volueris, de vulva faciet piscem, de lardo pa- 10
lumbum, de perna turturem, de colepio gallinam. et
ideo ingenio meo impositum est illi nomen bellissi-
3 mum; nam Daedalus vocatur. et quia bonam mentem
habet, attuli illi Roma munus cultros Norico ferro'.
quos statim iussit afferri inspectosque miratus est. 15
etiam nobis potestatem fecit, ut mucronem ad buccam
probaremus.

4 subito intraverunt duo servi, tamquam qui rixam ad
lacum fecissent; certe in collo adhuc amphoras habe-
5 bant. cum ergo Trimalchio ius inter litigantes diceret, 20
neuter sententiam tulit decernentis, sed alterius am-
6 phoram fuste percussit. consternati nos insolentia
ebriorum intentavimus oculos in proeliantes notavi-
musque ostrea pectinesque e gastris labentia, quae col-
7 lecta puer lance circumtulit. has lautitias aequavit in- 25
geniosus cocus; in craticula enim argentea cochleas
attulit et tremula taeterrimaque voce cantavit.

8 pudet referre quae secuntur: inaudito enim more
pueri capillati attulerunt unguentum in argentea pelve

1 *add. Bücheler* 5 *add. Heinsius* 10 uulua *Scheffer*: bulla 14 attuli *Heinsius*: -it 15 miratus [est] *Kaibel* 19 collo *Heinsius*: loco 24 gastris *Muncker*: castris

pedesque recumbentium unxerunt, cum ante crura H
9 talosque corollis vinxissent. hinc ex eodem unguento in vinarium atque lucernam aliquantum est infusum.

10 iam coeperat Fortunata velle saltare, iam Scintilla frequentius plaudebat quam loquebatur, cum Trimal- 5 chio 'permitto' inquit 'Philargyre [et Cario], etsi prasinianus es famosus, dic et Menophilae, contubernali
11 tuae, discumbat'. quid multa? paene de lectis deiecti sumus, adeo totum triclinium familia occupaverat.
12 certe ego notavi super me positum cocum, qui de 10 porco anserem fecerat, muria condimentisque feten-
13 tem. nec contentus fuit recumbere, sed continuo Ephesum tragoedum coepit imitari et subinde dominum suum sponsione provocare 'si prasinus proximis circensibus primam palmam'. 15

71 diffusus hac contentione Trimalchio 'amici,' inquit 'et servi homines sunt et aeque unum lactem biberunt, etiam si illos malus fatus oppresserit. tamen me salvo cito aquam liberam gustabunt. ad summam, omnes
2 illos in testamento meo manu mitto. Philargyro etiam 20 fundum lego et contubernalem suam, Carioni quoque
3 insulam et vicesimam et lectum stratum. nam Fortunatam meam heredem facio, et commendo illam omnibus amicis meis. et haec ideo omnia publico, ut familia mea iam nunc sic me amet tamquam mor- 25
4 tuum'. gratias agere omnes indulgentiae coeperant domini, cum ille oblitus nugarum exemplar testamenti iussit afferri et totum a primo ad ultimum ingemes-

3 aliquantum *Heinsius*: liquatum | liquatum est [infusum] *Salonius* 6 'et Cario *interpolatum ex 71,2, Menophila enim Philargyri contubernalis' Kaibel* 18 oppressit *Bücheler, sed cf. Thes. 5,2,969,57 sq.; Hofm.-Szantyr 672α*

5 cente familia recitavit. respiciens deinde Habinnam *H*
'quid dicis' inquit 'amice carissime? aedificas monu-
6 mentum meum, quemadmodum te iussi? valde te rogo
ut secundum pedes statuae meae catellam pingas et
coronas et unguenta et Petraitis omnes pugnas, ut 5
mihi contingat tuo beneficio post mortem vivere;
praeterea ut sint in fronte pedes centum, in agrum
7 pedes ducenti. omne genus enim poma volo sint circa
cineres meos, et vinearum largiter. valde enim falsum
est vivo quidem domos cultas esse, non curari eas, ubi 10
diutius nobis habitandum est. et ideo ante omnia adici
8 volo: "hoc monumentum heredem non sequatur". ce-
terum erit mihi curae ut testamento caveam ne mor-
tuus iniuriam accipiam. praeponam enim unum ex
libertis sepulcro meo custodiae causa, ne in monu- 15
9 mentum meum populus cacatum currat. te rogo ut
naves etiam [monumenti mei] facias plenis velis eun-
tes, et me in tribunali sedentem praetextatum cum
anulis aureis quinque et nummos in publico de sacculo
effundentem; scis enim quod epulum dedi binos dena- 20
10 rios. faciantur, si tibi videtur, et triclinia. facias et
11 totum populum sibi suaviter facientem. ad dexteram
meam ponas statuam Fortunatae meae columbam te-
nentem: et catellam cingulo alligatam ducat: et cicaro-
nem meum, et amphoras copiosas gypsatas, ne ef- 25
fluant vinum. et unam licet fractam sculpas, et super
eam puerum plorantem. horologium in medio, ut
quisquis horas inspiciet, velit nolit, nomen meum le-

4 pingas] *tuetur Delz 683*: fingas *Scheffer*: ponas *Bücheler* **12** sequitur *Bücheler* **17** *delevi*: ⟨in fronte⟩ monumenti *Keller* **21** faciantur *Goesius*: faciatur | facias *Bücheler*: facies **23** ponas *vulgo*: pones (*futurum utrubique tuetur Petersmann 172*) **25** copiose *George*
26 unam] urnam *Jac. Gronovius*

12 gat. inscriptio quoque vide diligenter si haec satis *H* idonea tibi videtur: "C. Pompeius Trimalchio Maecenatianus hic requiescit. huic seviratus absenti decretus est. cum posset in omnibus decuriis Romae esse, tamen noluit. pius, fortis, fidelis, ex parvo crevit; ses- 5 tertium reliquit trecenties, nec umquam philosophum audivit. vale: et tu".'

72 haec ut dixit Trimalchio, flere coepit ubertim. flebat et Fortunata, flebat et Habinnas, tota denique familia, tamquam in funus rogata, lamentatione triclinium im- 10
2 plevit. immo iam coeperam etiam ego plorare, cum Trimalchio 'ergo' inquit 'cum sciamus nos morituros
3 esse, quare non vivamus? sic vos felices videam, coniciamus nos in balneum, meo periculo, non paenite-
4 bit. sic calet tamquam furnus'. 'vero, vero' inquit 15 Habinnas 'de una die duas facere, nihil malo' nudisque consurrexit pedibus et Trimalchionem gaudentem subsequi ⟨coepit⟩.

5 ego respiciens ad Ascylton 'quid cogitas?' inquam
6 'ego enim si videro balneum, statim expirabo'. 'assen- 20 temur' ait ille 'et dum illi balneum petunt, nos in turba
7 exeamus'. cum haec placuissent, ducente per porticum Gitone ad ianuam venimus, ubi canis catenarius tanto nos tumultu excepit, ut Ascyltos etiam in piscinam ceciderit. nec non ego quoque ebrius ⟨et⟩ qui etiam 25 pictum timueram canem, dum natanti opem fero, in
8 eundem gurgitem tractus sum. servavit nos tamen atriensis, qui interventu suo et canem placavit et nos
9 trementes extraxit in siccum. et Giton quidem iam

5 pius *Reinesius*: plus 17 plaudentem *Jacobs* 18 *add. Burmannus* | subsequitur *Gaselee* (*praesens tempus Petroniano more excipiens perfectum; cf. Petersmann 170*) 25 *addidi* (*cf. p. 19,24 et p. 150,3* et quae)

dudum se ratione acutissima redemerat a cane; quicquid enim a nobis acceperat de cena, latranti sparserat, at ille avocatus cibo furorem suppresserat. ceterum cum algentes udique petissemus ab atriense ut nos extra ianuam emitteret, 'erras' inquit 'si putas te exire hac posse qua venisti. nemo umquam convivarum per eandem ianuam emissus est; alia intrant, alia exeunt'.

73 quid faciamus homines miserrimi et novi generis labyrintho inclusi, quibus lavari iam coeperat votum esse? 2 ultro ergo rogavimus ut nos ad balneum duceret, proiectisque vestimentis, quae Giton in aditu siccare coepit, balneum intravimus, angustum scilicet et cisternae frigidariae simile, in quo Trimalchio rectus stabat. ac ne sic quidem putidissimam eius iactationem licuit effugere; nam nihil melius esse dicebat quam sine turba lavari, et eo ipso loco aliquando pistrinum 3 fuisse. deinde ut lassatus consedit, invitatus balnei sono diduxit usque ad cameram os ebrium et coepit Menecratis cantica lacerare, sicut illi dicebant qui lin- 4 guam eius intellegebant. ceteri convivae circa labrum manibus nexis currebant et gingilipho ingenti clamore exsonabant. alii autem [aut] restrictis manibus anulos de pavimento conabantur tollere aut posito genu cervices post terga flectere et pedum extremos pollices 5 tangere. nos, dum illi sibi ludos faciunt, in solium, quod Trimalchioni ⟨tem⟩perabatur, descendimus.

1 se ratione *Scheffer*: seruatione 4 udique *Bücheler*: utique 13 quo *Bücheler*: qua 14 eius iactationem *Heinsius*: ei actionem 18 usque ad cameram *del. Nisbet* 20 *num* ceter⟨um ali⟩i*?* 21 gingilipho] γιγγλισμοί *subesse putabat Bücheler* | ing- cl- *del. Salonius* 22 *del. Bücheler* 23 ⟨dentibus⟩ conabantur *vel* c- ⟨ore⟩ *coniecit Burmannus* 25 illi *Bücheler*: alii *H*: alii ⟨alios⟩ *Kaibel* | solium *Bücheler*: solo *H*: solio *Scheffer* (*cf. Cels. 2,17,7*) 26 temperabatur *Heinsius*: peruapatur *H*: parabatur H^{m}: seruabatur *Novák* (*cf. Petersmann* 141^{98})

ergo ebrietate discussa in aliud triclinium deducti sumus, ubi Fortunata disposuerat lautitias [suas ita ut supra] . . . lucernas aeneolosque piscatores notavimus et mensas totas argenteas calicesque circa fictiles
6 inauratos et vinum in conspectu sacco defluens. tum Trimalchio 'amici,' inquit 'hodie servus meus barbatoriam fecit, homo praefiscini frugi et micarius. itaque tangomenas faciamus et usque in lucem cenemus'.
74 haec dicente eo gallus gallinaceus cantavit. qua voce confusus Trimalchio vinum sub mensa iussit effundi
2 lucernamque etiam mero spargi. immo anulum traiecit in dexteram manum et 'non sine causa' inquit 'hic bucinus signum dedit; nam aut incendium oportet
3 fiat, aut aliquis in vicinia animam abiciet. longe a nobis. itaque quisquis hunc indicem attulerit, corolla-
4 rium accipiet'. dicto citius [de vicinia] gallus allatus
5 est, quem Trimalchio iussit ut aeno coctus fieret. laceratus igitur ab illo doctissimo coco, qui paulo ante de porco aves piscesque fecerat, in caccabum est coniectus. dumque Daedalus potionem ferventissimam haurit, Fortunata mola buxea piper trivit.

6 sumptis igitur matteis respiciens ad familiam Trimalchio 'quid vos' inquit 'adhuc non cenastis? abite,
7 ut alii veniant ad officium'. subiit igitur alia classis, et illi quidem exclamavere: 'vale Gai', hi autem: 'ave
8 Gai'. hinc primum hilaritas nostra turbata est; nam cum puer non inspeciosus inter novos intrasset ministros, invasit eum Trimalchio et osculari diutius coepit.

H

5 10 15 20 25

2 suas *subditis duobus punctis H*: *del. Bücheler* (*servat Smith fortasse recte*) | ita ut supra *delevi* 3 *lac. indicavi* | notauimus *scripsi*: -uerim 6 seruus meus] Croesus m- *Wehle* 16 *delevi* 17 iussit ⟨occidi⟩ *Büchelero duce Bendz* (*cf. p. 42,15*) | oenococtus *Orioli*

9 itaque Fortunata, ut ex aequo ius firmum approbaret, *H*
male dicere Trimalchioni coepit et purgamentum dedecusque praedicare, qui non contineret libidinem
10 suam. ultimo etiam adiecit: 'canis'. Trimalchio contra offensus convicio calicem in faciem Fortunatae immi- 5
11 sit. illa tamquam oculum perdidisset exclamavit ma-
12 nusque trementes ad faciem suam admovit. consternata est etiam Scintilla trepidantemque sinu suo texit. immo puer quoque officiosus urceolum frigidum ad malam eius admovit, super quem incumbens Fortuna- 10
13 ta gemere ac flere coepit. contra Trimalchio 'quid enim?' inquit 'ambubaia non meminit? [se] de machina illam sustuli, hominem inter homines feci. at inflat se tamquam rana, et in sinum suum non spuit, codex,
14 non mulier. sed hic qui in pergula natus est aedes non 15
somniatur. ita genium meum propitium habeam, cu-
15 rabo domata sit Cassandra caligaria. et ego, homo dipundiarius, sestertium centies accipere potui. scis tu me non mentiri. Agatho unguentarius [here] proxime seduxit me et "suadeo" inquit "non patiaris genus 20
16 tuum interire". at ego dum bonatus ago et nolo videri
17 levis, ipse mihi asciam in crus impegi. recte, curabo me unguibus quaeras. et ut depraesentiarum intellegas quid tibi feceris: Habinna, nolo statuam eius in monumento meo ponas, ne mortuus quidem lites habeam. 25

2 Trimalchioni *post Antonium Bücheler*: -nem 12 meminit *Heinsius*: me misit | *delevi* 12/13 machina illam *Reiske*: machillam illam 14 non spuit *Reiske*: conspuit 17 sit *patav.*: si *H*: sis *Orioli* 19 *del. Nisbet*

immo, ut sciat me posse malum dare, nolo me mortuum basiet'. *H*

75 post hoc fulmen Habinnas rogare coepit ut iam desineret irasci et | 'nemo' inquit 'nostrum non peccat. *HLφ*
2 homines sumus, non dei'. | idem et Scintilla flens dixit 5 *H*
ac per genium eius Gaium appellando rogare coepit ut
3 se frangeret. non tenuit ultra lacrimas Trimalchio et
'rogo' inquit 'Habinna, sic peculium tuum fruniscaris:
4 si quid perperam feci, in faciem meam inspue. puerum
basiavi frugalissimum, non propter formam, sed quia 10
frugi est: decem partes dicit, librum ab oculo legit,
thraecium sibi de diariis fecit, arcisellium de suo para-
5 vit et duas trullas. non est dignus quem in oculis
6 feram? sed Fortunata vetat. ita tibi videtur, fulcipedia?
suadeo bonum tuum concoquas, milva, et me non 15
facias ringentem, amasiuncula: alioquin experieris ce-
7 rebrum meum. nosti me: quod semel destinavi, clavo
8 tabulari fixum est. sed vivorum meminerimus. vos
rogo, amici, ut vobis suaviter sit. nam ego quoque tam
fui quam vos estis, sed virtute mea ad hoc perveni. 20
corcillum est quod homines facit, cetera quisquilia
9 omnia. "bene emo, bene vendo"; alius alia vobis dicet.
felicitate dissilio. tu autem, sterteia, etiamnum ploras?
10 iam curabo fatum tuum plores. sed, ut coeperam dice-
re, ad hanc me fortunam frugalitas mea perduxit. tam 25
magnus ex Asia veni quam hic candelabrus est. ad

4 nostrum non *Lφ*: non nostrum *H* 7 se frangeret *Heinsius*: effrangeret 12 thraecium *Orelli*: thretium 16 facias *Mentelius*: facies 18 trabali *Scheffer* 21 corcillum *Scheffer*: coricillum

summam, quotidie me solebam ad illum metiri, et ut *H*
celerius rostrum barbatum haberem, labra de lucerna
11 ungebam. tamen ad delicias [femina] ipsimi [domini]
annos quattuordecim fui. nec turpe est quod dominus
iubet. ego tamen et ipsimae [dominae] satis faciebam. 5
scitis quid dicam: taceo, quia non sum de gloriosis.
76 ceterum, quemadmodum di volunt, dominus in domo
2 factus sum, et ecce cepi ipsimi cerebellum. quid mul-
ta? coheredem me Caesari fecit, et accepi patrimo-
3 nium laticlavium. nemini tamen nihil satis est. concu- 10
pivi negotiari. ne multis vos morer, quinque naves
aedificavi, oneravi vinum – et tunc erat contra aurum
4 – misi Romam. putares me hoc iussisse: omnes naves
naufragarunt, factum, non fabula. uno die Neptunus
5 trecenties sestertium devoravit. putatis me defecisse? 15
non mehercules mi haec iactura gusti fuit, tamquam
nihil facti. alteras feci maiores et meliores et feliciores,
6 ut nemo non me virum fortem diceret. sc⟨it⟩is, ma-
gna navis magnam fortitudinem habet. oneravi rursus
7 vinum, lardum, fabam, seplasium, mancipia. hoc loco 20
Fortunata rem piam fecit; omne enim aurum suum,
omnia vestimenta vendidit et mi centum aureos in
8 manu posuit. hoc fuit peculii mei fermentum. cito fit
quod di volunt. uno cursu centies sestertium corro-
tundavi. statim redemi fundos omnes, qui patroni mei 25
fuerant. aedifico domum, venalicia coemo, iumenta;
9 quicquid tangebam, crescebat tamquam favus. post-
quam coepi plus habere quam tota patria mea habet,

1 metiri *Scheffer*: me uri   3 *del. Bücheler*   4 ⟨ad⟩ annos *Bodel*   5 *del. Bücheler*   9 accepi *Scheffer*: accepit   14 Neptunus *patav.*: neptunno   18 *add. Bücheler*   23 fit *Scheffer*: fio   26 *aut* iumentaque *scribendum aut* paro *ante* uenalicia *inserendum esse censebat Bücheler*

manum de tabula: sustuli me de negotiatione et coepi *H*
10 ⟨per⟩ libertos faenerare. et sane nolentem me nego-
tium meum agere exhortavit mathematicus, qui vene-
rat forte in coloniam nostram, Graeculio, Serapa no-
11 mine, consiliator deorum. hic mihi dixit etiam ea quae 5
oblitus eram; ab acia et acu mi omnia exposuit; intesti-
nas meas noverat; tantum quod mihi non dixerat quid
pridie cenaveram. putasses illum semper mecum habi-
77 tasse. rogo, Habinna – puto, interfuisti –: "tu domi-
nam tuam de rebus illis fecisti. tu parum felix in 10
amicos es. nemo umquam tibi parem gratiam refert. tu
2 latifundia possides. tu viperam sub ala nutricas" et,
quod vobis non dixerim, etiam nunc mi restare vitae
annos triginta et menses quattuor et dies duos. prae-
terea cito accipiam hereditatem. hoc mihi dicit fatus 15
3 meus. quod si contigerit fundos Apuliae iungere, satis
4 vivus pervenero. interim dum Mercurius vigilat, aedi-
ficavi hanc domum. ut scitis, †cusuc† erat; nunc
templum est. habet quattuor cenationes, cubicula vi-
ginti, porticus marmoratos duos, susum cellationem, 20
cubiculum in quo ipse dormio, viperae huius sesso-
rium, ostiarii cellam perbonam; hospitium hospites
5 ⟨C⟩ capit. ad summam, Scaurus cum huc venit, nus-
quam mavoluit hospitari, et habet ad mare paternum
hospitium. et multa alia sunt, quae statim vobis osten- 25
6 dam. credite mihi: assem habeas, assem valeas; habes,

2 *add. Heinsius* | nolentem *Scheffer*: nolente 3 exhortauit *H*[m]: exorauit 6 exposuit *Scheffer*: exposcit 11 amicis *Scheffer* 13 quid *Scheffer* 18 cusuc] casula *Heinsius*: casa tunc *Watt* 20 marmoratos *Bücheler*: marmoratis | cellationem] *seriem cellarum interpretatur Heinsius*: cenationem *Scheffer.* (cellationem *nescio an tueatur adsimilis formae vocabulum* porticatio, *quo usus est Macer, dig. 11,7,37,1*) 23 *add. Heinsius*

habeberis. sic amicus vester, qui fuit rana, nunc est .*H*
7 rex. interim, Stiche, profer vitalia, in quibus volo me efferri. profer et unguentum et ex illa amphora gustum, ex qua iubeo lavari ossa mea.'

78 non est moratus Stichus, sed et stragulam albam et 5 praetextam in triclinium attulit . . .
iussitque nos temptare an bonis lanis essent confecta.
2 tum subridens 'vide tu' inquit 'Stiche, ne ista mures tangant aut tineae; alioquin te vivum comburam. ego gloriosus volo efferri, ut totus mihi populus bene 10
3 imprecetur'. statim ampullam nardi aperuit omnesque nos unxit et 'spero' inquit 'futurum ut aeque me mor-
4 tuum iuvet tamquam vivum'. nam vinum quidem in vinarium iussit infundi et 'putate vos' ait 'ad parentalia mea invitatos esse'. 15

5 ibat res ad summam nauseam, cum Trimalchio ebrietate turpissima gravis novum acroama, cornicines, in triclinium iussit adduci, fultusque cervicalibus multis extendit se supra torum extremum et 'fingite
6 me' inquit 'mortuum esse. dicite aliquid belli'. conso- 20 nuere cornic⟨in⟩es funebri strepitu. unus praecipue servus libitinarii illius, qui inter hos honestissimus erat, tam valde intonuit, ut totam concitaret viciniam.
7 itaque vigiles, qui custodiebant vicinam regionem, rati ardere Trimalchionis domum effregerunt ianuam sub- 25 ito et cum aqua securibusque tumultuari suo iure coe-
8 perunt. nos occasionem opportunissimam nacti Agamemnoni verba dedimus raptimque tam plane quam ex incendio fugimus . . .

6 *lac. ind. Bücheler* 11 ampullam *patav.*: appollam 21 *add. patav.* 22 libitinarii *Scheffer*: libertinarii 28 tam plane quam] plane tamquam *Jahn* 29 *lac. ind. Bücheler*

79 | neque fax ulla in praesidio erat, quae iter aperiret errantibus, nec silentium noctis iam mediae promitte- L
2 bat occurrentium lumen. accedebat huc ebrietas et
3 imprudentia locorum etiam interdiu obfutura. itaque cum hora paene tota per omnes scrupos gastrarumque 5 eminentium fragmenta traxissemus cruentos pedes,
4 tandem expliciti acumine Gitonis sumus. prudens enim puer, cum luce etiam clara timeret errorem, omnes pilas columnasque notaverat creta, quae lineamenta evicerunt spississimam noctem et notabili can- 10
5 dore ostenderunt errantibus viam. quamvis non minus sudoris habuimus etiam postquam ad stabulum perve-
6 nimus. anus enim ipsa inter deversitores diutius ingurgitata ne ignem quidem admotum sensisset. et forsitan pernoctassemus in limine, ni tabellarius Trimalchionis 15
7 intervenisset * †vehiculis dives†. non diu ergo tumultuatus stabuli ianuam effregit et nos †per eandem terram† admisit

*

8 qualis nox fuit illa, di deaeque,
quam mollis torus. haesimus calentes 20
et transfudimus hinc et hinc labellis
errantes animas. valete, curae
mortales. ego sic perire coepi.

L (= *lmrtp*) 4 obfutura *Bücheler*: obscura 5 scrupos *Scaliger*: scirpos 8 puer *Nisbet*: prudens (*L*): pridie *Fr. Daniel* 9 creta quae *Fr. Daniel*: certaque 15 tabernarius [Trimalchionis] *Delz 679* 16 interuenisset *Fr. Daniel*: inuenisset | diues] *latetne* rediens? 17/18 per eam tandem admisit *Gurlitt*: per eandem tramisit *Watt* (*sed* eandem *pro* eam *vix Petronianum*): *temptavi* per eam clementer admisit

9 sine causa gratulor mihi. nam cum solutus mero remi- *L*
sissem ebrias manus, Ascyltos, omnis iniuriae inven-
tor, subduxit mihi nocte puerum et in lectum transtu-
lit suum, volutatusque liberius cum fratre non suo,
sive non sentiente iniuriam sive dissimulante, indor- 5
10 mivit alienis amplexibus oblitus iuris humani. itaque
ego ut experrectus pertrectavi gaudio despoliatum to-
rum . . .
si qua est amantibus fides, ego dubitavi an utrumque
11 traicerem gladio somnumque morti iungerem. tutius 10
dein secutus consilium Gitona quidem verberibus ex-
citavi, Ascylton autem truci intuens vultu 'quoniam'
inquam 'fidem scelere violasti et communem amici-
tiam, res tuas ocius tolle et alium locum quem polluas
quaere.' 15

12 non repugnavit ille, sed postquam optima fide par-
titi manubias sumus, 'age' inquit 'nunc et puerum
80 dividamus'. iocari putabam discedentem. at ille gla-
dium parricidali manu strinxit et 'non frueris' inquit
'hac praeda, super quam solus incumbis. partem 20
meam necesse est vel hoc gladio contemptus absci-
2 dam'. idem ego ex altera parte feci et intorto circa
bracchium pallio composui ad proeliandum gradum.
3 inter hanc miserorum dementiam infelicissimus puer
tangebat utriusque genua cum fletu petebatque suppli- 25
citer ne Thebanum par humilis taberna spectaret neve
sanguine mutuo pollueremus familiaritatis clarissimae
4 sacra. 'quod si utique' proclamabat 'facinore opus est,
nudo ecce iugulum, convertite huc manus, imprimite
mucrones. ego mori debeo, qui amicitiae sacramen- 30

L (= *lmrtp*) 1 remisissem *Jacobs*: amisissem 5 iniuriam *deleveram aequabilitati membrorum consulens* 8 *lac. ind. Jahn* 11 dein *Scaliger*: demum 21 contemptus *Burmannus*: contentus | abscindam (*sed* n *deleta in lr*)

5 tum delevi'. inhibuimus ferrum post has preces, et prior Ascyltos 'ego' inquit 'finem discordiae imponam. puer ipse quem vult sequatur, ut sit illi saltem in 6 eligendo fratre [salva] libertas'. ego ⟨qui⟩ vetustissimam consuetudinem putabam in sanguinis pignus transisse, nihil timui, immo condicionem praecipiti festinatione rapui commisique iudici litem. qui ne deliberavit quidem, ut videretur cunctatus, verum statim ab extrema parte verbi consurrexit ⟨et⟩ fratrem 7 Ascylton elegit. fulminatus hac pronuntiatione sic ut eram [sine gladio] in lectulum decidi, et attulissem mihi damnatus manus, si non inimici victoriae invidis-8 sem. egreditur superbus cum praemio Ascyltos et paulo ante carissimum sibi commilitonem fortunaeque etiam similitudine parem in loco peregrino destituit abiectum. L 5 10 15

9 | nomen amicitiae sic, quatenus expedit, haeret; LφO
calculus in tabula mobile ducit opus.
dum fortuna manet, vultum servatis, amici;
cum cecidit, turpi vertitis ora fuga. 20

| grex agit in scaena mimum: pater ille vocatur, LO
filius hic, nomen divitis ille tenet.
mox ubi ridendas inclusit pagina partes,
vera redit facies, assimulata perit.

L (= *lmrtp*), *O* (= *BRP*) 4 salua *om. lm, del. Bücheler* | *add. Pithoeus* 9 *add. Bücheler* 11 *del. Fuchs*[2] 17 sic *Muncker*: si | quatenus] *hic desinit m* 19 dum *Jahn*: cum 21–24 *quattuor hos versus aliunde huc inlatos esse vidit Bücheler* 23 pagina] *librum monitoris significari putat Courtney* 24 assimulata *Dousa*: dissimulata

81 nec diu tamen lacrimis indulsi, sed veritus ne Menelaus etiam antescholanus inter cetera mala solum me in deversorio inveniret, collegi sarcinulas locumque se- 2 cretum et proximum litori maestus conduxi. ibi triduo inclusus redeunte in animum solitudine atque contemptu verberabam aegrum planctibus pectus | et inter tot altissimos gemitus frequenter etiam proclamabam: 3 'ergo me non ruina terra potuit haurire? non iratum etiam innocentibus mare? effugi iudicium, harenae imposui, hospitem occidi, ut inter ⟨tot⟩ audaciae nomina mendicus, exul, in deversorio Graecae urbis iacerem desertus? et quis hanc mihi solitudinem impo- 4 suit? adulescens omni libidine impurus et sua quoque confessione dignus exilio, stupro liber, stupro ingenuus, cuius anni ad tesseram venierunt, quem tam- 5 quam puellam conduxit etiam qui virum putavit. quid ille alter? qui [tamquam] die togae virilis stolam sumpsit, qui ne vir esset a matre persuasus est, qui opus muliebre in ergastulo fecit, qui postquam conturbavit et libidinis suae solum vertit, reliquit veteris amicitiae nomen et, pro pudor, tamquam mulier secutuleia 6 unius noctis tactu omnia vendidit. iacent nunc amatores adligati noctibus totis, et forsitan mutuis libidini-

L (= *lrtp*), *O* (= *RP; a p. 80,1* nec *usque ad p. 116,9* nitebas *deficit B*) 7 tot *delebat Bücheler* 9 effugi *aut* aufugi 10 *add. Jacobs* 12 solitudinem *aut* sol(l)icitudinem 15 uenierunt *Pithoeus*: uenerunt 17 *del. Fr. Daniel* (qui tamquam die *Scaliger*): die qui tamquam 23 adligati *Bücheler*: obligati

bus attriti derident solitudinem meam. sed non impune. nam aut vir ego liberque non sum, aut noxio sanguine parentabo iniuriae meae'. L

82 haec locutus gladio latus cingor, et ne infirmitas militiam perderet, largioribus cibis excito vires. mox 5 in publicum prosilio furentisque more omnes circum- 2 eo porticus. sed dum attonito vultu efferatoque nihil aliud quam caedem et sanguinem cogito frequentiusque manum ad capulum, quem devoveram, refero, notavit me miles, sive ille planus fuit sive nocturnus 10 3 grassator, et 'quid tu' inquit 'commilito, ex qua legione es aut cuius centuria?' cum constantissime et centurionem et legionem essem ementitus, 'age ergo' inquit ille 'in exercitu vestro phaecasiati milites ambulant?' 4 cum deinde vultu atque ipsa trepidatione mendacium 15 prodidissem, ponere iussit arma et malo cavere. despoliatus ergo, immo praecisa ultione retro ad deversorium tendo paulatimque temeritate laxata coepi grassatoris audaciae gratias agere

*

5 | non bibit inter aquas poma aut pendentia carpit 20 *Lφ*
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
divitis haec magni facies erit, omnia cenans
qui timet et sicco concoquit ore famem

*

6 | non multum oportet consilio credere, quia suam *L* habet fortuna rationem 25

*

L (= *lrtp*) 14 phaecasiati *Turnebus*: phocasiati 16 ponere ⟨me⟩ *Bücheler, sed cf. Petersmann 41* 17 immo] '*fortasse* armis' *Bücheler* 18 laxata *Muncker*: lassata 20–23 *hos versus habet Fulgentius quoque Myth. 2,15 (p. 57 Helm)* 22 magni] miseri *coniecit Bücheler* | cenans *Leo* (omnia *iunge cum* timet): cernens *L* 22/23 omnia late qui tenet *Fulgentius* 23 *post* famem *sequuntur in L septem sententiae ex cena Trimalchionis excerptae; cf. c. 43,6. 44,17. 45,2. 55,3. 56,6. 59,2. 75,1*

83 in pinacothecam perveni vario genere tabularum *L*
mirabilem. nam et Zeuxidos manus vidi nondum ve-
tustatis iniuria victas, et Protogenis rudimenta cum
ipsius naturae veritate certantia non sine quodam hor-
2 rore tractavi. iam vero Apellis quem [Graeci] mono- 5
cnemon appellant, etiam adoravi. tanta enim subtilita-
te extremitates imaginum erant ad similitudinem prae-
3 cisae, ut crederes etiam animorum esse picturam. hinc
aquila ferebat caelo sublimis Idaeum, illinc candidus
Hylas repellebat improbam Naida. damnabat Apollo 10
noxias manus lyramque resolutam modo nato flore
4 honorabat. inter quos [etiam] pictorum amantium
vultus tamquam in solitudine exclamavi: 'ergo amor
etiam deos tangit. Iuppiter in caelo suo non invenit
quod eligeret, et peccaturus in terris nemini tamen 15
5 iniuriam fecit. Hylan Nympha praedata imperasset
amori suo, si venturum ad interdictum Herculem cre-
didisset. Apollo pueri umbram revocavit in florem, et
omnes fabulae quoque habuerunt sine aemulo com-
6 plexus. at ego in societatem recepi hospitem Lycurgo 20
crudeliorem'.

7 ecce autem, ego dum cum ventis litigo, intravit
pinacothecam senex canus, exercitati vultus et qui vi-

L (= *lrtp*) 5 quem *lrp*: quam *t* | *del. Jahn* | monocnemon *Scaliger*: monocremon 9 caelo] *de dativo cf. Delz 680, qui Luc. 9,972* unde puer raptus caelo *comparat, et Petersmann 86* | Idaeum *Wehle*: deum 12 etiam *delevi*: etiam pictorum *damnaverat Fraenkel* 15 eligeret] diligeret *Bongars invito numero* 16 Hylan *Scaliger*: hilari 18/19 [et] omnes [fabulae quoque] *Fraenkel parum probabiliter. locus nondum sanatus* 19 quoque] *fortasse* quondam | sine aemulo habuerunt *l* 23 Eumolpus senex *l*

deretur nescio quid magnum promittere, sed cultu non proinde speciosus, ut facile appareret eum ⟨ex⟩ hac nota litteratorum esse, quos odisse divites solent. L

8 is ergo ad latus constitit meum . . .

'ego' inquit 'poeta sum et ut spero non humillimi spiritus, si modo coronis aliquid credendum est, quas 5
9 etiam ad imperitos deferre gratia solet. "quare ergo" inquis "tam male vestitus es?" propter hoc ipsum. amor ingenii neminem umquam divitem fecit. 9

10 | qui pelago credit, magno se faenore tollit; LφO
qui pugnas et castra petit, praecingitur auro;
vilis adulator picto iacet ebrius ostro,
et qui sollicitat nuptas, ad praemia peccat:
sola pruinosis horret facundia pannis
atque inopi lingua desertas invocat artes. 15

84 non dubie ita est: si quis vitiorum omnium inimicus rectum iter vitae coepit insistere, primum propter morum differentiam odium habet; quis enim potest pro-
2 bare diversa? deinde qui solas extruere divitias curant, nihil volunt inter homines melius credi quam quod 20
3 ipsi tenent. | insectantur itaque, quacumque ratione LO possunt, litterarum amatores, ut videantur illi quoque infra pecuniam positi'

*

4 | 'nescio quo modo bonae mentis soror est paupertas' Lφ 25

*

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*); *in 10–15 accedit Y* 2 *add. Dousa* 3 litteratorum *Dousa*: litteratum 4 *lac. ind. t* 7 immeritos *Bücheler* 17 insistere *Brassicanus*: inspicere 21 insectantur *Bücheler*: iactantur 22/23 '*malo* illae *et* positae' *Bücheler*

5 | 'vellem tam innocens esset frugalitatis meae hostis, ut deliniri posset. nunc veteranus est latro et ipsis lenonibus doctior' *L*

*

85 [*Eumolpus*] 'in Asiam cum a quaestore essem stipendio eductus, hospitium Pergami accepi. ubi cum libenter habitarem non solum propter cultum aedicularum, sed etiam propter hospitis formosissimum filium, excogitavi rationem, qua non essem patri fami- 5
2 liae suspectus [amator]. quotiescumque enim in convivio de usu formosorum mentio facta est, tam vehementer excandui, tam severa tristitia violari aures meas obsceno sermone nolui, ut me mater praecipue 10
3 tamquam unum ex philosophis intueretur. iam ego coeperam ephebum in gymnasium deducere, ego studia eius ordinare, ego docere ac praecipere, ne quis praedator corporis admitteretur in domum 15

*

4 forte cum in triclinio iaceremus, quia dies sollemnis ludum †artaverat† pigritiamque recedendi imposuerat hilaritas longior, fere circa mediam noctem intellexi
5 puerum vigilare. itaque timidissimo murmure votum feci et "domina" inquam "Venus, si ego hunc puerum basiavero ita ut ille non sentiat, cras illi par columba- 20
6 rum donabo". audito voluptatis pretio puer stertere

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 3 lenonibus *Bongars*, *p*[2]: leonibus 9 *del. Fraenkel* 13 iam ego *lr*: iam ergo *tp* 18 artauerat] attulerat *Bücheler*: ampliauerat *Nisbet*: inuitauerat *Watt* 23/p. 85,1 coepit puer stertere *commendavit Fraenkel*: *satis erat ponere* puer coepit stertere: *an* coepit *delendum?* (*cf. p. 46,6*)

coepit. itaque aggressus simulantem aliquot basiolis *L*
invasi. contentus hoc principio bene mane surrexi
electumque par columbarum attuli expectanti ac me
86 voto exsolvi. proxima nocte cum idem liceret, mutavi
optionem et "si hunc" inquam "tractavero improba 5
manu et ille non senserit, gallos gallinaceos pugnacis-
2 simos duos donabo patienti". ad hoc votum ephebus
ultro se admovit et, puto, vereri coepit ne ego obdor-
3 missem. indulsi ergo sollicito, totoque corpore citra
summam voluptatem me ingurgitavi. deinde ut dies 10
4 venit, attuli gaudenti quicquid promiseram. ut tertia
nox licentiam dedit, consurrexi ... ad aurem male
dormientis "dii" inquam "immortales, si ego huic
dormienti abstulero coitum plenum et optabilem, pro
hac felicitate cras puero asturconem Macedonicum 15
optimum donabo, cum hac tamen exceptione, si ille
5 non senserit". numquam altiore somno ephebus ob-
dormivit. itaque primum implevi lactentibus papillis
manus, mox basio inhaesi, deinde in unum omnia vota
6 coniunxi. mane sedere in cubiculo coepit atque expec- 20
tare consuetudinem meam. scis quanto facilius sit co-
lumbas gallosque gallinaceos emere quam asturco-
nem, et praeter hoc etiam timebam ne tam grande
7 munus suspectam faceret humanitatem meam. ergo
aliquot horis spatiatus in hospitium reverti nihilque 25
aliud quam puerum basiavi. at ille circumspiciens ut
cervicem meam iunxit amplexu, "rogo" inquit "domi-
ne, ubi est asturco?"

*

L (= *lrtp*) 12 *desideratur* ⟨eandem⟩ licentiam | *lac. ind. Bücheler* | ⟨et⟩ ad *Fraenkel*: *fortasse* ⟨furtim et⟩ ad 20 *exspectes* mane ⟨puer⟩ 24 ergo *rtp*: ego *l* 27 amplexu *Scaliger*: amplexui

87 cum ob hanc offensam praeclusissem mihi aditum *L*
quem feceram, iterum ad licentiam redii. interpositis
enim paucis diebus cum similis nos casus in eandem
fortunam rettulisset, ut intellexi stertere patrem, roga-
re coepi ephebum ut reverteretur in gratiam mecum, 5
id est ut pateretur satis fieri sibi, et cetera quae libido
2 distenta dictat. at ille plane iratus nihil aliud dicebat
3 nisi hoc: "aut dormi, aut ego iam dicam patri". | nihil *Lφ*
est tam arduum quod non improbitas extorqueat. |
dum dicit: "patrem excitabo", irrepsi tamen et male 10 *L*
4 repugnanti gaudium extorsi. at ille non indelectatus
nequitia mea, postquam diu questus est deceptum se
et derisum traductumque inter condiscipulos, quibus
5 iactasset censum meum, "videris tamen" inquit "non
6 ero tui similis. si quid vis, fac iterum". ego vero 15
deposita omni offensa cum puero in gratiam redii
7 ususque beneficio eius in somnum delapsus sum. sed
non fuit contentus iteratione ephebus plenae maturita-
tis et annis ad patiendum gestientibus. itaque excitavit
8 me sopitum et "numquid vis?" inquit. et non plane 20
iam molestum erat munus. utcumque igitur inter an-
helitus sudoresque tritus, quod voluerat accepit, rur-
9 susque in somnum decidi gaudio lassus. interposita
minus hora pungere me manu coepit et dicere: "quare
10 non facimus?" tum ego totiens excitatus plane vehe- 25

L (= *lrtp*) 3 nos casus *rtp*: casus nos *l* 6 id ... sibi *del. Haley* 14 censum *Daniel*: sensum 17 ususque *Fr. Daniel*: usque 20 *fortasse* [non] paene 21 igitur *t'''p*: is *rt*: *om. l*

menter excandui et reddidi illi voces suas: "aut dormi, aut ego iam patri dicam"' L

*

88 erectus his sermonibus consulere prudentiorem coepi ... aetates tabularum et quaedam argumenta mihi obscura simulque causam desidiae praesentis ex- 5 cutere, cum pulcherrimae artes perissent, inter quas pictura ne minimum quidem sui vestigium reliquisset.
2 tum ille 'pecuniae' inquit 'cupiditas haec tropica instituit. | priscis enim temporibus, cum adhuc nuda virtus *LφO* placeret, vigebant artes ingenuae summumque certa- 10 men inter homines erat, ne quid profuturum saeculis
3 diu lateret. itaque hercule herbarum omnium sucos Democritus expressit, et ne lapidum virgultorumque
4 vis lateret, aetatem inter experimenta consumpsit. Eudoxos [quidem] in cacumine excelsissimi montis con- 15 senuit, ut astrorum caelique motus deprehenderet, et Chrysippus, ut ad inventionem sufficeret, ter elleboro
5 animum detersit. verum ut ad plastas convertar, Lysippum statuae unius lineamentis inhaerentem inopia extinxit, et Myron, qui paene animas hominum fera- 20
6 rumque aere comprehendit, non invenit heredem. at nos vino scortisque demersi ne paratas quidem artes audemus cognoscere, sed accusatores antiquitatis vitia
7 tantum docemus | et discimus. ubi est dialectica? ubi *LO* astronomia? ubi sapientiae †consultissima† via? | quis *LφO* umquam venit in templum et votum fecit, si ad elo- 26

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 4 *lac. ind. Bücheler excerptorem* et interrogare *omisisse existimans* 12 hercule l^m t^m: hercula *Autiss., O*: *om. Lφ, sustulit Bücheler* | herbarum omnium *Oφ*: omnium herbarum *L* 15 *om. Lφ*, del. *Bücheler* 18 conuertar *Lφ*: reuertar *O* 21 comprehendit *Oφ*: comprehenderat *L* (*cf. Petersmann 181*) 25 consultissima *LP*: cultissima *R*: *fortasse* inlustrissima

quentiam pervenisset? quis, si philosophiae fontem *LφO*
8 attigisset? ac ne bonam quidem mentem aut bonam valetudinem petunt, sed statim antequam limen [Capitolii] tangant, alius donum promittit, si propinquum divitem extulerit, alius, si thesaurum effoderit, 5
9 alius, si ad trecenties sestertium salvus pervenerit. ipse senatus, recti bonique praeceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solet, et ne quis dubitet pecuniam concupiscere, Iovem quoque peculio exornat. |
10 noli ergo mirari, si pictura defecit, cum omnibus diis 10 *LO* hominibusque formosior videatur massa auri quam quicquid Apelles Phidiasque, Graeculi delirantes, fe-
89 cerunt. sed video te totum in illa haerere tabula, quae Troiae halosin ostendit. itaque conabor opus versibus pandere: 15

iam decuma maestos inter ancipites metus
Phrygas obsidebat messis et vatis fides
Calchantis atro dubia pendebat metu,
cum Delio profante [ferro] caesi vertices
5 Idae trahuntur scissaque in molem cadunt
robora, minacem quae figurabunt equum.
aperitur ingens antrum et obducti specus,
qui castra caperent. huc decenni proelio
irata virtus abditur, stipant graves
10 Danai recessus, in suo voto latent.
o patria, pulsas mille credidimus rates
solumque bello liberum: hoc titulus fero

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 2 attigisset *O*φ: inuenisset *L* 3 *del. Fraenkel* 9 exornat *Sambucus*: exorat 13 te totum *O et Heiricus Autissiodurensis* (*vide Test.* 10): totum te *L*
c. 89 v. 4 *del. Scaliger* 6 figurabunt *Lachmann*: figurabant 10 Danai recessus *Scaliger*: recessus Danai | in suo uoto *Scaliger*: et in uoto

incisus, hoc ad furta compositus Sinon *LO*
firmabat et mens semper in damnum potens.
15 iam turba portis libera ac bello carens
in vota properat. fletibus manant genae
mentisque pavidae gaudium lacrimas habet.
quas metus abegit. namque Neptuno sacer
crinem solutus omne Laocoon replet
20 clamore vulgus. mox reducta cuspide
uterum notavit, fata sed tardant manus,
ictusque resilit et dolis addit fidem.
iterum tamen confirmat invalidam manum
altaque bipenni latera pertemptat. fremit
25 captiva pubes intus, et dum murmurat,
roborea moles spirat alieno metu.
ibat iuventus capta, dum Troiam capit,
bellumque totum fraude ducebat nova.
ecce alia monstra: celsa qua Tenedos mare
30 dorso replevit, tumida consurgunt freta
undaque resultat scissa tranquillo †minor†,
qualis silenti nocte remorum sonus
longe refertur, cum premunt classes mare
pulsumque marmor abiete imposita gemit.
35 respicimus: angues orbibus geminis ferunt
ad saxa fluctus, tumida quorum pectora
rates ut altae lateribus spumas agunt.
dat cauda sonitum, liberae ponto iubae
consentiunt, luminibus ...
fulmineum iubar

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 13 furta *Bücheler*: fata 14 mens semper *Pithoeus ex Autiss.*: mendacium semper *R*: mendacium *ceteri omnes* 16 properat *r*: properant 21 tardant *Junius*: tradunt 22 ictusque *Autiss.*: l(a)etusque *ceteri* 31 mari *Tollius* 38 ponto *Puteolanus*: pontem 39 *post* consentiunt *distinxit S. Bailey* (*post* luminibus *vulgo*) | *lac. statuit Lachmann; supplenda puto talia* ⟨ignes emicant ardentibus lateque⟩ fulm-

40 incendit aequor sibilisque undae fremunt. *LO*
stupuere mentes. infulis stabant sacri
Phrygioque cultu gemina nati pignora
Lauconte. quos repente tergoribus ligant
angues corusci. parvulas illi manus
45 ad ora referunt, neuter auxilio sibi,
uterque fratri: transtulit pietas vices
morsque ipsa miseros mutuo perdit metu.
accumulat ecce liberum funus parens,
infirmus auxiliator. invadunt virum
50 iam morte pasti membraque ad terram trahunt.
iacet sacerdos inter aras victima
terramque plangit. sic profanatis sacris
peritura Troia perdidit primum deos.
iam plena Phoebe candidum extulerat iubar
55 minora ducens astra radianti face,
cum inter sepultos Priamidas nocte et mero
Danai relaxant claustra et effundunt viros.
temptant in armis se duces, ceu vi solet
nodo remissus Thessali quadrupes iugi
60 cervicem et altas quatere ad excursum iubas.
gladios retractant, commovent orbes manu
bellumque sumunt. hic graves alius mero
obtruncat et continuat in mortem ultimam
somnos, ab aris alius accendit faces
65 contraque Troas invocat Troiae sacra.'

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 40 fremunt *Haupt*: tremunt
43 Lauconte *Scaliger*: Lacoonti 49 infirmus δ *quidam*:
infirmis 58 ceu ui *Lachmann*: ceu ubi *LO*: ueluti *Krohn*:
ceu qui *Birt*: ceu cum *Watt* 59 nodo *Dousa*: nudo
64 ab aris *Junius*: auaris 65 inuocat *AW*: inuocant

90 | * ex is, qui in porticibus spatiabantur, lapides in Eumolpum recitantem miserunt. at ille, qui plausum ingenii sui noverat, operuit caput extraque templum 2 profugit. timui ego ne me †poetam vocaret†. itaque subsecutus fugientem ad litus perveni, et ut primum 3 extra teli coniectum licuit consistere, 'rogo' inquam 'quid tibi vis cum isto morbo? minus quam duabus horis mecum moraris, et saepius poetice quam huma- 4 ne locutus es. itaque non miror, si te populus lapidibus persequitur. ego quoque sinum meum saxis onerabo, ut quotiescumque coeperis a te exire, sanguinem 5 tibi a capite mittam'. movit ille vultum et 'o mi' inquit 'adulescens, non hodie primum auspicatus sum. immo quotiens theatrum, ut recitarem aliquid, intravi, hac 6 me adventicia excipere frequentia solet. ceterum ne [et] tecum quoque habeam rixandum, toto die me ab hoc cibo abstinebo'. 'immo' inquam ego 'si eiuras hodiernam bilem, una cenabimus'

*

7 mando aedicularum custodi cenulae officium

*

91 video Gitona cum linteis et strigilibus parieti applicitum tristem confusumque. scires non libenter servi- 2 re. itaque ut experimentum oculorum caperem ... convertit ille solutum gaudio vultum et 'miserere' inquit 'frater. ubi arma non sunt, libere loquor. eripe

L 5 10 15 20

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 4 me ⟨quoque *add. Fuchs*[2]⟩ poetam putarent *Bücheler* 12 a] e *Memmianus r, probavit Fuchs*[2]*; sed cf. Cels. 8,9,1 D* (*p. 388,3 M.*) 14 recitarem *aut* recitem | hac *Dousa*: haec *aut* hic 16 *del. Bücheler* 22 *lac. ind. Bücheler*

me latroni cruento et qualibet saevitia paenitentiam iudicis tui puni. satis magnum erit misero solacium, tua voluntate cecidisse'. supprimere ego querellam iubeo, ne quis consilia deprehenderet, relictoque Eumolpo – nam in balneo carmen recitabat – per tenebrosum et sordidum egressum extraho Gitona raptimque in hospitium meum pervolo. praeclusis deinde foribus invado pectus amplexibus et perfusum os lacrimis vultu meo contero. diu vocem neuter invenit; nam puer etiam singultibus crebris amabile pectus quassaverat. 'o facinus' inquam 'indignum, quod amo te quamvis relictus, et in hoc pectore, cum vulnus ingens fuerit, cicatrix non est. quid dicis, peregrini amoris concessio? dignus hac iniuria fui?' postquam se amari sensit, supercilium altius sustulit . . .

'nec amoris arbitrium ad alium iudicem ⟨de⟩tuli. sed nihil iam queror, nihil iam memini, si bona fide paenitentiam emendas'. haec cum inter gemitus lacrimasque fudissem, detersit ille pallio vultum et 'quaeso' inquit 'Encolpi, fidem memoriae tuae appello: ego te reliqui an tu ⟨me⟩ prodidisti? equidem fateor et prae me fero: cum duos armatos viderem, ad fortiorem confugi'. exosculatus pectus sapientia plenum inieci cervicibus manus, et ut facile intellegeret redisse

L (= *lrtp*) 15 *lac. ind. Pithoeus* 16 detuli *Bücheler*: tuli *aut* tulit 18 paenitentiam emendas *conflatum ex 'paenitentiam agis' et 'mores emendas' censet S. Bailey, 'Propertiana' (Cantabrigiae 1956) 229; aliter explicatur in Thes. 10,1,51,76 sqq.* | commendas *Watt invito numero* 21 *add. t*

me in gratiam et optima fide reviviscentem amicitiam, *L*
toto pectore adstrinxi.

92 et iam plena nox erat mulierque cenae mandata
2 curaverat, cum Eumolpus ostium pulsat. interrogo
ego: 'quot estis?' obiterque per rimam foris speculari 5
diligentissime coepi, num Ascyltos una venisset.
3 deinde ut solum hospitem vidi, momento recepi. ille
ut se in grabatum reiecit viditque Gitona in conspectu
ministrantem, movit caput et 'laudo' inquit 'Ganyme-
4 dem. oportet hodie bene sit'. non delectavit me tam 10
curiosum principium timuique ne in contubernium
5 recepissem Ascylti parem. instat Eumolpus, et cum
puer illi potionem dedisset, 'malo te' inquit 'quam
balneum totum' siccatoque avide poculo negat sibi
6 umquam acidius fuisse. 'nam et dum lavor' ait 'paene 15
vapulavi, quia conatus sum circa solium sedentibus
carmen recitare, et postquam de balneo [tamquam de
theatro] eiectus sum, circuire omnes angulos coepi et
7 clara voce Encolpion clamitare. ex altera parte iuvenis
nudus, qui vestimenta perdiderat, non minore clamo- 20
8 ris indignatione Gitona flagitabat. et me quidem pueri
tamquam insanum imitatione petulantissima derise-
runt, illum autem frequentia ingens circumvenit cum
9 plausu et admiratione timidissima. habebat enim in-
guinum pondus tam grande, ut ipsum hominem laci- 25
niam fascini crederes. o iuvenem laboriosum: puto
10 illum pridie incipere, postero die finire. itaque statim

L (= *lrtp*) 7 deinde *aut* demum 12 parem t^m: partem 17 et *Goldast*: at 17/18 *verba Büchelero suspecta delevi*

invenit auxilium; nescio quis enim, eques Romanus ut aiebant infamis, sua veste errantem circumdedit ac domum abduxit, credo, ut tam magna fortuna solus uteretur. at ego ne mea quidem vestimenta ab officioso ⟨custode⟩ recepissem, nisi notorem dedissem. tanto magis expedit inguina quam ingenia fricare.' haec Eumolpo dicente mutabam ego frequentissime vultum, iniuriis scilicet inimici mei hilaris, commodis tristis. utcumque tamen, tamquam non agnoscerem fabulam, tacui et cenae ordinem explicui

*

93 'vile est quod licet, et animus errore laetus iniurias diligit.

2 | ales Phasiacis petita Colchis
atque Afrae volucres placent palato,
quod non sunt faciles: at albus anser
et pictis anas involuta pennis
plebeium sapit. ultimis ab oris
attractus scarus atque arata Syrtis
si quid naufragio dedit, probatur:
mullus iam gravis est. amica vincit
uxorem. rosa cinnamum veretur.
quicquid quaeritur, optimum videtur.'

3 | 'hoc est' inquam 'quod promiseras, ne quem hodie versum faceres? per fidem, saltem nobis parce, qui te numquam lapidavimus. nam si aliquis ex is, qui in

L (= *lrtp*) 2 aiebant *Dousa*: aiebat 5 *add. Bücheler* (*de* capsario *cogitaverat Scaliger*) 6 expedit *Dousa*: impedit 8 mei *l*: nostri *tp*: *om. Memm. r* 11 laetus *Graevius*: lentus *L*: *fortasse* plenus | insanias *S. Bailey vix recte* 14 Afrae *Puteanus*: aeriae 16 inuoluta *Busche*: renouata 18 Syrtis *Scaliger* (sirtis *iam cod. Paris. 17903*): sitis *L*: siris φ 19 probatur φ: probamus *L*

eodem synoecio potant, nomen poetae olfecerit, to- *L*
tam concitabit viciniam et nos omnes sub eadem causa
obruet. miserere et aut pinacothecam aut balneum
4 cogita.' sic me loquentem obiurgavit Giton, mitissi-
mus puer, et negavit recte facere, quod seniori convi- 5
ciarer simulque oblitus officii mensam, quam humani-
tate posuissem, contumelia tollerem, multaque alia
moderationis verecundiaeque verba, quae formam
eius egregie decebant

*

94 | [*Eumolpus ad Gitonem*] 'o felicem' inquit 'matrem 10 *LO*
tuam, quae te talem peperit: macte virtute esto. |
raram fecit mixturam cum sapientia forma. | itaque ne *LφO* *LO*
2 putes te tot verba perdidisse, amatorem invenisti. ego
laudes tuas carminibus implebo. ego paedagogus et
custos etiam quo non iusseris sequar. nec iniuriam 15
3 Encolpius accipit, alium amat.' profuit etiam Eumol-
po miles ille, qui mihi abstulit gladium; alioquin quem
animum adversus Ascylton sumpseram, eum in Eu-
4 molpi sanguinem exercuissem. nec fefellit hoc Gitona.
itaque extra cellam processit tamquam aquam peteret, 20
5 iramque meam prudenti absentia extinxit. paululum
ergo intepescente saevitia 'Eumolpe' inquam 'iam ma-
lo vel carminibus loquaris quam eiusmodi tibi vota
proponas. et ego iracundus sum et tu libidinosus: vide
6 quam non conveniat his moribus. puta igitur me fu- 25
riosum esse, cede insaniae, id est ocius foras exi'. |

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*)   1 potant *Pithoeus*: potarit
12 fecit *O*: facit *Lφ*   14 implebo] *cf. Thes. 7,1,636,42*
18 eum *R, p* (*ex Autiss.*): *om. ceteri omnes*

7 confusus hac denuntiatione Eumolpus non quaesiit iracundiae causam, sed continuo limen egressus adduxit repente ostium cellae meque nihil tale expectantem inclusit, exemitque raptim clavem et ad Gitona investigandum cucurrit. L 5

8 inclusus ego suspendio vitam finire constitui. et iam semicinctio ⟨lecti⟩ stantis ad parietem spondam vinxeram cervicesque nodo condebam, cum reseratis foribus intrat Eumolpus cum Gitone meque a fatali iam 9 meta revocat ad lucem. Giton praecipue ex dolore in 10 rabiem efferatus tollit clamorem, me utraque manu 10 impulsum praecipitat super lectum ⟨et⟩ 'erras' inquit 'Encolpi, si putas contingere posse ut ante moriaris. 11 prior coepi; in Ascylti hospitio gladium quaesivi. ego si te non invenissem, petiturus praecipitia fui. et 15 ut scias non longe esse quaerentibus mortem, specta 12 invicem quod me spectare voluisti'. haec locutus mercennario Eumolpi novaculam rapit et semel iterumque 13 cervice percussa ante pedes collabitur nostros. exclamo ego attonitus, secutusque labentem eodem ferra- 20 14 mento ad mortem viam quaero. sed neque Giton ulla erat suspicione vulneris laesus neque ego ullum sentiebam dolorem. rudis enim novacula et in hoc retusa, ut pueris discentibus audaciam tonsoris daret, instruxe- 15 rat thecam. ideoque nec mercennarius ad raptum fer- 25 ramentum expaverat nec Eumolpus interpellaverat mimicam mortem.

L (= *lrtp*) 7 *add. Bücheler* 10 reuocat *aut* reuocauit 12 *add. Fuchs*[2] 15 periturus per praecipitia *t* 24 tonsoris *damnaverat Fraenkel* 27 mimicam mortem *Pithoeus*: inimicam mortem *aut* mortem inimicam

95 | dum haec fabula inter amantes luditur, deversitor *LO*
cum parte cenulae intervenit, contemplatusque foedis-
2 simam iacentium volutationem 'rogo' inquit 'ebrii
estis an fugitivi an utrumque? quis autem grabatum
3 illum erexit, aut quid sibi vult tam furtiva molitio? vos 5
mehercules ne mercedem cellae daretis fugere nocte in
publicum voluistis. sed non impune. iam enim faxo
sciatis non viduae hanc insulam esse sed M. Mannicii.'
4 exclamat Eumolpus 'etiam minaris?' simulque os ho-
5 minis palma excussissima pulsat. ille †tot hospitum 10
potionibus liber† urceolum fictilem in Eumolpi caput
iaculatus est solvitque clamantis frontem et de cella se
6 proripuit. Eumolpus contumeliae impatiens rapit lig-
neum candelabrum sequiturque abeuntem et creberri-
7 mis ictibus supercilium suum vindicat. fit concursus 15
familiae hospitumque ebriorum frequentia. ego autem
nactus occasionem vindictae Eumolpum excludo, red-
ditaque scordalo vice sine aemulo scilicet et cella utor
et nocte.

8 interim coctores insulariique mulcant exclusum et 20
alius veru extis stridentibus plenum in oculos eius
intentat, alius furca de carnario rapta statum proelian-
tis componit. anus praecipue lippa, sordidissimo prae-
cincta linteo, soleis ligneis imparibus imposita, canem
ingentis magnitudinis catena trahit instigatque in Eu- 25
9 molpon. sed ille candelabro se ab omni periculo vindi-

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 1 luditur *L*: ludit *O* 10/11 tot ... liber *ut insiticia del. Fuchs* 17 Eumolpum] *Petronium* Eumolpon *scripsisse clausula ostendit, cf. 102,2* Eumolpon arcesso, *80,6* Ascylton elegit 21 oculos δ: oculis

96 cabat. videbamus nos omnia per foramen valvae, quod *LO*
paulo ante ansa ostioli rupta laxaverat, favebamque
2 ego vapulanti. Giton autem non oblitus misericordiae
suae reserandum esse ostium succurrendumque peri-
3 clitanti censebat. ego durante adhuc iracundia non 5
continui manum, sed caput miserantis stricto acuto-
4 que articulo percussi. et ille quidem flens consedit in
lecto. ego autem alternos opponebam foramini oculos
iniuriaque Eumolpi | velut quodam cibo me replebam | *L*
advocationemque commendabam, cum procurator in- 10 *LO*
sulae Bargates a cena excitatus a duobus lecticariis in
mediam rixam perfertur; nam erat etiam pedibus
5 aeger. is ut rabiosa barbaraque voce in ebrios fugiti-
6 vosque diu peroravit, respiciens ad Eumolpon 'o poe-
tarum' inquit 'disertissime, tu eras? et non discedunt 15
ocius nequissimi servi manusque continent a rixa?'

*

7 | [*Bargates procurator ad Eumolpum*] 'contubernalis *L*
mea mihi fastum facit. ita, si me amas, maledic illam
versibus, ut habeat pudorem'

*

97 dum Eumolpus cum Bargate in secreto loquitur, 20
intrat stabulum praeco cum servo publico aliaque sane
⟨non⟩ modica frequentia, facemque fumosam magis
2 quam lucidam quassans haec proclamavit: 'puer in
balneo paulo ante aberravit, annorum circa XVI, cris-
pus, mollis, formosus, nomine Giton. si quis eum 25
reddere aut commonstrare voluerit, accipiet nummos

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*)   7 quidem flens *A*: flens quidem   9 iniuriaque *t*: iniuriamque   10 commodabam *requirit S. Bailey errans cum Büchelero de P, nam is quoque habet* commendabam   22 *add. Pithoeus*

3 mille.' nec longe a praecone Ascyltos stabat amictus *L*
discoloria veste atque in lance argentea indicium et
4 fidem praeferebat. imperavi Gitoni ut raptim grabatum subiret annecteretque pedes et manus institis,
quibus sponda culcitam ferebat, ac sic ut olim Ulixes 5
†pro† arieti adhaesisset, extentus infra grabatum scru-
5 tantium eluderet manus. non est moratus Giton imperium momentoque temporis inseruit vinculo manus et
6 Ulixem astu simillimo vicit. ego ne suspicioni relinquerem locum, lectulum vestimentis implevi uniusque 10
hominis vestigium ad corporis mei mensuram figuravi.

7 interim Ascyltos ut pererravit omnes cum viatore
cellas, venit ad meam, et hoc quidem pleniorem spem
concepit quo diligentius oppessulatas invenit fores. 15
8 publicus vero servus insertans commissuris securem
9 claustrorum [in]firmitatem laxavit. ego ad genua
Ascylti procubui et per memoriam amicitiae perque
societatem miseriarum petii ut saltem ostenderet fratrem. immo ut fidem haberent fictae preces, 'scio te' 20
inquam 'Ascylte, ad occidendum me venisse. quo
enim secures attulisti? itaque satia iracundiam tuam:
praebeo ecce cervicem, funde sanguinem, quem sub
10 praetextu quaestionis petisti.' amolitur Ascyltos invidiam et se vero nihil aliud quam fugitivum suum dixit 25
quaerere, nec mortem hominis concupisse [nec] sup-
plicis, utique eius quem ⟨etiam⟩ post fatalem rixam

L (= *lrtp*) 5/6 ut ... adhaesisset *damnaverat Fraenkel* 6 pro] Cyclopis *Bücheler* | arieti *Bücheler*: ariete
15 quo *Scaliger*: quod 16 commissuris *Pithoeus*: commissuras | securem *Bücheler*: secure 17 *del. Dousa* 26 nec
mortem *Bücheler*: mortem nec | *del. Ernout* | nec supplicis
mortem [nec] hominis concupisse utique *proposuerat Bücheler* 27 *add. Ernout* (*cf. p. 115,12*)

98 habuisset carissimum. at non servus publicus tam languide agit, sed raptam cauponi harundinem subter lectum mittit omniaque etiam foramina parietum scrutatur. subducebat Giton ab ictu corpus et retento timidissime spiritu ipsos sciniphes ore tangebat . . .

2 Eumolpus autem, quia effractum ostium cellae neminem poterat excludere, irrumpit perturbatus et 'mille' inquit 'nummos inveni; iam enim persequar abeuntem praeconem et in potestate tua esse Gitonem 3 meritissima proditione monstrabo'. genua ego perseverantis amplector, ne morientes vellet occidere, et 'merito' inquam 'excandesceres, si posses perditum ostendere. nunc inter turbam puer fugit, nec quo abierit suspicari possum. per fidem, Eumolpe, reduc pue- 4 rum et vel Ascylto redde'. dum haec ego iam credenti persuadeo, Giton collectione spiritus plenus ter conti- 5 nuo ita sternutavit ut grabatum concuteret. ad quem motum Eumolpus conversus salvere Gitona iubet. remota etiam culcita videt Ulixem, cui vel esuriens Cy- 6 clops potuisset parcere. mox conversus ad me 'quid est' inquit 'latro? ne deprehensus quidem ausus es mihi verum dicere. immo ni deus quidam humanarum rerum arbiter pendenti puero excussisset indicium, elusus circa popinas errarem'

*

L (= *lrtp*) 1 habuisset *Bücheler*: habuit 4 retento *scripsi*: reducto 5 *lac. ind. t* 9 tua *Scaliger*: sua | *et hic et p. 154,17 restituendum* Gitona 10 proditione *Pithoeus*: propositione 12 excandesceres *Pithoeus*: excandescens | perditum *Jacobs*: proditum

7 Giton longe blandior quam ego, primum araneis *L*
oleo madentibus vulnus, quod in supercilio factum
erat, coartavit. mox palliolo suo laceratam mutavit
vestem, amplexusque iam mitigatum osculis tamquam
8 fomentis aggressus est et 'in tua' inquit 'pater carissi- 5
me, in tua sumus custodia. si Gitona tuum amas,
9 incipe velle servare. utinam me solum inimicus ignis
hauriret vel hibernum invaderet mare. ego enim om-
nium scelerum materia, ego causa sum. si perirem,
conveniret inimicis' 10

*

99 | [*Eumolpus*] 'ego sic semper et ubique vixi, ut *Lφ*
ultimam quamque lucem tamquam non redituram
consumerem'

*

2 | profusis ego lacrimis rogo quaesoque ut mecum *L*
quoque redeat in gratiam: neque enim in amantium 15
esse potestate furiosam aemulationem. daturum ta-
men operam ne aut dicam aut faciam amplius quo
possit offendi. tantum omnem scabitudinem animo
tamquam bonarum artium magister delevet sine cica-
3 trice. | 'incultis asperisque regionibus diutius nives 20 *Lφ*
haerent, ast ubi aratro domefacta tellus nitet, dum
loqueris levis pruina dilabitur. similiter in pectoribus
ira considit: feras quidem mentes obsidet, eruditas
4 praelabitur.' | 'ut scias' inquit Eumolpus 'verum esse *L*
quod dicis, ecce etiam osculo iram finio. itaque, quod 25
bene eveniat, expedite sarcinulas et vel sequimini me
5 vel, si mavultis, ducite'. adhuc loquebatur, cum cre-

L (= *lrtp*) 8 uel *Bücheler*: ut 19 deleuet *Fraenkel*: deleret 21 ubi φ: ubi ea *L* 24 praeterlabitur *t*

puit ostium impulsum, stetitque in limine barbis hor- *L*
rentibus nauta et 'moraris' inquit 'Eumolpe, tamquam
6 †propudium† ignores'. haud mora, omnes consurgimus, et Eumolpus quidem mercennarium suum iam
olim dormientem exire cum sarcinis iubet; ego cum 5
Gitone quicquid erat in iter compono et adoratis sideribus intro navigium

*

100 'molestum est quod puer hospiti placet. | quid *Lφ*
autem? non commune est quod natura optimum fecit?
sol omnibus lucet. luna innumerabilibus comitata si- 10
deribus etiam feras ducit ad pabulum. quid aquis dici
formosius potest? in publico tamen manant. | solus *L*
ergo amor furtum potius quam praemium erit? immo
vero nolo habere bona nisi quibus populus inviderit.
unus, et senex, non erit gravis; etiam cum voluerit 15
2 aliquid sumere, opus anhelitu prodet.' haec ut infra
fiduciam posui fraudavique animum dissidentem, coepi somnum obruto tunicula capite mentiri.

3 sed repente quasi destruente fortuna constantiam
meam eiusmodi vox super constratum puppis conge- 20
4 muit: 'ergo me derisit?' et haec quidem virilis et paene
auribus meis familiaris animum palpitantem percussit.
ceterum eadem indignatione mulier lacerata ulterius
excanduit et 'si quis deus manibus meis' inquit 'Gito-
5 na imponeret, quam bene exulem exciperem'. uterque 25
nostrum tam inexpectato ictus sono amiserat sanguinem. ego praecipue quasi somnio quodam turbulento

L (= *lrtp*) 3 propudium] properandum *t*[m]: *conieci* propitium ⟨uentum⟩ (*cf.* [*Quint.*] *decl.* 12,25) 6 iter *Bücheler*: alter 16 prodet *t*: perdet | haec *l*: hoc *rtp* 20 *potius* ingemuit 21 et haec *Bücheler*: at haec 25 exciperem *t*[m]: exciperet

circumactus diu vocem collegi tremebundisque mani- L
bus Eumolpi iam in soporem labentis laciniam duxi et
'per fidem' inquam 'pater, cuius haec navis est, aut
6 quos vehat dicere potes?' inquietatus ille moleste tulit
et 'hoc erat' inquit 'quod placuerat tibi, ut subter 5
constratum navis occuparemus secretissimum locum,
7 ne nos patereris requiescere? quid porro ad rem perti-
net, si dixero Licham Tarentinum esse dominum hu-
iusce navigii, qui Tryphaenam exulem Tarentum fe-
101 rat?' intremui post hoc fulmen attonitus, iuguloque 10
detecto 'aliquando' inquam 'totum me, Fortuna, vi-
cisti'. nam Giton quidem super pectus meum positus
2 diu animam egit. deinde ut effusus sudor utriusque
spiritum revocavit, comprehendi Eumolpi genua et
'miserere' inquam 'morientium, id est pro consortio 15
studiorum commoda manum; mors venit, quae nisi
3 per te ⟨non⟩ licet, potest esse pro munere'. inundatus
hac Eumolpus invidia iurat per deos deasque se neque
scire quid acciderit nec ullum dolum malum consilio
adhibuisse, sed mente simplicissima et vera fide in 20
navigium comites induxisse, quo ipse iam pridem fue-
4 rit usurus. 'quae autem hic insidiae sunt' inquit 'aut
quis nobiscum Hannibal navigat? Lichas Tarentinus,
homo verecundissimus et non tantum huius navigii
dominus quod regit, sed fundorum etiam aliquot et 25
familiae negotiantis, onus deferendum ad mercatum
5 conducit. hic est Cyclops ille et archipirata, cui vectu-
ram debemus; et praeter hunc Tryphaena, omnium
feminarum formosissima, quae voluptatis causa huc

L (= *lrtp*) 1 circumactus *Bongars*: circumamictus | tre-
mebundisque *l*: tremulisque 5 subter *scripsi*: super | super
constratum *ut ex p. 102,20 interpolata delebat Fraenkel*
15 id est] et *t*^{m}, *Bücheler*: *del. Fraenkel* 17 *add. Scaliger*
23 nobiscum *t*: nobis

6 atque illuc vectatur.' 'hi sunt' inquit Giton 'quos fugi- L
mus' simulque raptim causas odiorum et instans peri-
7 culum trepidanti Eumolpo exponit. confusus ille et
consilii egens iubet quemque suam sententiam prome-
re et 'fingite' inquit 'nos antrum Cyclopis intrasse. 5
quaerendum est aliquod effugium, nisi naufragium
8 †ponimus† et omni nos periculo liberamus.' 'immo'
inquit Giton 'persuade gubernatori ut in aliquem por-
tum navem deducat, non sine praemio scilicet, et affir-
ma ei impatientem maris fratrem tuum in ultimis esse. 10
poteris hanc simulationem et vultus confusione et la-
crimis obumbrare, ut misericordia permotus guberna-
9 tor indulgeat tibi.' negavit hoc Eumolpus fieri posse,
'quia magna' inquit 'navigia portubus se curvatis insi-
nuant, nec tam cito fratrem defecisse veri simile erit. 15
10 accedit his quod forsitan Lichas officii causa visere
languentem desiderabit. vides quam valde nobis expe-
11 diat ultro dominum ad fugientes accersere. sed finge
navem ab ingenti posse cursu deflecti et Licham non
utique circumiturum aegrorum cubilia: quomodo 20
possumus egredi nave, ut non conspiciamur a cunctis?
opertis capitibus an nudis? opertis, et quis non dare
manum languentibus volet? nudis, et quid erit aliud
102 quam se ipsos proscribere?' 'quin potius' inquam ego
'ad temeritatem confugimus et per funem lapsi de- 25
scendimus in scapham praecisoque vinculo reliqua
2 fortunae committimus? nec ego in hoc periculum Eu-
molpon arcesso. quid enim attinet innocentem alieno
periculo imponere? contentus sum, si nos descenden-

L (= *lrtp*) *6/7* *intellegerem fere haec* nisi naufragium optamus (*cf.* [*Quint.*] *decl. 6,18, p. 129,8 H.* cotidie naufragium optavi) ut omnium nos periculo liberemus | omnium *post Bücheleram Gaselee* 11 et uultus confusione et lacrimis *l*: et lacrimis et uultus confusione *rtp* 13 tibi indulgeat *Nisbet* 14 curuatis *obscurum et fortasse corruptum*: grauatius *Bücheler* (grauatim *Lipsius*) 18 accersere *Bücheler*: accedere

3 tes adiuverit casus.' 'non imprudens' inquit 'consi- L
lium' Eumolpos 'si aditum haberet. quis enim non
euntes notabit? utique gubernator, qui pervigil nocte
4 siderum quoque motus custodit. et utcumque imponi
vel ⟨nil⟩ dormienti posset, si per aliam partem navis 5
fuga quaereretur: nunc per puppim, per ipsa guberna-
cula delabendum est, a quorum regione funis descen-
5 dit [qui scaphae custodiam tenet]. praeterea illud mi-
ror, Encolpi, tibi non succurrisse, unum nautam sta-
tionis perpetuae interdiu noctuque iacere in scapha, 10
nec posse inde custodem nisi aut caede expelli aut
6 praecipitari viribus. quod an fieri possit interrogate
audaciam vestram. nam quod ad meum quidem comi-
tatum attinet, nullum recuso periculum quod salutis
7 spem ostendit. nam sine causa [quidem] spiritum tam- 15
quam rem vacuam impendere ne vos quidem existimo
8 velle. videte numquid hoc placeat: ego vos in duas iam
pelles coniciam vinctosque loris inter vestimenta pro
sarcinis habebo, apertis scilicet aliquatenus labris, qui-
9 bus et spiritum recipere possitis et cibum. conclamabo 20
deinde nocte servos poenam graviorem timentes prae-
cipitasse se in mare. deinde cum ventum fuerit in
portum, sine ulla suspicione pro sarcinis vos efferam.'
10 'ita vero' inquam ego 'tamquam solidos alligaturus,
quibus non soleat venter iniuriam facere? an tamquam 25
eos qui sternutare non soleamus nec stertere? an quia
11 hoc genus furti semel [mea] feliciter cessit? sed finge
una die vinctos posse durare: quid ergo si diutius aut
tranquillitas nos tenuerit aut adversa tempestas? quid

L (= *lrtp*)   1 casus *delebat Fuchs*^{2}, *vix recte* (*cf. p.* *11,21*)   5 uel ⟨nil⟩ *scripsi*: nihil *pro* uel *Bücheler*   8 *del.* *Zinn* | custodiam *lt*^{m}*p*^{2}: gubernacula *rtp*^{1} 11 custodem *del. Fraenkel et Fuchs*^{2} 15 *del. Bücheler*   18/19 pro sarcinis *del. Fraenkel et Fuchs*^{2} 27 *del. Scaliger*

12 facturi sumus? | vestes quoque diutius vinctas ruga *L*|*Lφ*
consumit, et chartae alligatae mutant figuram. | iuve- *L*
nes adhuc laboris expertes statuarum ritu patiemur
pannos et vincla?'

*

13 'adhuc aliquod iter salutis quaerendum est. inspicite 5
quod ego inveni. Eumolpus tamquam litterarum stu-
diosus utique atramentum habet. hoc ergo remedio
mutemus colores a capillis usque ad ungues. ita tam-
quam servi Aethiopes et praesto tibi erimus sine tor-
mentorum iniuria hilares et permutato colore impone- 10
14 mus inimicis.' 'quidni?' inquit Giton 'etiam circumci-
de nos, ut Iudaei videamur, et pertunde aures, ut
imitemur Arabes, et increta facies, ut suos Gallia cives
putet: tamquam hic solus color figuram possit perver-
tere et non multa una oporteat consentiant, ut omni 15
15 ratione mendacium constet. puta infectam medicami-
ne faciem diutius durare posse; finge nec aquae asper-
ginem impositam aliquam corpori maculam nec ves-
tem atramento adhaesuram, quod frequenter etiam
non accersito ferrumine infigitur: age, numquid et 20
labra possumus tumore taeterrimo implere? numquid
et crines calamistro convertere? numquid et frontes
cicatricibus scindere? numquid et crura in orbem pan-
dere? numquid et talos ad terram deducere? numquid
⟨et⟩ barbam peregrina ratione figurare? | color arte 25 *Lφ*
16 compositus inquinat corpus, non mutat. | audite quid *L*
timenti succurrerit: praeligemus vestibus capita et nos
103 in profundum mergamus.' 'nec istud dii hominesque

L (= *lrtp*) 11 quidni *l*: quid tu *rtp* | etiam *l*: et *rtp*
15 oporteat *Heinsius*: oportet | ut omni *Crusius*: et non
16 ratione *Pithoeus*: natione 23 pandare *Stowasser*
25 *add. Memm. r* | peregrina ratione t^m: peregrinatione

patiantur' Eumolpus exclamat 'ut vos tam turpi exitu L
vitam finiatis. immo potius facite quod iubeo. mercennarius meus, ut ex novacula comperistis, tonsor est: hic continuo radat utriusque non solum capita sed
2 etiam supercilia. sequar ego frontes notans inscriptio- 5
ne sollerti, ut videamini stigmate esse puniti. ita eaedem litterae et suspicionem declinabunt quaerentium et vultus umbra supplicii tegent.'

3 non est dilata fallacia, sed ad latus navigii furtim processimus capitaque cum superciliis denudanda 10
4 tonsori praebuimus. implevit Eumolpus frontes utriusque ingentibus litteris et notum fugitivorum epi-
5 gramma per totam faciem liberali manu duxit. unus forte ex vectoribus, qui acclinatus lateri navis exonerabat stomachum nausea gravem, notavit sibi ad lunam 15
tonsorem intempestivo inhaerentem ministerio, execratusque omen, quod imitaretur naufragorum ulti-
6 mum votum, in cubile reiectus est. nos dissimulata nauseantis devotione ad ordinem tristitiae redimus, silentioque compositi reliquas noctis horas male sopo- 20
rati consumpsimus

*

104 [*Lichas*] 'videbatur mihi secundum quietem Priapus dicere: "Encolpion quod quaeris, scito a me in navem
2 tuam esse perductum".' exhorruit Tryphaena et 'putes' inquit 'una nos dormiisse; nam et mihi simula- 25
crum Neptuni, quod Bais ⟨in⟩ tetrastylo notaveram,

L (= *lrtp*) 18 nos *Dousa*: non 19 ordinem tristitiae] *intellege quasi seriem curarum vel tristium cogitationum ordine quodam inter se conexarum. similiter* [*Quint.*] *decl. 18,3 dixit* ordinem tristissimae sortis; *19,11* totum secreti illius ordinem 20 compositi *nescio quis apud Burmannum*: composito 26 Bais in tetrastylo *Bücheler*: Baistor asylo

videbatur dicere: "in nave Lichae Gitona invenies".' *L*
3 'hinc scies' inquit Eumolpus 'Epicurum hominem esse divinum, qui eiusmodi ludibria facetissima ratione condemnat' ...
4 ceterum Lichas ut Tryphaenae somnium expiavit, 5 'quis' inquit 'prohibet navigium scrutari, ne videamur divinae mentis opera damnare?' ...
5 is qui nocte miserorum furtum deprehenderat, Hesus nomine, subito proclamat: 'ergo illi [qui] sunt, qui nocte ad lunam radebantur pessimo medius fidius 10 exemplo? audio enim non licere cuiquam mortalium in nave neque ungues neque capillos deponere nisi
105 cum pelago ventus irascitur'. excanduit Lichas hoc sermone turbatus et 'itane' inquit 'capillos aliquis in nave praecidit, et hoc nocte intempesta? attrahite 15 ocius nocentes in medium, ut sciam quorum capitibus
2 debeat navigium lustrari'. 'ego' inquit Eumolpus 'hoc iussi. nec in eodem futurus navigio auspicium mihi feci, sed quia [nocentes] horridos longosque habebant capillos, ne viderer de nave carcerem facere, iussi 20 squalorem damnatis auferri; simul ut notae quoque litterarum non obumbratae comarum praesidio totae
3 ad oculos legentium acciderent. inter cetera apud communem amicam consumpserunt pecuniam meam, a qua illos proxima nocte extraxi mero unguentisque 25 perfusos. ad summam, adhuc patrimonii mei reliquias olent' ...
4 itaque ut tutela navis expiaretur, placuit quadragenas utrique plagas imponi. nulla ergo fit mora: aggre-

L (= *lrtp*) 2 hominem esse *rtp*: esse hominem esse (*sed posterius* esse *linea transversa deletum*) *l* 4 *lac. ind. Bücheler* 6 quis] quid *Burmannus* 7 *lac. ind. Bücheler. cf. Gnomon 50,1978,753 sq.* 8 Hesus nomine *L*: laesus omine *t*ᵐ; *utrumque hoc loco molestum* 9 *del. Segebade* 18 in *Bücheler*: non 19 *del. Fraenkel* 22 obumbratae *Bücheler*: adumbratae 23 acciderent *Heinsius*: accederent 27 *lac. ind. t*

diuntur nos furentes nautae cum funibus temptantque *L*
5 vilissimo sanguine tutelam placare. et ego quidem tres
plagas Spartana nobilitate concoxi. ceterum Giton se-
mel ictus tam valde exclamavit, ut Tryphaenae aures
6 notissima voce repleret. non solum ergo ⟨ea⟩ turbata 5
est, sed ancillae etiam omnes familiari sono inductae
7 ad vapulantem decurrunt. iam Giton mirabili forma
exarmaverat nautas coeperatque etiam sine voce sae-
vientes rogare, cum ancillae pariter proclamant: 'Gi-
ton est, Giton, inhibete crudelissimas manus; Giton 10
8 est, domina, succurre'. deflectit aures Tryphaena iam
sua sponte credentes raptimque ad puerum devolat.
9 Lichas, qui me optime noverat, tamquam et ipse vo-
cem audisset, accurrit et nec manus nec faciem meam
consideravit, sed continuo ad inguina mea luminibus 15
deflexis movit officiosam manum et 'salve' inquit 'En-
10 colpi'. miretur nunc aliquis Ulixis nutricem post vice-
simum annum cicatricem invenisse originis indicem,
cum homo prudentissimus confusis omnibus corporis
indiciorumque lineamentis ad unicum fugitivi argu- 20
11 mentum tam docte pervenerit. Tryphaena lacrimas
effudit decepta supplicio – vera enim stigmata crede-
bat captivorum frontibus impressa – sciscitarique sub-
missius coepit, quod ergastulum intercepisset erran-
tes, aut cuius tam crudeles manus in hoc supplicium 25
durassent. meruisse quidem contumeliam aliquam fu-
gitivos, quibus in odium bona sua venissent ...

L (= *lrtp*)   5 *add. Novák*   6 etiam *lt*^{v}: quoque *rtp*
20 indiciorumque] orisque *Bücheler*   27 *lac. ind. Bücheler*

106 concitatus iracundia prosiliit Lichas et 'o te' inquit L
'feminam simplicem, tamquam vulnera ferro praeparata litteras biberint. utinam quidem hac se inscriptione frontis maculassent: haberemus nos extremum solacium. nunc mimicis artibus petiti sumus et adum- 5
brata inscriptione derisi'.

2 volebat Tryphaena misereri, quia non totam voluptatem perdiderat, sed Lichas memor adhuc uxoris corruptae iniuriarumque, quas in Herculis porticu acce-
3 perat, turbato vehementius vultu proclamat: 'deos im- 10
mortales rerum humanarum agere curam, puto, intellexisti, o Tryphaena. nam imprudentes noxios in nostrum induxere navigium, et quid fecissent admonuerunt pari somniorum consensu. ita vide ut possit illis
ignosci, quos ad poenam ipse deus deduxit. quod ad 15
me attinet, non sum crudelis, sed vereor ne quod
4 remisero patiar'. tam superstitiosa oratione Tryphaena mutata negat se interpellare supplicium, immo accedere etiam iustissimae ultioni. nec se minus grandi
vexatam iniuria quam Licham, cuius pudoris dignitas 20
in contione proscripta sit

*

107 [*Eumolpus*] 'me, ut puto, hominem non ignotum, elegerunt ad hoc officium [legatum] petieruntque ut se
2 reconciliarem aliquando amicissimis. nisi forte putatis
iuvenes casu in has plagas incidisse, cum omnis vector 25
nihil prius quaerat quam cuius se diligentiae credat.
3 flectite ergo mentes satisfactione lenitas, et patimini

L (= *lrtp*) 5 mimicis *Pithoeus*: inimicis *aut* inimici
9 iniuriarumque *vetus Pithoei, Memm., rp*[2]: contumeliarumque *ltp*[1] 14 ita] itaque *Fraenkel, sed cf. Petersmann 256* | possit *Pithoeus*: prosit 23 legatum *lt*: *om. rp*

4 liberos homines ire sine iniuria quo destinant. saevi *L*
quoque implacabilesque domini crudelitatem suam
impediunt, si quando paenitentia fugitivos reduxit, et
5 dediticiis hostibus parcimus. quid ultra petitis aut
quid vultis? in conspectu vestro supplices iacent iuve- 5
nes, ingenui honesti, et quod utroque potentius est,
6 familiaritate vobis aliquando coniuncti. si mehercules
intervertissent pecuniam vestram, si fidem proditione
laesissent, satiari tamen potuissetis hac poena quam
videtis. servitia ecce in frontibus cernitis et vultus 10
7 ingenuos voluntaria poenarum lege proscriptos.' in-
terpellavit deprecationem [supplicis] Lichas et 'noli'
inquit 'causam confundere, sed impone singulis mo-
8 dum. ac primum omnium, si ultro venerunt, cur nu-
davere crinibus capita? vultum enim qui permutat, 15
9 fraudem parat, non satisfactionem. deinde, si gratiam
te legato moliebantur, quid ita omnia fecisti, ut quos
tuebaris absconderes? ex quo apparet casu incidisse
noxios in plagas et te artem quaesisse, qua nostrae
10 animadversionis impetum eluderes. nam quod invi- 20
diam facis nobis ingenuos honestosque clamando, vi-
de ne deteriorem facias confidentia causam. quid de-
11 bent laesi facere, ubi rei ad poenam confugiunt? at
enim amici fuerunt nostri: eo maiora meruerunt sup-
plicia; nam qui ignotos laedit, latro appellatur, qui 25
12 amicos, paulo minus quam parricida.' resolvit Eumol-
pos tam iniquam declamationem et 'intellego' inquit

L (= *lrtp*) 1 *'immo* destinarunt' *Bücheler*[1] *in adn., sed cf. c. 138,5, Plin. ep. 3,6,6* 9/10 quam videtis *delebat Fraenkel* 12 supplicis *lt*[v] *p*[2]: *om. rtp*[1]: supplicii *Bücheler* 17 te *Bücheler*: a

'nihil magis obesse iuvenibus miseris quam quod nocte deposuerunt capillos: hoc argumento incidisse in navem videntur, non venisse. quod velim tam candide ad aures vestras perveniat quam simpliciter gestum est. voluerunt enim antequam conscenderent exonerare capita molesto et supervacuo pondere, sed celerior ventus distulit curationis propositum. nec tamen putaverunt ad rem pertinere, ubi inciperent quod placuerat ut fieret, quia nec omen nec legem navigantium noverant.' 'quid' inquit Lichas 'attinuit supplices radere? nisi forte miserabiliores calvi solent esse. quamquam quid attinet veritatem per interpretem quaerere? quid dicis tu, latro? quae [sola] salamandra supercilia tua exussit? cui deo crinem vovisti? pharmace, responde.'

(L; §§ 13, 14, 15 in margin; lines 5, 10, 15)

108 obstupueram ego supplicii metu pavidus, nec quid in re manifestissima dicerem inveniebam. turbatus et deformis ... praeter spoliati capitis dedecus superciliorum etiam aequalis cum fronte calvities, ut nihil nec facere deceret nec dicere. ut vero spongia uda facies plorantis detersa est et liquefactum per totum os atramentum omnia scilicet lineamenta fuliginea nube confudit, in odium se ira convertit. ... negat Eumolpus passurum se, ut quisquam ingenuos contra fas legem-

(§§ 2, 3 in margin; line 20)

L (= *lrtp*) 2/3 in nauem uidentur *rtp*: uidentur in nauem *l* 13 *del. Pithoeus* 14 exussit *Dousa*: excussit 17 *post* inveniebam *recte dist. editores veteres usque ad Burmannum* (*primus punctum sustulit Reiske in Burmanniana altera, quem recentiores secuti sunt*); *cf. Szantyr, Hermes 102,1974,362* 18 *lac. ind. Ehlers* | *exempli gratia supplevi talia* ⟨prae pudore uix eram mentis compos; praebebat enim foedissimum adspectum⟩ praeter 22 scilicet lineamenta *delebat Gaselee* 23 in iram se odium t^m *clausula refragante. cf. Sen. dial. 5,41,3* ex ira in odium obcalluit | *lac. ind. Fraenkel*

que contaminet, interpellatque saevientium minas non *L*
4 solum voce sed etiam manibus. aderat interpellanti
mercennarius comes et unus alterque infirmissimus
5 vector, solacia magis litis quam virium auxilia. nec
quicquam pro me deprecabar, sed intentans in oculos 5
Tryphaenae manus usurum me viribus meis clara libe-
raque voce clamavi, ni abstineret a Gitone iniuriam
mulier damnata et in toto navigio sola verberanda.
6 accenditur audacia mea iratior Lichas, indignaturque
7 quod ego relicta mea causa tantum pro alio clamo. nec 10
minus Tryphaena contumelia saevit accensa totiusque
8 navigii turbam diducit in partes. hinc mercennarius
[tonsor] ferramenta sua nobis et ipse armatus distri-
buit, illinc Tryphaenae familia nudas expedit manus,
ac ne ancillarum quidem clamor aciem destituit, uno 15
tantum gubernatore relicturum se navis ministerium
denuntiante, si non desinat rabies libidine perditorum
9 collecta. nihilo minus tamen perseverat dimicantium
furor, illis pro ultione, nobis pro vita pugnantibus.
multi ergo utrimque sine morte labuntur, plures 20
cruenti vulneribus referunt veluti ex proelio pedem,
10 nec tamen cuiusquam ira laxatur. tunc fortissimus
Giton ad virilia sua admovit novaculam infestam, mi-
natus se abscisurum tot miseriarum causam, inhibuit-
que Tryphaena tam grande facinus non dissimulata 25
11 missione. saepius ego cultrum tonsorium super iugu-
lum meum posui, non magis me occisurus, quam
Giton quod minabatur facturus. audacius tamen ille
tragoediam implebat, quia sciebat se illam habere no-

L (= *lrtp*) 13 *del. Burmannus* 20 sine morte *del. Delz et Nisbet* 21 ueluti ex proelio *del. Fraenkel* 23 infestam *Pithoeus*: infertam *aut* insertam 24 abscisurum *Goldast*: abscissurum

12 vaculam, qua iam sibi cervicem praeciderat. | stante *L|LO*
ergo utraque acie, cum appareret futurum non tralaticium bellum, aegre expugnavit gubernator, ut caduce-
13 atoris more Tryphaena indutias faceret. data ergo acceptaque ex more patrio fide protendit ramum oleae a 5
tutela navigii raptum, atque in colloquium venire ausa

14 'quis furor' exclamat 'pacem convertit in arma?
quid nostrae meruere manus? non Troius heros
hac in classe vehit decepti pignus Atridae,
nec Medea furens fraterno sanguine pugnat. 10
sed contemptus amor vires habet. ei mihi, fata
hos inter fluctus quis raptis evocat armis?
cui non est mors una satis? ne vincite pontum
gurgitibusque feris alios immittite fluctus.'

109 haec ut turbato clamore mulier effudit, haesit pau- 15
lisper acies, revocataeque ad pacem manus intermisere bellum. utitur paenitentiae occasione dux Eumolpos et castigato ante vehementissime Licha tabulas foede-
2 ris signat, quis haec formula erat: 'ex tui animi senten-

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) 5 protendit] praetendit *Bücheler ex Verg. Aen. 8,116* 7 quis furor, o cives, pacem convertit in arma *affert Isidorus Etym. 2,21,19 sine nomine auctoris*
8 heros *O*: hostis *L*: hospes *Wehle* 11 ei *Bücheler*: et
13 ne *rt*^{m}*pP*: nec *ltR* 14 immittite *L*: imponite *O*

tia, ut tu, Tryphaena, neque iniuriam tibi factam a *LO*
Gitone quereris, neque si quid ante hunc diem factum
est obicies vindicabisve aut ullo alio genere persequen-
dum curabis; ut tu nihil imperabis puero repugnanti,
non amplexum, non osculum, non coitum venere 5
constrictum, nisi pro qua re praesentes numeraveris
3 denarios centum. item, Licha, ex tui animi sententia,
ut tu Encolpion nec verbo contumelioso insequeris
nec vultu, neque quaeres ubi nocte dormiat, aut [si
quaesieris] pro singulis iniuriis numerabis praesentes 10
4 denarios ducenos.' in haec verba foederibus composi-
tis arma deponimus, | et ne residua in animis etiam *L*
post iusiurandum ira remaneret, praeterita aboleri
5 osculis placet. exhortantibus universis odia detumes-
cunt, epulaeque ad certamen prolatae conciliant hilari- 15
6 tate concordiam. | exsonat ergo cantibus totum navi- *LO*
gium, et quia repentina tranquillitas intermiserat cur-
sum, alius exultantes quaerebat fuscina pisces, alius
hamis blandientibus convellebat praedam repugnan-
7 tem. ecce etiam per antemnam pelagiae consederant 20
volucres, quas textis harundinibus peritus artifex teti-
git; illae viscatis illigatae viminibus deferebantur ad
manus. tollebat plumas aura volitantes, pinnasque per
maria inanis spuma torquebat.
8 iam Lichas redire mecum in gratiam coeperat, iam 25
Tryphaena Gitona extrema parte potionis spargebat,
cum Eumolpus et ipse vino solutus dicta voluit in
calvos stigmososque iaculari, donec consumpta frigi-

L (= *lrtp*), *O* (= *RP*) **2** quereris *Scaliger*: queraris **9/10** *delevi* **11** ducenos *Autiss.*: ducentos *ceteri omnes* **16** concordiam *Bücheler*: concilium | hilaritatem [concilium] *Jacobs* | ergo *om. L* (*addiditne breviator O?*)

dissima urbanitate rediit ad carmina sua coepitque capillorum elegidarion dicere: *LO*

9 | 'quod solum formae decus est, cecidere capilli, *LφO*
vernantesque comas tristis abegit hiemps.
nunc umbra nudata sua iam tempora maerent, 5
areaque attritis ridet adusta pilis.
o fallax natura deum: quae prima dedisti
aetati nostrae gaudia, prima rapis'

*

10 | 'infelix, modo crinibus nitebas *LO*
Phoebo pulchrior et sorore Phoebi. 10
at nunc levior aere vel rotundo
horti tubere, quod creavit unda,
ridentes fugis et times puellas.
ut mortem citius venire credas,
scito iam capitis perisse partem.' 15

110 plura volebat proferre, credo, et ineptiora praeteritis, cum ancilla Tryphaenae Gitona in partem navis inferiorem ducit corymbioque dominae pueri adornat 2 caput. immo supercilia etiam profert de pyxide sciteque iacturae lineamenta secuta totam illi formam suam 20 3 reddidit. agnovit Tryphaena verum Gitona, lacrimisque turbata tunc primum bona fide puero basium 4 dedit. | ego etiam si repositum in pristinum decorem *L* puerum gaudebam, abscondebam tamen frequentius vultum intellegebamque me non tralaticia deformitate 25 esse insignitum, quem alloquio dignum ne Lichas qui- 5 dem crederet. sed huic tristitiae eadem illa succurrit

L (= *lrtp*), *O* (= *RP usque ad 9, deinde rursus BRP*)
2 capillorum] in capillos suos *Cuiacianus* *lt*[v] 3 solum] summum φ 9/15 *hunc versuum ordinem restituit Turnebus*: *in* (*L*)*O post 9 sequuntur 11.13, tum 10.12.14.15*
12 unda] imber *Jahn*: umor *Busche*

ancilla, sevocatumque me non minus decoro exornavit L
capillamento; immo commendatior vultus enituit,
quia flavum corymbion erat

*

6 | ceterum Eumolpos, et periclitantium advocatus et *LO*
praesentis concordiae auctor, ne sileret sine fabulis 5
hilaritas, multa in muliebrem levitatem coepit iactare:
7 quam facile adamarent, quam cito etiam filiorum obliviscerentur, nullamque esse feminam tam pudicam, quae non peregrina libidine usque ad furorem averte-
8 retur. nec se tragoedias veteres curare aut nomina 10
saeculis nota, sed rem sua memoria factam, quam expositurum se esse, si vellemus audire. conversis igitur omnium in se vultibus auribusque sic orsus est:

111 | 'matrona quaedam Ephesi tam notae erat pudici- *LφO*
tiae, ut vicinarum quoque gentium feminas ad specta- 15
2 culum sui evocaret. haec ergo cum virum extulisset, non contenta vulgari more funus passis prosequi crinibus aut nudatum pectus in conspectu frequentiae plangere, in conditorium etiam prosecuta est defunctum, positumque in hypogaeo Graeco more corpus 20
3 custodire ac flere totis noctibus diebusque coepit. sic afflictantem se ac mortem inedia persequentem non parentes potuerunt abducere, non propinqui; magistratus ultimo repulsi abierunt, comploratanque singularis exempli femina ab omnibus quintum iam diem sine 25

L (= *lrtp*), *O* (= BRP); *a p. 117,14 usque ad p. 120,25 accedit Ioan. id est Ioannes Saresberiensis, qui c. 111 et 112 in Policratici VIII 11 (vol. II p. 301 sq. Webb)* transcripsit
1 seuocatumque *Goldast:* euocatumque 3 flauum *t*[m]: flaucorum 19 prosecuta] '*malo* secuta' *Bücheler*
20 Graeco more *del. Fraenkel* ('*Leseproben aus Reden Ciceros*', *Romae 1968, p. 172*) 25 ab omnibus *post* comploratacque *habent* (*L*)φ

4 alimento trahebat. assidebat aegrae fidissima ancilla, *LφO*
simulque et lacrimas commodabat lugenti et quotiens-
cumque defecerat positum in monumento lumen re-
5 novabat. una igitur in tota civitate fabula erat, solum
illud affulsisse verum pudicitiae amorisque exemplum 5
omnis ordinis homines confitebantur, cum interim
imperator provinciae latrones iussit crucibus affigi se-
cundum illam casulam, in qua recens cadaver matrona
6 deflebat. proxima ergo nocte cum miles, qui cruces
asservabat ne quis ad sepulturam corpus detraheret, 10
notasset sibi [et] lumen inter monumenta clarius ful-
gens et gemitum lugentis audisset, vitio gentis huma-
7 nae concupiit scire quis aut quid faceret. descendit
igitur in conditorium, visaque pulcherrima muliere
primo quasi quodam monstro infernisque imaginibus 15
8 turbatus substitit. deinde ut et corpus iacentis conspe-
xit et lacrimas consideravit faciemque unguibus sec-
tam, ratus scilicet id quod erat, desiderium extincti
non posse feminam pati, attulit in monumentum ce-
nulam suam coepitque hortari lugentem ne persevera- 20
ret in dolore supervacuo ac nihil profuturo gemitu
pectus diduceret: omnium eundem esse exitum [sed]
et idem domicilium, et cetera quibus exulceratae men-
9 tes ad sanitatem revocantur. at illa ignota consolatione
percussa laceravit vehementius pectus ruptosque cri- 25
10 nes super corpus iacentis imposuit. non recessit tamen

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*)   2 commodabat *Rittershusius*: commendabat | quotienscunque *R Ioan.*: quotiensque *B*: quotie(n)s *LφP*   6 cum *delebat Jahn*   10 asseruabat *Lφ*: seruabat *O Ioan.* | corpus *O Ioan.*: corpora *Lφ*   11 *del. Bücheler*   22 esse exitum *RP*: exitum esse *Lφ*: exitum *om. B Ioan.* | sed *om. A, del. Orelli*   24 ignoti, *quod olim Bücheler coniecit, requirit Watt*   26 corpus *Nodot*: pectus

miles, sed eadem exhortatione temptavit dare mulier- *LφO*
culae cibum, donec ancilla vini [certum ab eo] odore
corrupta primum ipsa porrexit ad humanitatem invi-
tantis victam manum, deinde refecta potione et cibo
11 expugnare dominae pertinaciam coepit et "quid prod- 5
erit" inquit "hoc tibi, si soluta inedia fueris, si te
vivam sepelieris, si antequam fata poscant, indemna-
tum spiritum effuderis?

12 id cinerem aut manes credis sentire sepultos?

vis tu reviviscere? vis discusso muliebri errore, quam 10
diu licuerit, lucis commodis frui? ipsum te iacentis
13 corpus admonere debet ut vivas." nemo invitus audit,
cum cogitur aut cibum sumere aut vivere. itaque mu-
lier aliquot dierum abstinentia sicca passa est frangi
pertinaciam suam, nec minus avide replevit se cibo 15
112 quam ancilla quae prior victa est. ceterum scitis quid
plerumque soleat temptare humanam satietatem. qui-
bus blanditiis impetraverat miles ut matrona vellet
2 vivere, isdem etiam pudicitiam eius aggressus est. nec
deformis aut infacundus iuvenis castae videbatur, con- 20
ciliante gratiam ancilla ac subinde dicente:

"placitone etiam pugnabis amori?
[nec venit in mentem, quorum consederis arvis?]"

quid diutius moror? ne hanc quidem partem corporis

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 2 *om.* (*L*)φ, *insiticia esse videbantur Dousae, del. Fuchs* 9 *Verg. Aen. 4,34* | sentire] curare *rtp*φ *Ioan. ex Vergilio* 12 admonere *p Ioan.*: ammonere *BR*: commonere *l*φ: commouere *rtP* | debet] potest *lt*ᵛ*r* 17 plerumque soleat temptare *O*: plerumque temptare soleat *Ioan.*: temptare plerumque soleat (*L*): temptare soleat φ *omisso* plerumque 18/19 uellet uiuere φ*BP*: uiuere uellet *LR Ioan.* 22/23 *Verg. Aen. 4,38 sq.* 23 *om.* φ *Memm., del. Bücheler* 24/p. 120,1 partem corporis mulier *O Ioan.*: mulier corporis partem (*L*): corporis partem mulier φ | corporis *del. Jacobs comprobante Fraenkelio*

mulier abstinuit, victorque miles utrumque persuasit. *LφO*
3 iacuerunt ergo una non tantum illa nocte qua nuptias
fecerunt, sed postero etiam ac tertio die, praeclusis
videlicet conditorii foribus, ut quisquis ex notis igno-
tisque ad monumentum venisset, putaret expirasse su- 5
4 per corpus viri pudicissimam uxorem. ceterum delec-
tatus miles et forma mulieris et secreto, quicquid boni
per facultates poterat coemebat et prima statim nocte
5 in monumentum ferebat. itaque unius cruciarii paren-
tes ut viderunt laxatam custodiam, detraxere nocte 10
6 pendentem supremoque mandaverunt officio. at miles
circumscriptus dum desidet, ut postero die vidit unam
sine cadavere crucem, veritus supplicium, mulieri
quid accidisset exponit: nec se expectaturum iudicis
sententiam, sed gladio ius dicturum ignaviae suae. 15
commodaret modo illa perituro locum et fatale condi-
7 torium ⟨commune⟩ familiari ac viro faceret. mulier
non minus misericors quam pudica "nec istud" inquit
"dii sinant, ut eodem tempore duorum mihi carissi-
morum hominum duo funera spectem. malo mor- 20
8 tuum impendere quam vivum occidere." secundum
hanc orationem iubet ex arca corpus mariti sui tolli
atque illi quae vacabat cruci affigi. usus est miles inge-
nio prudentissimae feminae, posteroque die populus
miratus est qua ratione mortuus isset in crucem.' 25

113 | risu excepere fabulam nautae, [et] erubescente non *LO*
mediocriter Tryphaena vultumque suum super cervi-
2 cem Gitonis amabiliter ponente. at non Lichas risit,

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 5 putaret *Bücheler*: putasset
9 cruciarii unius (*L*)φ 10 detraxere φ*O*: detraxerunt (*L*)
Ioan. 12 desidet *L*φ *Ioan.*: residet *O* 16 illa *om. O*
Ioan. 17 *add. Bücheler* 18 inquit *om. O Ioan.*
20 hominum duo *om.* (*L*)φ 26 *om. L*

sed iratum commovens caput 'si iustus' inquit 'impe- *LO*
rator fuisset, debuit patris familiae corpus in monumentum referre, mulierem affigere cruci'.

3 non dubie redierat in animum Hedyle expilatumque
4 libidinosa migratione navigium. sed nec foederis verba 5
permittebant meminisse, nec hilaritas, quae occupave-
5 rat mentes, dabat iracundiae locum. ceterum Tryphaena in gremio Gitonis posita modo implebat osculis pectus, interdum concinnabat spoliatum crinibus
6 vultum. | ego maestus et impatiens foederis novi non 10 *L*
cibum, non potionem capiebam, sed obliquis truci-
7 busque oculis utrumque spectabam. omnia me oscula vulnerabant, omnes blanditiae, quascumque mulier libidinosa fingebat. nec tamen adhuc sciebam utrum magis puero irascerer, quod amicam mihi auferret, an 15
amicae, quod puerum corrumperet: utraque inimicis-
8 sima oculis meis et captivitate praeterita tristiora. accedebat huc quod neque Tryphaena me alloquebatur tamquam familiarem et aliquando gratum sibi amatorem, nec Giton me aut tralaticia propinatione dignum 20
iudicabat aut, quod minimum est, sermone communi vocabat, credo, veritus ne inter initia coeuntis gratiae
9 recentem cicatricem rescinderet. inundavere pectus lacrimae dolore paratae, gemitusque suspirio tectus animam paene submovit 25

*

10 in partem voluptatis temptabat admitti, nec domini supercilium induebat, sed amici quaerebat obsequium

*

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 22 uocabat *delebat nescioquis apud Hadrianidem*

11 [*Ancilla Tryphaenae ad Encolpium*] 'si quid ingenui sanguinis habes, non pluris illum facies quam scortum. si vir fueris, non ibis ad spintriam' * L

12 me nihil magis pudebat quam ne Eumolpus sensisset, quicquid illud fuerat, et homo dicacissimus carminibus vindicaret * 5

13 iurat Eumolpus verbis conceptissimis *

114 dum haec taliaque iactamus, inhorruit mare nubesque undique adductae obruere tenebris diem. discurrunt nautae ad officia trepidantes velaque tempestati 10 2 subducunt. sed nec certus fluctus ventus impulerat, 3 nec quo destinaret cursum gubernator sciebat. †Siciliam modo ventus dabat†, saepissime [in oram] Italici litoris aquilo possessor convertebat huc illuc obnoxiam ratem, et quod omnibus procellis periculosius 15 erat, tam spissae repente tenebrae lucem suppresserant, ut ne proram quidem totam gubernator videret. 4 itaque hercules postquam * manifesta convaluit, Li- 5 chas trepidans ad me supinas porrigit manus et 'tu' inquit 'Encolpi, succurre periclitantibus, id est vestem 20 illam divinam sistrumque redde navigio. per fidem, miserere, quemadmodum quidem soles'.

6 et illum quidem vociferantem in mare ventus excussit, repetitumque infesto gurgite procella circumegit 7 atque hausit. Tryphaenam autem prope iam ⟨exani- 25 matam⟩ fidelissimi rapuerunt servi, scaphaeque impo-

L (= lrtp) **2** illum *Courtney*: illam | scortum *Putschius*: sportum *aut* sportam **3** spintriam *t*[m]: spint(h)am *aut* spuitam **11** certus *Jungermann*: certos **13** uentus] *exspectabam Africi mentionem, qui aquiloni contrarius flat; cf. Hor. c. 1,3,12* | in oram *t*: *om. lrp* **15** ratem *Goldast*: partem **18** postquam maris ira infesta *Bücheler* **25** *add. Bücheler*

sitam cum maxima sarcinarum parte abduxere certissimae morti . . . L

8 applicitus cum clamore flevi et 'hoc' inquam 'a diis meruimus, ut nos sola morte coniungerent. sed non 9 crudelis fortuna concedit. ecce iam ratem fluctus evertet, ecce iam amplexus amantium iratum dividet mare. 5 igitur, si vere Encolpion dilexisti, da oscula, dum licet, ultimum hoc gaudium fatis properantibus rape'. 10 haec ut ego dixi, Giton vestem deposuit, meaque tunica contectus exeruit ad osculum caput. et ne sic cohaerentes malignior fluctus distraheret, utrumque zona 10 11 circumvenienti praecinxit et 'si nihil aliud, certe diutius' inquit 'iuncta nos mors feret, vel si voluerit ⟨mare⟩ misericors ad idem litus expellere, aut praeteriens aliquis tralaticia humanitate lapidabit, aut quod ultimum est iratis etiam fluctibus, imprudens harena 15 12 componet'. patior ego vinculum extremum, et veluti lecto funebri aptatus expecto mortem iam non moles- 13 tam. peragit interim tempestas mandata fatorum omnesque reliquias navis expugnat. non arbor erat relicta, non gubernacula, non funis aut remus, sed quasi 20 rudis atque infecta materies ibat cum fluctibus

*

14 procurrere piscatores parvulis expediti navigiis ad praedam rapiendam. deinde ut aliquos viderunt qui suas opes defenderent, mutaverunt crudelitatem in 25 auxilium

*

L (= *lrtp*) 2 *lac. ind. Pithoeus* 7 da *Jungermann*: ad 11 distraheret t^m: detraheret 13 iunctos nos mare feret *P. Faber vitiata clausula* | *addidi; cf.* [*Quint.*] *decl. 6,1* maris misericordiam 25 cupiditatem *Jacobs*

115 audimus murmur insolitum et sub diaeta magistri *L*
2 quasi cupientis exire beluae gemitum. persecuti igitur
sonum invenimus Eumolpum sedentem membranae-
3 que ingenti versus ingerentem. mirati ergo quod illi
vacaret in vicinia mortis poema facere, extrahimus 5
4 clamantem iubemusque bonam habere mentem. at ille
interpellatus excanduit et 'sinite me' inquit 'senten-
5 tiam explere; laborat carmen in fine'. inicio ego phre-
netico manum iubeoque Gitona accedere et in terram
trahere poetam mugientem 10

*

6 hoc opere tandem elaborato casam piscatoriam sub-
imus maerentes, cibisque naufragio corruptis utcum-
7 que curati tristissimam exegimus noctem. postero die
cum poneremus consilium cui nos regioni credere-
mus, repente video corpus humanum circumactum 15
8 levi vertice ad litus deferri. substiti ergo tristis coepi-
9 que umentibus oculis maris fidem inspicere et 'hunc
forsitan' proclamo 'in aliqua parte terrarum secura
expectat uxor, forsitan ignarus tempestatis filius aut
pater; utique reliquit aliquem, cui proficiscens oscu- 20
10 lum dedit. haec sunt consilia mortalium, haec vota
[magnarum cogitationum]. en homo quemadmodum
11 natat.' adhuc tamquam ignotum deflebam, cum invio-
latum os fluctus convertit in terram, agnovique terri-
bilem paulo ante et implacabilem Licham pedibus 25
12 meis paene subiectum. non tenui igitur diutius lacri-
mas, immo percussi semel iterumque manibus pectus

L (= *lrtp*) 6 reclamantem *Fraenkel* 10 poetam *Scaliger*: portam *aut* porcam 14 *puto* promeremus consilia (*cf. Cic. Att. 9,18,2 et supra p. 104,4* sententiam promere) 17 *num* ⟨malam⟩ fidem*?* 20 pater *Bücheler*: patrem 22 magnarum cogitationum *ex p. 125,5 arcessita del. Fraenkel* 27 manibus *l*: manu *rtp*

et 'ubi nunc est' inquam 'iracundia tua, ubi impotentia *L*
13 tua? nempe piscibus beluisque expositus es, et qui
paulo ante iactabas vires imperii tui, de tam magna
14 nave ne tabulam quidem naufragus habes. ite nunc
mortales, et magnis cogitationibus pectora implete. ite 5
cauti, et opes fraudibus captas per mille annos dispo-
15 nite. nempe hic proxima luce patrimonii sui rationes
inspexit, nempe diem etiam, quo venturus esset in
patriam, animo suo fixit. dii deaeque, quam longe a
16 destinatione sua iacet. sed non sola mortalibus maria 10
hanc fidem praestant. | illum bellantem arma deci- *Lφ*
piunt, illum diis vota reddentem penatium suorum
ruina sepelit. ille vehiculo lapsus properantem spiri-
tum excussit, cibus avidum strangulavit, abstinentem
frugalitas. si bene calculum ponas, ubique naufragium 15
17 est. | at enim fluctibus obruto non contingit sepultura. *L*
tamquam intersit, | periturum corpus quae ratio con- *Lφ*
18 sumat, ignis an fluctus an mora. quicquid feceris,
omnia haec eodem ventura sunt. | ferae tamen corpus *L*
lacerabunt. tamquam melius ignis accipiat; immo hanc 20
poenam gravissimam credimus, ubi servis irascimur.
19 quae ergo dementia est, omnia facere, ne quid de
nobis relinquat sepultura?'

*

20 et Licham quidem rogus inimicis collatus manibus
adolebat. Eumolpus autem dum epigramma mortuo 25
facit, oculos ad arcessendos sensus longius mittit

*

L (= *lrtp*) **9** fixit *Oevering*: finxit **16** contingit *Goldast*: contigit **22** de *Jacobs*: e

116 hoc peracto libenter officio destinatum carpimus *L* iter ac momento temporis in montem sudantes conscendimus, ex quo haud procul impositum arce sub-
2 limi oppidum cernimus. nec quod esset sciebamus errantes, donec a vilico quodam Crotona esse cogno- 5 vimus, urbem antiquissimam et aliquando Italiae pri-
3 mam. cum deinde diligentius exploraremus qui homines inhabitarent nobile solum quodve genus negotiationis praecipue probarent post attritas bellis frequen-
4 tibus opes, 'o mi' inquit 'hospites, si negotiatores 10 estis, mutate propositum aliudque vitae praesidium
5 quaerite. sin autem urbanioris notae homines sustine-
6 tis semper mentiri, recta ad lucrum curritis. in hac enim urbe non litterarum studia celebrantur, non eloquentia locum habet, non frugalitas sanctique mores 15 laudibus ad fructum perveniunt, sed quoscumque homines in hac urbe videritis, scitote in duas partes esse
7 divisos. nam aut captantur aut captant. in hac urbe nemo liberos tollit, quia quisquis suos heredes habet, non ad cenas, non ad spectacula admittitur, sed omni- 20 bus prohibetur commodis, inter ignominiosos latitat.
8 qui vero nec uxores umquam duxerunt nec proximas necessitudines habent, ad summos honores perveniunt, id est soli militares, soli fortissimi atque etiam
9 innocentes habentur. adibitis' inquit 'oppidum tam- 25 quam in pestilentia campos, in quibus nihil aliud est nisi cadavera quae lacerantur aut corvi qui lacerant'

*

L (= *lrtp*) 4 quod *Bücheler*: quid 17 in hac urbe] *ut otiosa deleveram* 20 cenas *Bongars*: scenas 24 id ... militares *ante Fraenkelium deleri iussit Kraffert* 25 adibitis *Scaliger*: audebitis

117 prudentior Eumolpus convertit ad novitatem rei mentem genusque divinationis sibi non displicere con- *L*
2 fessus est. iocari ego senem poetica levitate credebam, cum ille 'utinam quidem sufficeret largior scaena, id est vestis humanior, instrumentum lautius quod prae- 5
beret mendacio fidem: non mehercules rapinam istam differrem, sed continuo vos ad magnas opes ducerem.
3 atquin promitto' ...

quicquid exigeret, dummodo placeret vestis, rapinae comes, et quicquid Lycurgi villa grassantibus 10
praebuisset. nam nummos in praesentem usum deum matrem pro fide sua reddituram ...

4 'quid ergo' inquit Eumolpus 'cessamus mimum componere? facite ergo me dominum, si negotiatio
5 placet.' nemo ausus est artem damnare nihil auferen- 15
tem. itaque ut duraret inter omnes tutum mendacium, in verba Eumolpi sacramentum iuravimus: uri, vinciri, verberari ferroque necari, et quicquid aliud Eumolpus iussisset. tamquam legitimi gladiatores domino
6 corpora animasque religiosissime addicimus. post per- 20
actum sacramentum serviliter ficti dominum consalutamus, elatumque ab Eumolpo filium pariter condiscimus, iuvenem ingentis eloquentiae et spei, ideoque de civitate sua miserrimum senem exisse, ne aut clientes sodalesque filii sui aut sepulcrum quotidie causam 25
7 lacrimarum cerneret. accessisse huic tristitiae proximum naufragium, quo amplius vicies sestertium ami-

L (= *lrtp*) 2 diuinationis] diuitationis *Gruterus*, ditationis *Dousa* 5 lautius *Gulielmius*: latius 6 rapinam *Bücheler*: p(o)enam 8 *lac. ind. Schmid* 12 *lac. ind. Bücheler* 13 mimum *Pithoeus*: in unum 17 sacramentum *del. Fraenkel* 21 seruiliter ficti] *id est servorum specie ac simulatione.* (ficti *ne deleamus neve* fictum *scribamus numerus obstat*) 22 condiscimus *Gulielmius*: condicimus

serit; nec illum iactura moveri, sed destitutum minis- L
8 terio non agnoscere dignitatem suam. praeterea habere in Africa trecenties sestertium fundis nominibusque depositum; nam familiam quidem tam magnam per agros Numidiae esse sparsam, ut possit vel Carthagi- 5
9 nem capere. secundum hanc formulam imperamus Eumolpo ut plurimum tussiat, ut sit ⟨modo astrictioris⟩ modo solutioris stomachi cibosque omnes palam damnet; loquatur aurum et argentum fundosque men-
10 daces et perpetuam terrarum sterilitatem; sedeat prae- 10 terea quotidie ad rationes tabulasque testamenti omnibus ⟨mensibus⟩ renovet. et ne quid scaenae deesset, quotienscumque aliquem nostrum vocare temptasset, alium pro alio vocaret, ut facile appareret dominum etiam eorum meminisse qui praesentes non essent. 15

11 his ita ordinatis, 'quod bene feliciterque eveniret' precati deos viam ingredimur. sed neque Giton sub insolito fasce durabat, et mercennarius Corax, detractator ministerii, posita frequentius sarcina male dicebat properantibus affirmabatque se aut proiecturum 20
12 sarcinas aut cum onere fugiturum. 'quid vos' inquit 'iumentum me putatis esse aut lapidariam navem? hominis operas locavi, non caballi. nec minus liber sum quam vos, etiam si pauperem pater me reliquit.' nec contentus maledictis tollebat subinde altius pedem et 25 strepitu obsceno simul atque odore viam implebat.
13 ridebat contumaciam Giton et singulos crepitus eius pari clamore prosequebatur

*

L (= *lrtp*) 7 *add. Wehle* 12 *add. Bücheler*: *an* ⟨coram⟩ omnibus? 27 crepitus *Junius*: strepitus

118 | 'multos', inquit Eumolpus 'o iuvenes, carmen decepit. nam ut quisque versum pedibus instruxit sensumque teneriore verborum ambitu intexuit, putavit *LφO*
2 se continuo in Heliconem venisse. | sic forensibus ministeriis exercitati frequenter ad carminis tranquillitatem tamquam ad portum feliciorem refugerunt, credentes facilius poema extrui posse quam controver- *LO* 5
3 siam sententiolis vibrantibus pictam. ceterum neque generosior spiritus vanitatem amat, neque concipere aut edere partum mens potest nisi ingenti flumine 10
4 litterarum inundata. refugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate et sumendae voces a plebe
5 semotae, ut fiat "odi profanum vulgus et arceo". praeterea curandum est ne sententiae emineant extra corpus orationis expressae, sed intexto vestibus colore 15 niteant. Homerus testis et lyrici Romanusque Vergilius et Horatii curiosa felicitas. ceteri enim aut non viderunt viam qua iretur ad carmen, aut visam timue-
6 runt calcare. ecce belli civilis ingens opus quisquis attigerit nisi plenus litteris, sub onere labetur. non 20 enim res gestae versibus comprehendendae sunt, quod longe melius historici faciunt, sed per ambages deorumque ministeria et fabulosum †sententiarum tor-

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 inquit Eumolpus *om. Lφ*, inquit Eumolpus o *del. Bücheler, sed haec ipsius Petronii esse numerus ostendit* 3 teneriore *B*: teneriorem *ceteri omnes* 4 Helicona *flagitat clausula* 6 feliciorem *EI*: faciliorem 9 uanitatem *Pithoeus*: sanitatem | concipere *Puteolanus*: conspicere (*L*): conspici *O* 11 inundata *L*: inundanter *O* | refugiendum *Bücheler*: effugiendum 13 semotae *Pius*: summotae *aut* submotae | ut fiat] *cf. Marx ad Lucil. 231* | odi] *Hor. c. 3,1,1* 15 expressae *delebat Fraenkel* | *exspectatur* sed ⟨ut⟩ (*Boschius*) *vel* sed ⟨uelut⟩ (*Bücheler*) | uestibus (*L*)*B*: uersibus *RP* 18 uisam *Le Fèvre*: uersum 23 sententiarum *hoc loco non aptum esse vidit Courtney* | tormentum] torrentem *Barthius*, ornamentum *Wilkinson* | *intellegerem* fabulosam seriem argumentorum

mentum† praecipitandus est liber spiritus, ut potius *LO*
furentis animi vaticinatio appareat quam religiosae
orationis sub testibus fides: tamquam, si placet, hic
impetus, etiam si nondum recepit ultimam manum'

*

119 'orbem iam totum victor Romanus habebat,
qua mare, qua terrae, qua sidus currit utrumque.
nec satiatus erat. gravidis freta pulsa carinis
iam peragebantur; si quis sinus abditus ultra,
5 si qua foret tellus, fulvum quae mitteret aurum,
hostis erat, fatisque in tristia bella paratis
quaerebantur opes. non vulgo nota placebant
gaudia, non usu plebeio trita voluptas.
aes Ephyre †cum† laudabat miles; in ima
10 quaesitus tellure nitor certaverat ostro;
hinc Numidae †accusatius†, illinc nova vellera Seres,
atque Arabum populus sua despoliaverat arva.
ecce aliae clades et laesae vulnera pacis.
quaeritur in silvis Tauri fera, et ultimus Hammon
15 Afrorum excutitur, ne desit belua dente
ad mortes pretiosa; fremens premit advena classes
tigris et aerata gradiens vectatur in aula,

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 5 fuluum quae (*L*): quae fuluum *O* (*cf. infra v. 65*) 9 aesepyre cum *B*, *quocum fere congruunt fide digniores* (Ephyreiacum *Heinsius nullo exemplo*) | ima *Gifanius*: unda 11 accusatius *O*: accusant *L*: crustas *Scaliger* 14 Tauri *Busche*: auro 16 fremens *Bouhier*: fames 17 aerata *Broukhusius*: aurata

ut bibat humanum populo plaudente cruorem. *LO*
heu, pudet effari perituraque prodere fata:
20 Persarum ritu male pubescentibus annis
surripuere viros exsectaque viscera ferro
in venerem fregere, atque ut fuga nobilis aevi
circumscripta mora properantes differat annos ...
| quaerit se natura nec invenit. omnibus ergo *LφO*
25 scorta placent fractique enervi corpore gressus
et laxi crines et tot nova nomina vestis,
| quaeque virum quaerunt. ecce Afris eruta terris *LO*
citrea mensa greges servorum ostrumque renidens
ponitur ac maculis imitatur vilius aurum,
30 quae sensum trahat. hoc sterile ac male nobile lignum
turba sepulta mero circum venit, omniaque orbis
praemia correptis miles vagus esurit armis.
| ingeniosa gula est. Siculo scarus aequore mersus *LφO*
ad mensam vivus perducitur, atque Lucrinis

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 19 *fortasse* peruersaque ... facta (facta *iam Burmannus*) 21 uiros] *cf. Hofm.-Szantyr 751* 22 aeui *Puteolanus*: aeuo 23 *lac. ind. Bücheler* 28 citrea *Puteolanus*: aurea 29 uilius *Gronovius*: uilibus 30–32 *spurios putat S. Bailey* 33 ingeniosa gula est = *Mart. 13,62,2*

35 eruta litoribus vendunt conchylia cenas, *LφO*
ut renovent per damna famem. iam Phasidos
unda
orbata est avibus, mutoque in litore tantum
solae desertis adspirant frondibus aurae.
| nec minor in campo furor est, emptique Quirites *LO*
40 | ad praedam strepitumque lucri suffragia vertunt. *LφO*
venalis populus, venalis curia patrum,
est favor in pretio. senibus quoque libera virtus
exciderat, sparsisque opibus conversa potestas,
ipsaque maiestas auro corrupta iacebat.
45 | pellitur a populo victus Cato; tristior ille est, *LO*
qui vicit, fascesque pudet rapuisse Catoni.
[namque hoc dedecoris populo morumque ruina]
non homo pulsus erat, sed in uno victa potestas
Romanumque decus. quare iam perdita Roma
50 ipsa sui merces erat et sine vindice praeda.
praeterea gemino deprensam gurgite plebem
faenoris ingluvies ususque exederat aeris.

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 47 *del. Broukhusius* 49 iam *t* (*hoc probum esse monuit S. Bailey*): tam 51 plebem *Burmannus*: praedam 52 ingluuies *Palmerius*: illuuies

nulla est certa domus, nullum sine pignore corpus, LO
sed veluti tabes tacitis concepta medullis
55 intra membra furens curis latrantibus errat.
| arma placent miseris, detritaque commoda luxu LφO
vulneribus reparantur. inops audacia tuta est.
| hoc mersam caeno Romam somnoque iacentem LO
quae poterant artes sana ratione movere,
60 ni furor et bellum ferroque excita libido?
120 | tres tulerat Fortuna duces, quos obruit omnes LφO
armorum strue diversa feralis Enyo.
Crassum Parthus habet, Libyco iacet aequore Magnus,
Iulius ingratam perfudit sanguine Romam,
65 et quasi non posset tellus tot ferre sepulcra,
divisit cineres. hos gloria reddit honores.
| est locus exciso penitus demersus hiatu LO
Parthenopen inter magnaeque Dicarchidos arva,
Cocyti perfusus aqua; nam spiritus, extra

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **58** mersam *Scaliger*: mersant **60** excita *Junius*: excisa **65** tellus tot *Memm. rφ BR*: tot tellus *editores perperam ex P δ ltp; cf. supra v. 5* **69** Cocyti *Sambucus*: Cocytia

70 qui furit effusus, funesto spargitur aestu. *LO*
non haec autumno tellus viret aut alit herbas
caespite laetus ager, non verno persona cantu
mollia discordi strepitu virgulta loquuntur,
sed chaos et nigro squalentia pumice saxa
75 gaudent ferali circum tumulata cupressu.
has inter sedes Ditis pater extulit ora
bustorum flammis et cana sparsa favilla,
ac tali volucrem Fortunam voce lacessit:
| "rerum humanarum divinarumque potestas, *LφO*
80 Fors, cui nulla placet nimium secura potestas,
quae nova semper amas et mox possessa relinquis,
| ecquid Romano sentis te pondere victam, *LO*
nec posse ulterius perituram extollere molem?
ipsa suas vires odit Romana iuventus
85 et quas struxit opes, male sustinet. aspice late
luxuriam spoliorum et censum in damna furentem.

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 79 potestas *fortasse e versu sequenti irrepsit. cf. CLE 255,3* rerum humanarum diuinarumque magistra

| aedificant auro sedesque ad sidera mittunt, *LφO*
expelluntur aquae saxis, mare nascitur arvis,
et permutata rerum statione rebellant.
90 en etiam mea regna petunt. perfossa dehiscit
molibus insanis tellus, iam montibus haustis
antra gemunt, et dum vanos lapis invenit usus,
inferni manes caelum sperare fatentur.
| quare age, Fors, muta pacatum in proelia vultum *LO*
95 Romanosque cie ac nostris da funera regnis.
iam pridem nullo perfundimus ora cruore,
nec mea Tisiphone sitientes perluit artus,
ex quo Sullanus bibit ensis et horrida tellus
extulit in lucem nutritas sanguine fruges."
121 100 haec ubi dicta dedit, dextrae coniungere dextram
conatus rupto tellurem solvit hiatu.
tunc Fortuna levi defudit pectore voces:
"o genitor, cui Cocyti penetralia parent,

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **92** uanos φ: uanus *O*: uarios *L* | usus *L*φ: usum *O*

si modo vera mihi fas est impune profari, *LO*
105 vota tibi cedent; nec enim minor ira rebellat
pectore in hoc leviorque exurit flamma medullas.
omnia, quae tribui Romanis arcibus, odi
muneribusque meis irascor. destruet istas
idem, qui posuit, moles deus. et mihi cordi
110 quippe cremare viros et sanguine pascere luxum.
cerno equidem gemina iam stratos morte Philippos
112 Thessaliaeque rogos et funera gentis Hiberae
114 et Libyae; cerno tua, Nile, gementia claustra
115 Actiacosque sinus et Apollinis arma timentes.
113 iam fragor armorum trepidantes personat aures.
116 pande, age, terrarum sitientia regna tuarum
atque animas accerse novas. vix navita Porthmeus
sufficiet simulacra virum traducere cumba;
classe opus est. tuque ingenti satiare ruina,
120 pallida Tisiphone, concisaque vulnera mande:

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 110 armare *Gronovius* 113 *post 115 collocandum esse coniecerunt Suringar et Bücheler* 117 Porthmeus *BR*: protheus *P*: certe (*L*)

ad Stygios manes laceratus ducitur orbis." *LO*

122 vixdum finierat, cum fulgure rupta corusco
intremuit nubes elisosque abscidit ignes.
subsedit pater umbrarum, gremioque reducto
125 telluris pavitans fraternos palluit ictus.
continuo clades hominum venturaque damna
auspiciis patuere deum. namque ore cruento
deformis Titan vultum caligine texit:
civiles acies iam tum spectare putares.
130 parte alia plenos extinxit Cynthia vultus
et lucem sceleri subduxit. rupta tonabant
verticibus lapsis montis iuga, nec vaga passim
flumina per notas ibant morientia ripas.
armorum strepitu caelum furit et tuba Martem
135 sideribus tremefacta ciet, iamque Aetna voratur
ignibus insolitis et in aethera fulmina mittit.
ecce inter tumulos atque ossa carentia bustis

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **125** palluit *R*: polluit **128** Titan *K*: titubans **129** spectare *Crusius*: spirare **132** lapsis δ *aliquot*: lassis **137** carentia *BR*: arentia *ceteri*

umbrarum facies diro stridore minantur. *LO*
fax stellis comitata novis incendia ducit,
140 sanguineoque recens descendit Iuppiter imbre.
haec ostenta brevi solvit deus. exuit omnes
quippe moras Caesar, vindictaeque actus amore
Gallica proiecit, civilia sustulit arma.
Alpibus aeriis, ubi Graio numine pulsae
145 descendunt rupes et se patiuntur adiri,
est locus Herculeis aris sacer. hunc nive dura
claudit hiemps canoque ad sidera vertice tollit:
caelum illinc cecidisse putes. non solis adulti
mansuescit radiis, non verni temporis aura,
150 sed glacie concreta rigent hiemisque pruinis:
totum ferre potest umeris minitantibus orbem.
haec ubi calcavit Caesar iuga milite laeto
optavitque locum, summo de vertice montis
Hesperiae campos late prospexit et ambas

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 138 minantur *Goldast*: minatur 144 numine *Burmannus*: nomine 148 adulti *Scaliger*: adusti 150 rigent *Lipsius*: riget *BR*: rigens *ceteri* 153 optauitque *Sambucus*: orauitque

155 intentans cum voce manus ad sidera dixit: *LO*
"Iuppiter omnipotens, et tu, Saturnia tellus,
armis laeta meis olimque onerata triumphis,
testor, ad has acies invitum accersere Martem,
invitas me ferre manus. sed vulnere cogor,
160 pulsus ab urbe mea, dum Rhenum sanguine tingo,
dum Gallos iterum Capitolia nostra petentes
Alpibus excludo, vincendo certior exul.
sanguine Germano sexagintaque triumphis
esse nocens coepi. quamquam quos gloria terret,
165 aut qui sunt qui bella vetent? mercedibus emptae
ac viles operae, quorum est mea Roma noverca.
at reor, haud impune, nec hanc sine vindice dextram
vinciet ignavus. victores ite furentes,
ite mei comites, et causam dicite ferro.
170 namque omnes unum crimen vocat, omnibus una
impendet clades. reddenda est gratia vobis,

L (= *lrtp*), O (= *BRP*) 157 ornata *Bouhier* 160 tingo *Monacensis 23713*: uinco 165 uetent *Mössler* (uetant *Gronovius*): uident 167 at *P*: ut 168 furentes *A*: ferentes

non solus vici. quare, quia poena tropaeis *LO*
imminet et sordes meruit victoria nostra,
iudice Fortuna cadat alea. sumite bellum
175 et temptate manus. certe mea causa peracta est:
inter tot fortes armatus nescio vinci."

haec ubi personuit, de caelo Delphicus ales
omina laeta dedit pepulitque meatibus auras.
nec non horrendi nemoris de parte sinistra
180 insolitae voces flamma sonuere sequenti.
ipse nitor Phoebi vulgato laetior orbe
crevit et aurato praecinxit fulgure vultus.
123 fortior ominibus movit Mavortia signa
Caesar et insolitos gressu prior occupat ausus.
185 prima quidem glacies et cana vincta pruina
non pugnavit humus mitique horrore quievit.
sed postquam turmae nimbos fregere ligatos
et pavidus quadrupes undarum vincula rupit,

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **178** omina *A*: omnia **184** insolitos *Monacensis 23713*: insolito | ausus *Puteolanus*: haustus

incaluere nives. mox flumina montibus altis   *LO*
190 undabant modo nata, sed haec quoque – iussa putares –
stabant, et vincta fluctus stupuere ruina,
et paulo ante lues iam concidenda iacebat.
tum vero male fida prius vestigia lusit
decepitque pedes; pariter turmaeque virique
195 armaque congesta strue deplorata iacebant.
ecce etiam rigido concussae flamine nubes
exonerabantur, nec rupti turbine venti
derant aut tumida confractum grandine caelum.
ipsae iam nubes ruptae super arma cadebant,
200 et concreta gelu ponti velut unda ruebat.
victa erat ingenti tellus nive victaque caeli
sidera, victa suis haerentia flumina ripis;
nondum Caesar erat, sed magnam nixus in hastam
horrida securis frangebat gressibus arva,
205 qualis Caucasea decurrens arduus arce

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*)   191 ruina *Reiske*: pruina
200 unda *Puteolanus*: umbra

Amphitryoniades, aut torvo Iuppiter ore, *LO*
cum se verticibus magni demisit Olympi
et periturorum disiecit tela Gigantum.
dum Caesar tumidas iratus deprimit arces,
210 interea volucer motis conterrita pinnis
Fama volat summique petit iuga celsa Palati
atque hoc Romanos tonitru ferit omnia fingens:
iam classes fluitare mari totasque per Alpes
fervere Germano perfusas sanguine turmas.
215 arma, cruor, caedes, incendia totaque bella
ante oculos volitant. ergo pulsata tumultu
pectora perque duas scinduntur territa causas.
huic fuga per terras, illi magis unda probatur
et patria pontus iam tutior; est magis arma
220 qui temptare velit fatisque iubentibus uti.
233 ac velut ex alto cum magnus inhorruit auster
et pulsas evertit aquas, non arma ministris,

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 208 disiecit *Gulielmius*: deiecit 212 Romanos *Bouhier*: Romano | fingens *Watt*: signa 219 patria *lB*: patria est *ceteri* 233–237 *post* 220 *posuit Ehlers*

235 non regimen prodest, ligat alter pondera pinus, *LO*
alter tuta sinus tranquillaque litora quaerit: . . .
237 hic dat vela fugae Fortunaeque omnia credit.
221 [quantum quisque timet, tantum fugit ocior
ipse.]
hos inter motus populus, miserabile visu,
quo mens icta iubet, deserta ducitur urbe.
gaudet Roma fuga, debellatique Quirites
225 rumoris sonitu maerentia tecta relinquunt.
ille manu pavida natos tenet, ille penates
occultat gremio deploratumque relinquit
limen et absentem votis interficit hostem.
sunt qui coniugibus maerentia pectora iungant,
230[a] grandaevosque patres . . .
230[b] onerisque ignara iuventus
id pro quo metuit, tantum trahit. omnia secum
232 hic vehit imprudens praedamque in proelia ducit.
238 quid tam parva queror? gemino cum consule
Magnus,
ille tremor Ponti saevique repertor Hydaspis

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 236 sinus *Bursian*: sinu | *apodosis priorem partem intercidisse vidit Ehlers, qui exempli gratia ita supplevit*: haud secus hic acuit Martem, formidine victus 221 *del. Mössler* 230 *lac. indicavi* 239 *'fortasse* Parthi' *Bücheler*

240 et piratarum scopulus, modo quem ter ovantem *LO*
Iuppiter horruerat, quem fracto gurgite Pontus
et veneratus erat submissa Bosphoros unda,
pro pudor, imperii deserto nomine fugit,
ut Fortuna levis Magni quoque terga videret.

124 245 ergo tanta lues divum quoque numina vicit,
consensitque fugae caeli timor. ecce per orbem
mitis turba deum terras exosa furentes
deserit atque hominum damnatum avertitur agmen.
Pax prima ante alias niveos pulsata lacertos
250 abscondit galea victum caput atque relicto
orbe fugax Ditis petit implacabile regnum.
huic comes it submissa Fides et crine soluto
Iustitia ac maerens lacera Concordia palla.
at contra, sedes Erebi qua rupta dehiscit,
255 emergit late Ditis chorus, horrida Erinys
et Bellona minax facibusque armata Megaera

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **245** uicit *Jacobs*: uidit **250** palla *Schrader*

Letumque Insidiaeque et lurida Mortis imago. *LO*
quas inter Furor, abruptis ceu liber habenis,
sanguineum late tollit caput oraque mille
260 vulneribus confossa cruenta casside velat;
haeret detritus laevae Mavortius umbo
innumerabilibus telis gravis, atque flagranti
stipite dextra minax terris incendia portat.
sentit terra deos mutataque sidera pondus
265 quaesivere suum; namque omnis regia caeli
in partes diducta ruit. primumque Dione
Caesaris arma sui ducit, comes additur illi
Pallas et ingentem quatiens Mavortius hastam.
Magnum cum Phoebo soror et Cyllenia proles
270 excipit ac totis similis Tirynthius actis.
intremuere tubae ac scisso Discordia crine
extulit ad superos Stygium caput. huius in ore
concretus sanguis, contusaque lumina flebant,

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*)   267 arma *Passerat*: acta
268 Mauortius] *i. e. Romulus* (*Bücheler, Kl. Schr. 3,388*)
269 Magnum *Gevaerts*: magnaque

stabant aerati scabra rubigine dentes, *LO*
275 tabo lingua fluens, obsessa draconibus ora,
atque inter torto laceratam pectore vestem
sanguineam tremula quatiebat lampada dextra.
haec ut Cocyti tenebras et Tartara liquit,
alta petit gradiens iuga nobilis Appennini,
280 unde omnes terras atque omnia litora posset
aspicere ac toto fluitantes orbe catervas,
atque has erumpit furibundo pectore voces:
"sumite nunc, gentes, accensis mentibus arma,
sumite et in medias immittite lampadas urbes.
285 vincetur, quicumque latet; non femina cesset,
non puer aut aevo iam desolata senectus;
ipsa tremat tellus lacerataque tecta rebellent.
tu legem, Marcelle, tene. tu concute plebem,
Curio. tu fortem ne supprime, Lentule, Martem.
290 quid porro tu, dive, tuis cunctaris in armis,

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 274 aerati *rt*[m]*p*: irati
277 sanguinea tremulam *Sambucus*

non frangis portas, non muris oppida solvis   *LO*
thesaurosque rapis? nescis tu, Magne, tueri
Romanas arces? Epidamni moenia quaere
Thessalicosque sinus humano sanguine tingue."
295 factum est in terris, quicquid Discordia iussit.'

2 cum haec Eumolpos ingenti volubilitate verborum effudisset, tandem Crotona intravimus. ubi quidem parvo deversorio refecti, postero die amplioris fortunae domum quaerentes incidimus in turbam heredipetarum sciscitantium quod genus hominum aut unde 5
3 veniremus. ex praescripto ergo consilii communis exaggerata verborum volubilitate, unde aut qui essemus, haud dubie credentibus indicavimus. | qui statim *L* opes suas summo cum certamine in Eumolpum congesserunt . . . 10

4 certatim omnes heredipetae muneribus gratiam Eumolpi sollicitant

*

125 dum haec magno tempore Crotone aguntur . . .
et Eumolpus felicitate plenus prioris fortunae esset oblitus [statum] adeo ut [suis] iactaret neminem gra- 15 tiae suae ibi posse resistere impuneque suos, si quid deliquissent [in ea urbe], beneficio amicorum laturos.

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **293** arces *Passerat*: acies | moenia *Puteolanus*: nomina

2 ubi ⟨tum⟩ quidem *Jacobs* | *hinc usque ad 17 narratio a breviatore contracta et deformata* 3 ⟨in⟩ paruo *Wehle* 7 exaggerata ... uolubilitate *delenda putat Stöcker* | aut] et *Strelitz recte, ut videtur; cf. p. 81,12* 10 *lac. ind. Bücheler* 11/12 certatim ... sollicitant *del. Ernout* | heredipetae *lt*^{m}: *om. rtp* 13 magno tempore *defendunt Heraeus 117 et Petersmann 99* | *lac. ind. Bücheler* 15 statum *del. George* | suis *glossema delevi* (*cf. 16* suos): subinde *frustra coniecit Jacobs*, saepius *Bücheler*, superbius *Fraenkel* 17 *delevi*

2 ceterum ego, etsi quotidie magis magisque superfluen- *L*
tibus bonis saginatum corpus impleveram putabam-
que a custodia mei removisse vultum Fortunam, ta-
men saepius tam consuetudinem meam cogitabam
3 quam causam, et 'quid' aiebam 'si callidus captator 5
exploratorem in Africam miserit mendaciumque de-
prehenderit nostrum? quid, si etiam mercennarius
praesenti felicitate lassus indicium ad amicos detulerit
totamque fallaciam invidiosa proditione detexerit?
4 nempe rursus fugiendum erit et tandem expugnata 10
paupertas nova mendicitate revocanda. dii deaeque, |
quam male est extra legem viventibus: quicquid me- *Lφ*
ruerunt, semper expectant'

*

126 | [*Chrysis ancilla Circes ad Polyaenum*] 'quia nosti *L*
venerem tuam, superbiam captas vendisque amplexus, 15
2 non commodas. quo enim spectant flexae pectine co-
mae, quo facies medicamine attrita et oculorum quo-
que mollis petulantia, quo incessus arte compositus et
ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia,
3 nisi quod formam prostituis ut vendas? vides me: nec 20
auguria novi nec mathematicorum caelum curare so-
leo, ex vultibus tamen hominum mores colligo, et
4 cum spatiantem vidi, quid cogitet scio. sive ergo nobis
vendis quod peto, mercator paratus est, sive, quod
humanius est, commodas, effice ut beneficium debea- 25

L (= *lrtp*) 7 mercennarius Eumolpi *l* 16 commodas *Lipsius*: commodos 18 arte *Dousa*: tute (*Dousae coniecturam confirmat* [*Quint.*] *decl.* 3^b (*Tribunus Marianus*), 5, *qui Petroniana sic immutavit* petulantiam oculorum, . . . crines arte compositos) 23 cogitet *Burmannus*: cogites 25 debeamus *Anton*: debeam

5 mus. nam quod servum te et humilem fateris, accendis L
desiderium aestuantis. quaedam enim feminae sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut servos
6 viderint aut statores altius cinctos. harena aliquas accendit aut perfusus pulvere mulio aut histrio scaenae 5
7 ostentatione traductus. ex hac nota domina est mea: usque ab orchestra quattuordecim transilit et in extrema plebe quaerit quod diligat.'

8 itaque oratione blandissima plenus 'rogo' inquam 'numquid illa, quae me amat, tu es?' multum risit 10
9 ancilla post tam frigidum schema et 'nolo' inquit 'tibi tam valde placeas. ego adhuc servo numquam succubui, nec hoc dii sinant, ut amplexus meos in crucem
10 mittam. viderint matronae, quae flagellorum vestigia osculantur; ego etiam si ancilla sum, numquam tamen 15
11 nisi in equestribus sedeo.' mirari equidem tam discordem libidinem coepi atque inter monstra numerare, quod ancilla haberet matronae superbiam et matrona ancillae humilitatem.

12 | procedentibus deinde longius iocis rogavi [ancillam] ut in platanona perduceret dominam. placuit 20 LO
puellae consilium. itaque collegit altius tunicam flexitque se in eum daphnona, qui ambulationi haerebat.
13 nec diu morata dominam producit e latebris laterique meo applicat, mulierem omnibus simulacris emenda- 25
14 tiorem. nulla vox est quae formam eius possit compre-

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 4 alias *Bücheler, sed cf. p. 8,1; 106,5* 5 mulio *l, Pithoeus*: multo 20 iocis *om. O* | ancillam *om. L, deleri iussit Pithoeus* 21 perduceret *O*: prod- *L* 23 *potius* cohaerebat (adhaerebat *proposuit Nisbet*) 24 dominam *del. Fraenkel* 25 applicat meo *L*

15 hendere, nam quicquid dixero, minus erit. crines ingenio suo flexi per totos se umeros effuderant, frons minima et quae radices capillorum retro flexerat, supercilia usque ad malarum †scripturam† currentia et 16 rursus confinio luminum paene permixta, oculi clariores stellis extra lunam fulgentibus, nares paululum inflexae et osculum quale Praxiteles habere Dianam 17 credidit. iam mentum, iam cervix, iam manus, iam pedum candor intra auri gracile vinculum positus: 18 Parium marmor extinxerat. itaque tunc primum Dorida vetus amator contempsi

LO 5 10

*

quid factum est, quod tu proiectis, Iuppiter, armis
inter caelicolas fabula muta iaces?
nunc erat a torva submittere cornua fronte,
nunc pluma canos dissimulare tuos. 15
haec vera est Danae. tempta modo tangere corpus,
iam tua flammifero membra calore fluent

*

127 delectata illa risit tam blandum, ut videretur mihi plenum os extra nubem luna proferre. mox digitis gubernantibus vocem 'si non fastidis' inquit 'feminam ornatam et hoc primum anno virum expertam, conci- 2 lio tibi, o iuvenis, sororem. habes tu quidem [et] fratrem, neque enim me piguit inquirere, sed quid

20

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 4 curuaturam *coniecit Fraenkel* 7 Dionam *Meyer*, Dionen *Jahn probabiliter* (*Encolpius poetice loquitur ut p. 82,9* Idaeum) 13 iaces *Fraenkel*: taces 15 tuom *Stewechius* 18/19 mihi plenum os extra nubem luna proferre *O* (*cf. Hor. serm. 1,8,21* luna decorum protulit os): mihi extra nubem luna caput proferre (*L*) 20 feminam] mulierem *lt*[m] 22 *om.* δ, *del. Fraenkel*

prohibet et sororem adoptare? eodem gradu venio. *LO*
tu tantum dignare et meum osculum, cum libuerit,
3 agnoscere.' 'immo' inquam ego 'per formam tuam te
rogo ne fastidias hominem peregrinum inter cultores
admittere. invenies religiosum, si te adorari permise- 5
ris. ac ne me iudices ad hoc templum [Amoris] gratis
4 accedere, dono tibi fratrem meum.' 'quid? tu' inquit
illa 'donas mihi eum sine quo non potes vivere, ex
cuius osculo pendes, quem sic tu amas, quemadmo-
5 dum ego te volo?' haec ipsa cum diceret, tanta gratia 10
conciliabat vocem loquentis, tam dulcis sonus per-
temptatum mulcebat aëra, ut putares inter auras cane-
re Sirenum concordiam. itaque miranti †et toto mihi
caelo clarius nescio quid relucente libuit deae nomen
6 quaerere. 'ita' inquit 'non dixit tibi ancilla mea me 15
Circen vocari? non sum quidem Solis progenies, nec
mea mater, dum placet, labentis mundi cursum deti-
nuit; habebo tamen quod caelo imputem, si nos fata
coniunxerint. immo iam nescio quid tacitis cogitatio-
7 nibus deus agit. nec sine causa Polyaenon Circe amat: 20
semper inter haec nomina magna fax surgit. sume ergo
amplexum, si placet. neque est quod curiosum ali-
8 quem extimescas: longe ab hoc loco frater est.' dixit
haec Circe, implicitumque me bracchiis mollioribus
pluma deduxit in terram vario gramine indutam. 25

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 3 agnoscere *Pithoeus*: agnosce 6 *om. LR, del. Fraenkel* 7 quid tu *Pithoeus*: quid ni 13 et *del. Anton, sed videntur haec gravius esse turbata* 15/16 me Circem *BR*: Circen me *LP* 18 habebo *BR*: habeo *ceteri, probatum Fraenkelio* 21 semper *BR*: sed *ceteri*

9 Idaeo qualis fudit de vertice flores *LO*
terra parens, cum se concesso iunxit amori
Iuppiter et toto concepit pectore flammas:
emicuere rosae violaeque et molle cyperon,
albaque de viridi riserunt lilia prato: 5
talis humus Venerem molles clamavit in herbas,
candidiorque dies secreto favit amori.

10 in hoc gramine pariter compositi mille osculis lusimus, quaerentes voluptatem robustam

*

128 | [*Circe ad Polyaenum*] 'quid est?' inquit 'numquid te osculum meum offendit? numquid spiritus ieiunio marcens? numquid alarum neglegens sudor? aut si 2 haec non sunt, numquid Gitona times?' perfusus ego rubore manifesto etiam si quid habueram virium perdidi, totoque corpore velut laxato 'quaeso' inquam 'regina, noli suggillare miserias. veneficio contactus sum' (10 *L*; 15)

*

3 [*Circe*] 'dic, Chrysis, sed verum: numquid indecens sum? numquid incompta? numquid ab aliquo naturali vitio formam meam excaeco? noli decipere dominam 4 tuam. nescio quid peccavimus.' rapuit deinde tacenti speculum, et postquam omnes vultus temptavit, quos (20)

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 qualis *Hadrianides*: quales 2 concesso *Sambucus*: confesso 12 marcens *Bücheler*: macer | aut *Bücheler*: puto 15 luxato *Jungermann*

solet inter amantes risus fingere, excussit vexatam solo L
5 vestem raptimque aedem Veneris intravit. ego contra damnatus et quasi quodam visu in horrorem perductus interrogare animum meum coepi, an vera voluptate fraudatus essem. 5

6 | nocte soporifera veluti cum somnia ludunt *LφO*
errantes oculos effossaque protulit aurum
in lucem tellus: versat manus improba furtum
[thesaurosque rapit; sudor quoque perluit ora]
et mentem timor altus habet, ne forte gravatum 10
excutiat gremium secreti conscius auri:
mox ubi fugerunt elusam gaudia mentem
veraque forma redit, animus quod perdidit optat
atque in praeterita se totus imagine versat

*

7 | [*Giton ad Encolpion*] 'itaque hoc nomine tibi gratias ago, quod me Socratica fide diligis. non tam intactus Alcibiades in praeceptoris sui lectulo iacuit' 15 *L*

*

129 [*Encolpius ad Gitonem*] 'crede mihi, frater, non intellego me virum esse, non sentio. funerata est illa pars corporis, qua quondam Achilles eram' 20

*

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 risus] *fortasse* lusus | fingere *Cuperus*: frangere 9 *hunc versum spurium esse vidit Büche-ler* (*cf. p. 147, v. 292* thesaurosque rapis) | ora *LO*: artus φ (*cf. p. 135, v. 97* perluit artus) 17 lectulo *rtp*: lecto *l deteriore clausula*

2 veritus puer, ne in secreto deprehensus daret ser- *L*
monibus locum, proripuit se et in partem interiorem
aedium fugit

*

3 | cubiculum autem meum Chrysis intravit codicil- *LO*
losque mihi dominae suae reddidit, in quibus haec 5
4 erant scripta: 'Circe Polyaeno salutem. si libidinosa
essem, quererer decepta; nunc etiam languori tuo gra-
5 tias ago. in umbra voluptatis diutius lusi. quid tamen
agas, quaero, et an tuis pedibus perveneris domum;
negant enim medici sine nervis homines ambulare 10
6 posse. narrabo tibi, adulescens, paralysin cave. num-
quam ego aegrum tam magno periculo vidi: medius
7 [fidius] iam peristi. quod si idem frigus genua manus-
8 que temptaverit tuas, licet ad tubicines mittas. quid
ergo est? etiam si gravem iniuriam accepi, homini 15
tamen misero non invideo medicinam. si vis sanus
esse, Gitonem relega. recipies, inquam, nervos tuos,
9 si triduo sine fratre dormieris. nam quod ad me atti-
net, non timeo ne quis inveniatur cui minus placeam.
nec speculum mihi nec fama mentitur. vale, si potes.' 20
10 ut intellexit Chrysis perlegisse me totum convi-
cium, 'solent' inquit 'haec fieri, et praecipue in hac
11 civitate, in qua mulieres etiam lunam deducunt * ita-
que huius quoque rei cura agetur. rescribe modo blan-
dius dominae animumque eius candida humanitate 25
restitue. verum enim fatendum est: ex qua hora iniu-
12 riam accepit, apud se non est.' libenter quidem parui

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 2/3 interiorem aedium *l clausula suffragante*: aedium interiorem *rtp* 6 Circe Polyaeno sal. *BR*: *om. ceteri* 12 ego *BR*: *om. ceteri* 13 *del. Thomas* 17 Gitonem] *cf. ad p. 100,9* | relega *Delz*: roga 25 eius *BR*: *om. ceteri* 26 est *BR*: *om. ceteri*

130 ancillae verbaque codicillis talia imposui: 'Polyaenos *LO*
Circae salutem. fateor me, domina, saepe peccasse;
nam et homo sum et adhuc iuvenis. numquam tamen
2 ante hunc diem usque ad mortem deliqui. habes confi-
tentem reum: quicquid iusseris, merui. proditionem 5
feci, hominem occidi, templum violavi: in haec faci-
3 nora quaere supplicium. sive occidere placet, ⟨cum⟩
ferro meo venio, sive verberibus contenta es, curro
4 nudus ad dominam. illud unum memento, non me sed
instrumenta peccasse. paratus miles arma non habui. 10
5 quis hoc turbaverit nescio. forsitan animus antecessit
corporis moram, forsitan dum omnia concupisco, vo-
luptatem tempore consumpsi. non invenio quod feci.
6 paralysin tamen cavere iubes: tamquam ea maior fieri
possit quae abstulit mihi per quod etiam te habere 15
potui. summa tamen excusationis meae haec est: pla-
cebo tibi, si me culpam emendare permiseris'

*

7 | dimissa cum eiusmodi pollicitatione Chryside cu- *L*
ravi diligentius noxiosissimum corpus, balneoque
praeterito modica unctione usus, mox cibis validiori- 20
bus pastus, id est bulbis cochlearumque sine iure cer-
8 vicibus, hausi parcius merum. hinc ante somnum le-
vissima ambulatione compositus sine Gitone cubicu-
lum intravi. tanta erat placandi cura, ut timerem ne

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 4 hunc O: hanc *L* 7 *add.* *Bücheler* 14 ea *Bücheler*: iam *LO*: *del.* *Puteolanus*
15 etiam *om. l* 22 leuissima *lp*: lenissima *tr*

131 latus meum frater convelleret. postero die, cum sine offensa corporis animique consurrexissem, in eundem platanona descendi, etiam si locum inauspicatum timebam, coepique inter arbores ducem itineris expec-
2 tare Chrysidem. nec diu spatiatus consederam, ubi hesterno die fueram, cum illa intervenit comitem ani-
3 culam trahens. atque ut me consalutavit, 'quid est' inquit 'fastose, ecquid bonam mentem habere coepisti?' . . .

4 illa de sinu licium protulit varii coloris filis intortum cervicemque vinxit meam. mox turbatum sputo pulverem medio sustulit digito frontemque repugnantis signavit . . .

5 hoc peracto carmine ter me iussit expuere terque lapillos conicere in sinum, quos ipsa praecantatos purpura involverat, admotisque manibus temptare coepit
6 inguinum vires. dicto citius nervi paruerunt imperio
7 manusque aniculae ingenti motu repleverunt. at illa gaudio exultans 'vides' inquit 'Chrysis mea, vides, quod aliis leporem excitavi?'

L 5 10 15 20

*

8 | nobilis aestivas platanus diffuderat umbras
et bacis redimita Daphne tremulaeque cupressus
et circum tonsae trepidanti vertice pinus.

LO

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 2 eundem *t*: idem 9 *lac. ind. Bücheler* 13 *lac. ind. Boschius* 20 quod ⟨aiunt⟩ *Nisbet, sed cf. Hofm.-Szantyr 576*

has inter ludebat aquis errantibus amnis *LO*
spumeus et querulo vexabat rore lapillos.
dignus amore locus: testis silvestris aedon
atque urbana Procne, quae circum gramina fusae
et molles violas cantu †sua rura colebant† . . . 5

9 premebat illa resoluta marmoreis cervicibus aureum torum myrtoque florenti quietum ⟨aera⟩ verberabat. 10 itaque ut me vidit, paululum erubuit, hesternae scilicet iniuriae memor; deinde ut remotis omnibus secundum invitantem consedi, ramum super oculos meos 10 posuit, et quasi pariete interiecto audacior facta 'quid est' inquit 'paralytice? ecquid hodie totus venisti?' 11 'rogas' inquam ego 'potius quam temptas?' totoque corpore in amplexum eius immissus non praecantatis usque ad satietatem osculis fruor 15

*

132 | [*Encolpius de Endymione puero*] ipsa corporis pulchritudine me ad se vocante trahebat ad venerem. iam pluribus osculis collisa labra crepitabant, iam implicitae manus omne genus amoris invenerant, iam alligata mutuo ambitu corpora animarum quoque mixturam 20 fecerant *L*

*

2 manifestis matrona contumeliis verberata tandem ad ultionem decurrit vocatque cubicularios et me iu-

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 2 uersabat *Scaliger in Appendice Vergiliana* (*Lugduni 1573*) *p. 257* 3 siluestris aedon *Scaliger ibidem* (siluester aedon *iam Pius*): siluesterisdon *B*: siluester iasdon *RP*: siluestris hirundo (*L*) 5 et *L*: ac *O* (*natum ex* atque *superioris versus*) | rura] furta *Bücheler. requiro velut* cantus uariare solebant | *lac. ind. t* 7 myrtoque *Puteolanus*: myrtaque | *add. Ernout* 10 meos *O*: suos (*L*) 14 praecantatis *B*: precantis *ceteri* 16 '*puer ante* ipsa *commemoratus erat*' *Bücheler.* (ipse *Rose speciose sed frustra*) 17 trahebar *Burmannus* 22 uerberata] exacerbata *Bücheler;* uexata *Nisbet; fortasse* efferata

3 bet catomizari. nec contenta mulier tam gravi iniuria *L*
mea convocat omnes quasillarias familiaeque sordidis-
4 simam partem ac me conspui iubet. oppono ego ma-
nus oculis meis, nullisque precibus effusis, quia scie-
bam quid meruissem, verberibus sputisque extra ia- 5
5 nuam eiectus sum. eicitur et Proselenos, Chrysis va-
pulat, totaque familia tristis inter se mussat quaeritque
quis dominae hilaritatem confuderit . . .

6 itaque pensatis vicibus animosior verberum notas
arte contexi, ne aut Eumolpus contumelia mea hilarior 10
7 fieret aut tristior Giton. | quod solum igitur salvo *LO*
pudore poteram, contingere languorem simulavi, con-
ditusque lectulo totum ignem furoris in eam converti,
quae mihi omnium malorum causa fuerat:

8 ter corripui terribilem manu bipennem, 15
ter languidior coliculi repente thyrso
ferrum timui, quod trepido male dabat usum.
nec iam poteram, quod modo conficere libebat;
namque illa metu frigidior rigente bruma
confugerat in viscera mille operta rugis. 20
ita non potui supplicio caput aperire,
sed furciferae mortifero timore lusus
ad verba, magis quae poterant nocere, fugi.

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 catomizari *Salmasius*: catorogare 4 precibus effusis *rtp numero favente*: effusis precibus *l* 8 '*potius* quid' *Bücheler* | *lac. ind. Pithoeus* 12 poteram *O*: poterat *L* | contingere *delebat Palmerius* | simulaui *O*: simulare coepi *L* 15 terribilem *O*: terribili *L*

9 erectus igitur in cubitum hac fere oratione contu- *LO*
macem vexavi: 'quid dicis' inquam 'omnium hominum deorumque pudor? nam ne nominare quidem te
10 inter res serias fas est. hoc de te merui, ut me in caelo positum ad inferos traheres? | ut traduceres annos 5 *L*
primo florentes vigore senectaeque ultimae mihi lassitudinem imponeres? rogo te, mihi apodixin ⟨non⟩
11 defunctoriam redde.' haec ut iratus effudi,

| illa solo fixos oculos aversa tenebat, *LO*
nec magis incepto vultum sermone movetur 10
quam lentae salices lassove papavera collo.

12 nec minus ego tam foeda obiurgatione finita paenitentiam agere sermonis mei coepi secretoque rubore perfundi, quod oblitus verecundiae meae cum ea parte corporis verba contulerim, quam ne ad cognitionem 15
quidem admittere severioris notae homines solerent.
13 mox perfricata diutius fronte 'quid autem ego' inquam 'mali feci, si dolorem meum naturali convicio exoneravi? aut quid est quod in corpore humano ventri male dicere solemus aut gulae capitique etiam, cum saepius 20
dolet? quid? non et Ulixes cum corde litigat suo, | et *L*
quidam tragici oculos suos tamquam audientes castigant?
14 podagrici pedibus suis male dicunt, chiragrici manibus, lippi oculis, et qui offenderunt saepe digitos, quicquid doloris habent in pedes deferunt: 25

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 7 *addidi; excidit scilicet* n̄ *id est* non *post vocabulum quod eadem littera terminatur.* (nec *addebat Bücheler*) 9/10 = *Verg. Aen. 6,469 sq.* 11 *versus conflatus ex Verg. ecl. 5,16 et Aen. 9,436* 17 perfricata *O*: perfricta *L* | autem *om. L* 19 *verba* in corpore humano *suspecta habebat Fraenkel* 24 offenderunt *lp*: offendunt *rt*

15 | quid me constricta spectatis fronte Catones *LO*
damnatisque novae simplicitatis opus?
sermonis puri non tristis gratia ridet,
quodque facit populus, candida lingua refert.
nam quis concubitus, Veneris quis gaudia nescit? 5
quis vetat in tepido membra calere toro?
ipse pater veri doctos Epicurus amare
iussit et hoc vitam dixit habere τέλος'

*

16 | 'nihil est hominum inepta persuasione falsius nec *L*
ficta severitate ineptius' 10

*

133 | hac declamatione finita Gitona voco et 'narra mihi' *LO*
inquam 'frater, sed tua fide: ea nocte, qua te mihi
Ascyltos subduxit, usque in iniuriam vigilavit an con-
2 tentus fuit vidua pudicaque nocte?' tetigit puer oculos
suos conceptissimisque iuravit verbis sibi ab Ascylto 15
nullam vim factam

*

positoque in limine genu sic deprecatus sum numen
aversum:

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **6** uetat *Dousa*: petat **7** doctos *Canterus*: doctus | amare *Canterus*: in arte **8** telos *B*: deos *libri plerique* **17/18** numen auersum *nescioquis apud Burmannum*: numina uersu

3 'Nympharum Bacchique comes, quem pulchra Dione *LO*
divitibus silvis numen dedit, inclita paret
cui Lesbos viridisque Thasos, quem Lydus adorat
†semper flavius† templumque tuis imponit Hypaepis:
huc ades, o Bacchi tutor Dryadumque voluptas, 5
et timidas admitte preces. non sanguine tristi
perfusus venio, non templis impius hostis
admovi dextram, sed inops et rebus egenis
attritus facinus non toto corpore feci.
| quisquis peccat inops, minor est reus. | hac prece quaeso, *LφO* *LO* 10
exonera mentem culpaeque ignosce minori,
et quandoque mihi fortunae arriserit hora,
non sine honore tuum patiar decus. ibit ad aras,
| sancte, tuas hircus, pecoris pater, ibit ad aras *B*
| corniger et querulae fetus suis, hostia lactens. 15 *LO*
spumabit pateris hornus liquor, et ter ovantem
circa delubrum gressum feret ebria pubes'

*

4 dum haec ago curaque sollerti deposito meo caveo, intravit delubrum anus laceratis crinibus nigraque veste deformis, extraque vestibulum me iniecta manu 20 duxit

*

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 4 semper flauius *B*: semperfluus *R*: septifluus *P cum ceteris. hanc scripturam in codicibus ante P non comparentem noverat Heiricus Autissiodurensis* (*cf. Test.* 9) 5 o *Scaliger*: et 12 quandoque *L*: quando *O* 14 *hunc versum servavit unus B, unde sumpsit p* | pecoris *Pithoeus*: docoris *B* 15 fetus *Junius*: festus | lactens *Puteolanus*: lactans

134 | [*Proselenos anus ad Encolpium*] 'quae striges com- *L*
ederunt nervos tuos, aut quod purgamentum [in] noc-
2 te calcasti in trivio aut cadaver? ne a puero quidem te
vindicasti, sed mollis, debilis, lassus tamquam cabal-
lus in clivo, et operam et sudorem perdidisti. nec 5
contentus ipse peccare, mihi deos iratos excitasti'

*

3 | ac me iterum in cellam sacerdotis nihil recusantem *LO*
perduxit impulitque super lectum et harundinem ab
4 ostio rapuit nihilque respondentem mulcavit. ac nisi
primo ictu harundo quassata impetum verberantis mi- 10
nuisset, forsitan etiam bracchia mea caputque fregis-
5 set. ingemui ego utique propter mascarpionem, lacri-
misque ubertim manantibus obscuratum dextra caput
6 super pulvinum inclinavi. nec minus illa fletu confusa
altera parte lectuli sedit aetatisque longae moram tre- 15
mulis vocibus coepit accusare, donec intervenit sa-
cerdos . . .
7 'quid vos' inquit 'in cellam meam tamquam ante
recens bustum venistis? | utique die feriarum, quo *O*
etiam lugentes rident' . . . 20
8 | [*Proselenos ad Oenotheam sacerdotem Priapi de* *L*
Encolpio] | 'o' inquit 'Oenothea, hunc adulescentem *LO*
quem vides, malo astro natus est; nam neque puero

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 2 *del. Goldast* 3 ne *Bücheler*: nec 6 '*expecto* mihi quoque' *Bücheler* | excitasti *Wouweren*: extricasti 8 super *L*: supra *O* 9 nihilque *L*: iterumque nihil *O* 10 impetum uerberantis *O*: uerberantis impetum *L* 17 *lac. ind. Bücheler* 18 ante] ad *Bücheler aliquando* 19/20 utique . . . rident *habent BR, item p* (*scilicet ex B assumpta*): *om. ceteri omnes* 20 *lac. ind. Bücheler*

9 neque puellae bona sua vendere potest. | numquam tu *LO*|*L*
hominem tam infelicem vidisti: lorum in aqua, non
inguina habet. | ad summam, qualem putas esse qui de *LO*
10 Circes toro sine voluptate surrexit?' | his auditis Oe- *L*
nothea inter utrumque consedit motoque diutius capi- 5
te 'istum' inquit 'morbum sola sum quae emendare
11 scio. et ne putetis perplexe agere, rogo ut adulescentu-
lus mecum nocte dormiat . . .
nisi illud tam rigidum reddidero quam cornu:

12 | quicquid in orbe vides, paret mihi. florida tellus, 10 *LO*
cum volo, siccatis arescit languida sucis,
cum volo, fundit opes, scopulique atque horrida saxa
Niliacas iaculantur aquas. mihi pontus inertes
5 submittit fluctus, zephyrique tacentia ponunt
ante meos sua flabra pedes. mihi flumina parent 15
Hyrcanaeque tigres et iussi stare dracones.
quid leviora loquor? lunae descendit imago
carminibus deducta meis, trepidusque furentes
10 flectere Phoebus equos revoluto cogitur orbe.'
[tantum dicta valent. taurorum flamma quiescit 20
virgineis extincta sacris, Phoebeia Circe
carminibus magicis socios mutavit Ulixis,
Proteus esse solet quicquid libet. his ego callens
15 artibus Idaeos frutices in gurgite sistam
et rursus fluvios in summo vertice ponam.] 25

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1/2 tu hominem *om. l* 7 ne ⟨me⟩ *Bücheler non necessario; cf. Petersmann 41* 7/8 adulescentulus tuus *l* 8 nocte *om. l cum Cuiaciano* | *lac. ind. Bücheler* 11 spissatis *O* 16 dracones *O*: leones *L* 20–25 *del. Wehle* 21 Phoebeia *RP*: Phoebea *B*: Phoebeaque *L* 22 *cf. Verg. ecl. 8,70*

135 inhorrui ego tam fabulosa pollicitatione conterritus, *LO*
anumque inspicere diligentius coepi . . .
2 'ergo' exclamat Oenothea 'imperio parete' . . .
detersisque curiose manibus inclinavit se in lectulum
ac me semel iterumque basiavit . . . 5
3 | Oenothea mensam veterem posuit in medio altari, *L*
quam vivis implevit carbonibus, et camellam [et]iam
4 vetustate ruptam pice temperata refecit. tum clavum,
qui detrahentem secutus cum camella lignea fuerat,
fumoso parieti reddidit. | mox incincta quadrato pallio 10 *LO*
cucumam ingentem foco apposuit, simulque pannum
de carnario detulit furca, in quo faba erat ad usum
reposita | et sincipitis vetustissima particula mille pla- *L*
5 gis dolata. | ut solvit ergo licio pannum, partem legu- *LO*
minis super mensam effudit iussitque me diligenter 15
purgare. servio ego imperio granaque sordidissimis
6 putaminibus vestita curiosa manu segrego. at illa iner-
tiam meam accusans ipsa fabas tollit, dentibusque fol-
liculos pariter spoliat atque in terram veluti muscarum
imagines despuit 20

*

7 mirabar equidem paupertatis ingenium singularum-
que rerum quasdam artes:

8 non Indum fulgebat ebur, quod inhaeserat auro,
nec iam calcato radiabat marmore terra
muneribus delusa suis, sed crate saligna 25
impositum Cereris vacuae nemus et nova
terrae . . .

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) **2** *et* **3** *lacunas ind. Bücheler*
4/5 detersisque . . . basiauit *infra inter* apposuit *et* simulque
(*11*) *habet O* **5** *lac. ind. Pithoeus* **7** *delevi* **18** ipsa
fabas tollit *Bücheler*: improba tollit **19** ueluti *om. L*
21 mirabar equidem *BR*: mirabile quidem *ceteri omnes*
26 *lac. ind. Bücheler*

5 pocula, quae facili vilis rota finxerat actu. *LO*
hinc mollis tiliae lacus et de caudice lento
vimineae lances maculataque testa Lyaeo.
at paries circa palea satiatus inani
fortuitoque luto clavos numerabat agrestes, 5
10 et viridi iunco gracilis pendebat harundo.
praeterea quae fumoso suspensa tigillo
conservabat opes humilis casa, mitia sorba
14 et thymbrae veteres et passis uva racemis
13 inter odoratas pendebant texta coronas ... 10
15 qualis in Actaea quondam fuit hospita terra
digna sacris Hecale, quam Musa †loquentibus annis
Bachineas veteres mirando† tradidit aevo

*

136 dum illa carnis etiam paululum delibat ...
et dum coaequale natalium suorum sinciput in carna- 15
rium furca reponit, fracta est putris sella, quae statu-
rae altitudinem adiecerat, anumque pondere suo
2 deiectam super foculum mittit. frangitur ergo cervix

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 actu *Puteolanus*: astu 2 mollis tiliae *Pithoeus*: molli stillae | lacus *Scaliger*: latus 4 at *B*: et *ceteri* 5 clauos *Sambucus*: clauus 8 sorba *Scaliger*: sorua *B*: seruo *ceteri* 10 *ante 9 habent libri, commutavit Bücheler* | pendebant *LB*: -bat *RP* | *lac. ind. Junius* 12 Hecale *Pius*: Hecates 12/13 *in verbis corruptis nihil certi praeter nomen* Battiadae (Bachineas *BR*, Bacchineas *PL*), *quod primus agnovit Pius* | ueteris *Sambucus*, uatis *Pius* | mirandam *nescioquis apud Goldastum* | *sententiam exspecto talem*: quam Musa locuta perenni Battiadae uersu mirandam (*vel* memorandam) tradidit aeuo 14/15 dum ... et dum] *haec a breviatore male contracta* (*cf. p. 5,1/2*) 14 *lac. ind. Bücheler* 15 dum *om. L* 17 suo pondere *L*

cucumulae ignemque modo convalescentem restin- LO
guit. | vexat cubitum ipsa stipite ardenti | faciemque L|LO
3 totam excitato cinere perfundit. consurrexi equidem
turbatus anumque non sine risu erexi ...
| statimque, ne res aliqua sacrificium moraretur, ad 5 L
reficiendum ignem in viciniam cucurrit ...
4 | itaque ad casae ostiolum processi ... LO
cum ecce tres anseres [sacri] | qui, ut puto, medio die L
solebant ab anu diaria exigere, | impetum in me faciunt LO
foedoque ac veluti rabioso stridore circumsistunt tre- 10
pidantem. atque alius tunicam meam lacerat, alius
vincula calceamentorum resolvit ac trahit; unus etiam,
dux ac magister saevitiae, non dubitavit crus meum
5 serrato vexare morsu. oblitus itaque nugarum pedem
mensulae extorsi coepique pugnacissimum animal ar- 15
mata elidere manu. nec satiatus defunctorio ictu, mor-
te me anseris vindicavi:

6 tales Herculea Stymphalidas arte coactas
ad caelum fugisse reor caenoque fluentes
Harpyias, cum Phineo maduere veneno 20
fallaces epulae. tremuit perterritus aether
planctibus insolitis, confusaque regia caeli

*

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 modo *om.* O | exstinguit *L* 2/3 faciemque totam *L*: atque totam faciem *O* 3 perfundit *Scaliger*: perfudit 4 risu] risu meo (*L*) | *lac. ind. Bücheler* 6 uiciniam *l*[m]: uicinia *L* | cucurrit *Schoppius*: cucurri | *lac. ind. Bücheler* 7 itaque ... processi *om. l*: *in § 3 inter* erexi *et* statimque *habet t* | itaque] uix *rp* | processeram *Memm. rp* | *lac. ind. Bücheler.* (*negant quicquam deesse van Thiel 59 et Petersmann 277*) 8 cum ecce *L*: et ecce *O* | tres *om. O* | sacri *delevi* (*sacros esse illos anseres Encolpius ne suspicabatur quidem, donec ab Oenothea resciit p. 167,23 sqq.*) 18 coactas *O*: uolucres (*L*) 19 caenoque *Krohn*: peneque 20 quarum Phinei *Schrader*

7 | iam reliqui evolutam passimque per totum effusam *L*
pavimentum collegerant fabam, orbatique, ut existimo, duce redierant in templum, cum ego praeda simul [atque] ac vindicta gaudens post lectum occisum anserem mitto vulnusque cruris haud altum aceto diluo. 5
8 deinde convicium verens abeundi formavi consilium,
9 collectoque cultu meo ire extra casam coepi. necdum liberaveram cellulae limen, cum animadverto Oeno-
10 theam cum testo ignis pleno venientem. reduxi igitur gradum proiectaque veste, tamquam expectarem mo- 10
11 rantem, in aditu steti. collocavit illa ignem quassis harundinibus collectum, ingestisque super pluribus lignis excusare coepit moram, quod amica se non dimisisset nisi tribus potionibus e lege siccatis. 'quid porro tu' inquit 'me absente fecisti, aut ubi est faba?' 15
12 ego qui putaveram me rem laude etiam dignam fecisse, ordine illi totum proelium exposui, et ne diutius tristis
13 esset, iacturae pensionem anserem obtuli. quem | anus *LO*
ut vidit, tam magnum acremque clamorem sustulit, ut
14 putares iterum anseres limen intrasse. confusus itaque 20
et novitate facinoris attonitus quaerebam quid excanduisset aut quare anseris potius quam mei misereretur.
137 at illa complosis manibus 'scelerate' inquit 'etiam lo-
2 queris? nescis quam magnum flagitium admiseris: occidisti Priapi delicias, anserem omnibus matronis ac- 25
ceptissimum. itaque ne te putes nihil egisse, si magis-

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 euolutam *scripsi* (*cf. Thes. 5,2,1068,68 sqq.*): reuolutam 4 [atque] ac *Thielmann*: atque hac 8 liberaueram *l* (*cf. Thes. 7,2,1310,43 sqq.*): libaueram *tp*: laboraueram *Memm. r* 11 quassis *l*: cassis *ceteri* 14 nisi tribus *Bücheler*: tribus nisi 18 pensationem *Bücheler* (*cf. p. 175,12*) | quem anus *L*: cum protuli anserem anus *O* 19 acremque *Cornelissen*: aeque 23 etiam *Dousa*: et *O*: *om. L*

3 tratus hoc scierint, ibis in crucem. polluisti sanguine *LO*
domicilium meum ante hunc diem inviolatum, fecisti-
que ut me quisquis voluerit inimicus sacerdotio pellat'

*

4 | 'rogo' inquam 'noli clamare: ego tibi pro ansere *L*
struthocamelum reddam' 5

*

5 dum haec me stupente in lectulo sedet anserisque
fatum complorat, interim Proselenos cum impensa
sacrificii venit, visoque ansere occiso sciscitata causam
[tristitiae] et ipsa flere vehementius coepit meique mi-
sereri tamquam patrem meum, non publicum anse- 10
6 rem, occidissem. itaque taedio fatigatus 'rogo' inquam
'expiare manus pretio liceat . . .
si vos provocassem, etiam si homicidium fecissem.
ecce duos aureos pono, unde possitis et deos et anse-
7 res emere.' quos ut vidit Oenothea, 'ignosce' inquit 15
'adulescens, sollicita sum tua causa. amoris est hoc
8 argumentum, non malignitatis. itaque dabimus ope-
ram ne quis hoc sciat. tu modo deos roga ut illi facto
tuo ignoscant.'
9 | quisquis habet nummos, secura navigat aura *LφO*
fortunamque suo temperat arbitrio. 21
uxorem ducat Danaen ipsumque licebit
Acrisium iubeat credere quod Danaen.

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 1 scierint *B*: scierit *ceteri* 9 *delevi* 12 liceat *Dousa*: licet | *lac. ind. Bücheler* 14 et deos et anseres *rtp*: et duos anseres *l* 20–p. 169,6 *totum hoc carmen adfert Ioannes Saresberiensis Policrat. VII 16; disticha primum tertium quintum transcripsit Vincentius Bellovacensis in Speculum historiale XXI 25* 20 nauigat *Vincentius*: nauiget 21 temperat *B, Vincentius*: temperet *ceteri*

carmina componat, declamet, concrepet omnes *LφO*
et peragat causas sitque Catone prior.
iurisconsultus 'parret, non parret' habeto
atque esto quicquid Servius et Labeo.
multa loquor: quod vis nummis praesentibus opta, 5
et veniet. clausum possidet arca Iovem

*

10 | infra manus meas camellam vini posuit, et cum *L*
digitos pariter extensos porris apioque lustrasset, avellanas nuces cum precatione mersit in vinum. et sive in summum redierant sive subsederant, ex hoc coniecturam ducebat. nec me fallebat inanes scilicet ac sine medulla [ventosas] nuces in summo umore consistere, graves autem et [plenas] integro fructu ad ima deferri

*

11 recluso pectore extraxit fartissimum iecur et inde
12 mihi futura praedixit. immo, ne quod vestigium sceleris superesset, totum anserem laceratum verubus confixit epulasque etiam lautas paulo ante, ut ipsa dicebat, perituro paravit . . .

L (= *lrtp*), *O* (= *BRP*) 3 parret non parret *B* (*cf. Heraeus 147*): paret non paret *ceteri* 5 quod uis φ*O*: quiduis *L, Ioannes* 6 et ueniet *LO*: eueniet φ | Iouem] *hic desinunt libri O* 10/11 hoc coniecturam ducebat *Dousa*: hac coniectura dicebat 12.13 *delevi* 14 fartissimum *Heinsius*: fortissimum 18 *lac. ind. Bücheler*

13 volabant inter haec potiones meracae L

*

138 profert Oenothea scorteum fascinum, quod ut oleo et minuto pipere atque urticae trito circumdedit semine, paulatim coepit inserere ano meo . . .
2 hoc crudelissima anus spargit subinde umore femina mea 5

*

nasturcii sucum cum habrotono miscet perfusisque inguinibus meis viridis urticae fascem comprehendit omniaque infra umbilicum coepit lenta manu caedere

*

3 aniculae quamvis solutae mero ac libidine essent, 10 eandem viam temptant et per aliquot vicos secutae 4 fugientem 'prende furem' clamant. evasi tamen omnibus digitis inter praecipitem decursum cruentatis

*

5 'Chrysis, quae priorem fortunam tuam oderat, hanc vel cum periculo capitis persequi destinat' 15

*

6 'quid huic formae aut Ariadne habuit aut Leda simile? quid contra hanc Helene, quid Venus posset? ipse Paris, dearum litigantium iudex, si hanc in comparatione vidisset tam petulantibus oculis, et Helenen huic 7 donasset et deas. saltem si permitteretur osculum ca- 20

L (= *lrtp*) 4 *lac. ind. Bücheler* 11 aliquot *lt*: aliquos *rp* 18 litigantium *Dousa*: libidinantium

pere, si illud caeleste ac divinum pectus amplecti, *L*
forsitan rediret hoc corpus ad vires et resipiscerent
8 partes veneficio, credo, sopitae. nec me contumeliae
lassant: quod verberatus sum, nescio; quod eiectus
sum, lusum puto. modo redire in gratiam liceat' 5

*

139 torum frequenti tractatione vexavi, amoris mei quasi quandam imaginem

*

2 'non solum me numen et implacabile fatum
persequitur. prius Inachiae Tirynthius ira
exagitatus onus caeli tulit, ante profanus 10
5 Laomedon gemini satiavit numinis iram,
4 Iunonem Pelias sensit, †tulit inscius arma†
Telephus et regnum Neptuni pavit Ulixes.
me quoque per terras, per cani Nereos aequor
Hellespontiaci sequitur gravis ira Priapi' 15

*

3 quaerere a Gitone meo coepi num aliquis me quaesisset. 'nemo' inquit 'hodie. sed hesterno die mulier quaedam haud inculta ianuam intravit, cumque diu mecum esset locuta et me accersito sermone lassasset, ultimo coepit dicere te noxam meruisse daturumque 20
serviles poenas, si laesus in querella perseverasset'

*

L (= *lrtp*) 2 reuiuiscerent *nescioquis apud Burmannum* 6 iactatione *Jungermann* 9 Inachiae *post Büchelerum commendavit Delz 684*: Inachia | ira *lt*[m]*p*: ora *rt* 10 profanus *Scaliger*: profanam 12 *ante 11 habent libri, commutavit Bücheler* | tulit inscius arma] *insanabilia* (tulit *ex 10 errore iteratum*); *requiritur Bacchi mentio* 13 pauit *Dousa*: cauit

4 nondum querellam finieram, cum Chrysis intervenit amplexuque effusissimo me invasit et 'teneo te' inquit 'qualem speraveram: tu desiderium meum, tu voluptas mea, numquam finies hunc ignem, nisi sanguine extinxeris' L 5

*

5 unus ex noviciis servulis subito accurrit et mihi dominum iratissimum esse affirmavit, quod biduo iam officio defuissem. recte ergo me facturum, si excusationem aliquam idoneam praeparassem. vix enim posse fieri, ut rabies irascentis sine verbere consideret 10

*

140 matrona inter primas honesta, Philomela nomine, quae multas saepe hereditates officio aetatis extorserat, tum anus et floris extincti, filium filiamque ingerebat orbis senibus, et per hanc successionem artem 2 suam perseverabat extendere. ea ergo ad Eumolpum 15 venit et commendare liberos suos eius prudentiae bonitatique . . . credere se et vota sua. illum esse solum in toto orbe terrarum, qui praeceptis etiam salubribus 3 instruere iuvenes quotidie posset. ad summam, relinquere se pueros in domo Eumolpi, ut illum loquentem 20 audirent . . . quae sola posset hereditas iuvenibus dari. 4 nec aliter fecit ac dixerat, filiamque speciosissimam cum fratre ephebo in cubiculo reliquit simulavitque se

L (= *lrtp*) 3 meum *lt*: *om. Memm. rp; sed cf. p. 125,1 sq.* 9 praeparassem] *cf. Petersmann 200* 13 tum t^m: tamen 17 *lac. ind. Bücheler* | *suppleas talia* ⟨coepit: neque enim nosse se quemquam alium cui mallet⟩ credere spes (*hoc Heinsius pro* se) et uota sua 21 *lac. ind. Bücheler*

5 in templum ire ad vota nuncupanda. Eumolpus, qui *L*
tam frugi erat ut illi etiam ego puer viderer, non
6 distulit puellam invitare ad Aphrodisiaca sacra. sed et
podagricum se esse lumborumque solutorum omni-
bus dixerat, et si non servasset integram simulatio- 5
nem, periclitabatur totam paene tragoediam evertere.
7 itaque ut constaret mendacio fides, puellam quidem
exoravit ut sederet supra commendatam bonitatem,
Coraci autem imperavit ut lectum, in quo ipse iacebat,
subiret positisque in pavimento manibus dominum 10
8 lumbis suis commoveret. ille lente parebat imperio
9 puellaeque artificium pari motu remunerabat. cum
ergo res ad effectum spectaret, clara Eumolpus voce
exhortabatur Coraca ut spissaret officium. sic inter
mercennarium amicamque positus senex veluti oscilla- 15
10 tione ludebat. hoc semel iterumque ingenti risu, etiam
11 suo, Eumolpus fecerat. itaque ego quoque, ne desidia
consuetudinem perderem, dum frater sororis suae
automata per clostellum miratur, accessi temptaturus
an pateretur iniuriam. nec se reiciebat a blanditiis 20
doctissimus puer, sed me numen inimicum ibi quoque
invenit

*

12 'dii maiores sunt qui me restituerunt in integrum.
Mercurius enim, qui animas ducere et reducere solet,
suis beneficiis reddidit mihi quod manus irata praeci- 25
derat, ut scias me gratiosiorem esse quam Protesilaum

L (= *lrtp*) 3 Aphrodisiaca *Bücheler*: pigiciaca 11 lente *Schoppius*: lento 12 puellaque *Cuperus*

13 aut quemquam alium antiquorum.' haec locutus sustuli tunicam Eumolpoque me totum approbavi. at ille primo exhorruit, deinde ut plurimum crederet, utraque manu deorum beneficia tractat *L*

*

14 'Socrates, deorum hominumque ⟨iudicio sapientissimus⟩, gloriari solebat, quod numquam neque in tabernam conspexerat nec ullius turbae frequentioris concilio oculos suos crediderat. adeo nihil est commodius quam semper cum sapientia loqui' . . . 5

15 'omnia' inquam 'ista vera sunt; nec ulli enim celerius homines incidere debent in malam fortunam, quam qui alienum concupiscunt. unde plani autem, unde levatores viverent, nisi aut locellos aut sonantes aere sacellos pro hamis in turbam mitterent? sicut muta animalia cibo inescantur, sic homines non caperentur, nisi spei aliquid morderent' 10 15

*

141 'ex Africa navis, ut promiseras, cum pecunia tua et familia non venit. captatores iam exhausti liberalitatem imminuerunt. itaque aut fallor aut fortuna communis coepit redire ad paenitentiam suam' 20

*

2 'omnes qui in testamento meo legata habent praeter libertos meos hac condicione percipient quae dedi, si corpus meum in partes conciderint et astante populo comederint'

*

L (= *lrtp*) **4** beneficium *l* **5** *add. Rutgersius* **9** *lac. ind. Bücheler* **16** nisi spei *Bücheler*: nisi spe *lt*: spe nisi *rp* **18** familia *l*: familia tua *rtp* **22** libertos *l*: liberos *rtp*

3 'apud quasdam gentes scimus adhuc legem servari, *L*
ut a propinquis suis consumantur defuncti, adeo qui-
dem ut obiurgentur aegri frequenter, quod carnem
4 suam faciant peiorem. his admoneo amicos meos ne
recusent quae iubeo, sed quibus animis devoverint 5
spiritum meum, eisdem etiam corpus consumant' . . .
5 excaecabat pecuniae ingens fama oculos animosque
miserorum . . .
Gorgias paratus erat exsequi

*

6 'de stomachi tui recusatione non habeo quod ti- 10
meam. sequetur imperium, si promiseris illi pro unius
7 horae fastidio multorum bonorum pensationem. operi
modo oculos et finge te non humana viscera sed cen-
8 ties sestertium comesse. accedit huc quod aliqua inve-
niemus blandimenta, quibus saporem mutemus. ne- 15
que enim ulla caro per se placet, sed arte quadam
9 corrumpitur et stomacho conciliatur averso. quod si
exemplis quoque vis probari consilium, Saguntini ob-
sessi ab Hannibale humanas edere carnes nec heredita-
10 tem expectabant. Petelini idem fecerunt in ultima fa- 20
me, nec quicquam aliud in hac epulatione captabant
11 nisi tantum ne esurirent. cum esset Numantia a Sci-
pione capta, inventae sunt matres quae liberorum suo-
rum tenerent semesa in sinu corpora'

*

L (= *lrtp*) 4 suam *om. l* 6 etiam] omne *l* | *lac. ind. Scaliger* 7 pecuniae *om. rp* | fames *Boschius* 8 *lac. ind. Scaliger* 14 accedit *Bücheler*: accedet 18 quoque uis *Bücheler*: uis quoque | obsessi *Rittershusius*: oppressi
20 Petelini *Puteanus*: Petauii

FRAGMENTA SPARSIM TRADITA

Numeri fragmentorum I–XXV sunt Bücheleri. (omisi fragmenta XVII et XVIII ad Petronium falso relata.) fragmenta deinceps sequentia XXVI–LI novis invitus numeris signavi, sed erat servandus ordo carminum in codicibus traditus. carminibus singulis adscripsi numeros Anthologiae Latinae itemque Buchelerianae editionis maioris (Berolini 1862); hos apposita littera B. notavi, illos editorum nominibus sic breviatis: R. = Riese (Lipsiae 1894–1906), SB. = Shackleton Bailey (Stutgardiae 1982).

Z = codex Leidensis Vossianus lat. Q. 86, ex quo Scaliger anno 1573 fragmenta XXVI–XXXXI edidit
Y = codex Leidensis Vossianus lat. F. 111, ex quo Scaliger anno 1573 fragmenta XXXXII et XXXXIII edidit
X = codex Bellovacensis nunc deperditus, ex quo Claudius Binetus anno 1579 fragmenta XXXXIIII–LI edidit

Horum codicum mendosissimorum omnia perscribere errata inutile est visum. pleniorem qui desiderabunt adnotationem invenient in Baehrensii Poetarum Latinorum minorum volumine IV (Lipsiae 1882) et in Riesii Anthologia Latina.

Operam ab Edwardo Courtney in his carminibus recensendis et explanandis positam ('The Poems of Petronius', Atlanta 1991) plurimum mihi profuisse grato animo profiteor.

I

Servius ad Vergili Aen. III 57: auri sacra fames] sacra id est execrabilis. tractus est autem sermo ex more Gallorum. nam Massilienses quotiens pestilentia laborabant, unus se ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis ⟨sumptibus⟩ et purioribus cibis. hic postea ornatus verbenis et vestibus sacris circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipsum reciderent mala totius civitatis, et sic proiciebatur. hoc autem in Petronio lectum est

sumptibus *ex schol. Stat. Theb. 10,793 add. Bücheler*

II

Servius ad Vergili Aen. XII 159 de feminino nominum in tor *exeuntium genere:* si autem a verbo non venerint, communia sunt. nam similiter et masculina et feminina in *tor* exeunt, ut hic et haec senator, hic et haec balneator, licet Petronius usurpaverit 'balneatricem' dicens

III

Pseudacro ad Horati epod. 5,48: Canidia rodens pollicem] habitum et motum Canidiae expressit furentis. Petronius ut monstraret furentem, 'pollice' ait 'usque ad periculum roso'

IIII

Sidonius Apollinaris carminis XXIII:

145 quid vos eloquii canam Latini,
    Arpinas, Patavine, Mantuane, . . .
155 et te Massiliensium per hortos
    sacri stipitis, Arbiter, colonum
    Hellespontiaco parem Priapo?

V

Priscianus institutionum VIII 16 (GL II p. 381) et XI 29 (ibidem p. 567) inter exempla quibus deponentium verborum participia praeteriti temporis passivam significationem habere declarat: Petronius 'animam nostro amplexam pectore'

V[b]

Boethius in isagogen Porphyrii commentorum editionis primae lib. II 32 (CSEL 48 p. 132 Brandt): et ego: 'faciam' inquam 'libentissime. sed quoniam iam matutinus, ut ait Petronius, sol tectis arrisit, surgamus, et si quid illud est, diligentiore postea consideratione tractabitur'

VI

Fulgentius mythologiarum I p. 12 sq. Helm: nescis . . . quantum Satyram matronae formident. licet mulierum verbialibus undis et causidici cedant nec grammatici muttiant, rhetor taceat et clamorem praeco compescat, sola est quae modum imponit furentibus, licet Petroniana subet Albucia

subet *Bücheler*: subit *libri*

VII

Fulgentius mythologiarum III 8 p. 73 ubi sucum myrrhae valde fervidum esse dixit: unde et Petronius Arbiter ad libidinis concitamentum myrrhinum se poculum bibisse refert [in libro XIIII. ubi Quartilla interposita Ascilto et Encolpio propinato iterum illa parte Ascilti tribuit ad potandum. unde ait Quartilla 'quicquid satirei fuit, Encolpius ebibit?']

verba circumclusa, quae in solo codice Parisino 7975 saeculi XI leguntur, ex c. 20,7 interpolata esse vidit Bursian

VIII

Fulgentius in expositione Virgilianae continentiae p. 98 sq.: Tricerberi enim fabulam iam superius exposuimus in modum iurgii forensisque litigii positam. unde et Petronius in Euscion ait 'Cerberus forensis erat causidicus'

causidicus *interpretamentum esse putabat Bücheler*

VIIII

Fulgentius in expositione sermonum antiquorum 42 p. 122: ferculum dicitur missum carnium. unde et Petronius Arbiter ait 'postquam ferculum allatum est'

X

Fulgentius ibidem 46 p. 123: valgia vero sunt labellorum obtortiones in supinatione factae. sicut et Petronius ait 'obtorto valgiter labello'

XI

Fulgentius ibidem 52 p. 124: alucinare dicitur vana somniari, tractum ab alucitis, quos nos conopes dicimus. sicut Petronius Arbiter ait 'nam contubernalem alucitae molestabant'

contubernalem *Bücheler*: contum vernali me *libri potiores*

XII

Fulgentius ibidem 60 p. 126: manubies dicuntur ornamenta regum. unde et Petronius Arbiter ait 'tot regum manubies penes fugitivum repertae'

XIII

Fulgentius ibidem 61 p. 126: aumatium dicitur locum secretum publicum sicut in theatris aut in circo. unde et Petronius Arbiter ait 'in aumatium memet ipsum conieci'

XIIII

Isidorus originum V 26,7: dolus est mentis calliditas, ab eo quod deludat: aliud enim agit, et aliud simulat. Petronius aliter existimat dicens 'quid est, iudices, dolus? nimirum ubi aliquid factum est quod legi dolet. habetis dolum, accipite nunc malum'

XV

glossarium S. Dionysii: petaurum genus ludi. Petronius 'petauroque iubente modo superior ⟨modo inferior⟩'. DANIEL

modo inferior *add. Housman*

XVI

Petronius 'satis constaret eos nisi inclinatos non solere transire cryptam Neapolitanam' *ex glossario S. Dionysii.* DANIEL

de fragmentis XV et XVI cf. Test. 19

XVIIII

Terentianus Maurus de metris (GL VI p. 399):

Horatium videmus
versus tenoris huius
nusquam locasse iuges,
at Arbiter disertus
2490 libris suis frequentat.
agnoscere haec potestis,

cantare quae solemus:
'Memphitides puellae
sacris deum paratae'.
2495 'tinctus colore noctis
manu puer loquaci'

Marius Victorinus III 17 (GL VI p. 138): huius tenoris ac formae quosdam versus poetas lyricos carminibus suis indidisse cognovimus, ut et apud Arbitrum invenimus, cuius exemplum
'Memphitides puellae
sacris deum paratae'.
item 'tinctus colore noctis',
'Aegyptias choreas'.

XX

Terentianus Maurus de metris (GL VI p. 409):
nunc divisio, quam loquemur, edet
2850 metrum, quo memorant Anacreonta
dulces composuisse cantilenas.
hoc Petronius invenitur usus,
Musis cum lyricum refert eundem
consonantia verba cantitasse,
2855 et plures alii. sed iste versus
quali compositus tome sit edam.
'iuverunt segetes meum laborem.'
2858 'iuverunt' caput est id hexametri . . .
2861 quod restat 'segetes meum laborem',
tale est ceu 'triplici vides ut ortu
Triviae rotetur ignis
volucrique Phoebus axe
2865 rapidum pererret orbem'

2865 rutilum *Mallius Theodorus GL VI p. 593*

Marius Victorinus IV 1 (GL VI p. 153): . . . metrum erit anacreontion, siquidem ⟨Anacreon⟩ eo frequentissime usus sit, sed et apud nos plerique, inter quos Arbiter Satyricon ita

'triplici . . . orbem'

XXI

Diomedes in arte GL I p. 518: et illud hinc est comma quod Arbiter fecit tale

'anus recocta vino
trementibus labellis'

XXII

Servius in artem Donati GL IV p. 432,22: item Quirites dicit numero tantum plurali. sed legimus apud Horatium hunc Quiritem, ut sit nominativus hic Quiris. item idem Horatius 'quis te Quiritem?' cuius nominativus erit hic Quirites, ut dicit Petronius

Pompeius in commento artis Donati GL V p. 167,9: nemo dicit 'hic Quirites' sed 'hi Quirites', licet legerimus hoc. legite in Petronio, et invenietis de nominativo singulari hoc factum, et ait Petronius 'hic Quirites'

XXIII

grammaticus de dubiis nominibus GL V p. 578,23: fretum generis neutri et pluraliter freta, ut Petronius 'freta Nereidum'

XXIIII

Hieronymus in epistula ad Demetriadem CXXX 19 (CSEL 56 p. 199,16 Hilberg): cincinnatulos pueros et calamistratos et peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est

'non bene olet qui bene semper olet',

quasi quasdam pestes et venena pudicitiae virgo devitet

aut Hieronymus per errorem lapsus Martialis versum (2,12,4) tamquam Petronianum attulit aut Martialis hunc versum a Petronio mutuatus est ut illud ingeniosa gula est *(c. 119,33)*

XXV

Fulgentius mythologiarum II 6 p. 45 sq. Helm de Prometheo: quamvis Nicagorus . . . primum illum formasse idolum referat et, quod vulturi iecur praebeat, livoris quasi pingat imaginem. unde et Petronius Arbiter ait

'qui voltur iecur intimum pererrat
pectusque eruit intimasque fibras,
non est quem lepidi vocant poetae,
sed cordis ⟨mala⟩, livor atque luxus'

1 qui *unus codex e deterioribus*: cui 2 pectusque eruit *Nisbet*: et querit pectus | intimasque *e versu superiore ortum; fortasse* abditasque 3 lepidi *p*: tepidi 4 *add. editio Mediolanensis anni 1498*

CARMINA IN CODICE LEIDENSI VOSSIANO LAT. Q. 86 (= Z) SERVATA

XXVI

inveniat quod quisque velit. non omnibus unum est
quod placet. hic spinas colligit, ille rosas

AL 464 R. = 462 SB. = fr. 35 B. 1 inueniat *Scaliger*: -et *Z, tuetur S. Bailey* | uelit *Z*ᶜ: uelet *Z*: uolet *S. Bailey*

XXVII

iam nunc ardentes autumnus fregerat horas
atque hiemem tepidis spectabat Phoebus habenis,
iam platanus iactare comas, iam coeperat uvas
adnumerare suas defecto palmite vitis.
5 ante oculos stabat quidquid promiserat annus

AL 465 R. = 463 SB. = fr. 38 B. 1 fregerat *Scaliger*: regerat | horas *Housman*: umbras

XXVIII

primus in orbe deos fecit timor, ardua caelo
fulmina cum caderent discussaque Maenala flammis
atque ictus flagraret Athos, mox Phoebus ad ortus
lustrata devectus humo lunaeque senectus
5 et reparatus honos, hinc signa effusa per orbem
et permutatis distinctus mensibus annus.
profecit vitium iamque error iussit inanis
agricolas primos Cereri dare messis honores,
palmitibus plenis Bacchum vincire, Palemque
10 pastorum gaudere manu. †nutat obrutus omnis†
Neptunus demersus aqua, Pallasque tabernas
vindicat. et voti reus et qui vendidit urbem,
iam sibi quisque deos avido certamine fingit

AL 466 R. = 464 SB. = fr. 27 B. 1 primus ... timor *habet Statius Theb. 3,661. eadem verba Fulgentius myth. I 1 p. 17,3 Petronio tribuit, cuius scilicet hemistichium Statius usurpavit* 2 Maenala *Peerlkamp*: moenia 4 deuectus *Heinsius*: deiectus 6 distinctus *Riese*: disiunctis 7 profecit *nescio quis*: proiecit | iamque *Bücheler*: atque 8 messis *Pithoeus*: mensis 9/10 Palemque ... manu] *structura enuntiati dure mutata* (*exspectes velut* Palemque pastores placare suam) 10 nutat obr$\overset{p}{u}$tus *sic Z*: portus tenet *Bücheler* 10/11 *temptavi* maris obtinet omnis N. d. aquas 11 Pallasque *Scaliger*: pallidasque 12 urbem *Pithoeus*: orbem 13 quisque *Scaliger*: quis

XXVIIII

nolo ego semper idem capiti suffundere costum
    nec noto stomachum conciliare mero.
taurus amat gramen mutata carpere valle
    et fera mutatis sustinet ora cibis.
5 ipsa dies ideo nos grato perluit haustu,
    quod permutatis umbra recurrit equis

AL 467 R. = 465 SB. = fr. 33 B. 2 noto *Palmerius*: toto 6 umbra *Baehrens*: ora

XXX

uxor legitimus debet quasi census amari,
    nec censum vellem semper amare meum

AL 468 R. = 466 SB. = fr. 34 B. 1 legitimus *Scaliger*: legis inus

XXXI

linque tuas sedes alienaque litora quaere,
⟨o⟩ iuvenis; maior rerum tibi nascitur ordo.
ne succumbe malis; te noverit ultimus Hister,
te Boreas gelidus securaque regna Canopi
5 quique renascentem Phoebum cernuntque cadentem.
maior in externas Ithacus descendat harenas

AL 469 R. = 467 SB. = fr. 37 B. 2 o *add. Scaliger* (i *von Winterfeld*) | *cf. Verg. Aen. 7,44* maior rerum mihi nascitur ordo 5 cadentem *Dousa fil.*: iacentem 6 Ithacus *Palmerius*: itacui

XXXII

nam nihil est quod non mortalibus adferat usum.
rebus in adversis, quae iacuere, iuvant.
sic rate demersa fulvum deponderat aurum,
remorum levitas naufraga membra vehit.
5 cum sonuere tubae, iugulo stat divite ferrum;
barbara contemptu proelia pannus habet

AL 470 R. = 468 SB. = fr. 36 B. 6 contemptu *Dousa*: contempnit

XXXIII

parvula securo tegitur mihi culmine sedes
uvaque plena mero fecunda pendet ab ulmo.
dant rami cerasos, dant mala rubentia silvae
Palladiumque nemus pingui se vertice frangit.
5 iam qua deductos potat brevis area fontes,
Corycium mihi surgit olus malvaeque supinae
et non sollicitos missura papavera somnos.
praeterea sive alitibus contexere fraudem
seu magis imbelles libuit circumdare cervos
10 aut tereti lino pavidum subducere piscem,
hos tantum novere dolos mea sordida rura.
i nunc et vitae fugientis tempora vende
divitibus cenis! me si manet exitus idem,
hic precor inveniat consumptaque tempora poscat

AL 471 R. = 469 SB. = fr. 50 B. 2 fecunda *Scaliger*: facunda *Z*: *exspectabam* frondosa 3 *ante 2 posuit Bücheler* | dant pruna et cerasos *Oudendorp non recte; poeta imitatus est Verg. Aen. 3, 649 sq.* corna dant rami 5 deductos *olim vulgatum*: diductos | breuis *S. Bailey*: leuis 8 praeterea *hic posuit Oudendorp*: *post* contexere *Z*

XXXIIII

non satis est quod nos mergit furiosa iuventus
    transversosque rapit fama sepulta probris.
en etiam famuli cognata[que] faece †sepulti†
    inter tam crassas luxuriantur opes.
5 vilis servus habet regni bona, cellaque capti
    deridet Vestam Romuleamque casam.
idcirco virtus medio iacet obruta caeno,
    nequitiae classes candida vela ferunt

AL 472 R. = 470 SB. = fr. 32 B. 1 mergit *Bücheler*: mergis 3 en *Luc. Müller*: an | -que *del. Scaliger* | sepulti *irrepsit ex versu superiore* | *conieci* cognata e faece recentes 4 inter tam crassas *Walter*: intesta merassas | luxuriantur *Scaliger*: luxantur | *cf. Cornelius Severus fr. 12 Courtney* luxuriantur opes 6 Vestam *Barthius*: festam

XXXV

sic et membra solent auras includere ventris,
quae penitus mersae cum rursus abire laborant,
4 verberibus rimantur iter. nec desinit ante
3 frigidus adstrictis qui regnat in ossibus horror
5 quam tepidus laxo manavit corpore sudor

AL 473 R. = 471 SB. = fr. 39 B. 1 uentris *Riese*: uentis 3/4 *transmutavit Pithoeus* 3 frigidus adstrictis *Reiske*: et frigidus strictis

XXXVI

o litus vita mihi dulcius! o mare felix
  cui licet ad terras ire subinde meas!
o formosa dies! hoc quondam rure solebam
  †Iliadas armatas sollicitare manus†.
5 hic fons, hic lacus est, illic sinus egerit algas;
  haec statio est tacitis fida cupidinibus.
pervixi, neque enim fortuna malignior umquam
  eripiet nobis quod prior hora dedit

AL 474 R. = 472 SB. = fr. 51,1–6 et 17/18 B. 3 quies *Heinsius* 4 iliadas ... manus] *haec nemo adhuc expedivit* 5 hic fons, hic lacus *Heinsius*: hic fontis locus 6 fida *Pithoeus*: uicta *Z*: tuta *Wernsdorf*: apta *Riese* 7/8 *hos versus alius esse carminis particulam existimabat Bücheler* 8 prior hora *Scaliger*: priora

XXXVII

haec ait et tremulo deduxit vertice canos
consecuitque genas; oculis nec defuit imber,
sed qualis rapitur per vallis improbus amnis,
cum gelidae periere nives et languidus Auster
5 non patitur glaciem resoluta vivere terra,
gurgite sic pleno facies manavit et alto
insonuit gemitu turbatum murmure pectus

AL 475 R. = 473 SB. = fr. 40 B. 7 turbatum *Scaliger*: turbato

XXXVIII

nam citius flammas mortales ore tenebunt
quam secreta tegant. quicquid demittis in aurem,
effluit et subitis rumoribus oppida pulsat.
nec satis est vulgasse fidem: cumulatius exit
5 proditionis opus famamque onerare laborat.
sic commissa verens avidus reserare minister
fodit humum regisque latentes prodidit aures;
concepit nam terra sonos calamique loquentes
incinuere Midam qualem narraverat index

AL 476 R. = 474 SB. = fr. 28 B. versus 6–9 affert Fulgentius myth. III 9 p. 74 unde et Petronius Arbiter ait 'sic commissa ... index' 1 ore *Scaliger*: ora 2 demittis in aurem *Francius*: dimittis in aula 6 uerens *Fulgentius*: ferens *Z* | reserare *Fulgentius*: seruare *Z* 8 sonos *Z*: sonum *Fulgentius* 9 incinuere *Salmasius*: inuenere *Z et Fulgentius*: insonuere *Wernsdorf*: uulgauere *Delz* | narrauerat *Z*: conceperat *Fulgentius ex 8*

XXXVIIII

illic alternis depugnat pontus et aer,
hic rivo tenui pervia ridet humus.
illic demersas complorat navita puppis,
hic pastor miti perluit amne pecus.
5 illic immanes mors obvia solvit hiatus,
hic gaudet curva falce recisa Ceres.
illic inter aquas urit sitis arida fauces,
hic †da periuro basia multa viro†.
naviget et fluctus lasset mendicus Ulixes:
10 in terris vivet candida Penelope

AL 477 R. = 475 SB. = fr. 51,7–16 B. 3 demersas *Baehrens* (*cf. fr. XXXII,3*): diuisas 5 obuia *Heinsius*: oblita 6 gaudet] *fortasse* flauet *post 7 duos versus intercidisse putabat Riese* 8 *versus corruptus adhuc frustra temptatus* 10 uiuit *Heinsius*

XXXX

qui non vult properare mori nec cogere fata
mollia praecipiti rumpere fila manu,
hactenus iratum mare noverit. ecce refuso
gurgite securos obluit unda pedes;
5 ecce inter virides iactatur mytilus algas
et rauco trahitur lubrica concha sono;
ecce recurrentes qua versat fluctus harenas
discolor attrita calculus exit humo.
haec quisquis calcare potest, in litore tuto
10 ludat et hoc solum iudicet esse mare

AL 478 R. = 476 SB. = fr. 52 B. 1 non uult *G. F. Christ*: moluit | properare *Lindenbrog*: pro pare 4 adluit *Heinsius* 6 sono *C. A. Klotz*: sinu

XXXXI

non est forma satis, nec quae vult bella videri
debet vulgari more placere sibi.
dicta, sales, lusus, sermonis gratia, risus
vincunt naturae candidioris opus.
5 condit enim formam quicquid consumitur artis,
et nisi velle subest, gratia nuda perit

AL 479 R. = 477 SB. = fr. 31 B. 5 consumitur *suspectum*: tibi sumitur *Courtney*, coniungitur *ego coniecimus* 6 uelle *integrum puto, scil. placere*

XXXXII

fallunt nos oculi, vagique sensus
oppressa ratione mentiuntur.
nam turris, prope quae quadrata surgit,
detritis procul angulis rotatur.
5 Hyblaeum refugit satur liquorem,
et naris casiam frequenter odit.
hoc illo magis aut minus placere
non posset, nisi lite destinata
pugnarent dubio tenore sensus

AL 650 R. = fr. 29 B. praecedunt duo Petronii carmina quae leguntur c. 14,2 (p. 10,4–9) et c. 83,10 (p. 83,10–15); prius inscriptum est UERSUS PETRONII, *alterum* ITEM EIUSDEM. *sequitur fr. XXXXII sic inscriptum* ITEM EIUSDEM *et in margine* metro falecio endecasillabo 6 naris p^2: maris 8 posset *p*: posst (ū *add. alia manus in rasura*)

XXXXIII

somnia, quae mentes ludunt volitantibus umbris,
non delubra deum nec ab aethere numina mittunt,
sed sibi quisque facit. nam cum prostrata sopore
urguet membra quies et mens sine pondere ludit,
5 quidquid luce fuit, tenebris agit. oppida bello
qui quatit et flammis miserandas eruit urbes,
tela videt versasque acies et funera regum
atque exundantes profuso sanguine campos.
qui causas orare solent, legesque forumque
10 et pavidi cernunt inclusum chorte tribunal.
condit avarus opes defossumque invenit aurum.
venator saltus canibus quatit. eripit undis
aut premit eversam periturus navita puppem.

scribit amatori meretrix, dat adultera munus ...
15 et canis in somnis leporis vestigia latrat
[in noctis spatium miserorum vulnera durant]

AL 651 R. = fr. 30 B. *inscriptum est* ITEM EIUSDEM DE SOMNIIS 8 profuso *Scaliger*: perfuso (*per compendium*) 10 chorte *Mommsen*: corde 11 *cf. Verg. Georg. 2,507* condit opes alius defossoque incubat auro *post 14 lacunam indicavi* 15 *del. Bücheler, sed defenditur hic versus exemplo Lucretiano* (*4,999 sqq.*) 16 *hunc versum iam Barthio suspectum del. Anton* (*ed. 1781, p. 311*)

CARMINA EX CODICE BELLOVACENSI (= X) *EDITA*

Binetus utrum codicis auctoritatem secutus an sua usus coniectura Petronio tribuerit haec carmina non constat.

XXXXIIII

sic contra rerum naturae munera nota
corvus maturis frugibus ova refert.
sic format lingua fetum cum protulit ursa,
et piscis nullo iunctus amore parit.
5 sic Phoebea chelys †victo resoluta parentis
Lucinae tepidis naribus ova fovet.
sic sine concubitu textis apis excita ceris
fervet et audaci milite castra replet.
non uno contenta valet natura tenore,
10 sed permutatas gaudet habere vices

AL 690 R. = fr. 26 B. *Fulgentius myth. I 13 p. 24* ... quod solus (*coruus*) contra rerum naturam in mediis ipsis aestiuis feruoribus ouiparos pullulet fetus, unde et Petronius 'sic contra ... oua refert' 1 notae *Fulgentius* 3 sic format ... ursa *sine auctoris nomine adfert Isidorus etym. 12,2,22* 5 uinclo *Binetus* 5/6 fauente Lucina *olim edidi* (*anno 1965*) 7/8 *cf. Isidor. etym. 12,8,1* ... textisque ceris innumera prole castra replent

XXXXV

Indica purpureo genuit me litore tellus,
candidus accenso qua redit orbe dies.
hic ego divinos inter generatus honores
mutavi Latio barbara verba sono.
5 iam dimitte tuos, Paean o Delphice, cycnos:
dignior haec vox est quae tua templa colat

AL 691 R. = fr. 41 B.

XXXXVI

naufragus eiecta nudus rate quaerit eodem
percussum telo, cui sua fata fleat;
grandine qui segetes et totum perdidit annum
in simili deflet tristia damna sinu.
5 funera conciliant miseros, orbique parentes
coniungunt gemitus, et facit hora pares.
nos quoque confusis feriemus sidera verbis,
et fama est iunctas fortius ire preces

AL 692 R. = fr. 42 B. 2 fleat *Jacobs*: legat 4 damna *scripsi*: fata *X, e versu 2 iteratum errore vulgari; cf. p. 132,51* (praedam), *p. 171,12* (tulit), *fr. XXV,2* (intimasque), *XXXIIII,3* (sepulti), *XXXVIII,9* (conceperat) 5 orbique *Binetus*: sortique 8 iunctas *Binetus*: constans

XXXXVII

si Phoebi soror es, mando tibi, Delia, causam,
scilicet ut fratri quae peto verba feras:
'marmore Sicanio struxi tibi, Delphice, templum
et levibus calamis candida verba dedi.
5 nunc si nos audis atque es divinus, Apollo,
dic mihi, qui nummos non habet, unde petat'

AL 693 R. = fr. 44 B.

XXXXVIII

omnia quae miseras possunt finire querelas
in promptu voluit candidus esse deus.
vile olus et duris haerentia mora rubetis
pungentis stomachi composuere famem.
5 flumine vicino stultus sitit, et riget Euro,
cum calidus tepido consonat igne rogus.
lex armata sedet circum fera limina nuptae:
nil metuit licito fusa puella toro.
quod satiare potest, dives natura ministrat:
10 quod docet infrenis gloria, fine caret

AL 694 R. = fr. 45 B. 3 *cf. Ovid. Met. 1,105* cornaque et in duris haerentia mora rubetis 4 pungentis *Dousa fil.*: pugnantis 5 et riget *Binetus*: effugit 10 infrenis *Binetus*: inferius

XXXXVIIII

militis in galea nidum fecere columbae:
apparet, Marti quam sit amica Venus

AL 695 R. = fr. 46 B.

L

Iudaeus licet et porcinum numen adoret
et caeli summas advocet auriculas,
ni tamen et ferro succiderit inguinis oram
et nisi nodatum solverit arte caput,
5 exemptus populo Graia migrabit ab urbe
et non ieiuna sabbata lege premet

AL 696 R. = fr. 47 B. 4 nisi] sibi *Bücheler* 5 Graia] patria *Courtney* 6 *sententia videtur esse haec*: '*non observata ieiunii lege sabbata contemnet*'

LI

una est nobilitas argumentumque coloris
ingenui, timidas non habuisse manus

AL 697 R. = fr. 47,7–8 B. *cohaesit cum superiore carmine in X, separavit Bücheler* 1 doloris *Luc. Müller*